

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

VENÄJÄN SOTILASPOLITIikka ETELÄ-KAUKASIASSA

Diplomityö

Kapteeni
Janne Pukkila

YEK57
Maasotalinja

Heinäkuu 2015

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Yleisesikuntaupseerikurssi 57	Linja Maasotalinja
Tekijä Kapteeni Janne Pukkila	
Tutkielman nimi VENÄJÄN SOTILASPOLITIikka ETELÄ-KAUKASIASSA	
Oppiaine, johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika Heinäkuu 2015	Tekstisivuja 197 Liitesivuja 7
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Venäjän sotilaspolitiikka on kokonaisuus toimintaa, tavoitteita ja keinoja ensisijaisesti sotilaallisten uhkien torjunnassa ja kansallisen turvallisuuden takaamisessa. Sotilaspolitiikan yhteistoiminta ja sidonnaisuus muiden politiikan lajien kanssa antaa sille käyttöön laajan keinovalikoiman ja mahdollistaa sotilaspolitiikan käyttämisen välineenä kansallisten intressien tavoittelussa. Venäjän sotilaspolitiikka voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan, sotilaallisiin, sotilaspoliittisiin ja muihin. Etelä-Kaukasian sotilaspolitiikan keskeisiä tekijöitä ovat sen sotilastukikohdat, sotilaspoliittinen yhteistyö sekä asekauppa.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miten ja millaisista kokonaisuuksista Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio muodostuu. Työn keskeinen tutkimuskysymys on: <i>Miten Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio muodostuu ja miten se ilmenee Etelä-Kaukasian kontekstissa?</i> Tutkimuksen metodina oli yhdistelmä konstruktivismin, kuvitteellisen maantieteen ja muuttuvan geopolitiikan lähestymistavoista. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostui näiden lisäksi venäläisestä kulttuurisemioottisesta tilakäsityksestä, identiteetistä ja periferisistä uhkista käsitteineen, joiden näkökulmasta Etelä-Kaukasian roolia ja merkitystä Venäjän sotilaspolitiikan kontekstissa tutkitaan.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tapaustutkimuksena, jossa teemahaastattelulla täydennettiin tutkimuskirjallisuuden informaatiota. Haastateltavat olivat Venäjän sotilaspolitiikan ja Etelä-Kaukasian alueen asiantuntijoita. Tutkimuksen ensimmäisessä osassa muodostetaan tutkimuksellinen Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio, toimintaympäristö sekä viitekehys. Sen avulla selvitetään miten virallisissa asiakirjoissa ja sotilaspoliittisen johdon lausunnoilla muodostetaan sotilaspolitiikkaa, asetetaan tavoitteita ja uhkakuvia sekä käsitellään eri keinoja. Toisessa osiossa testataan konstruktion ilmenemistä ja muodostetaan johtopäätökset.</p> <p>Tutkimuksen keskeisinä tuloksina voidaan pitää sotilaspolitiikan kokonaisuuden määrittelyä ja konstruktion muodostamista. Keskeinen havainto on, että sotilaspolitiikan konstruktio – käsitys sotilaspolitiikasta ilmiönä ja sen nimitys – muodostuu yhteisten ymmärrysten ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Tapaustutkimuksena toteutettu konstruktion testaus osoitti, että vain osa Venäjän sotilaspolitiikan yleisestä ja laajasta konstruktiosta ilmenee Etelä-Kaukasiassa. Tutkimuksellisesti tämä nosti esiin uusia merkittäviä sotilaspoliittisia kokonaisuuksia, joista keskeinen ilmiö on alueiden ”venäläistäminen”. Tutkimuksellisenä haasteena voidaan pohtia sitä, onko Venäjän sotilaspolitiikka olemassa ja määriteltävissä oleva ilmiö, vai tekeekö kontekstisidonnaisuus yksittäisestä, mistä tahansa toimesta sotilaspolitiikkaa?</p> <p>Tutkimuksen perusteella voidaan osoittaa Venäjän pyrkimykset Etelä-Kaukasian alueen hallintaan ja vaikutusvallan tavoitteluun. Etelä-Kaukasia saattaa symboloida Venäjälle suurvaltojen välistä kamppailua. Tutkimuksen perusteella on huomioitava myös mahdollisuus, että Venäjän sotilaspoliittiset toimet Etelä-Kaukasiassa eivät välttämättä johdu alueen tapahtumista tai merkityksestä, vaan Venäjän toimien todelliset motivaattorit voivat olla muualla.</p>	
AVAINSANAT Venäjä, Sotilaspolitiikka, Etelä-Kaukasia, Geopolitiikka, Konstruktivismi, Periferia, Raja	

VENÄJÄN SOTILASPOLITIikka ETELÄ-KAUKASIASSA

Sisältö

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymykset ja rajaukset	2
1.2	Aikaisempi aiheeseen liittyvä tutkimus	4
1.3	Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat, metodi ja aineisto	6
1.4	Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi - Tutkimuksen perusteet ja toteuttaminen	7
1.5	Dispositio	9
2	Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat - Geopolitiikka ja kuvitteellinen maantiede tutkimuksen viitekehyksenä	10
2.1	Poliittinen realismi Venäjän sotilaspolitiikan tutkimuksessa ja sen kritiikki	11
2.2	Konstruktivistinen tutkimusote metateorianana Venäjän sotilaspolitiikan tutkimuksessa	16
2.3	Geopolitiikka Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteiden ohjenuorana	37
2.4	Muuttuva geopolitiikka ja kuvitteellinen maantiede tutkimusmenetelmänä	42
3	Etelä-Kaukasian tila ja alueella vaikuttavat toimijat sekä liittolaissuhteet	50
3.1	Etelä-Kaukasian alue	50
3.2	Alueen yhteistyöjärjestöt ja vaikuttavat ulkopuoliset toimijat	53
3.3	Armenia	55
3.4	Azerbaidzhan	58
3.5	Georgia	61
3.6	Venäjä	63
3.7	Muut alueelliset vaikuttajat Etelä-Kaukasiassa	65
3.8	Etelä-Kaukasian alueelliset konfliktit	69
3.8.1	Vuoristo-Karabah	69
3.8.2	Etelä-Ossetia ja Abhasia	70
3.9	Alueen keskeiset liitot – Ystävät vs. Viholliset	71
4	Venäjän sotilaspolitiikka – Toimintaa, tavoitteita vai keinovalikoima?	77
4.1	Sotilaspolitiikan määritelmää	78
4.2	Sotilaspolitiikan päämääristä, tehtävistä ja keinoista	85
4.3	Sotilaspolitiikan perusteet ja konstruktion muodostaminen	96
4.3.1	Kansallisen turvallisuuden strategia	98
4.3.2	Venäjän Federaation Sotilasdoktriini	100
4.3.3	Ulkopoliittinen konseptio	104
4.3.4	Sotilaspoliittisen toimintakontekstin rakentaminen – konstruktivistinen näkökulma kansallisen turvallisuuden takaamisessa	108
4.4	Uhkakuvien vaikutus sotilaspolitiikkaan	123
4.5	Eteläinen strateginen suunta Venäjän uhkakuvissa	132
4.6	Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio ja välineet	138
5	CASE: Etelä-Kaukasia Venäjän sotilaspolitiikan kohteena	147
5.1	Venäjän sotilaspolitiikka Armeniassa	147
5.2	Venäjän sotilaspolitiikka Azerbaidzhanissa	157
5.3	Venäjän sotilaspolitiikka Georgiassa	162
5.4	Yhdistelmä	169
6	Johtopäätökset ja Pohdinta	172
6.1	Etelä-Kaukasia Venäjän sotilaspolitiikassa	172
6.2	Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuus	179
6.3	Sotilaspolitiikan ja sen konstruktion rakentamisen metodologinen arviointi	183
6.4	Etelä-Kaukasia Venäjän geopolitiittisen ja semanttisen kehän näkökulmasta	186
7	Reflektio	191

LÄHTEET

LIITTEET

VENÄJÄN SOTILASPOLITIikka ETELÄ-KAUKASIASSA

” «Для меня Россия — вся моя жизнь. Я не могу себя представить вне России ни на секунду, —Я чувствую связь с русской землей, русским народом. И жить вне России не смог бы никогда» ”¹ – Vladimir Putin 24.10.2014

1 JOHDANTO

Venäjän sotilaspolitiikka on monipuolinen kokonaisuus toimintaa, tavoitteita ja keinoja. Se tarkoittaa venäläisille sotilaallisen johdon toimia, mahdollisuutta sotilaallisen voiman käyttöön sekä ennen kaikkea kansallisen ja sotilaallisen turvallisuuden takaamista. Sotilaspolitiikassa on erotettavissa ulkoinen ja sisäinen ulottuvuus. Ulkoisella tarkoitetaan valtion turvallisuuden takaamista ulkoista uhkaa vastaan. Sisäinen sotilaspolitiikka taas rakentuu asevoimien suorituskyvyn ja valmiuden kehittämisen ympärille. Nämä liittyvät kiinteästi toisiinsa, sillä asevoimien suorituskyvyllä luodaan mielikuva ulospäin ja mahdollistetaan sotilaallisen pidäkevaikutuksen muodostuminen. Tämä on keskeinen elementti kansallisten uhkakuvien ennaltaehkäisemisessä sekä kansallisessa uhkakuvapolitiikassa. Sotilaspolitiikka on sidoksissa myös ulkopoliittisten päämäärien kanssa. Näiden välisen rajan vetäminen on useassa tapauksessa haasteellista. Yleisesti ottaen sotilaspolitiikan päämääränä on osana ulkopoliittista vaikuttamista edesauttaa poliittisten tavoitteiden saavuttamista.²

Kaukasian alue on ollut vuosituhansia eri imperiumien ja maantieteellisten alueiden rajaseutua, jossa risteytyvät eri etupiirien intressit ja rajat. Etelä-Kaukasian alueen muodostavat Armenia, Azerbaidzhan ja Georgia. Etelä-Kaukasia muodostaa monikulttuurisen, -kielellisen, ja -poliittisen alueen. Nämä tekijät ovat maantieteellisistä rajoista riippumattomia tekijöitä, jotka ovat osa valtiollisen identiteetin perustekijöistä. Samalla nämä tekijät yhdistävät ja erottavat eri alueita, kulttuureita ja yhteisöjä toisistaan. Alueen talouspoliittista merkitystä lisäävät Kaspianmeren ja Mustanmeren merkittävät hiilivetyvarannot. Tämä vaikuttaa siihen, että alue on monen ulkopuolisen toimijan kiinnostuksen kohde.

Venäjän mukaan alue kuuluu sen intressipiiriin. Se haluaa vaikuttaa alueen tilanteeseen sekä pyrkii kontrolloimaan sotilaspolitiikkansa avulla alueella tehtäviä päätöksiä. Venäjä on myös osoittanut, että se on valmis käyttämään aseellista voimaa omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Etelä-Kaukasian valtioista Armenia on Venäjän strateginen liittolainen ja riippuvainen

¹ ”Minulle Venäjä - on koko elämäni. En voi kuvitella itseäni Venäjän ulkopuolelle sekunniksikaan. Tunnen yhteyden venäläiseen maaperään, Venäjän kansaan. Venäjän ulkopuolella en voisi elää milloinkaan.” Putin, V. 2014. Valdain keskustelutilaisuudessa 24.10.2014.

² Forsström, P. 1998, 6

sen antamasta tuesta. Georgia pyrkii irtautumaan Venäjän otteesta ja Azerbaidžhanin ja Venäjän riippuvuutta lisää maiden välinen asekauppa. Etelä-Kaukasian vakautta uhkaavat ulkopuolisten toimijoiden vaikutuksen lisäksi sen sisäiset konfliktit. Nämä konfliktit muodostavat yhden keskeisen instrumentin Venäjän sotilaspolitiikalle. Venäjän sotilaspolitiikan tärkeimpiä tekijöitä Etelä-Kaukasiassa ovat sen sotilastukikohdat, sotilaspoliittinen yhteistyö sekä asekauppa. Näiden lisäksi Venäjän sotilaspolitiikan keskeinen elementti on Etelä-Kaukasian rajavartiointiin osallistuminen. Tällä Venäjä pyrkii estämään alueen ulkopuolisilta, periferisiltä alueilta muodostuvien eriasteisten uhkien leviämisen sen etupiiriin.

Ukrainan tapahtumien myötä Venäjän sotilaspoliittiset tavoitteet, toiminta, intressit ja keinot ovat nousseet esiin uudelleen. Tämä on johtanut siihen, että myös Etelä-Kaukasian roolia Venäjän sotilaspolitiikassa on syytä tutkia tarkemmin. Venäjä on ilmaissut keskeiseksi uhkakseen vanhan ”Länsi on pidettävä poissa alueelta” fraasin. Etelä-Kaukasian merkitys Venäjälle ei välttämättä perustu sen kulttuuriseen, historialliseen tai kielelliseen yhteyteen Venäjän kanssa. Etelä-Kaukasia saattaa symboloida Venäjälle suurvaltojen välistä kamppailua. Se saattaa olla Venäjälle taloudellisten ja energiapoliittisten tekijöiden lisäksi alue, jossa taistellaan pikemminkin vaikutusvallasta, ei niinkään alueesta. Tutkimuksen perusteella voidaan osoittaa Venäjän pyrkimykset alueen hallintaan ja vaikutusvallan tavoitteluun. Etelä-Kaukasian tutkimuksen myötä on pohdittava myös sellaisen näkökulman mahdollisuutta, jossa Venäjän sotilaspoliittiset toimet Etelä-Kaukasiassa eivät välttämättä johdu tapahtumista siellä, vaan sen toimien todelliset motivaattorit ovat jossain muualla. Yhtenä vaihtoehtona voidaan pitää esimerkiksi konkreettisen vaikutusvallan tavoittelua juuri Ukrainassa.

1.1 Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten ja millaisista kokonaisuuksista Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio muodostuu. Tutkimuksessa muodostetaan kuva siitä, miten Etelä-Kaukasian alue ilmenee Venäjän sotilaspolitiikassa ja millaisia erilaisia merkityksiä Etelä-Kaukasian alueen ja Venäjän väliseen yhteistoimintaan sisältyy. Tutkimuksen lopputuloksena on tarkoitus saavuttaa ymmärrys Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuudesta sekä sen ilmenevän eri muodoista Etelä-Kaukasiassa. Lisäksi pyritään löytämään mahdollisia yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia muodostetun konstruktion ja Etelä-Kaukasiassa ilmenevän sotilaspolitiikan välillä. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan siihen, minkä takia Etelä-Kaukasian alue on Venäjälle merkityksellinen ja miten muiden toimijoiden aktiivisuus vaikuttaa Venäjän sotilaspolitiikkaan alueella.

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa muodostetaan Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio ja sen toimintaympäristö sekä viitekehys. Sen avulla selvitetään miten Venäjän sotilaspolitiikka ja sen keinot määritellään ja miten ne eroavat ja yhdistyvät osana muuta politiikkaa. Tarkoituksena on selvittää miten virallisissa asiakirjoissa ja sotilaspoliittisen johdon lausunnoilla muodostetaan sotilaspolitiikkaa, asetetaan tavoitteita ja uhkakuvia sekä käsitellään sotilaspolitiikan eri keinoja. Toisessa osiossa testataan konstruktion ilmenemistä sekä muodostetaan johdopäätökset.

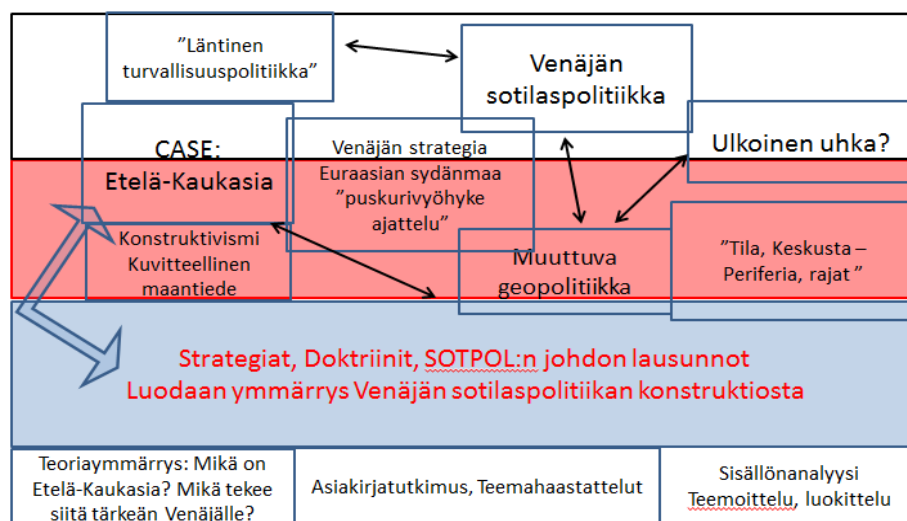
Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, onko Venäjän sotilaspolitiikan käsite ja kokonaisuus muuttuva kohteesta riippuen vai noudattaako se kontekstista riippumatta samoja lainalaisuuksia. Tutkimuksen painopiste on sotilaspoliittisten toimien ja konstruktion selvittämisessä. Venäjällä sotilaspolitiikka ja ulkopoliitiikka ovat hyvin lähellä toisiaan ja tukevat toistensa päämääriä. Tästä syystä Venäjän ulkopoliittisia toimia ei voida rajata tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti venäläisestä näkökulmasta tilannetta, jossa muuttuvan geopolitiikan ja kuvitteellisen maantieteen kautta luodun tilan avulla Venäjä asemoituu Euroasian sydänmaahan eli semanttiseen keskustaan, jonka tavoitteisiin kuuluu oman alueen suojaaminen ulkoisilta, periferiasta suuntautuvilta uhkilta. Tutkimuksellisesti työ on rajattu Etelä-Kaukasian ja Venäjän välisen sotilaspolitiikan tutkimiseen. Sen käsittelyssä keskitytään valtiokeskeiseen sotilaspolitiikan vaikutusten tarkasteluun, mutta semanttisten tekijöiden merkitystä arvioitaessa näitä ilmiöitä tarkastellaan myös maantieteellisistä ja valtiollisista rajoista riippumattomina kokonaisuuksina.

Työn keskeinen tutkimuskysymys on: *Miten Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio muodostuu ja miten se ilmenee Etelä-Kaukasian kontekstissa?*

Tutkimuksen alakysymyksiä ovat:

- a) Miten Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuus rakentuu? Mitkä ovat sen keinot ja tavoitteet ja millaisissa eri muodoissa sotilaspolitiikka esiintyy?
- b) Miten Venäjä asemoi Etelä-Kaukasian alueen omassa muuttuvassa geopolitiittisessa kontekstissaan? Mitkä tekijät määrittävät Venäjän ja Etelä-Kaukasian valtioiden suhteiden mahdolliset muutokset?
- c) Miksi Etelä-Kaukasian alue on Venäjälle merkityksellinen? Miten muiden toimijoiden aktiivisuus näkyy alueella ja vaikuttaako se Venäjän sotilaspoliittisiin toimiin.
- d) Miten Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio ilmenee Etelä-Kaukasiassa?

Miten Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio muodostuu ja miten sitä toteutetaan Etelä-Kaukasian kontekstissa?

Kuva 1. Tutkimusasetelma

1.2 Aikaisempi aiheeseen liittyvä tutkimus

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen metodologian merkittävin teos on vuonna 2010 julkaistu *Suuri ja mahtava metodologia*, joka kuvaa erilaisten Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusten lähestymistapoja ja käsittelee tällä tutkimuskentällä vallitsevia teemoja. Näistä merkittäviä ovat ainakin idän ja lännen vuoropuhelu, niiden tutkimusperinteen erilaisuus sekä kysymykset ideologiasta ja kansallisesta identiteetistä. Nämä kaikki tekijät ovat myös tämän tutkimuksen kannalta oleellisia Venäjä-tutkimukseen kiinteästi liittyviä kokonaisuuksia. Teoksen tutkimukset keskittyvät yleisesti Venäjän ja sen kulttuurin tutkimukseen, mutta sotilaspolitiikkaa siinä ei käsitellä. Merkittävä tutkimus kyseisessä teoksessa on kuitenkin Susanna Hastin etupiiriä käsittelevä tutkimusseloste, jolla on selkeitä yhtymäkohtia myös tähän tutkimukseen.

Venäjän sotilaspolitiikkaa on aikaisemmin tarkasteltu ja tutkittu sekä suomalaisessa³ että ulkomaisessa tutkimuskirjallisuudessa. Uusin tutkimus Venäjän sotilaspolitiikasta on Olli-Matti Mikkolan väitöskirjatyö vuodelta 2014. Mikkola tutkii Venäjän asevoimien uudistuksen diskursseja venäläisessä sanomalehdistössä. Tämän tutkimuksen kannalta Mikkolan työ täydentää Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta asevoimien kehittämisen diskurssiivisia ilmaisuja

³ Muutamia keskeisimpiä suomalaisia tutkimuksia ovat MPKK:n julkaisusarjassa julkaistut tutkimukset Pentti Forsströmin (*Itsenäisten valtioiden yhteisön sotilaallinen integraatio* (1998) ja *Venäjä vuonna 2020: Arvioita sotilaspolitiikasta ja sen perusteista* (2002) sekä Juha Marteliuksen (*Neuvostoliiton/Venäjän sotilaspolitiikka* (1999)). Lisäksi MPKK:n eri kursseilla on tehty aiheita koskevia tutkimustöitä.

ja vahvistaa tällä tavoin tässä tutkimuksessa esitettyä julkilausumien merkitystä keskeisenä sotilaspoliittisena toimenä.

Tieteellisissä aikakauslehdissä sekä ulkomaaisessa tutkimuskirjallisuudessa julkaistaan säännöllisesti Venäjän sotilaspolitiikkaan liittyviä artikkeleita. Erityisesti The Journal of Slavic Military Studies- ja Journal of Eurasian Studies -aikakauslehdissä on julkaistu useita Venäjän sotilaspolitiikkaa eri näkökulmasta lähestyviä artikkeleita. Ukrainan konflikti on tuottanut myös useita artikkeleita, jotka käsittelevät sekä Venäjän sotilaspoliittista tavoitteenasettelua että myös niin sanottujen lähiulkomaiden ja jäätyneiden konfliktien merkitystä Venäjän sotilas- ja geopolitiikalle. Venäjän geopolitiikkaa on tarkasteltu osana Ukrainan tapahtumia muun muassa Okan Yesilotin artikkelissa: The Crimean crisis in the context of New Russian geopolitics, joka on julkaistu Insight Turkey -aikakauslehdessä.

Venäjän ulkopolitiikan tutkimusta ovat tehneet laajasti muun muassa Andrei Tsygankov sekä Dmitri Trenin. Tsygankovin kirja vuodelta 2013 Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity on merkittävä teos, jonka avulla saa hyvän kokonaiskuvan Venäjän ulkopolitiikasta ja kansallisesta identiteetistä osana politiikan rakentumista.

Etelä-Kaukasiaa koskevat tarkastelut ovat lisääntymässä, mikä osoittaa alueen kasvavaa mielenkiintoa ja merkittävyyttä kansainvälisen yhteisön piirissä. Valtaosa Etelä-Kaukasiaa koskevasta tutkimuksesta on kuitenkin ulkomaista ja alueen yleisiä olosuhteita tarkastelevaa asiakirjatutkimusta.⁴ Journal of Southeast European & Black Sea Studies -lehdessä on tutkittu laajemminkin Etelä-Kaukasiaan liittyviä toimijoita sekä ympäristön valtioiden, kuten esimerkiksi Turkin toimia. Aikakauslehdissä julkaistuista artikkeleista voidaan mainita jo aikaisemmin mainittujen lisäksi Australian Journal of International Affairs, jossa on muun muassa Kavus Abushovin artikkeli ”Policing the near abroad: Russian foreign policy in the South Caucasus”. Venäläisten ja etelä-kaukasialaisten tutkimuskeskusten aineisto aihepiiristä on laajaa ja monipuolista. Erityisen merkittävänä on mainittava Jerevanissa sijaitsevan Caucasus Instituten useat aluetta käsittelevät tutkimukset⁵, joita on koottu heidän vuosijulkaisuihinsa. Tutkimuksen kannalta erittäin merkittävää oli mahdollisuus haastatella kahta kyseisen tutkimuslaitoksen edustajaa tämän työn tutkimusaineistoksi.

⁴ Suomessa alueeseen liittyviä tutkimuksia tai raportteja ovat laatineet puolustushallinnon ulkopuolisista tahoista lähinnä Ulkopoliittisen instituutin sekä Aleksanteri-instituutin tutkijat. Venäjän vaikutusvaltaa ja strategiaa Etelä-Kaukasiassa ei sotilaspoliittisesta näkökulmasta ole tutkittu.

⁵ Tämän tutkimuksen kannalta merkittävä on myös Caucasus Instituten teos ”Identities, Ideologies & Institutions (2011).

1.3 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat, metodi ja aineisto

Tässä tutkimuksessa Venäjän sotilaspolitiikan rakentumista, sen ilmentymistä Etelä-Kaukasiassa ja eri semanttisten tekijöiden esiintymistä tutkitaan tieteenfilosofisena eri lähestymistapojen yhdistelmänä. Sotilaspolitiikan rakentumista ja sen ilmenemistä Etelä-Kaukasiassa tarkastellaan tässä tutkimuksessa pääasiassa konstruktivistisena, yhteisten ymmärrysten ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta muodostuvana ilmiönä. Tutkimuksen toinen keskeinen näkökulma on kuvitteellisen maantieteen (engl. *imagined geography*) lähestymistapa. Sen avulla on tarkoitus päästä analysoimaan alueella vaikuttavia sotilaspoliittisia tekijöitä sekä koko Etelä-Kaukasian tilassa vaikuttavia maantieteellisistä rajoista riippumattomia ilmiöitä, joiden merkitys sotilaspoliittiselle ja muulle toiminnalle on keskeinen.

Tutkijan ennakkokäsityksillä alueen tilanteesta ja Venäjän sotilaspolitiikasta on myös vaikutusta tutkimuksen kokonaisymmärryksen muodostumiseen. Muuttuva geopolitiikka, kuvitteellinen maantiede sekä venäläinen kulttuurisemioottinen näkemys tilasta, identiteetistä ja uhkasta käsitteineen muodostavat tutkimuksen varsinaisen teorian ja viitekehyksen, joiden näkökulmasta Etelä-Kaukasian roolia ja merkitystä Venäjän sotilaspolitiikan kontekstissa tutkitaan. Tutkimuksen pohjaksi luodaan perusteet määrittelemällä Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuus, sen tavoitteet, keinot ja päämäärät. Tarkoituksena on luoda ymmärrys siitä, miten venäläiset käsittävät sotilaspolitiikan ja mistä eri osa-alueista Venäjän sotilaspolitiikka muodostuu. Merkittävän kokonaisuuden muodostavat käsitteet *kansallinen* ja *sotilaallinen turvallisuus* ja *intressit*. Näiden käsitteiden avulla Venäjä perustelee omia sotilaspoliittisia toimiaan. Tutkimuksen yhtenä määritelmällisenä haasteena on juuri näiden mainittujen käsitteiden käytön ja merkityksen kontekstisidonnainen arviointi osana sotilaspoliittisten tavoitteiden asettelua.

Tutkimus käsittelee yhtä venäläisen kulttuurin keskeistä käsitettä, tilaa. Tilan tutkimuksessa hyvä lähtökohta on kuvitteellisen maantieteen tutkimusote, joka perustuu käsitykseen, jossa erilaisia tiloja luodaan ja muokataan ihmisten puheissa ja mielikuvissa.⁶ Kuvitteellisen maantieteen näkökulma sopii tässä yhteydessä tutkittavaan ongelmaan hyvin, sillä vaikka Etelä-Kaukasian alue on maantieteellisesti olemassa ja sille on osoitettavissa rajat, on kyseessä kuitenkin alue, joka voidaan kuvitella eri osapuolien puheissa ja merkityksissä eri tavoin.

Tutkimuksen toiseksi metodologiseksi paradigmatoksi asemoituu konstruktivismiin teoria, joka toimii tutkimuksen metateorianä. Konstruktivismi on lähellä kuvitteellisen maantieteen näkö-

⁶ Clowes, E. 2011, 4

kulmaa. Konstruktivismiin avulla pyritään tässä tutkimuksessa selvittämään Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion muodostumista ja sen rakentumista Etelä-Kaukasiassa. Keskeinen pyrkimys on saada tutkimuksessa muodostettua ymmärrys Venäjän sotilaspolitiikan roolista Etelä-Kaukasian tilassa. Keskeistä on pohtia myös alueen mahdollisesti muuttuvaa roolia Venäjän sotilaspolitiikan linjausten tai strategian muutoksessa.

Tutkimuksen keskeiset lähteet muodostuvat Venäjän virallisista asiakirjoista, valtion- ja sotilaspoliittisen johdon julkilausumista sekä asiantuntijahaastattelusta. Näiden lisäksi keskeistä tutkimusaineistoa ovat erityisesti venäjänkielinen ja muu aiheita käsittelevä tutkimuskirjallisuus sekä tieteellisissä aikakauslehdissä julkaistut artikkelit. Keskeisiä lähteitä ovat olleet etenkin Caucasus Institutin vuosikirjat, joiden artikkelit ovat erityisesti Etelä-Kaukasiaa ja sen suhteita Venäjään monipuolisesti käsitteleviä kokonaisuuksia. Asiantuntijahaastatteluiden merkitys jokaiseen tutkimuksen osa-alueeseen on merkittävä, sillä heidän asiantuntemuksensa mahdollisti tutkimuksellisesti keskeisten havaintojen merkityksen vahvistamisen.

1.4 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi - Tutkimuksen perusteet ja toteuttaminen

Tämän tutkimuksen strategiana on laadullinen tapaustutkimus, jossa tutkimuskirjallisuutta täydennetään asiantuntijoiden teemahaastattelulla. Tutkittavat tapaukset tässä tutkimuksessa ovat Venäjän sotilaspolitiikka ja sen ilmeneminen Etelä-Kaukasiassa. Tutkimusote on induktiivinen, jossa päädytään yksittäisistä havainnoista yleisiin merkityksiin ja niiden tulkintaan.⁷ Tässä tutkimuksessa empiiriset yksittäiset havainnot ovat nousseet kirjallisesta aineistosta sekä haastattelusta. Tietyissä kohdissa on kuitenkin nähtävissä myös deduktiivista otetta, jossa laajoista kokonaisuuksista tehdään yksittäisiä havaintoja. Tällainen ote näkyy osin ainakin Venäjän sotilaspolitiikan ilmiön tutkimuksessa luvussa 4.2.

Tutkimuksen aineisto koostuu kohdassa 1.3 mainituista kirjallisista lähteistä sekä haastattelusta. Kirjalliset lähteet olivat teoreettista tutkimuskirjallisuutta sekä ajankohtaisia artikkeleita. Kaiken kirjallisen materiaalin valinnan perustana olivat niiden relevanttius ja ajankohtaisuus. Aineiston valinnassa pyrittiin löytämään mahdollisimman tuoreita tutkimukseen liittyviä julkaisuja. Pääosa aineistosta pyrittiin löytämään venäjänkielisenä tai venäläisen kirjoittajan tekemänä. Tekstien antamaa kuvaa täydennettiin eri teemojen asiantuntijahaastattelulla. Laadullisen tutkimuksen avulla kyettiin tutkimusaineistosta muodostamaan myös riittävän laaja pohja tutkimuskysymysten ja haastatteluteemojen muodostamiseksi. Haastattelujen sisältö

⁷ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2004, 248

koostui seuraavista teemoista: Venäjän sotilaspolitiikka ja sen rakentuminen, geopolitiikka ja Venäjän ideologia sekä niiden muodot ja rakentuminen, Venäjän sotilaspolitiikka ja tavoitteet Etelä-Kaukasiassa, Venäjän uhkakuvat sekä sotilaspoliittiset liitot ja niiden merkitys.

Kirjallisesta aineistosta ja haastatteluista kertynyttä materiaalia analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä ensisijaisesti luokittelun, teemoittelun ja tyypittelyn keinoin. Pohjan tutkimuksen toteuttamiselle loi perehtyminen tutkimuskirjallisuuteen. Kirjallisuudesta esiin tulleiden teemojen avulla muodostettiin tarkemmat tietotarpeet haastatteluista ja asiantuntijakeskusteluista varten. Laadullisen sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida hankittua empiiristä aineistoa aineistosta muodostuvien kokonaisuuksien kautta. Tutkimuksessa hankittu empiirinen, erityisesti haastatteluissa ja seminaareissa hankittu, aineisto on luokiteltu ja analysoitu sisällönmukaisesti teemoihin. Syntyneille teemoille muodostettiin erilaisia kategorioita, joita yhdisteltiin isommiksi kategorioiksi aikaisemmin päätettyjen ja analyysissä tunnistettujen kriteereiden ja merkityskategorioiden avulla. Näiden kategorioiden kautta muodostettiin omia kokonaisuuksia, jotka muodostuivat keskeisten teemojen, eli Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion ja Etelä-Kaukasian alueen ympärille.

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on huomioitava myös kvalitatiivisen tutkimuksen yksi tunnistettu heikkous eli subjektiivisuuden mahdollisuus. Aineiston hankinnassa ja jo tutkimusasetelman muodostamisessa luodaan jonkinlaisia lähtökohtaolettamuksia, joiden esiintymistä on tarkoitus tutkia. Tutkimusaineiston perusteella muodostetut kokonaisuudet ja tutkimustulokset pyrittiin vahvistamaan eri henkilöiden kanssa toteutetuilla haastatteluilla ja perehtymällä uudelleen tutkimuskirjallisuuteen. Tällä tavoin saatu havainto pystyttiin mahdollisimman luotettavasti vahvistamaan tai löydettiin kritiikkiä esiin tulleelle havainnolle. Lopputuloksena muodostui kokonaisuus, joka perustuu tutkimuskirjallisuuteen ja teemahaastattelujen sekä keskustelujen analysoituun aineistoon. Analyysissä huomioitiin eri laadullisin metodein hankitut aineistot, jotka on yhdistetty arvioiksi Venäjän sotilaspolitiikasta ja sen konstruktion ilmenemisestä Etelä-Kaukasian tilassa.

Tutkimuksen toteuttamisen tarkempi kuvaus antaa perusteet arvioida tutkimuksen luotettavuutta eri näkökulmista. Tämän alaluvun lisäksi tarkempi tutkimusseloste on esitetty tutkimuksen liitteessä 1.

1.5 Dispositio

Tutkimuksen johdantoluvussa esitetään tutkimuksen lähtökohdat, tutkimustehtävä ja -ongelmat sekä aineisto ja rajaukset. Toisessa luvussa perehdytään tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin sekä tutkimusmenetelmiin. Toisen luvun keskeinen tarkoitus on perehtyä tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin sekä viitekehykseen. Tutkimuksellinen viitekehys muodostuu lähinnä sosiaalisen konstruktivismin ja kuvitteellisen maantieteen paradigmoihin. Näiden lisäksi toisessa luvussa perehdytään uhkakuvan sekä venäläisen kulttuurin semanttiseen kehään, joiden rooli tutkimuksellisessa viitekehyksessä on merkittävä.

Luvussa kolme tarkastellaan Etelä-Kaukasian tilaa kokonaisuutena ja selvitetään alueella vaikuttavat toimijat sekä liittolaissuhteet. Alueen valtioiden ja toimijoiden välisiä suhteita tutkitaan Venäjän kulttuurisemanttisen kehyksen näkökulmasta, jossa eri perusteilla muodostuvat merkitykselliset asiakokonaisuudet vaikuttavat alueen valtioiden välisiin suhteisiin ja muokkaavat alueen keskinäistä tasapainoa.

Tutkimuksen neljäs luku Venäjän sotilaspolitiikasta muodostaa tutkimuksen keskeisen sisällön. Luvussa tutkitaan Venäjän sotilaspolitiikan perusteita, päämääriä ja olemusta. Lisäksi siinä tutkitaan Venäjän uhkakuvia ja niihin sotilaspolitiikan vastatoimia. Luvun lopussa muodostetaan Venäjän sotilaspolitiikan yleinen konstruktio, jonka ilmenemistä testataan tapaus-tutkimuksena luvussa viisi.

Tutkimuksen johtopäätökset ja pohdinta toteutetaan luvussa kuusi. Johtopäätökset on jaettu neljään eri kategoriaan, jotka muodostuvat tutkimuksen keskeisistä kategorioista. Tutkimuksen päättää reflektio, jossa arvioidaan tutkimuksen toteuttamista sekä pohditaan tutkimustulosten ja -menetelmien suhdetta toisiinsa. Varsinaisen tutkimuksen jälkeen liitteessä 1 esitetään tutkimuksen strategia tutkimusselosteen muodossa.

2 TUTKIMUKSEN TOOREETTISET LÄHTÖKOHDAT - GEOPOLI- TIikka JA KUVITTEELLINEN MAANTIIEDE TUTKIMUKSEN VIITEKEHYKSENÄ

Tämä tutkimus sijoittuu kansainvälisten suhteiden ja strategian tutkimuskenttään ja keskittyy tutkimaan Venäjän sotilaspolitiikan ilmiötä ja sen esiintymisen muotoja Etelä-Kaukasiassa. Tässä luvussa muodostetaan tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat, metodologia ja perustellaan valitun tutkimusotteen soveltuvuus tutkittavan ilmiön tarkasteluun. Luvussa muodostetaan teoreettinen viitekehys, jonka suhteen Venäjän sotilaspolitiikan ilmiötä Etelä-Kaukasiassa tutkitaan. Teoreettinen perusta ja viitekehys koostuvat tieteenfilosofisesta yhdistelmästä, jossa keskeisen teoreettisen pohjan muodostavat poliittisen realismin sekä sosiaalisen konstruktivismin tutkimusotteet. Näiden teorioiden toimiessa tutkimuksen metateorioina, varsinainen tutkimuksellinen viitekehys muodostuu näiden tutkimusotteiden sovelluksien pohjalle.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu muuttuvan geopolitiikan sekä sen johdannaisen kuvitteellisen maantieteen tutkimusotteista. Nämä tutkimusotteet pohjautuvat perusteeseiltaan konstruktivistisen tutkimusotteen perusolettamuksiin. Näiden avulla muodostetaan venäläinen kulttuurisemioottinen kehä, jonka keskeisten geopolitiittisten käsitteiden ja olettamusten suhteen Venäjän sotilaspolitiikan ilmiötä ja esiintymistä Etelä-Kaukasian tilassa tutkitaan. Keskeinen tutkimuksellinen merkitys on erityisesti kuvitteellisen maantieteen tutkimusotteella, jonka avulla tutkitaan Venäjän ja Etelä-Kaukasian valtioiden muodostamassa yhteisössä vaikuttavien ei-valtiollisten kokonaisuuksien merkityksiä sotilaspolitiikalle sekä eri valtioiden suhteille.

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksessa sovellettavan teorian keskeinen sisältö. Lisäksi tarkastellaan mitä geopolitiikalla tarkoitetaan, selvitetään sen merkitys ja yhteys venäläisen identiteetin ja tila-diskurssin muodostumisessa sekä pohditaan geopolitiikan kokonaisuuden käyttöä osana oman tilan sekä identiteetin muodostamista. Geopolitiikan merkityksen sekä sen terminologisen käytön ymmärtäminen osana alueista käytävää kamppailua on tässä yhteydessä merkityksellistä, koska Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion ilmenemistä Etelä-Kaukasiassa tutkitaan monitahoisesti konstruktivisen tutkimusotteen avulla geopolitiittisen tila-diskurssin kautta.

2.1 Poliittinen realismi Venäjän sotilaspolitiikan tutkimuksessa ja sen kritiikki

Poliittisen realismin⁸ asema tutkimusotteena kansainvälisen politiikan tutkimuksessa oli hallitseva erityisesti kylmän sodan aikana. Sen merkitystä kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa korosti Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton hallitsema kaksinapainen turvallisuuspoliittinen ajattelu, joka keskittyi kahden hallitsevan supervallan välisten suhteiden tutkimiseen ja vaikutusvallan arviointiin.⁹ Tämän vuoksi sen katsottiin sopivan juuri sen hetkisen maailmanpoliittisen tilanteen arviointiin ja tutkimiseen.¹⁰ Realismin mukaan kansainvälisen politiikan tutkimuksen keskeisiä toimijoita ovat valtiot ja niiden vaikutusvaltaa tavoitteleva toiminta. Valtioiden toiminnassa on realismin mukaan kyse omia kansallisia etuja ajavien suvereenien valtioiden välisestä jatkuvasta valtakamppailusta anarkisessa maailmassa. Valtiot kuvataan suoraviivaisina ja rationaalisina toimijoina, joiden tavoitteena on oman vaikutusvallan maksimointi. Realismi katsoo, että valtiot pyrkivät omilla toimillaan saamaan itselleen valtaa ja sen avulla edistämään omien kansallisten intressiensä ja etujensa saavuttamista. Näiden taustalla on valtioiden pyrkimys taloudelliseen etuun sekä kansalliseen turvallisuuteen.¹¹ Realistien mukaan juuri näiden intressien turvaaminen määrittää valtioiden toteuttaman politiikan suunnan ja aggressiivisuuden.¹²

Realistien mukaan kansainvälinen politiikka on valtapolitiikkaa, jolla on yhteys realismin keskeisiin käsitteisiin valta, selviytyminen ja turvattomuus.¹³ Keskeisiä käsitteitä ovat myös voimatasapaino ja geopolitiikka,¹⁴ joista geopolitiikan rooli Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuudessa on tämän tutkimuksen keskeisiä tutkimuksellisia näkökulmia. Valtapolitiikka ilmenee valtakamppailuna, jolla on suora yhteys voimankäyttöön perustuvaan politiikkaan ja fyysisen väkivallan käyttöön. Tämä on kuitenkin realismin mukaan tilannesidonnaista, joka voi johtaa valtioiden väliseen sotaan. Realistien mukaan konfliktit ja sodat ovat suora seuraus valtioiden välisestä valtakamppailusta ja niiden ilmeneminen on vakauden säilymisen näkökulmasta jopa tarpeellista. Konflikteja ei voida realismin mukaan ratkaista rauhanomaisesti

⁸ Realismia pidetään tieteellisenä lähestymistapana, jossa on useita eri keskenään kilpailevia ja toistensa puutteita täydentäviä koulukuntia, jotka kuitenkin perustuvat samoihin perusolettamuksiin. Tämän vuoksi voidaan puhua yhdestä realismin tutkimussuuntauksesta. Tässä tutkimuksessa metateorianä käytettävä suuntaus perustuu poliittisen realismin perusolettamuksiin, jolla halutaan korostaa sen asemaa yhtenä kansainvälisen politiikan pääsuuntauksena. ks. esim. Blombergs, F. 2013, 5–6

⁹ Mearsheimer, J. 2002, 23–25

¹⁰ Cox, R. 2002, 157

¹¹ Morgenthau, H. 2006

¹² Jackson ja Sørensen 2007, 60

¹³ Buzan, B. 1996, 55–56

¹⁴ Blombergs, F. 2013, 5

diplomatian keinon, vaan voimankäyttö, viime kädessä sodankäynti, ratkaisee konfliktin.¹⁵ Valtakamppailulla on vaikutusta myös valtioiden toteuttamaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan siten, että turvallisuutta ja valtaa tavoitellessaan ne korostavat sotilaallisia ja materiaalisia voimavarojaan.¹⁶ Realistit näkevät tässä yhteyden sotaan tai siihen valmistautumiseen, jolla on yhteys sotilaspolitiikkaan ja asevoimien kehittämiseen.¹⁷ Sotaan varautuminen on myös yksi keskeinen sotilaspolitiikan osa-alue. Tämä näkyy myös Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuudessa, jossa keskeinen tehtävä on sen avulla tarkoitus suojella valtiota ja sen kansalaisia ulkoisilta uhkilta ja vaaroilta sekä taata valtion suvereniteettiä ja itsenäisyyttä.¹⁸

Realismin teoriat käsittelevät ensisijaisesti suurvaltojen välistä kamppailua.¹⁹ Yksi realismin keskeisistä käsitteistä on valtioiden välinen voimatasapaino. Voimatasapainoteoriassa on kyse ennen kaikkea suurvaltojen välisestä sotilaallisen voiman tasapainosta. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että kaikilla valtioilla olisi määrällisesti yhtä paljon sotilaallista voimaa.²⁰ Kyse on pikemminkin niiden sotilaallisen voiman suhteellisuudesta niiden vaikutusvaltaan nähden. Realismi katsoo pienten valtioiden roolin näyttäytyvän voimatasapainoteorian kautta kansainvälisessä politiikassa isompien valtioiden tasapainottajana. Tätä perustellaan niiden painoarvon vähäisyydellä, mikä tarkoittaa sitä, että ne eivät kykene toimimaan kansainvälisessä mitakaavassa vastaavalla tavalla kuin suurvallat. Niiden toiminta näyttäytyykin ensisijaisesti voimatasapainoteorian vastaisesti ja ne pyrkivät liittoutumaan voimakkaan suurvallan kanssa saadakseen suojelua. Niiden toimintaa voidaan kuitenkin analysoida realismin näkökulmasta arvioimalla niiden toimintaympäristöä ja arvioida niihin kohdistuvan turvallisuusuhkan voimakkuutta. Tämä saattaa selittää niiden turvallisuushakuisen liittoutumisen suurvaltojen kanssa. Pienten valtioiden suvereeniutta voidaan arvioida tarkastelemalla myös miten itsenäisesti ne kykenevät toimimaan kansainvälisessä politiikassa.²¹ Esimerkkinä realistit mainitsevat muun muassa suurvaltojen laajentumisen toisten, pienempien valtioiden alueelle ja niiden sisäisiin asioihin puuttumisen. Realismin mukaan kansainvälisen hierarkkisen järjestelmän alajärjestelmä ovat esimerkiksi pieniä valtioita koskevat suurvaltojen etupiirialueet.²²

¹⁵ Chiaruzzi, M. 2012, 36

¹⁶ Jackson, R. ja Sørensen, 2007, 60

¹⁷ Visuri, P. 2002, 12

¹⁸ ks. esim, Venäjän Federaation sotilasdoktriini, osa 3. Sotilaspolitiikan perusteet.

¹⁹ Waltz, K. 1979, 72–73

²⁰ Blombergs, F. 2013, 7

²¹ Blombergs, F. 2013, 7–9

²² Realistit katsovat, että suurvallan etupiiriin kuuluvilla valtioilla niiden suvereenius on kaventunut.

Suurvaltojen keskeistä asemaa korostaa niiden merkitys myös talouspolitiikassa. Realistien mukaan kansainvälinen järjestys perustuu johtavan suurvallan sotilaalliseen ja taloudelliseen voimaan sekä kansallisiin etuihin. Suurvallat tavoittelevat valtaa, koska sen avulla ne kykenevät saavuttamaan ja turvaamaan kansalliset päämääränsä sekä vahvistavat turvallisuuttaan. Vallassa on siis kyse pääasiassa valtion materiaalisista resursseista, ei vuorovaikutukseen perustuvasta vaikutusvallasta.²³ Vallan osatekijöistä realismi korostaa erityisesti sotilaallisen voiman merkitystä. Tämä vaikuttaa siihen, että realismin mukaan vallalla tarkoitetaan valtion kykyä voittaa sota. Tätä voidaan kutsua myös sotilaspolitiikan ytimeksi.²⁴ Sotilaallisen voiman lisäksi suurvallat pelkäävät myös niitä valtioita, joiden talous kasvaa muita voimakkaammin.²⁵ Tämä mahdollistaa myös niiden sotilaallisen voiman kasvattamisen ja samalla vaikutusvallan potentiaalisen kasvun sekä suhteellisen vaikutusvallan kasvamisen.

Suurvaltojen väliset valtapyrkimykset ovat realistien mukaan lähes aina vastakkaisia ja johtavat etenkin omien rajojen ulkopuolella valtioiden välisiin ristiriitatilanteisiin. Tämä valtapyrkimys johtaa kilpailutilanteessa turvallisuusedilemmaan, jonka ydin on siinä, että ne eivät voi olla varmoja toistensa aikomuksista. Tämä näkemys yhdistää realisteja konstruktivistiseen tutkimusotteeseen, joka perustuu olettamuksiin ja tilannesidonnaiseen ymmärrykseen toisten aikeista ja päämääristä.²⁶ Realismin valtiokeskeinen turvallisuuskäskemys perustuu valtioiden toisilleen aiheuttamaan uhkaan tai sillä uhkaamiseen. Sotilaallinen uhka voi kohdistua erityisesti naapurivaltioiden toimesta, koska niiden välillä saattaa olla kiistoja rajoista, alueista tai vähemmistökysymyksistä.²⁷ Venäjän osalta venäjänkielisen vähemmistön aseman uhkaaminen naapurimaissa voidaan realismin näkemyksen mukaan tulkita yhdeksi Venäjän vaikutusvallan vähentämispyrkimykseksi ja siten sen kansallisten intressien uhkaamiseksi. Rajan merkityksen korostaminen liittyy voimakkaasti tutkimukselliseen viitekehykseen, jossa Venäjän tila muotoutuu sen itse määrittämien arvojen, intressien sekä identiteetin kautta. Tämän rajan ulkopuolella olevat voivat muodostaa Venäjälle realistien näkemän uhkan. Keskeistä tässä yhteydessä on kuitenkin uhkan potentiaali sekä sen syntylähteet. Näitä tekijöitä voidaan Venäjän näkökulmasta tarkastella myös intressien kautta. Ne ovat kuitenkin hyvin tulkinnanvaraisia ja muuttuvia kokonaisuuksia, joten pelkästään näiden varaan ei voida uhkien rakentumista etenkään realistisen tulkinnan kautta perustaa. Rajan merkitys ja uhkan sekä intressien määrittelyn problematiikka on kuitenkin tässä yhteydessä hyvä huomioida.

²³ Mearsheimer, J. 2001, 57–60

²⁴ Forsström, P. 2015.

²⁵ Mearsheimer, J. 2001, 43

²⁶ Raitasalo, J. 2008.

²⁷ Blombergs, F. 2013, 12–13

Sotilaspolitiikan tutkimuksen kannalta keskeinen realismin näkemys kansainvälisistä suhteista on se, että saavuttaakseen lisää valtaa suurvalloilla on kyky projisoida ja käyttää sotilaallista voimaa myös omien rajojensa ulkopuolella. Tämä on myös yksi Venäjän sotilaspolitiikan lakiin kirjoitettuja perusteesejä, joilla se perustelee esimerkiksi kielivähemmistöjä vastaan kohdistettuihin uhkiin vastaamisen. Sotilaallisen voiman ja hyökkäyksellisen kyvyn korostaminen ovat realismin keskeisiä sotilaspoliittisia teesejä. Tähän liittyy myös valtioiden sotilaallisen pelotteen luominen, joko lisäämällä omaa aseistusta tai liittoutumalla toisten valtioiden kanssa. Tällä on suora yhteys myös valtion turvallisuuteen. Valitsemalla liittoutumisen oman turvallisuutensa takaamiseksi pieni valtio menettää samalla osan omaa suvereenisuuttaan, millä on myös vaikutuksia sen toteuttamaan politiikkaan.²⁸

Pelotteen tai ehkä pikemminkin pidäkkeen luominen on monitahoinen kokonaisuus, joka on suoranaisesti riippuvainen valtion sotilaallisesta potentiaalista ja sen ulospäin osoitetusta kuvasta, jolla pyritään luomaan haluttu konstruktivinen rakennelma eli mielikuva, joka estää ulkopuolisten valtion turvallisuutta ja suvereniteettia uhkaavat toimenpiteet. Samalla se on yksi keskeinen sotilaspolitiikan muoto. Tämä prosessi on valtiokeskeinen ja turvallisuushaakuinen, jotka yhdistävät sen vahvasti poliittisen realismin mukaiseen valtiokeskeiseen intressien turvaamiseen ja koskemattomuuteen. Pidäkkeen tai pelotteen muodostuminen on kuitenkin konstruktivinen prosessi, joka on sidoksissa erilaisiin olettamuksiin ja yhteisiin ymmärryksiin, jotka ovat taas konstruktivistisen tutkimusotteen peruskäsityksiä. Tätä uhkamallin ja pidäkkeen muodostumisen prosessia tarkastellaan myöhemmin osana konstruktivistisen tutkimusotteen käsittelyä.

Venäjän sotilaspolitiikan tutkimuksessa edellä kuvatut realismin perusteet ja näkemykset valtioiden välisistä suhteista antavat tämän työn kannalta tutkimuksellisia välineitä. Realismin yksi keskeinen käsite eli geopolitiikka ja sen peruskäsitteet ovat keskeinen osa tämän tutkimuksen viitekehystä. Tässä tutkimuksessa muodostettavan sotilaspolitiikan konstruktion testaus toteutetaan myös valtiokeskeisen tarkastelun kautta. Tämä korostaa realismin mukaista valtioiden keskeisen toimijuuden roolia. Valtiollisen tarkastelun taustalla on kuitenkin konstruktivistinen näkemys sotilaspolitiikan ilmenemisestä ja kuvitteellisen maantieteen kautta vaikuttavista ja muodostuvista yhdistävistä ja erottavista tekijöistä osana sotilaspoliittista prosessia. Realismin korostama pienten valtioiden liittoutuminen suurvaltojen kanssa ja sitä kautta etupiirin muodostuminen liittyvät tutkimuksen sotilaspolitiikan viitekehukseen. Venäjän

²⁸ Blombergs, F. 2013, 12–15

sotilaspoliittisella toiminnallaan tavoittelema vaikutusvalta omien rajojensa ulkopuolella on myös yksi merkittävä realismin näkemys. Lisäksi Venäjän pyrkimyksiä oman valtansa lisäämiseen sekä sotilaallisella että materiaalisella vallalla ovat myös keskeisiä realismin näkökulmia kansainvälisiin suhteisiin. Näiden tämän tutkimuksen kannalta keskeisten näkökulmien kannalta realismi antaa työkaluja Venäjän toiminnan ja tavoitteiden tutkimiseen ja arviointiin. Se antaa mahdollisuuden arvioida Venäjän toimintaa omien rajojensa ulkopuolella ja vallantavoittelun sekä valtioiden välisten suhteiden arviointiin. Lisäksi sotilaallisen voiman kehittäminen ja sen avulla vaikutusvallan potentiaalinen kasvattaminen ovat keskeisiä sotilaspoliittisia toimia. Realismi tarjoaa tutkimusotteena mahdollisuuden selvittää miksi Venäjä toimii sotilaspoliittisesti tietyllä tavalla. Sen avulla ei kuitenkaan ole mahdollista tutkia sitä, miten sotilaspolitiikan konstruktioita rakennetaan ja miten se ilmenee Etelä-Kaukasiassa. Sen vuoksi tutkimuksen toisena metateorianana toimii konstruktivismin tutkimusote.

Realismia on kritisoitu siitä, että se pitää valtioiden välisiä suhteita muuttumattomina, eikä valtion toiminta ole sen mukaan kykeneväinen muuttumaan kontekstin vaihtuessa. Erityisen kritiikin kohteeksi realismi on joutunut uusien poliittisten ei-valtiollisten toimijoiden, kuten EU:n muodostumisen ja roolin vahvistumisen myötä. Kriitikoiden mukaan tässä korostuu erityisesti realismin valtiokeskeisyys ja kykenemättömyys ymmärtää valtioiden rajoja ylittäviä uhkia, kuten esimerkiksi terrorismia tai venäläisittäin ekstremismia.²⁹ Toinen merkittävä realismia kohtaan esitetty kritiikki on kohdistunut sen valtiollisten identiteettien huomioimiseen ja erilaisten sosiaalisesti rakentuneiden ympäristöjen muokkautuvuuteen.³⁰ Realismin mukaan valtioiden identiteetit ovat muuttumattomia eikä erilaisilla sosiaalisilla rakenteilla ole vaikutusta niiden toimintaan.³¹ Tämä näkemys on keskeinen nimenomaan konstruktivismin lähestymistavassa, joka ei pyri selvittämään kansainvälisissä suhteissa miksi joku asia on kansainvälisessä politiikassa jollain tavalla, vaan pikemminkin miten se muodostuu tai rakentuu.³² Lisäksi realismista poiketen konstruktivismi katsoo, että valtioiden ja muiden toimijoiden intressit ja identiteetit ovat kansainvälisten suhteiden suhteen muuttuvia ja siksi niiden merkitys myös valtioiden toiminnassa on merkittävää.

²⁹ Wendt, A. 2001, 158–159

³⁰ Moio, S. 2003, 23

³¹ Reus-Smit, C. 2013, 224

³² Wendt, A. 2001.

2.2 Konstruktivistinen tutkimusote metateoriana Venäjän sotilaspolitiikan tutkimuksessa

Konstruktivismi on kansainvälisten suhteiden ja sotilasstrategian tutkimuksessa kylmän sodan jälkeen yleistynyt yhteiskuntatieteiden ja kriittisen teorian vaikutuksesta muodostunut tutkimusote. Konstruktivismin nousu on seurausta kahden suurvallan vallantavoittelun päättymisestä, jolloin realismin keskeinen käsitys voimatasapainosta suurvaltojen välillä ei ollut enää relevantti. Tämä johti siihen, että kansainvälisessä järjestelmässä ryhdyttiin kiinnittämään huomiota toimiin, jotka muovaavat valtioiden välistä järjestelmää. Konstruktivismin nousu merkittäväksi tutkimussuuntaukseksi oli seurausta siitä, että se tutkimusotteena mahdollistaa valtioiden rajat ylittävien identiteettien ja intressien tilanne- ja toimijasidonnaisen tutkimisen.³³ Konstruktivismi kuitenkin hyväksyy tietyt realismin olettamukset eri toimijoiden toiminnan perustaksi³⁴, mutta korostaa, että niiden merkitykset muodostuvat ja avautuvat vasta normien, identiteettien ja tulkitsijoiden ymmärryksen sekä valintojen kautta. Tällä tavoin konstruktivismi painottaa vahvasti tilannesidonnaista kuulijasta ja kertojasta riippuvaa tulkintaa.³⁵ Konstruktivismi ei ole jyrkkärajainen ja tiukkoja sääntöjä asettava lähestymistapa, vaan pikemminkin metateoriaksi soveltuva tutkimusote ja kansainvälisten suhteiden analysointikehys.³⁶

Konstruktivismi on yhteiskuntatieteellinen käsitys sosiaalisen todellisuuden muodostumisesta. Konstruktivismissa todellisuus ymmärretään muodostuneen ja muodostuvan sosiaalisessa vuorovaikutustilanteessa ja se on siten ajasta, paikasta ja tekijöistä riippuva tilannesidonnainen kokonaisuus.³⁷ Konstruktivismi on konstitutiivinen teoria, joka painottaa todellisuuden sosiaalista rakentumista. Sen mukaan todellisuus ei ole realistinen ja anarkinen ennalta määrätty ja muuttumaton tila, vaan se syntyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Konstruktivismin mukaan todellisuus määritetään ja rakennetaan yhteiskunnallisesti puheiden ja tekojen kautta. Tässä yhteydessä korostuu tutkittavan ilmiön kontekstuaalisuus sekä toimijoiden keskeinen rooli ilmiön kuvaajina, muokkaajina ja ymmärtäjinä. Konstruktivismi korostaa, että ilmiön tutkimista lähestytään aina tietynlaisten ennako-olettamuksien kautta tutkijan omista lähtökohdista. Se tarkoittaa myös tutkittavan ilmiön sisällön ja merkityksen olemuksen

³³ Jackson, R. ja Sørensen, G. 2007, 163

³⁴ Muun muassa se, että valtiot ovat kuitenkin keskeisiä kansainvälisen järjestelmän toimijoita. Konstruktivismi ottaa huomioon kuitenkin myös erilaiset poliittiset liittoumat, kuten esimerkiksi EU:n yhtenä keskeisenä kansainvälisen järjestelmän toimijana.

³⁵ Kerttunen, M. 2013, 51

³⁶ Reus-Smit, C. 2001, 215–218

³⁷ Kerttunen, M. 2013, 50

muokkautumista tulkitsijan lähtökohdista riippuen.³⁸ Konstruktivismi näkee valtioiden väliset suhteet toimijoiden itsensä muodostamina konstruktioina, joihin vaikuttaa toimintakonteksti, mutta myös niiden erilaiset valinnat. Valinnat vaikuttavat erityisesti juuri toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa, jonka vaikutuksesta syntyvät poliittiset ja muun muassa kulttuuriset konstruktio todellisuudesta eli itseystä ja toiseudesta.³⁹ Tämä yhdistää konstruktivistisen tutkimusotteen myös kulttuuristen tekijöiden sekä identiteetin muodostumisen kanssa.⁴⁰

Realismin korostaman materiaalisen vallan, sotilaallisen voiman ja valtioiden välisten suhteiden muuttumattomuuden sijaan konstruktivismi korostaa muutoksen olevan kansainvälisen järjestelmän perusmuoto. Konstruktivismi näkee myös valtiot kansainvälisen järjestelmän keskeisinä toimijoina, mutta korostaa suhteiden rakentumisen kontekstin sekä taustalla vaikuttavien tekijöiden merkitystä. Kontekstisidonnaisuus liittyy konstruktivismin kielen sekä kielenkäyttöön liittyviin merkityksiin ja oletuksiin. Kielenkäyttö on sosiaalisen vuorovaikutukseen perustuva ja merkityksiä sisältävä keskeinen sosiaalisen konstruktivismin ilmaisun muoto.⁴¹ Se mahdollistaa merkityksien rakentumisen ja muuttumisen aikakaudesta ja kontekstista riippuen. Tämä sisältää mahdollisuuden arvojen ja oletusten muutoksille ja kansainvälisen järjestelmän muuttumiselle.⁴² Tällä on myös vaikutusta sotilaspolitiikan käsityksen ja luonteen muutokseen. Valtioiden välisten suhteiden muutokset mahdollistavat myös sotilaspolitiikan muuttumisen, muutos voi olla positiivinen tai negatiivinen. Muutos voi olla myös äkillinen ja aggressiivinen, mikä taas on sidonnainen sosiaalisen kontekstin ymmärryksiin ja toisen valtion tai valtiollisista rajoista riippumattomien toimijoiden ymmärryksistä ja tulkinnoista. Etelä-Kaukasian osalta tämä voi näyttäytyä esimerkiksi Venäjän sotilaallisena harjoituksena Armeniassa Georgian vastaisella rajalla. Tässä esimerkissä Georgian tulkinta mahdollisesta uhkasta tai harjoituksen merkityksestä viestinä joko Venäjältä tai Armenialta, vaikuttaa koettun sotilaspolitiikan käsitykseen ja saattaa muuttaa sen olemusta ja vaikuttaa taustalla oleviin faktoreihin ja sitä kautta valtioiden välisiin suhteisiin.

Kielenkäytöllä ja sen sisältämän informaation avulla on merkittävä rooli kontekstin ja erilaisten jaettujen ymmärrysten ja tarkoitusten tulkinnassa. Tässä tutkimuksessa on keskeisenä tutkimusotteena sosiaalisesti konstruktivismiksi kutsuttu suuntaus, joka korostaa merkityksien

³⁸ Sipilä, J. 2013, 73

³⁹ Jackson, R. ja Sørensen, G. 2007, 163

⁴⁰ Sipilä, J. 2013, 73

⁴¹ Reus-Smit, C. 2012, 233–234

⁴² Raitasalo, J. 2008, 20

sosiaalista rakentumista.⁴³ Sosiaaliseen konstruktivismiin kuuluvat keskeisinä tekijöinä myös sosiaaliset käytännöt ja säännöt, joiden perusteella myös yhteiskunnalliset toimijat sekä niiden rakenne muodostuvat.⁴⁴ Venäjän sotilaspolitiikan tutkimuksen kannalta sosiaaliset rakenteet sekä keskeiset toimijat ovat valtion keskeisiä sotilaspolitiikan ilmiön rakentajia sekä toteuttajia omassa venäläisessä toimintakontekstissaan.

Kriittiselle turvallisuustutkimukselle ominainen piirre on kielen aseman korostaminen sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Tällöin korostetaan tapoja, joilla erilaiset ilmaisut luovat merkityksiä ja arvoja. Todellisuus siis rakentuu ja kiinnittää huomiota tapaan, jolla kielen käyttö luo erilaisia merkityksiä, kuvauksia ja niiden avulla laajemmin katsottuna omaa ontologista todellisuutta.⁴⁵ Tämä vaikuttaa sotilaspolitiikan käsitteeseen ja koko sen ilmiön tulkintaan. Venäjän sotilaspolitiikan rakentuminen riippuu tämän tulkinnan mukaan voimakkaasti tavasta, jolla se ilmaistaan ja sen määreenä olevista arvoista ja niiden merkityksen ymmärryksestä. Koivulan mukaan tämä tarkoittaa sitä, että näennäisen johdonmukainen ja selitettävissä oleva toiminta perusteluineen, rakentuu aina erilaisten poliittisten, kulttuuristen ja filosofisten kerrostumien varaan. Tämä voi aiheuttaa hänen mukaansa myös erilaisten esimerkiksi Venäjän sotilaspolitiikan rationaalisuuden hämärtymistä ja johtaa niiden moniselitteisyyteen.⁴⁶

Kielellisten tekijöiden korostaminen on yksi tämän tutkimuksen viitekehyksen keskeisiä merkityksiä. Tutkimuksessa tarkastellaan kielen merkitystä muun muassa omien intressien, itseyden ja toiseuden (identiteetin) sekä uhka- ja viholliskuvan luomisessa. Samalla geopolitiikassa viitekehyksessä kielen rooli muodostuu yhdistäväksi tai erottavaksi eli periferiseksi tekijäksi, jonka suhteen myös valtioiden välistä käyttäytymistä voidaan arvioida. Kieli on myös keskeinen sotilaspolitiikan konstruktion ilmaisun ja rakentamisen muoto, joka etenkin Venäjän kontekstissa on merkittävä sosiaalisen vaikuttamisen muoto. Kielellisen vaikuttamisen keskeinen tutkimusote on diskurssianalyysi, joka tutkii tekstejä ja puheita niiden sisältämän informaation sekä ilmaisun kautta.⁴⁷ Diskurssien tutkiminen on kehitetty analysoimaan poliittisia kokonaisuuksia. Poliittiset näkemykset, osittain historiasta ja arvoista pohjautuvat yhteiset ymmärrykset ja kollektiiviset mielikuvat ovat merkittävässä roolissa kansallisten identiteettien muodostumisessa.⁴⁸ Tässä tutkimuksessa ei tutkita tekstien diskursseja, vaan tutki-

⁴³ Wendt, A. 2001, 90

⁴⁴ Fierke, K. 2007, 167–169

⁴⁵ Koivula, T. 2013, 112

⁴⁶ Koivula, T. 2013, 113

⁴⁷ Fairclough, N. 1997, 31

⁴⁸ Howarth, D., Norval, A. ja Stavrakakis, Y. 2000, 1–2

muksellinen painopiste on tekstien sisältöjen merkitysten tulkinnassa. Tämän avulla tutkitaan sotilaspolitiikan konstruktion rakentumisen muotoja sekä konstruktion ilmenemistä Etelä-Kaukasian kontekstissa.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta Venäjän sotilaspolitiikka on tulkittavissa tilanne- toimija- ja kulttuurisidonnaiseksi ilmiönä.⁴⁹ Sotilaspolitiikan keskeisen konstruktiivisen rakenteen muodostavat poliittisen ja sotilaspoliittisen johdon puheet sekä valtiolliset sotilaspolitiikkaa ohjaavat ja sen perusteita määrittävät perusasiakirjat, jotka ovat omalta osaltaan sotilaspoliittisia kannanottoja ja toimia. Nämä heijastavat Venäjän toimintakontekstia, käsityksiä muista ja omista intresseistä sekä päämääristä. Näiden sotilaspoliittisten toimien avulla Venäjä pyrkii luomaan mielikuvan omasta sotilaallisesta pidäkkeestään sekä omista intresseistään, joiden turvaamiseen se on ilmaissut olevansa tarvittaessa valmis käyttämään myös sotilaallista voimaa. Näitä intressejä perustellaan muun muassa kulttuurisilla, poliittisilla ja kielellisillä tekijöillä. Näillä on selkeä yhteys kulttuuriin arvoihin sekä valtiollisiin normeihin, joiden mukaan sotilaspoliittisia toimintoja perustellaan.⁵⁰ Tutkimuksellisesti nämä arvot muodostavat keskeisen venäläisen semanttisten merkitysten ja sidonnaisuuksien kehän, jonka suhteen sekä Venäjän intressit että Etelä-Kaukasian maiden rooli on sotilaspoliittisesta näkökulmasta perusteltavissa. Venäjän ja Etelä-Kaukasian maiden yhteisellä historialla sekä semanttisilla tekijöillä on Venäjän identiteetin ja turvallisuuden takaamisen näkökulmasta keskeinen yhdistävä merkitys.⁵¹

Konstruktivismi kiinnittää huomiota myös valtion ja kansan turvallisuuden rakentamiseen. Se ei korosta pelkästään materiaalisia tekijöitä turvallisuuden takaamisessa, vaan näkee materiaaliset tekijät osana sosiaalisesti rakentuvaa turvallisuutta. Konstruktivistien mukaan pelkkä materialistinen ajattelu poistaa juuri sosiaalisen rakentumisen ja ymmärryksen merkityksen. Materiaalisten tekijöiden korostaminen sotilaallisen voiman osalta on enemmän realistien korostamaa suhteellisen voiman kokonaisuutta. Keskeinen rooli konstruktivistien näkökulmassa onkin juuri sosiaalisten tekijöiden ja yhteisesti rakennetun turvallisuuden yhteinen rooli myös materialistisen turvallisuuden rakentamiseen.⁵² Sotilaspolitiikan keskeisen tekijän eli asevoiman materiaalisen kehittämisen⁵³ näkökulmasta yhteisesti rakennettu turvallisuus edel-

⁴⁹ Tsygankov, A. 2014, 19

⁵⁰ Tsygankov, A. 2014, 20

⁵¹ Michelsson, C. 2015.

⁵² Reus-Smit, C. 2012, 233–234 ja Perheentupa, C. 2013, 91

⁵³ ks. Luku 4. Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio.

lyttää siis uhkaan nähden riittävää materialistista varautumista. Tämä taas on edellytys sotilaallisen pidäkkeen muodostamiseksi.

Konstruktivismin mukaan myös turvallisuus rakentuu ihmisten välittömässä vuorovaikutuksessa. Tämä tarkoittaa tutkimuksellisesti myös sitä, että myös uhkakuvat ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen tuote ja siten keskeisessä roolissa turvallisuuskontekstin tutkimuksessa.⁵⁴ Uhkakuvat ovat myös vahvasti poliittisesti sidonnaisia ja heijastavat valtion toimintakontekstia sekä yhteistä ymmärrystä identiteetistä.⁵⁵ Yhteisen uhkan kautta voidaan myös perustella sosiaalisessa toimintakontekstissa materialistisen varautumisen tarve, joka on peruste yhteiskunnalliselle varautumiselle ja sotilaallisen⁵⁶ kehittämisen tärkeyden perustelulle. Tähän vaikuttaa oleellisesti myös eri toimijoiden uhka- ja turvallisuuskysymysten ymmärrys. Wendtin mukaan uhkan kriittisyys syntyy sen mukaan, miten tärkeäksi kuulija ymmärtää kokemansa asian ja mitä merkitystä sillä heille on.⁵⁷ Tämä konstruktivismin näkemys poikkeaa merkittävästi juuri realismin materiaalikeskeisestä ja osin melko tiukkarajaisesta tulkinnasta, jossa myös uhkien tärkeys perustuu ennalta määrättyyn yhteiseen valtioiden väliseen tilaan, jossa sotilaallisella voimalla on keskeinen rooli. Venäjän toimintakontekstissa esimerkiksi uhka- ja turvallisuuskysymysten avulla voidaan perustella puolustusbudjetin rahoitus, asevoimien kehittämiseen osoitetut rahat sekä puolustusteollisuuden tuotantokyvyn kehittämisen tärkeys. Nämä tekijät löytyvät myös Venäjän sotilaspolitiikan perusasiakirjasta eli sotilasdoktriinista.⁵⁸

Sosiaalisella vuorovaikutuksella on keskeinen merkitys konstruktivismin keskeisten käsitteiden – *yhteisten merkitysten ja ymmärrysten* rakentumisessa. Yhteisillä ymmärryksillä tarkoitetaan sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta syntyneitä ja yhteisten kokemusten kautta muuttuvia käsityksiä.⁵⁹ Näiden käsitysten merkitys on keskeinen yhteisön, esimerkiksi tässä tutkimuksessa Venäjän, uhkakäsityksille sekä omien kansallista turvallisuutta lisäävien intressien rakentumisessa sekä ymmärtämisessä. Yhteiset ymmärrykset muodostuvat usein kansainvälisesti valtioiden välisiksi käsityksiksi niiden välisistä suhteista. Ne voivat koskea myös valtioiden suvereniteettia ja toisen valtion kykyä ja tahtoa sotilaallisen voiman käyttöön itselleen tärkeiden kokonaisuuksien turvaamisessa. Yhteisiä ymmärryksiä voidaan pitää pitkän aikavälin kuluessa syntyneinä näkymättöminä itsestäänselvyyksinä, jotka ovat toistuneet kansainvä-

⁵⁴ Perheentupa, C. 2013, 91

⁵⁵ Linnéll, J. 2009, 137

⁵⁶ Toiminnallinen eli suorituskykyperusteinen sekä kalustollinen kehittäminen

⁵⁷ Wendt, A. 1992, 396–397

⁵⁸ Venäjän Federaation sotilasdoktriini 2014.

⁵⁹ Raitasalo, J. 2008, 10

lisessä järjestelmässä useita kertoja.⁶⁰ Tällöin niistä on muodostunut eräänlainen toimintatapa, jonka mukaan eri toimijoiden välinen kommunikaatio ja yhteistoiminta tapahtuvat. Yhteisesti rakentuneiden ymmärrysten varaan voidaan konstruktivistien mukaan rakentaa perusta myös valtioiden väliselle vuorovaikutukselle. Konstruktivistit näkevät eri toimijoiden välisessä kanssakäymisessä muutoksen mahdollisuuden, joka syntyy eri toimijoiden muuttuvista intresseistä ja toimista. Tämä poikkeaa realismin näkökulmasta, jossa järjestelmän muuttumattomuus nähdään mahdottomana. Realisteille konflikti on odotettu ja vääjäämätön seuraus valtioiden välisten intressien kohtaamisesta. Konstruktivistit taas näkevät konfliktit järjestelmän ja rakenteiden muutostilana sekä mahdollisuutena ja edellytyksenä uusien yhteisten ymmärrysten syntymiselle.

Yhteisten ja jaettujen ymmärrysten lisäksi kansainvälistä sosiaalista rakentumista muokkaavat yksityiset ymmärrykset, jotka voidaan nähdä uhkana vakiintuneiden yhteisten ymmärrysten rakenteelle. *Yksityiset ymmärrykset – private meanings* – ovat yksittäisten toimijoiden yhteisistä ymmärryksistä poikkeavia näkemyksiä ja siten kilpailevia ymmärryksiä.⁶¹ Yksityisiä ymmärryksiä ei tule kuitenkaan nähdä pelkästään uhkina. Konstruktivismin muokkautuva näkemys eri tekijöiden välisestä suhteesta ja niiden rakentumisesta sekä tilannesidonaisuus antavat mahdollisuuden myös yksityisten ymmärrysten vaikuttamiselle yhteisiin ymmärryksiin. Tämä on myös luonteenomaista sosiaalisen kontekstin muokkautumista, jossa yksityinen ymmärrys haastaessaan yhteisiä ymmärryksiä muokkaa vakiintuneita käytänteitä ja toimintoja uudelleen. Murrosvaihe järjestelmässä saattaa aiheuttaa konfliktin, joka on esimerkiksi realistien mukaan näkemys valtioiden välisten suhteiden anarkisesta järjestelmästä.⁶² Ajan myötä yksityinen ymmärrys voi muuttua myös yhteisesti tunnustetuksi ja kansainvälisesti hyväksytyksi ymmärrykseksi. Tämän tutkimuksen näkökulmasta on Venäjän sotilaspolitiikka mielenkiintoinen kysymys. Tutkimuksen aikana voidaan pohtia kysymystä Venäjän sotilaspolitiikasta yhteisten ja yksityisten ymmärrysten kautta. Tarkasteluun nostettava näkökulma myöhemmissä vaiheissa onkin se, onko Venäjän sotilaspolitiikka yhteinen ja popularisoitu ilmiö ja ymmärrys vai onko se vain tiettyjen ihmisten tai valtion yksityinen ymmärrys, joka pyrkii muokkaamaan muita?

Tämän tutkimuksen kannalta konstruktivistisilla yhteisillä ja yksityisillä ymmärryksillä on keskeinen rooli Venäjän sotilaspoliittisen konstruktion muodostumisessa sekä sen ilmenemis-

⁶⁰ Raitasalo, J. 2008, 10

⁶¹ Raitasalo, J. 2008, 10–11

⁶² Raitasalo, J. 2008, 18–19

tä tutkittaessa. Esimerkkinä voidaan nostaa esille konstruktion muodostumiseen vaikuttavat toimijat, Venäjän sotilaspoliittinen johto ja sen luoma yhteinen ymmärrys kansallisista intresseistä sekä Venäjään joko kuvitteellisesti tai konkreettisesti kohdistuvasta uhkasta. Lisäksi tällainen on Etelä-Kaukasian valtioissa yhteisesti koettu ymmärrys Venäjän sotilaspolitiikan roolista, ilmenemisestä sekä sen keinojen tarkoituksista. Tätä voidaan tarkastella tutkimuksellisesti kahdesta näkökulmasta: a) Miten Venäjä itse kokee sotilaspolitiikkansa tarpeellisuuden ja roolin Etelä-Kaukasiassa ja millaisella uhkalla se perustelee omien toimiensä tarpeellisuuden? Ja b) Miten Etelä-Kaukasian valtiot kokevat Venäjän toiminnan niiden alueella tai niitä kohtaan? Tutkimuksellisesti tämä on mielenkiintoinen tarkastelukulma, jossa molemmat edellä esitetyt näkökulmat ovat konstruktivismin mukaan mahdollisia tarkastelukulmia tai viitekehyksiä. Tässä tutkimuksessa konstruktivinen näkökulma on erityisen hedelmällinen tutkittaessa sitä, miten Venäjän sotilaspolitiikka rakentuu ja millaisin keinoin sen eri elementtien tarpeellisuutta perustellaan? Pohtimalla näihin kysymyksiin näkökulmia ja vastauksia mahdollistetaan samalla vastaaminen tutkimuksen keskeiseen tutkimustehtävään.

Uhka yhdistetään Nokkalan mukaan käsitteenä turvallisuuteen, joka voi olla sidoksissa joko valtioon, yhteisöön, yksilöön tai vaikka alueeseen. Kohteen turvallisuutta uhkaava tekijä koetaan uhkaksi, joka voi olla sotilaallinen tai muuten uhkaava ilmiö. Sotilaalliset uhat ovat pääsääntöisesti asevoimien käytön uhkia valtiota ja sen intressejä vastaan ja valtion rooli on huolehtia kansalaistensa turvallisuudesta näitä uhkia vastaan. Uhkakuvat antavat puitteita turvallisuutta ja sotilaallista toimintaa koskevien asioiden politisoinnille ja niiden hyödyntämiseen politikoinnissa. Uhkakuvien tulee kuitenkin olla uskottavia ja viestinnällisiä kuvauksia, jotka ihmiset voivat yhdistää reaali maailmaan ja omiin kokemuksiinsa. Uhkakuvia käytetään politiikassa etenkin argumentteina, joilla esitetään ja rakennetaan poliittisia intressejä. Poliittisessa toiminnassa uhkakuvista muotoutuu myös julkisen kamppailun välineitä, joiden muodostaman mielikuvan perusteella voidaan perustella ja oikeuttaa tiettyjä ratkaisuja.⁶³ Nämä tekijät muodostavat keskeisen osan sotilaspolitiikkaa ja vaikuttavat sen kokonaisuuden muodostumiseen.

Uhkakuvat osana sotilaspolitiikkaa ovat konstruktivistisen lähestymistavan mukaan yhteisön sisällä rakennettuja ja sisäisesti arvotettuja määritelmiä.⁶⁴ Virallisten valtiollisten uhkakuvien takana on aina mukana poliittista vaikuttamista sekä arvioita omista ja uhkan muodostavan

⁶³ Nokkala, A. 2013, 240

⁶⁴ Perheentupa, C. 2013, 97

toimijan resursseista. Uhkakuvien taustalla voidaan Limnellin mukaan nähdä vaikuttavan seuraavia tekijöitä: 1) toimijoiden välinen vuorovaikutus, 2) kulttuurisidonnaisuus, 3) uhkakuvien poliittisuus ja intressit 4) identiteetin rakentaminen osana päätöksentekoprosessia ja 5) uhkailmaisujen vaikutus uhkakuvien muodostumiseen eli kielellisten määritelmien rakentuminen merkityksiksi.⁶⁵ Näiden tekijöiden kokonaisvaikutus määrittää valtion uhkakuvien rakentumisen sekä luo kontekstin myös poliittisen johdon lausuntojen ja toimien tulkinnalle.

Sotilaalliset uhkakuvat ovat asevoimien käytön uhkia, joihin vastataan omien asevoimien käytöllä tai esittämällä niiden avulla potentiaaliselle vastustajalle vastauhka. Osana sotilaspolitiikkaa asevoimien rooli voi olla uhkia tarkastellessa kahdenlainen. Niillä voidaan uhata tarkoituksellisesti tai asevoimat voidaan kokea uhkaksi ilman varsinaista uhkaamistakin. Niiden julkisella esittelyllä voidaan viestittää valmiudesta ja tahdosta niiden käyttämiseen tarvittaessa.⁶⁶ Uhka kuvataan yleensä näiden kahden tekijän yhteisvaikutuksena jolloin muodostuu malli, jossa $Uhka = Tahto \times Kyky$. Näiden tekijöiden kautta muodostuvat myös uhkakuvat. Niiden muotoutuminen on myös konstruktivinen prosessi, jossa konstruktivistisilla yhteisillä ymmärryksillä on keskeinen rooli niiden muodostumisessa. Ne ovat siis yhteisiä ymmärryksiä ja käsityksiä valtioita tai jotain muuta tekijää tai yhteisöä uhkaavista käsityksistä, joihin pitää lähinnä sotilaallisesti varautua. Samalla ne ovat käsityksiä siitä, kuinka uhka on rakennettu ja kuinka se on esitetty.⁶⁷

Uhkakuvien käyttötarkoitus sotilaallisesta näkökulmasta ohjaa niiden sisällön määrittelyä, mutta sisältö rajoittaa tai edistää uhkakuvan käyttömahdollisuutta asiayhteydestä riippuen. Etenkin julkiset uhkakuvat ovat lähes aina poliittisen prosessin ja hyväksynnän tulos. Uhkista voidaan olla myös puhumatta, tällöin kaikki sotilaalliseen voimaan liittyvä uhkamalli tai kuva perustuu mielikuvaan toisen muodostamasta uhkasta tai vastaavasti omasta kyvystä siihen vastaamiseksi. Uhkakuvat ovat siis usein politisoituneita, joilla on merkittävä yhteys valtion, yhteisön tai organisaation politiikkaan. Poliittiset uhkakuvat ovat poliittisen toiminnan elementti, jolla voidaan tavoitella voimavaroja ja sosiaalista hyväksyntää.⁶⁸ Samalla ne toimivat strategisena viestinä vastustajalle, kumppanille tai liittolaiselle. Viestinnän tarkoituksena on uskottavuus, jonka saavuttaminen riippuu kuulijasta ja vastaanottajasta.⁶⁹ Kyseessä on siis

⁶⁵ Limnell, J. 2009, 34

⁶⁶ Nokkala, A. 2013, 223

⁶⁷ Nokkala, A. 2013, 223

⁶⁸ Nokkala, A. 2013, 224

⁶⁹ Nokkala, A. 2013, 224

puhdas konstruktiivinen prosessi, jossa ennakkokäsitykset ja ilmaistut tekstit muodostavat kokonaisuuden, ilmiön, joka muodostaa uhkakuvan, pidäkkeen tai jotain muuta.

Sotilaallisia uhkakuvia käytetään usein voimavarojen ja resurssien jakamiseen sekä toiminnan hyväksyttämiseen. Samalla niiden avulla on kuitenkin vakuutettava myös ulkopuolisia toimijoita kyseisen valtion puolustuskyvystä ja sotilaallisesta suorituskyvystä.⁷⁰ Oman uhkakuvan esittelyllä pyritään esittämään mihin kyetään varautumaan. Samalla siinä saattaa olla Nokkalan mukaan tiettyä ”pelotelisää”, jonka konkretisointi on oltava perusteltua tai sen merkitys pidäkkeenä tai pelotteena jää toteutumatta. Ulkopuolisille on uhkakuvien avulla viestittäväissä myös toinen merkitys. Sillä ilmaistaan myös avuntarvetta ja sitoutumista yhteisiin sopimuksiin. Sosiaalinen ympäristö vaikuttaa myös siihen kenen kanssa uhakuva pyrkii yhtenäistymään ja luomaan eräänlaisen yhteisen sosiaalisen ymmärryksen yhteisöstä, joka jakaa saman uhkakuvan ja mahdollisesti puolustautuu myös yhdessä. Tiivistettynä se pyrkii yhtenäistymään sen valtion tai ryhmän kanssa, joka on sen turvallisuudelle ja politiikalle tärkeä.⁷¹

Sosiaalinen vuorovaikutus vaikuttaa uhkakuvien muodostumiseen ja niiden esittämiseen. Toisia korostetaan ja toisten merkitystä taas vähennetään. Tämä voi olla seurausta esimerkiksi valtion politiikan suunnanmuutoksesta. Uhkakuvat toimivat ikään kuin väitteinä ja perusteluina, joita politiikassa tarvitaan.⁷² Poliitikassa jollakin toimijalla on useimmiten toista enemmän valtaa vaikuttaa uhkakuvien sisältöön ja käyttöön, mutta kaikki toimijat voivat määritellä niitä jatkuvasti uudelleen. Tämä on sosiaalisen konstruktivismin mukaan yhteisten ja jaettujen ymmärrysten jakamista.⁷³ Uhkakuvan yhteisöllisyys ja sen määrittely liittyy valtion tai organisaation identiteettiin leiman, jonka mukaan myös toiseus uhkana voidaan tunnistaa. Se on keskeinen työkalu itseyden ja identiteetin määrittelyssä. Uhkakuvat helposti myös institutionalisoituvat ja ne toimivat eräänlaisina hallinnon peruspilareina, joiden varaan myös valtion politiikka, sisäinen tai ulkoinen voidaan rakentaa. Nämä uhkat voidaan kuitenkin erottaa akuuteista uhkista, joilla on hetkellinen luonne ja suuri näkyvyys. Nämä uhkat eivät useinkaan ole sotilaallisia vaan kuuluvat laajemman kansallisen turvallisuuden kenttään uhkina ja ilmiöinä.

⁷⁰ Nokkala, A. 2013, 237

⁷¹ Nokkala, A. 2013, 237

⁷² Nokkala, A. 2013, 223

⁷³ Nokkala, A. 2013, 224

Sotilaalliset uhkakuvat ovat tulkinnallisia ja niiden kuvien sisältö on muuttuvaa sekä tilanne- ja toimijasidonnaista. Uhkia ei voida mitata, vaikka tunnettaisiin materiaalisia faktoja kuten kalustotietoja ja joukkojen liikkeitä sekä harjoituksia. Sotilaallinen uhka ja sen muodostuminen riippuu siitä, kuka tulkitsee ja missä oloissa. Tällöin materiaalliset tekijät painavat yhä vähemmän ja mielikuvat korostuvat. Uhkakuvien arvioinnissa olisi kuitenkin hyödyllistä pohjata tulkinta perusteltuihin faktoihin puhtaan arvioinnin ja intuition mukaan. Etenkin kalustollinen ylivoimaisuus aiheuttaa sotilaallisen uhkapotentiaalin mielikuvan kasvua, vaikka sen käyttämiseen ei olisi todellista kykyä.⁷⁴ Yhteiskunta myös ehdollistaa asevoimien käyttöä politiikan kautta. Tämä näyttäytyy myös tämän tutkimuksen keskeisessä sotilaspoliitiikan kokonaisuudessa, jossa yhteiskunnallinen vaikuttaminen politiikan avulla toteutetaan asevoimalla tai niihin kiinteästi sidoksissa olevilla keinoilla. Eri toimijat vaikuttavat sen mukaan mikä on niiden tieto, halu, kyky ja valta politisoida asioita, muokata uhkakuvien sisältöä ja niiden käyttöä. Uhkien julkituominen on myös oma vaikutusprosessinsa, sillä niistä puhuminen voidaan rajata kulloinkin kyseessä olevan ajanhetkellä keskeisiin uhkakuviin ja jättää muita keskustelun ulkopuolelle. Tämä on poliittisen vaikuttamisen keino myös sotilaallisiin uhkakuviin.⁷⁵

Uhkakuvia voidaan tarpeen mukaan jopa lieventää tai aktiivisesti häivyttää, jos entisiä on vaikea julkisesti oikeuttaa uudessa tilanteessa. Vaikuttavimpien uhkien tuomista esille voidaan välttää ja käyttää muita perusteita sotilaspoliittisten tai yleisesti poliittisten päämäärien ajamisessa. Uhkakuvien tarve voi myös vähentyä, jos niihin uskotaan olevan kyky vastata olemassa olevalla voimalla. Tämä on jatkuvaa voimapolitiittista vertausta omien ja potentiaalisen vastustajan kyvyistä. Pelkän suoran aseellisten voimien vertailun kautta tämä näyttäytyy hyvin poliittisen realismin mukaisena voimavaravertailuna. Uhkakuvien tulkinnallisuus tekee niistä kuitenkin konstruktivisen prosessin. Tulkinnallisuus mahdollistaa uhkakuvien tarkoituksenmukaisen säätelyn ja turvaa samalla niiden esittäjän asemaa poliittisessa vaikutusprosessissa ja vallantavoittelussa. Samalla uhkakuvien tulkinnallisuus suosii juuri konstruktivistista ja yleisesti yhteiskuntatieteellisesti painottunutta politiikan tutkimuksen paradigmaa.⁷⁶

Uhkakuvat ja niiden muodostumisen kuvaaminen ovat hyvä esimerkki sosiaalisesta konstruktivismista osana Venäjän oman tilan ja sen uhkien kokonaisuuden tarkastelua. Uhkakuva on Venäjällä, kuten muuallakin poliittisen vaikuttamisprosessin alati muokkautuva tuote tai ku-

⁷⁴ Nokkala, A. 2013, 224–226

⁷⁵ Nokkala, A. 2013, 224–225

⁷⁶ Nokkala, A. 2013, 225

va, joka ilmenee julkilausutuissa käsityksissä ja vaikuttaa ja näkyy sekä sotilaspolitiikassa että asevoimien toiminnassa. Sosiaalisen konstruktivismin paradigma mahdollistaa myös Venäjän sotilaspolitiikan ilmiön tutkimisen Etelä-Kaukasiassa. Miten se esiintyy ja missä muodossa sitä siellä rakennetaan. Mielenkiintoisen näkökulman konstruktivistiselle tulkinnalle tarjoaa myös Venäjän sotilaspolitiikan tulkinta. Toisin sanoen se, mikä Venäjän toimi tai teksti on tunnistettava sotilaspolitiikaksi ja mikä taas ei? Tekeekö konteksti ja toimijasidonnaisuus jostain ei-sotilaallisesta toimesta sotilaspolitiikkaa ja millä perusteella? Miten Etelä-Kaukasiasta nouseva uhka esitetään? Nouseeko uhka konkreettisesti sieltä vai onko Etelä-Kaukasia Venäjän sotilaspolitiikalle vain instrumentti, jolla pyritään vaikuttamaan johonkin muualla tapahtuvaan? Näihin kysymyksiin haetaan vastauksia konstruktivismin näkökulmasta Venäjän toimien, lausuntojen kielellisen ilmaisun ja mielikuvien rakentamisen kautta.

Uhkakuviin liittyen on keskeistä turvallisuuden konstruktion muodostaminen. Turvallisuus muodostuu Limnellin mukaan kolmesta eri kokonaisuudesta: 1) mikä turvataan eli kohde, 2) miltä turvataan eli uhkat ja 3) miten turvataan eli keinot.⁷⁷ Näiden kolmen kokonaisuuden avulla voidaan määrittää myös sotilaspolitiikan viitekehys, johon liittyy Venäjän kohdalla ainakin valtion ja sen intressien turvaaminen eli venäläisen määritelmän mukaan kansallisen turvallisuuden takaaminen.⁷⁸ Kansallisen turvallisuuden takaaminen on erittäin laaja ja monitahoinen käsite, jonka tarkkarajainen määrittely on mahdotonta. Vastaavasti myös kansalliset intressit ovat subjektiivinen ja tulkinnallinen kokonaisuus, joiden avulla Venäjän johto kuitenkin useimmiten omat toimensa perustelee. Se on yksi uhkan rakentamisen malli, jossa kansalaisten turvallisuudelle kuvataan muodostuva uhka, ellei valtio tee jotain turvallisuuden eteen. Tämä voi siis olla myös poliittinen toimi, jolla haetaan hyväksyntää omille toimille perustelemalla se kansallisen turvallisuuden laajan kokonaisuuden kautta. Kansallinen turvallisuus on, kuten sotilaspolitiikkakin konstruktivisen mielikuvaprosessin tuote, joka on tietyillä perusteilla popularisoitu suurelle yleisölle. Tällä tavoin luodulla turvallisuuden konstruktiolla voidaan perustella omia uhkakuviin vastaavia tai ennaltaehkäiseviä toimia.

Konstruktivismin näkemys turvallisuudesta ja uhkakuvista eroaa jonkin verran Kööpenhaminan koulukunnan näkemyksistä. Ole Waeverin määritelmän mukaan uhkakuva on vain osa turvallistamistoimea, jolla hankitaan oikeutus jollekin poikkeustoimelle. Tämä toteutetaan erilaisten puheaktien eli kielellisen ilmaisun kautta. Tämä tekee kielellisestä ilmaisusta turval-

⁷⁷ Limnell, J. 2009, 137

⁷⁸ Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 407–408.

listamistoimen, jossa luodaan konteksti, uhkat ja keinot.⁷⁹ Konstruktivismin lähtökohta eroaa joiltain osin Waeverin näkökulmasta, jossa uhkakuva on vain osa turvallistamistoimea, jolla hankitaan oikeutus jollekin poikkeustoimelle.⁸⁰ Konstruktivistinen tulkinta turvallisuuden takaamiseen on uhkakuvien esiintuominen puheiden ja tekstien avulla hyväksytylle listalle eli kansan tietoisuuteen, jotta se voidaan sosiaalisen kanssakäymisen ja yhteiskunnallisen keskustelun kautta muuttaa ja hyväksyä yhteiseksi ymmärrykseksi uhkasta. Konstruktivismi katsoo puheiden olevan varsinainen toimi, ei Waeverin näkemyksen mukainen osa turvallisuustoimea. Tällä tavoin yksityinen ymmärrys voi muuttua sosiaalisen konstruktivistisen prosessin myötä yhteisesti kansallisesti hyväksytyksi ymmärrykseksi eli tässä tapauksessa uhkakuvaksi. Uhkakuvat ovat siis konstruktivistisesti rakennettuja kokonaisuuksia, joissa sotilaspoliittisella johdolla on keskeinen rooli niiden julkituomisessa ja muokkaamisessa. Tällä tavoin konstruktivismi korostaa eri toimijoiden keskeistä roolia ymmärrysten muokkaajina. Tämä liittyy uhkakuvat myös sotilaspolitiikan näkökulmasta käytössä oleviin resursseihin ja niistä käytävään taisteluun.⁸¹

Konstruktivisteja yhdistää ajatus siitä, että jaetut ideat ja ymmärrykset määrittävät ihmisten välisten kanssakäymisen rakenteet. Nämä ideat ovat keskeisessä roolissa toimijoiden identiteettien ja intressien rakentamisessa.⁸² Jaetuilla tiedoilla ja ymmärryksillä on vaikutus valtioiden väliseen käyttäytymiseen ja identiteetteihin ja sitä kautta intresseihin.⁸³ Klotzin ja Lynchin mukaan konstruktivinen ontologia nojaa kolmeen komponenttiin: intersubjektiivisyyteen, kontekstiin ja valtaan. Käsitteet, kuten normit, säännöt, kielet, kulttuurit ja ideologiat muodostavan yhteisen rakenteen ja toimijat sekä perustavat omat toimensa näihin perusarvoihin ja muodostavat identiteetit. Näiden muuttuminen on konteksti- ja toimijasidonnaista ja muuttuvat ajallisesti ja paikallisesti on konstruktivistisessa tutkimuksessa sijoitettava tarkastelunäkökulma aina kontekstiin.⁸⁴ Tämä asettaa myös tutkimuksen tekijälle haasteita, koska tutkittavasta kohteesta voidaan tehdä useita erilaisia tulkintoja tutkijan taustaymmärryksestä ja kontekstista riippuen. Konstruktivistinen näkökulma voi painottua tutkimaan tiettyjen toimintatapojen pysyvyyttä ja arvioida sen avulla tutkittavan ilmiön luonnetta sekä sen erilaisia merkityksiä. Tämän tutkimuksen osalta konstruktivistinen näkökulma edellyttää ymmärrystä Venäjän sotilaspolitiikan toimintaympäristöstä sekä sotilaspolitiikan rakentamisen prosessista.

⁷⁹ Buzan, B. ja Waever, O. et al. 1998.

⁸⁰ Buzan, B. ja Waever, O. et al. 1998.

⁸¹ Linnell, J. 2009, 371–377

⁸² Wendt, A. 1999, 1

⁸³ Wendt, A. 1999, 370–371

⁸⁴ Klotz, A. ja Lynch, C. 2007, 6–11

Avainasemassa tässä ovat Venäjän sisäiset yhteiset ymmärrykset sotilaspolitiikan luonteesta ja tarpeellisuudesta sekä yhteiset uhkakuvat, joiden kautta perustellaan sotilaspolitiikan toimet sekä sen välineistön kehittäminen.

Merkittävä tekijä valtion käyttäytymistä arvioitaessa ja sen toiminnan ennustamisessa ovat identiteetit. Wendtin mukaan identiteetit voidaan jakaa neljään eri hierarkiaan. Nämä ovat henkilökohtainen tai korporatiivinen, rooli-, tyyppi- ja kollektiivinen identiteetti. Näistä tämän tutkimuksen näkökulmasta keskeisiä ovat henkilökohtainen ja kollektiivinen identiteetti. Henkilökohtainen identiteetti voi olla sotilaspoliittisen toimijan tai valtion identiteetti, joka kuvastaa valtion tai toimijan ymmärrystä itsestään. Tämä antaa perusteet muille identiteeteille samassa sosiaalisessa yhteisössä, määrittäen yhteisen identiteetin ymmärryksen. Tyyppi-identiteetti voi olla esimerkiksi sotilaspoliittinen järjestelmä ja kollektiivinen identiteetti voi muodostua näiden yhdistelmänä.⁸⁵ Tämän tutkimuksen näkökulmasta Wendtin jaottelu sopii melko hyvin identiteettien tarkasteluun, sillä Venäjän sotilaspolitiikan rakentumista, uhkakuvia ja sotilaspolitiikan konstruktion ilmentymistä tutkitaan valtiokeskeisesti, mutta huomioidaan eri valtioiden identiteetit ja niihin vaikuttavia kulttuurisia tekijöitä sekä sosiaalisia yhteisöjä. Oletuksena on, että identiteeteillä ja yhteisesti jaetuilla ymmärryksillä on merkitystä valtioiden tekemiin valintoihin. Sotilaspolitiikan konstruktion voidaan katsoa toimivan tyyppi-identiteettinä, jonka toteuttaminen tapahtuu valtiokeskeisen identiteetin ja sotilaspoliittisten toimijoiden kautta.

Valtiokeskeinen identiteetti on Venäjän tapauksessa yhteydessä myös poliittiseen identiteettiin. Poliittinen identiteetti on sosiaalinen konstruktio, joka ei perustu pelkkiin valtion identiteetin määrittelyihin ja esimerkiksi kulttuurisiin tekijöihin. Se on kokonaisuus, joka rakentuu jaettujen poliittisten arvojen perustalle.⁸⁶ Tämä perustuu yksilön kokemuksiin yhteisiin poliittisiin ymmärryksiin ja sen keskeiseen toimijuuksiin. Kokonaisuus on sosiaalisen, poliittisen ja yhteiskunnallisten arvojen muodostama rakenne, johon ensisijaisesti vaikuttavia tekijöitä ovat poliittisten toimijoiden arvot ja periaatteet.⁸⁷ Poliittinen identiteetti ja valtiollinen identiteetti eivät poikkea Venäjän kontekstissa toisistaan merkittävästi.⁸⁸ Niiden voidaan katsoa olevan ylhäältä johdettuja ja määriteltyjä kokonaisuuksia, jotka perustuvat myös yhteisiin annettuihin ymmärryksiin. Tämä näkökulma helpottaa sotilaspolitiikan valtiollisuuden tarkastelua, sillä

⁸⁵ Wendt, A. 1999, 224–230

⁸⁶ Baker-Beall, C. 2010, 71

⁸⁷ Baker-Beall, C. 2010, 72

⁸⁸ Mäkinen, S. 2014.

valtion identiteetti tukee sotilaspolitiikan päämääriä. Kääntäen, sotilaspolitiikan päämäärät perustuvat valtiollisen identiteetin ja muuttuvien intressien saavuttamisen tavoitteluun.

Konstruktivistisen teorian mukaan tutkittaessa valtioiden tai muiden toimijoiden päämääriä ja toimia, on ensisijaista ymmärtää miten valtiot, niiden päämiehet sekä muut toimijat käsitteellistävät itsensä ja omat roolinsa kansainvälisissä suhteissa.⁸⁹ Nämä ymmärrykset muuttuvat yhteisiksi ymmärryksiksi – päämääriksi ja intresseiksi, joita toimijat toteuttavat kansainvälisessä ympäristössä. Näillä ideoilla, uskomuksilla ja arvoilla on vaikutusta toimijoiden ja valtioiden sosiaalisen ja poliittiseen toimintaan.⁹⁰ Nämä ovat sosiaalisia rakenteita ja käytänteitä, jotka perustuvat uskomuksiin itsestään ja toisistaan. Ne tuovat ennakoitavuutta ja lisäävät luottamusta valtioiden välisessä toiminnassa. Ennakoitavuus auttaa myös ymmärtämään, mikä toiminta saattaa vaikuttaa toiseen ja millaisia reaktioita sillä on odotettavissa. Tämä on epäsuora tapa määritellä identiteettejä antamalla tietoa omista intresseistä ja toimintatavoista.⁹¹

Konstruktivismiin mukaan intressit määritellään tiettyjen identiteettien piirissä ja samat intressit eri toimijoiden identiteetissä voivat antaa erilaisia merkityksiä sekä luoda päämääriä. Nämä ovat valtion näkökulmasta lähtökohtaisesti kansallisia intressejä, jotka voivat muuttua kontekstin tai toimijoiden muuttuessa.⁹² Intressien määrittäminen on samalla myös keskeinen perusta sotilaspolitiikan lähtökohdaksi. Sosiaalinen identiteetti rakentuu käytännön toimenpiteiden kautta.⁹³ Venäjän näkökulmasta tällainen perustava identiteetti ja intressi on oman kansallisen turvallisuuden takaaminen.⁹⁴ Huomioitavaa tässä intressissä on kuitenkin se, että valtion kansallinen turvallisuus on intressi, joka on luonteeltaan pikemminkin pysyväluonteinen ja monoliittinen kuin jatkuvasti sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta muokkautuva kokonaisuus. Tämän intressin turvaamiseen liittyvät toimenpiteet sen sijaan ovat muuttuvia ja kontekstisidonnaisia.⁹⁵

Intressit, identiteetit ja niiden takana motivaattorina esitetty kansallinen turvallisuus ovat kaikki konstruktivistisia ilmiöitä. Ne ovat popularisoituja formaaleja ilmauksia, joiden takana olevat asiat voivat olla tilanteesta riippuen hyvinkin erilaisia. Venäjän sotilaspolitiikan intressinä ilmaistaan usein olevan kansallinen turvallisuus. Tämä intressi on sidonnainen kansalli-

⁸⁹ Jackson, P. ja Jones, J. 2012, 6–11

⁹⁰ Reus-Smit, C. 2013, 224

⁹¹ Hopf, T. 1998, 177–181, 190

⁹² Wendt, A. 1999, 119–120

⁹³ Raitasalo, J. 2008, 19–20

⁹⁴ Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 404

⁹⁵ Tsygankov, A. 2014, 19–25

seen identiteettiin, joka jossain tapauksissa saattaa olla hyvin nationalistinen.⁹⁶ Nationalistisen identiteetin taustalla on vahva kansallistunne, joka on sidoksissa siis kansalliseen turvallisuuteen liittyviin tekijöihin.⁹⁷ Tämä on hyvin usein konstruoitu kokonaisuus, jonka turvaamiseksi politiikka, myös sotilaspoliitiikka perustetaan. Aikaisemmin tarkasteltu uhkan kokonaisuus ja sen muodostaminen on kiinteä osa kansallisen turvallisuuden konstruktiota. Sen osana vaikuttavat yhtä lailla uhkat ja niiden perustelut, kuin myös konkreettiset poliittiset toimet eli puheet. Näiden puheiden avulla kuvatus uhkan ja intressin kautta voidaan perustella myös sotilaspoliittiset toimet. Kokonaisuuden kannalta on kuitenkin tässä työssä keskityttävä siihen, että faktisesti Venäjä perustaa oman sotilaspoliittikkansa juuri edellä mainittujen intressien turvaamiseen. Tämä on vain osa julkisesti rakennettua mielikuvaa, jonka taustalla voivat vaikuttaa myös muut oleelliset ja paljon konkreettisemmat tekijät, joista taloudellinen, materiaallinen ja alueellinen valta eivät liene vähiten merkityksellisiä.

Identiteettien merkitys on konstruktivisteille keskeinen perusta intressien tutkimiselle ja kansallisen edun määrittämiselle. Konstruktivismin mukaan eri toimijoiden identiteetit ovat sosiaalisen kanssakäymisen tuloksena muuttuvia. Perustaltaan identiteettien luonne on kuitenkin muuttumaton, koska olemassa olevan identiteetin vahvistaminen on helpompaa kuin uuden luominen. Muutokseen sisältyy aina konflikti ja etenkin valtioiden turvallisuusajattelun näkökulmasta uuden luominen konfliktin kautta sisältää aina riskin. Konstruktivistit eivät kuitenkaan näe identiteettejä realistien kaltaisesti pysyvinä ja vuorovaikutukselle neutraaleina. Konstruktivistien perusajatus onkin pyrkimys omien intressien ja identiteettien vapaaehtoiseen muokkaamiseen omien intressien vahvistamisen näkökulmasta. Tämä on mahdollista jatkuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta.⁹⁸ Konstruktivismin käsitys identiteetistä rakentuu sekä yksilöllisesti, että kollektiivisen identiteetin kautta, joka on sosiaalisen toiminnan lopputulos. Identiteetti on yksilön ja esimerkiksi valtion tärkein toimintaa ohjaava tekijä, sillä se sisältää käsitykset omasta toiminnasta sekä suhteista muihin toimijoihin. Kielenkäytöllä on tässä yhteydessä keskeinen merkitys, sillä sen kautta identiteettiä voidaan ilmaista sekä ymmärtää muiden ilmaisemia intressejä ja aikeita.⁹⁹

Realismista poiketen konstruktivismi näkee, että vuorovaikutus altistaa toimijoiden identiteetit muutokselle ja vahvistaa tai muuttaa intressejä. Realistit katsovat rakenteiden ja suhteiden

⁹⁶ Mäkinen, S. 2014.

⁹⁷ Michelsson, C. 2015.

⁹⁸ Wendt, A. 1999. 327–337

⁹⁹ Onuf, N. 2003. 26–27

muutoksen olevan seurausta voimavarojen, sekä materialististen että ei-materialististen tekijöiden vaikutuksesta, eikä sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta tapahtuvana prosessina. Konstruktivismin mukaan muiden toimijoiden vaikutuksesta tapahtunut identiteettien muutos voi olla joko tiedostettua tai tiedostamatonta. Kansainvälisessä järjestelmässä identiteetin muokautuminen on rinnakkaisen prosessin tulos, jossa toimija itse samanaikaisesti vaikuttaa muiden käyttäytymiseen ja intresseihin sekä vastavuoroisesti heidän vaikutuksestaan joko muokkaa tai vahvistaa omaansa.¹⁰⁰ Tämä voi johtaa valtion tai muiden toimijoiden kollektiivisen identiteetin muutokseen ja itsensä ja toiseutensa uudelleen määrittelyyn.

Itseyden ja toiseuden määrittely on keskeistä valtion identiteettien ja samalla oman paikan määrittelyssä. Tämä on kaksisuuntainen prosessi, jossa määrittelemällä oman itsensä tulee samalla määriteltyä itselleen kuuluvat arvot ja intressit ja sitä kautta raja, jonka toiselle puolelle toiset kuuluvat.¹⁰¹ Rajan jyrkkäreunainen määrittäminen ei ole itsetarkoitus, sillä identiteettien määrittämisessä voidaan tunnistaa myös itselle tärkeitä intressejä, esimerkiksi valtioita ja alueita, jotka kuuluvat jollakin määritetyllä perusteella kiinteäksi osaksi itseä, mutta ovat fyysisesti eri valtioita. Tällöin rajan vetäminen on haastavampaa, osin myös mahdotonta. Tämä asettaa samalla konstruktivistiselle tutkimukselle haasteita, koska kontekstisidonnaisuus sekä molempien (tässä tapauksessa valtioiden) intressit täytyy tunnistaa, jotta voidaan tehdä määrittely itsen ja toisen välille.¹⁰² Tällainen tutkimusote, joka huomioi maantieteellisesti eri valtiot, mutta tarkastelee niiden yhteenkuuluvuutta ja eroavaisuuksia tiettyjen yhteisten ja erottavien tekijöiden kautta on esimerkiksi *kuvitteellisen maantieteen* tutkimusote,¹⁰³ jota tässä tutkimuksessa käytetään lähestymistapana Venäjän ja Etelä-Kaukasian alueen muokkautuvuutta tarkasteltaessa. Kuvitteellisen maantieteen näkökulmaa tarkastellaan myöhemmin aluvuossa 2.4.

Toiseus koetaan usein uhkaksi itselle ja tämän avulla voidaan luoda itseä uhkaavia merkityksiä ja uhkakuvia. Toisen määrittely ei kuitenkaan aina ole uhkakuvan määrittelyä. Määrittely voidaan tehdä kahdella eri tavalla, positiivisen tai negatiivisen määrittelyn kautta. Positiivinen määrittely lähtee itsensä tunnistamisesta ja vertaamisesta toiseen sekä sen avulla erottamisesta toisesta omana erillisenä kokonaisuutenaan. Positiivisen identifikaation muoto on myös toimi-

¹⁰⁰ Wendt, A. 1999. 169–170, 226–228 ja 371

¹⁰¹ Huttunen, T. [www.](#) ja Lotman, J. [www.](#)

¹⁰² Lotman, J. [www](#)

¹⁰³ ks. esim Clowes, E. 2011, 5

jan samaistuminen toiseen koetun positiivisen olemuksen tai ilmiön vuoksi.¹⁰⁴ Tällä voidaan perustella muun muassa pienempien valtioiden liittoutumisen tarve isompien valtioiden tai liittojen kanssa. Erityisen tärkeää tämä on turvallisuuslähtöisessä ajattelumallissa, jossa pienempi valtio kokee positiiviseksi liittoutumisen isomman valtion kanssa oman turvallisuutensa näkökulmasta. Konstruktivistien näkökulma on positiivinen identifikaatio, kun taas realistit katsovat tällaisen liittoutumisen olevan osa isomman valtion vaikutusvallan suhteellista kasvua ja pienempien valtioiden suvereenisuuden vähentymistä. Tulkinta riippuu siis lähestymistavasta ja saa erilaisia merkityksiä tulkitsijasta ja lähestymistavasta riippuen.

Negatiivinen toiseuden määrittely näkee toisen erilaisena ja vastakkaisena, mutta siihen oleellisesti kuuluvat myös uhkakuvat sekä niiden korostaminen sekä ylläpitäminen.¹⁰⁵ Tässä prosessissa konstruktiiivisella ja erityisesti kielellisellä toiseuden määrittelyllä on keskeinen rooli.¹⁰⁶ Keskeinen väline tässä ovat tekstit ja puheet, jotka sotilaspolitiikan näkökulmasta ovat keskeisiä välineitä uhkakuvien muodostamisessa. Samalla ne muodostavat merkittävän osan sotilaspoliittista kontekstia. Toistuva viholliskuvien käyttö venäläisessä kontekstissa on keskeinen vastakkainasettelun muoto, joka juontaa juurensa kylmän sodan ajalta. Tämä voidaan tutkimuksellisesti nimetä myös strategiseksi kommunikaatioksi¹⁰⁷ eli tavaksi vaikuttaa ihmisten sosiaalisen kanssakäymisen kautta muotoutuviin yksityisiin ymmärryksiin, minkä tavoitteena on yhteisten ymmärrysten muodostaminen. Venäläisessä toiseuden määrittelyssä ei ole kyse pelkästään siitä, että toiseus määriteltäisiin aina välttämättä uhkaksi itselle. Kyse on pikemminkin itseyden vahvistamisesta omien kielellisten, kulttuuristen, historiallisten tekijöiden kautta ja identiteettien vahvistamisesta oman erityisen sosiaalisen yhteisön kesken.¹⁰⁸ Tässä prosessissa etenkin venäläisessä toimintakontekstissa on valtion johdolla merkittävä viestinnällinen ja kontekstia rakentava rooli.

Tämän tutkimuksen yksi keskeisiä identiteettiä ja itseyteen sekä toiseuteen liittyviä oletuksia on, että Venäjän poliittinen johto rakentaa maan sotilaspoliittista kontekstia kahdella eri tavalla. Ensinnäkin se pyrkii vahvistamaan omaa identiteettiään kulttuuristen tekijöiden, yhteisten arvojen ja kansallistunteen kautta. Samalla se pyrkii tietoisesti korostamaan Etelä-Kaukasian valtioiden yhteenkuuluvuutta osaksi Venäjälle tärkeällä alueella sekä vahvistamaan näiden valtioiden kiinteää semioottista liitانتää Venäjän kanssa. Tähän se pyrkii vahvis-

¹⁰⁴ Lotman, J. [www.](#)

¹⁰⁵ Huttunen, T. [www.](#)

¹⁰⁶ Mäkinen, S. 2014.

¹⁰⁷ Jantunen, S. 2014.

¹⁰⁸ Mäkinen, S. 2014.

tamalla Venäjän ja Etelä-Kaukasian valtioiden sidonnaisuuksia ja korostamalla niiden yhteenkuuluvuutta. Toisin sanoen se pyrkii luomaan yhteisön, joka jakaa yhteiset arvot ja uskomukset ja niiden kautta myös uhkat, joihin se voi omalla sotilaspolitiikallaan vaikuttaa. Toiseksi se vahvistaa sotilaspolitiikan avulla tietoisesti omaa itseyttään, korostamalla omaa ainutlaatuisuuttaan ja pyrkii luomaan selkeää toiseutta ja uhkakuvaa sen intressejä ja identiteettiä uhkavista toimijoista negatiivisen identifikaation avulla.¹⁰⁹ Tämä oletamus perustuu siihen konstruktivistiseen näkemykseen, että erilaisia yhteisöidentiteettejä on pidettävä jatkuvasti yllä ja niitä on muokattava jatkuvasti olosuhteiden ja toimijoiden intressien muuttuessa. Tämä on osa kansainvälisen yhteisön jatkuvan yhteisen kanssakäymisen prosessia. Se on myös eräänlaisen prosessin lopputulos, joka riippuu toimijoiden asioiden tilalle antamista määrittelyistä.¹¹⁰ Tämä tekijä näyttäytyy venäläisen dualismin kautta, jossa selkeä kahtiajakoisuus yhdistää ja erottaa, mutta ajatus- ja toimintamallin kautta tarkasteltuna se näkyy myös Venäjän kahta päämäärää edistävänä toimintamallina. Dualistinen näkemys liittyy oleellisesti myös itseyden ja toiseuden määrittelyyn, jossa tämän tutkimuksen näkökulmasta toteutetaan tutkimus, jossa näitä rajalinjoja itseyden ja toiseuden välillä pyritään myös määrittelemään.

Tämän tutkimuksen kannalta keskeinen konstruktivismin olemus on sen käyttö kansallisen edun rakentamisessa. Konstruktivismin keskeinen piirre on valtioiden identiteettien jatkuva muokkautuminen vastaamaan sen intressejä ja valtion näkökulmasta parhaan edun saavuttamista. Tämä on intressilähtöistä toimintaa, jossa muuttuva kansainvälinen toimintaympäristö muokkaa jatkuvassa vuorovaikutuksessa valtioiden intressejä suhteessa toisiinsa toimijoihin.¹¹¹ Tämä on seurausta valtioiden intressien muuttumisesta ja poikkeaa realismin näkökulmasta, jossa valtioiden intressit nähdään pysyvinä ja siten ennakoitavina. Intressien ja identiteettien muokkautuminen voidaan nähdä myös siten, että valtiot eivät vain puolusta ja vahvista omia julkituotuja intressejään, vaan myös muuttavat niitä ja luovat uusia tilanteen vaatiessa. Keskeistä on valtion kansallisen edun saavuttaminen.¹¹² Realistit näkevät tämän edun rakentamisen olevan vallan maksimointia ja olevan siis suhteellista toimintaa.¹¹³ Sotilaspolitiikan näkökulmasta kansainvälinen yhteistyö ja kanssakäyminen määrittävät myös sotilaspoliittisia lähtökohtia. Näitä ovat muun muassa sotilaallisen voiman ja sen arvioinnissa käytettävät ilmaisut sekä niistä tehtävät subjektiiviset tulkinnat. Näiden tietynlaisten kriteerien ja arvojen määrit-

¹⁰⁹ Mäkinen, S. 2014.

¹¹⁰ Raitasalo, J. 2008. 20

¹¹¹ Katzenstein, 1996, 2

¹¹² Raitasalo, J. 2008, 23

¹¹³ esim. Morgenthau, J. 2006.

tämisessä on keskeisessä asemassa sosiaalinen vuorovaikutus ja erilaisten merkitysten antoprosessi, joka rakentuu eri valtioiden ja sen sotilaspoliittisten toimijoiden retoriikan kautta.¹¹⁴

Tämä vaikuttaa siihen, että esimerkiksi tämän tutkimuksen näkökulmasta Venäjän sotilaspoliitikka voi tilanteesta riippuen näyttäytyä erilaisena, moniulotteisena ilmiönä Etelä-Kaukasian kontekstissa. Mahdollisesti myös erilaisena eri valtioiden kesken. Siihen vaikuttavat sekä Venäjän omat intressit, muiden kansainvälisten toimijoiden intressit sekä sotilaspoliitiikan kohdevaltioiden omat intressit sekä toiminta. Tämä vaikuttaa sekä Venäjän sotilaspoliitiikan konstruktion että myös sen ilmiöön Etelä-Kaukasian tilassa. Alueen merkitys Venäjälle riippuu myös näiden valtioiden vastavuoroisista toimista ja intresseistä. Tällä tavoin konstruktivismin avulla voidaan tulkita myös takaisinkytkennän kautta sotilaspoliitiikan ilmiön muuttumista muokkautuvana sosiaalisena ilmiönä. Venäjän peruslähtökohtana on kansallisen turvallisuuden takaaminen, joka on yksi kansainvälisen järjestelmän legitiimeistä yhteisistä ymmärryksistä. Se on eräänlainen peruskivi, jonka suhteen myös sotilaspoliittiset toimet, myös sotilaalliset voimakeinot voidaan perustella. Materiaaliset tekijät muodostavat sotilaspoliitikalle viitekehysten, jonka suhteen vuorovaikutusta voidaan arvioida ja määrittää itsensä muiden suhteen. Kansallisia intressejä tarkasteltaessa on huomioitava kuitenkin jo aikaisemmin tarkasteltu näkökulma niiden muokkautuvuuteen ja taustalla tosiasiallisesti vaikuttaviin motivaattoreihin ja niiden tulkintaan.

Kokonaisuuden kannalta tarkasteltuna konstruktivismi ei ole teoria kansainvälisestä politiikasta. Se pohjautuu yhteiskuntateorioihin, joten kansainvälisiä suhteita ja kansallista turvallisuutta tutkittaessa on otettava huomioon se, että kaikkia vaikuttavia osatekijöitä ei kyetä huomioimaan. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen ontologiset, epistemologiset ja metodologiset lähtökohdat tulee olla selvillä. Tämä edellyttää tiettyjen tutkimuksellisten reunaehtojen määrittämistä ja hyväksymistä tutkimukselliseksi olettamuksiksi. Tutkijan vastuulle jää vaikuttavien asiakokonaisuuksien, vuorovaikutussuhteiden ja keskinäisten intressien tulkinta.¹¹⁵ Tässä työssä tutkimuksellisenä oletuksena pidetään sitä, että Venäjän sotilaspoliitiikan keskeisenä tavoitteena on sen kansallisen turvallisuuden takaaminen. Sen takaamiseksi Etelä-Kaukasian suunnalla Venäjä käyttää sotilaspoliitiikan keinoja luomaan itselleen kansainvälisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tilanteen, jossa sen kansalliset intressit Etelä-Kaukasiassa toteutuvat. Konstruktiivisesti tulkinnassa lähdetään myös siitä olettamuksesta,

¹¹⁴ Raitasalo, J. 2008, 26

¹¹⁵ Wendt, A. 1999, 5

että sotilaspolitiikan keinot ovat muokkautuvia ja tilannesidonnaisia. Tämä mahdollistaa myös sotilaspolitiikan ilmiön muokkautumisen intressien ja toimien keskinäisessä vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa. Kokonaisuuden tarkastelussa on huomioitava myös se näkökulma, että kansalliset intressit ovat nimellinen yläkäsite ja ilmaus Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuuden tavoitteille, konkreettisten ja yksityiskohtaisempien alatavoitteiden ollessa näihin sisältyviä kokonaisuuksia.

Konstruktivismin päämääränä ei ole tutkia suoranaisia eri toimijoiden todellisia aikeita vaan pikemminkin sitä, miten näitä intressejä ilmaistaan, toteutetaan ja millaisia merkityksiä niille annetaan. Tämä voi tapahtua implisiittisesti tietoisesti tai tiedostamatta. Tällä tavoin voidaan konstruktivismin avulla tarkastella miten kieltä käytetään merkitysten luomiseen ja sosiaalisen ympäristön muodostamiseen. Konstruktivismin avulla ei ole mielekästä pyrkiä selvittämään miksi joku tapahtuma tapahtui, eli mitkä ovat sen todelliset syyt, sillä tutkijan on harvoin mahdollista päästä selvittämään poliittisen päätöksentekijän oikeita syitä ja koko totuutta, mutta konstruktivismi mahdollistaa sen selvittämisen miten tapahtuma tapahtui tai näyttäytyi. Tämä näkemys tukee tämän tutkimuksen epistemologiaa, sillä konstruktivismin avulla tutkitaan kahta eri kokonaisuutta. Ensinnäkin sitä, miten Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio rakentuu ja toiseksi, miten se ilmenee Etelä-Kaukasiassa. Tavoitteena ei ole selvittää miksi näin tehdään, vaan pikemminkin se miten se ilmiönä toteutetaan.

Konstruktivismia on *kritisoitu* erityisesti siitä, että sen teoria on liian abstrakti¹¹⁶ ja se jättää liian paljon tulkintojen ja erilaisten subjektiivisten olettamusten varaan. Tämä on johtanut sen luonteen kuvaamiseen enemmänkin tutkimuksellisenä metateorianana kuin todellisena tutkimuksellisenä lähestymistapana. Tämä tekee siitä hajanaisen ja olettamuksiin perustuvan väljän tutkimuskehiksen.¹¹⁷ Konstruktivismi on nähty myös liian suhteellisenä, eikä sen tutkimuksellinen anti avaa kansainvälisten suhteiden ja toimijoiden välisiä konkreettisia faktoja, vaan perustaa asiat konteksteihin ja toimijoihin sekä näiden vilpittömyyteen kansainvälisten suhteiden hoitamisessa. Uusrealistit ovat asiasta selkeästi eri mieltä ja väittävät kansallisen edun ajavan joka tapauksessa yhteisten normien ja vilpittömyyden edelle. Konstruktivismin oletamus, että kaikki voidaan uudelleen muokata, eikä mikään osa kansainvälisessä järjestelmässä ole pysyvää on erityisesti poliittisen realismin näkökulmasta joutunut kritiikin koh-

¹¹⁶ Erityisen huomion kohteeksi on joutunut juuri Wendtin teoria, joka on liian abstrakti ja sen käytettävyys on politiikan tutkimiseen vähäinen.

¹¹⁷ Käpylä, J. ja Mikkola, H. 2007, 9-10

teeksi.¹¹⁸ Konstruktivistit ovat vastanneet tähän hyväksymällä valtiot keskeisiksi toimijoiksi, mutta korostavat myös niiden intressien muuttumisen mahdollisuutta.

Uusrealistinen koulukunta kritisoi konstruktivismia erityisesti sen suhtautumisesta kansainvälisiin normeihin. Uusrealistit eivät kiistä normien merkitystä identiteettien ja intressien synnyssä, mutta väittävät niiden merkityksen olevan vain vähäinen, mikäli normit asettavat kansainvälisiä rajoituksia näiden normien toteuttamiselle. Erityisesti suurvallat suhteellista valtaa tavoitellessaan pyrkivät noudattamaan normeja vain mikäli ne ovat niiden intressien mukaan yhteensopivia ja mahdollistavat kansallisen edun saavuttamisen.¹¹⁹ Tämä pohjautuu uusrealistien mukaan kansainvälisen järjestelmän anarkistiseen luonteeseen sekä valtioiden haluun oman vaikutusvaltansa ja konkreettisen alueen hallinnan tavoittelussa. Tämä johtaa väistämättä valtioiden väliseen kilpailuun sekä aiheuttaa epävarmuutta eri toimijoiden väliseen sosiaaliinseen kanssakäymiseen.¹²⁰

Konstruktivistista näkökulmaa on kritisoitu myös sen epävarmuuden siedosta, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että keskinäinen kilpailu ja toisen toimijan intresseihin luottaminen ehdottomana oletuksena aiheuttaa anarkisessa järjestelmässä epävarmuutta, eikä toisen valtion motiiveista ole mahdollista saada luotettavaa tietoa. Tämä heijastuu helposti juuri sotilaspolitiikan päämäärään eli kansallisen turvallisuuden takaamiseen. Tämä johtaa turvallisuusdilemmaan, jossa kyky ennustaa toisen aikomuksia pohjautuu historialliseen käyttäytymiseen ja julkituotuihin intresseihin.¹²¹ Konstruktivismi ei tämän mukaan kykene huomioimaan mahdollisia virheellisiä tarkoituksia ja informaatiota.¹²² Tämä on liitoksissa harhauttamisen logiikkaan ja omien aikeiden salaamiseen suhteellisen hyödyn saavuttamiseksi.¹²³ Konstruktivismi on vastannut uusrealistien kritiikkiin, että kansainvälinen järjestelmä ei perustu pelkästään anarkiaan ja molemminpuoliseen konfliktiin. Sen sijaan mikäli muuttuvia identiteettejä ei oteta huomioon, jää realistien korostama anarkian tutkimus puutteelliseksi ja sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitys ei pääse kunnolla esiin. Tämä perustuu siihen että toimijoiden välinen järjestelmä ei ole satunnainen vaan jatkuva vuorovaikutteinen yhteisö, jossa myös konfliktit koetaan uuden yhteisöllisyyden syntynä tai muutoksena.¹²⁴

¹¹⁸ Mearshmeier, J. 1995.

¹¹⁹ Jackson, R. ja Sörensen, G. 2007, 172

¹²⁰ Mearshmeier, J. 1995.

¹²¹ Jackson, R. ja Sörensen, G. 2007, 173

¹²² Jackson, R. ja Sörensen, G. 2007, 172–173

¹²³ Copeland, D. 2000, 202

¹²⁴ Jackson, R. ja Sörensen, G. 2007, 173–174

Konstruktivismin yksi kritisoitu näkökulma on myös se, että se ei kiinnitä huomiota muutoksen tutkimiseen. Erityisesti uusrealistit katsovat, että vanhojen olettamusten ja tulkintojen poistumisen syyt eivät selviä konstruktivismin avulla. Lisäksi normit, identiteetit ja niiden muutos jäävät liian usein tutkimatta.¹²⁵ Tämä huomioidaan konstruktivistien mukaan tutkimalla muutosta sosiaalisen kanssakäymisen kautta. Tämä muodostaa yhteisen ymmärryksen ja kollektiivisen identiteetin, jotka ovat keskeisessä asemassa toimijoiden identiteettien muodostamisessa ja intressien muokkautumisessa osana tärkeää kansallisen edun tavoittelua.

Keskeinen kriittisyys konstruktivismia kohtaan pohjautuu sen konkretian puutteeseen ja vahvoihin olettamuksiin. Se nähdään monimuotoisena sekä osittain jopa sekavana kehyksenä, jonka päämäärä on kuvata erilaisten prosessien rakentumista ja niiden ilmenemistä. Tämän tutkimuksen näkökulmasta juuri konstruktivismin suhteellisen laaja tulkinnanvapaus mahdollistaa sen käytön tutkimuksellisena metateorianana, jonka sisällä tapahtuvia erilaisia geopolitiittisia, osin muuttuvia merkityksiä ja suhteita voidaan tutkia. Realismin suhteellisen vallan ja konkreettisen alueen hallinnan näkökulma mahdollistaa Venäjän tarkoitusperien ja sotilaspolitiikan päämäärien arvioinnin. Tämän tutkimuksen näkökulmasta molemmilla tutkimusotteilla on omat vahvuutensa, joita tässä tutkimuksessa käytetään tutkimuksen keskeisen tutkimusongelman ja sen alakysymysten tulkintaan. Seuraavaksi tarkastellaan geopolitiikan ja sen eri termien merkitystä Venäjän sotilaspolitiikan tutkimuksessa sekä niiden käyttöä tutkimuksellisenä viitekehyksenä.

2.3 Geopolitiikka Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteiden ohjenuorana

Geopolitiikalla tarkoitetaan perinteisen näkemyksen mukaan poikkitieteellistä tieteenalaa, jossa samassa käsitteessä yhdistyvät politiikan, maantieteen ja kulttuurin tutkimus. Tieteenä sillä pyritään kuvaamaan ja selittämään poliittisia ilmiöitä maantieteeseen liittyvien käsitteiden kautta. Toisaalta geopolitiikan voidaan katsoa olevan enemmän spekulatiivista, joka rakentaa maailman kehityksen vain mielikuvien varaan. Tällainen tulkinta on tyypillistä muuttuvalle geopolitiikalle, jota tässä tutkimuksessa yhdessä konstruktivismin ja sen sovelluksen eli kuvitteellisen maantieteen kanssa käytetään tutkimuksellisena viitekehyksenä.¹²⁶

Toisen, perinteisemmän määritelmän mukaan geopolitiikka on tarkoittanut käytännössä valtioiden välistä valtakamppailua, jossa kyse on lähinnä alueiden hallinnasta, sotilaallisesta voi-

¹²⁵ Jackson, R. ja Sörensen, G. 2007, 174

¹²⁶ Juntunen, A. 2003, 8–16

masta ja maantieteellisistä perusteista. Tämä on seurausta geopolitiikka termin kuulumisesta perinteisemmän Venäjätutkimuksen näkökulmaan, joka on pohjautunut vahvasti realistiseen tutkimusotteeseen.¹²⁷ Geopolitiikka on nähty strategiassa olettamuksena siitä, että maantiede ja luonnonvarat vaikuttavat politiikkaan ja maantieteestä tehtyjä havaintoja on käytetty valtioiden välisen sotilaallisen valtakamppailun selittämiseen.¹²⁸ Mediassa geopolitiikalla ja erityisesti geopolitiikka-sanana käytöllä on ollut kasvava trendi.¹²⁹ Harlen ja Moision mukaan geopolitiikalla tarkoitetaan useimmiten jonkin valtion turvallisuuspoliittista sijaintia tai niiden alueen hallintaan liittyviä maantieteellisiä pyrkimyksiä. Heidän mukaansa tällä tarkoitetaan juuri valtion sijaintia, naapureita, sekä näiden välistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Historiallisesti geopolitiikassa on yhdistetty viisi avainkäsitettä: alue, ympäristö (konteksti), raja, identiteetti ja näitä yhdistävänä tekijänä politiikka.¹³⁰

Geopolitiikka-käsitteen isänä pidetään ruotsalaista valtio-opin professoria Rudolf Kjelleniä, joka käytti geopolitiikka-termiä ensimmäisenä vuonna 1899.¹³¹ Tämän tutkimuksen kannalta on keskeistä se, että perinteisellä geopolitiikalla tarkoitetaan nykyään lähinnä valtioiden välistä voimapolitiikkaa, joka on yksi poliittisen realismin peruskäsitteistä.¹³² Tämä ei kuitenkaan ole täysin validi näkemys tähän tutkimukseen. Realismin kritiikki on kiinnittänyt huomiota geopolitiikan rajoittuneeseen pyrkimykseen tutkia valtioiden välistä voimatasapainoa ja alueiden hallinnan tavoittelua. Tässä tutkimuksessa Venäjän toimet Etelä-Kaukasian aluetta ja sen yksittäisiä valtioita kohtaan eivät sinällään ole perinteistä valtioiden välistä valtakamppailua. Sotilaspoliittisesta näkökulmasta tarkasteltuna kyse on enemmänkin Venäjän halusta ja pyrkimyksistä säilyttää oma vaikutusvaltansa alueella ja siten edistää omia intressejään.¹³³

Venäjän tavoitteita voidaan tästä näkökulmasta tulkita realismin ja geopolitiikan peruskäsitteiden ja geopolitiittisten tavoitteiden kautta, mutta se, miten Venäjä sen pyrkii toteuttamaan, ei mahdollistu pelkän poliittisen realismin lähestymistavalla. Varsinaisen alueellisen hallinnan tai strategisen kontrollin lisäksi, Venäjän sotilaspolitiikassa on kyse suurvaltojen välisestä vaikuttamiskamppailusta eli voimapolitiikasta, joka sinällään on yksi keskeinen poliittisen realismin keskeinen näkökulma. Venäjän toimet ovat kuitenkin myös konstruktivista sosiaalista kanssakäymistä alueen valtioiden ja muiden toimijoiden kesken, jolloin sen toimia ja

¹²⁷ Sivonen, P. 2014. Luento YEK 57:lle strategian tutkimuksen koulukunnista.

¹²⁸ Harle, V. ja Moision, S. 2003, 9 ja Koivula, T. 2013, 117

¹²⁹ Moision, S. 2003, 20

¹³⁰ Harle, V. ja Moision, S. 2003, 7

¹³¹ Termin käytöllä on kuitenkin pitkä historia ja sen sisältö on vaihdellut eri vaiheissa. Ennen Kjelleniä geopolitiikan tutkimusta tehtiin jo osana poliittisen maantieteen tutkimusta. Harle, V. ja Moision, S. 2003, 9

¹³² Blombergs, F. 2013, 5

¹³³ Haastateltava A, 2014

sotilaspolitiikan ilmiötä on tarkasteltava myös kontekstisidonnaisesti, eikä tutkimuksellisesti voida tarkastella ainoastaan alueellisen hallinnan maantieteellistä näkökulmaa. Sotilaspoliittisesti tarkasteltuna Etelä-Kaukasian alueella vallitsevista konflikteista, kuten esimerkiksi kamppailussa Vuoristo-Karabahin tai Georgiasta irronneiden maakuntien hallinnasta on kyse myös suoranaisesti valtioiden välisestä tilanhallinnan kamppailusta¹³⁴ Tämä yhdistää tutkimuksellisesti konstruktivismin ja realismin tutkimusotteen tämän tutkimuksen näkökulmaan, jossa alueiden hallinta on osa kansallisten intressien ja turvallisuuden tavoittelua, mutta sen toteuttaminen on sosiaalista vuorovaikutusta omien rajojen ulkopuolella sotilaspolitiikan keinoin.

Alueen hallinnallinen näkökulma ja sen vuorovaikutukseen perustuva subjektiivinen käsitys kontrollista ja vaikutusvallasta on hyvä huomioida, koska tutkimuksessa on otettava huomioon myös eri osapuolien mielikuviin perustuva, eräällä tavalla spekulatiivinen lähestymistapa. Tämä siitäkin huolimatta, että perinteisesti geopolitiikassa on korostunut maantieteellinen oppi alueiden hallinnasta.¹³⁵ Tätä kautta muotoutuneita käsitteitä ovat muun muassa maa- ja merivalta, sydänmaa, etupiiri, puskurivyöhyke ja -valtio sekä voimatasapaino, joista tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä ovat sydänmaa, etupiiri ja puskurivyöhyke.¹³⁶ Nämä käsitteet näkyvät Venäjän sotilaspoliittisessa toiminnassa sekä valtionjohdon lausunnoissa puhuttaessa entisen Neuvostoliiton maista.¹³⁷ Samalla Etelä-Kaukasian valtioihin kohdistuu mainitunkaltaisia geopolittisiä merkityksiä ja merkityksenantoprosesseja.

Geopoliittista tutkimusta tehtäessä on otettava huomioon myös suvereenin valtion määritelmä ja oikeudet. Poliittisen realismin mukaan valtion suvereenius on sen keskeinen kansalliseen turvallisuuteen liittyvä tekijä. Liittoutumisen kautta saavutettu turvallisuustakuu kuitenkin vähentää valtion suvereenisuutta. Etelä-Kaukasian alueella on kolme suvereenisuuden kannal-

¹³⁴ Venäjä ei kuitenkaan ole näiden konfliktien suora osapuoli, vaikka sen välillinen ja osin suora vaikutus näissä voimakkaasti näkyikin.

¹³⁵ Moisio, S. 2003, 20

¹³⁶ Geopolitiikkaan liitetyistä teorioista ja käsitteistä voidaan mainita mainita Sir Halford Mackinderin opit vuosilta 1904 ja 1919. Näissä Mackinder kuvaa historian maantieteellistä ydintä sekä maa- ja merivaltoja. Hänen mukaansa Euraasia oli globaalien vallan luonnollinen tyyssi. Euraasiaa hallitseva valtio olisi ollut maavalta, jota vastaan merivalloilla ei olisi ollut mahdollisuutta kamppailla. Euraasiaa ympäröi hänen mukaansa alue, jonka valloittamisen sydänmaasta olisi voinut tulla koko maailmaa hallitseva mahti. Samalla Mackinder loi kuvan globaalista kilvoittelusetelmasta, jossa maailmanvalta oli sijoitettu ydinmaaksi kutsutulle alueelle. Hän muun muassa perusteli erillisten puskurivaltioiden perustamista vuonna 1919 kuuluisalla lausumallaan: ” Kuka tahansa kontrolloi Itä-Eurooppaa, kontrolloi Euraasian ydinmaata ja sitä ympäröivää maailmansaarta. Ja kuka tahansa tuota kontrolloi, kontrolloi koko maailmaa.” (Moisio, S. 2003, 21–22.) Tästä alueiden hallinnasta ja vaikutusvallasta geopolitiikassa on yksinkertaisimmillaan kyse. Mackinderin mainitseman Euraasian sydänmaan alue on katsottu eri geopolitiikkojen mukaan sijaitsevan pääosin nykyisen Venäjän alueella (Dugin, A. 1997, 255).

¹³⁷ mm. englanniksi post-soviet space, Ivy-alue, Near abroad ja venäläisittäin постсоветское пространство.

ta merkityksellistä *de facto* -valtiota, joissa kaikissa Venäjällä on oma tärkeä roolinsa.¹³⁸ Suvereenius antaa Moision¹³⁹ mukaan valtiolle mahdollisuuden käyttää alueellaan absoluuttista valtaa. Tämän takia on suvereenin valtion oikeuksia syytä pohtia juuri Georgian ja Azerbaidžhanin näkökulmasta. Sotilaspolitiikan toteuttamisen näkökulmasta myös Venäjän on huomioitava suvereenin valtion oikeudet omissa toimissaan. Tämä on erityisen tärkeä huomioida Armeniassa, jonka alueella sijaitsee myös Venäjän sotilastukikohta.¹⁴⁰ Georgiasta irtautuneilla separatistialueilla (Etelä-Ossetia ja Abhasia) on venäläisjoukkoja niiden omasta pyynnöstä.¹⁴¹ Georgian näkökulmasta Venäjä on miehittänyt omien tukikohtiensa avulla kaksi sen maakuntaa ja katsoo, että samoja suvereenin valtion oikeuksia on noudatettava myös näillä alueilla. Venäjä tulkitsee nämä alueet itsenäisiksi valtioiksi ja siten suvereeniksi päättämään omasta alueestaan ja sen sotilaallisesta käytöstä. Huolimatta niiden hyvin kiistanalaisesta valtiostatuksesta.¹⁴² Venäjä on kuitenkin tunnistanut nämä alueet itsenäisiksi valtioiksi ja suhtautuu niihin kuten suvereeniin valtioon. Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta juuri näillä sen sotilastukikohdilla on hyvin keskeinen rooli sen sotilaallisen läsnäolon ja sen avulla saavutettavan geopoliittisen hallinnan näkökulmasta.

Geopoliittikka voidaan toisaalta määritellä asetelmana, jossa valtion kansallisen turvallisuuden takaamisen intressien näkökulmasta, tällainen kontrollissa olevien puskurivaltioiden hankkiminen ja vaikutusvallan säilyttäminen tai lisääminen oman suvereenin valtion ulkopuolella on valtion ulkoista ja turvallisuuslähtöistä toimintaa. Samalla sen pyrkimyksiin vaikuttavat ja niitä rajoittavat myös muiden valtioiden intressit.¹⁴³ Tämä vaikuttaa geopoliittisten suhteiden muotoutumiseen ja muokkautumiseen. Tällä tavoin tarkasteltuna Etelä-Kaukasian sisällä Vuoristo-Karabahin aluetta ja sen hallintaa voidaan pitää Armenialle puskurina Azerbaidžhanin suuntaan, vaikka kyseessä on pikemminkin maantieteellinen ja alueen hallintaan liittyvä kiista. Tätä näkemystä tukee moderniin geopoliittikkaan keskeisesti kuuluva väite siitä, että erityisesti suurvaltojen välillä on voimakas kilpailu määräävästä globaalista asemasta.¹⁴⁴ Vaikka kumpakaan kiistan osapuolta ei voida pitää suurvaltana, näyttäytyy Yhdysvaltojen ja Venäjän vähintään epäsuora vaikutus alueen tilanteeseen edelleen hyvin voimakkaana. Suurvalto-

¹³⁸ Nämä ovat Georgiasta irtautuneet Etelä-Ossetia ja Abhasia, joissa molemmissa Venäjällä on sotilastukikohta käytännössä toisen itsenäisen valtion alueella sekä Vuoristo-Karabahin kiistelty alue, jossa Venäjä vaikuttaa oman sotilaspolitiikkansa kautta. Vuoristo-Karabah sijaitsee kansainvälisen oikeuden mukaisesti Azerbaidžhanin alueella, mutta on käytännössä Armenian hallinnassa ja miehittämä. Kruger 2010, 12

¹³⁹ Moision, S. 2003, 26

¹⁴⁰ Military Balance 2014.

¹⁴¹ <http://smartnews.ru/articles/17845.html> (katsottu 27.10.2014)

¹⁴² Georgian separatistialueiden itsenäisyyden ovat tunnustaneet Venäjän lisäksi ainoastaan Venezuela, Nauru, Nicaragua, Vanuatu ja Tuvalu.

¹⁴³ Moision, S. 2003, 26

¹⁴⁴ Moision, S. 2003, 26

jen välinen kamppailu alueen vaikutusvallasta näkyy pikemminkin niiden toimissa ja suhteissa Etelä-Kaukasian valtioiden suuntaan. Sisäisiin konflikteihin vaikuttaminen on kuitenkin ulkopuolisille toimijoille instrumentaalisen vaikutusvallan väline oman alueellisen vaikutuksensa lisäämiseen. Venäjän näkökulmasta koko Etelä-Kaukasia muodostaa kuvitteellisen puskurin sen eteläisestä strategisesta suunnasta sitä vastaan kohdistuvaa potentiaalista uhkaa vastaan.¹⁴⁵ Pienemmässä mittakaavassa alueen sisäiset kiistat, kuten kiista Vuoristo-Karabahin hallinnasta on kahden valtion välistä geopoliittista, perinteistä valtakamppailua. Tämä näkemys on erityisesti realismin näkökulmasta hyvin voimakas ja realistit katsovatkin kaiken kamppailun perustuvan kamppailuun alueen ja tilan hallinnasta.¹⁴⁶

Geopolitiikka on juuri poikkitieteellisyytensä vuoksi hyvin suosittu tutkimusote, koska se mahdollistaa hyvin laaja-alaisten kokonaisuuksien tutkimisen, selittämisen ja ymmärtämisen.¹⁴⁷ Samalla on huomattava, että perinteinen geopolitiikka korostaa nimenomaan pinta-alojen hallinnan merkitystä valtioiden voiman mittarina.¹⁴⁸ Tämä tekee geopolitiikasta hyvin realistisen tutkimusotteen, jonka avulla juuri suurvaltojen alueellista vaikutusvaltaa voidaan tutkia. Juntunen¹⁴⁹ korostaakin, että geopolitiikka on mitä suurimmassa määrin strategiaan liittyvä tiede. Hänen mukaansa erityisesti venäläiset ovat käsittäneet etenkin Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen geopolitiikan eräänlaisena muotitieteenä, jonka avulla he pyrkivät määrittelemään uudelleen paikkansa maailmassa.

Tähän tutkimukseen geopolitiikka sopii hyvin juuri tutkittavan ongelman monitieteellisyyden vuoksi. Lisäksi Venäjän sotilaallinen läsnäolo ja keskeinen rooli Etelä-Kaukasiassa on tutkimuksen geopoliittisesta näkökulmasta oleellinen. Harle ja Moisio¹⁵⁰ katsovatkin, että juuri geopolitiikan käyttäminen tutkimusmenetelmänä mahdollistaa erilaisten lähestymistapojen käytön. Moisio¹⁵¹ mukaan taas geopolitiikka on poliittisen toiminnan erityismuoto, joka esiintyy alueista käytävien kamppailuiden yhteydessä konflikteina, erilaisin tavoittein toimivien toimijoiden välillä. Tämä kamppailu näkyy Etelä-Kaukasian sisäisesti selkeästi sekä kiistan Georgian separatistialueiden hallinnasta että Vuoristo-Karabahin konfliktissa. Etelä-Kaukasian alueen hallinnasta ja vaikutusvallasta käytävä kamppailu tapahtuu erityisesti politiikan eri osa-alueiden ja sen retoriikan keinoin. Erityisesti retoriikan ja sen sisältämän informaation kautta geopolitiikka on liitettävissä myös konstruktivistiseen lähestymistapaan. Pe-

¹⁴⁵ Lalu, P. 2014, Luento YEK 57:lle MPKK:lla 09/2014

¹⁴⁶ Mearshmeier, J. 1995.

¹⁴⁷ Harle, V. ja Moisio, S. 2003, 7–14

¹⁴⁸ Helanterä, A. ja Tynkkynen, V-P. 2003, 218

¹⁴⁹ Harle, V. ja Moisio, S. 2003, 7

¹⁵⁰ Harle, V. ja Moisio, S. 2003, 8

¹⁵¹ Harle, V. ja Moisio, S. 2003, 28–30, 33

rintainen alueista käytävä sotilaallinen kamppailu ei ole tällä hetkellä alueen kannalta todennäköistä, vaikka se koko ajan realismin mukaan taustalla vaikuttaakin.

Perinteinen geopolitiikka keskittyy ennen kaikkea mittaamaan valtioiden välisiä suhteita ja niiden välistä vaikutusvaltaa alueiden hallinnan ja kautta. Tämä näkemys mahdollistaa juuri alueiden hallinnasta käytävän kamppailun ja suvereenin valtion oikeuksien tarkastelemisen. Tämän tutkimuksen kannalta oleellista on kuitenkin se, miten Venäjä ja erityisesti sen poliittinen johto ja erilaiset viralliset dokumentit käyttävät ja samalla rakentavat omissa ilmaisuisaan mielikuvia omien alueidensa ja erilaisten tilojen muodostamiseen. Tässä keskeisenä viitekehysenä toimii muuttuva geopolitiikka ja eräänlainen mielikuvien varaan rakentuva kuvitteellinen maantiede, joita seuraavassa alaluvussa tarkastellaan.

Geopolitiikan merkitys tämän tutkimuksen kannalta voidaan tiivistää siten, että geopolitiikka realismin keskeisenä käsitteenä mahdollistaa Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteellisuuden ja vaikutusvallan mittaamisen. Konstruktivismi ja sen sovellus kuvitteellinen maantiede antavat mahdollisuuden tutkia sitä, miten sotilaspolitiikkaa Etelä-Kaukasiassa toteutetaan. Geopolitiikka ei vastaa kysymykseen miksi Etelä-Kaukasian hallinta on Venäjälle tärkeä. Se ei ole myöskään tutkimuksen keskeisiä tutkimustehtäviä. Sen sijaan geopolitiikan keskeiset käsitteet tila, keskusta, sydänmaa, raja ja puskurivyöhyke antavat konkreettisia tutkimuksellisia termejä konstruktivistiselle tulkintaan painottuvalle tutkimukselle. Toisin sanoen näiden termien käyttö erilaisissa sotilaspoliittisissa yhteyksissä antaa konstruktivistisille sotilaspolitiikan ilmaisuille merkityksiä, jotka voidaan tulkita geopolitiittiseksi tavoitteenasetteluksi ja samalla myös kääntäen sotilaspolitiikaksi.

2.4 Muuttuva geopolitiikka ja kuvitteellinen maantiede tutkimusmenetelmänä

Geopolitiikan tutkimuksessa voidaan erottaa erilaisia lähestymistapoja, joista tässä tutkimuksessa käytetään lähinnä muuttuvan geopolitiikan tutkimusmenetelmää.¹⁵² Muuttuvalla geopolitiikalla tarkoitetaan sitä, että erilaisia, lähinnä maantieteellisiä alueita, muodostetaan puheella ja teksteillä eli kielen avulla. Tulkinnan keskipisteessä ovat nimenomaan tekstit ja niiden tulkinnat. Toisin sanoen se, miten geopolitiittiset asiat kuvataan ja millaista maailmaa niiden avulla rakennetaan.¹⁵³ Tämä on yhteys konstruktivismiin, joka pohjautuu samaan perusolettamukseen kielellisen ilmaisun merkityksestä ja luonteesta kansainvälisessä sosiaalisessa vuo-

¹⁵² Muuttuvan Geopolitiikan nimitys vaihtelee ja sen toinen nimitys kriittinen geopolitiikka, juontaa juurensa englanninkielisestä nimityksestä Critical Geopolitics.

¹⁵³ O'Tuathail; G. 1996. Harle, V. ja Moisio, S. 2003, 10–11

rovaikutuksessa.¹⁵⁴ Muodostetut alueet voivat rakentua maantieteellisten rajojen mukaan, mutta ne muodostavat esimerkiksi kielellisesti tai kulttuurisesti yhtenäisen alueen eli kokonaisuuden, josta puhutaan tai kirjoitetaan yhtenä alueena. Oleellista tässä on kielellisten merkitysten antaminen ja sen kautta muokkautuvan tilan luominen. Muuttuvan geopolitiikan avulla tutkitaan käytäntöjä, joissa poliittisen tilan ja alueiden haltuunottoa aktiivisesti tuotetaan. Keskeistä muuttuvalle geopolitiikalle on juuri muodostuvan alueen tai tilan muotoutuminen tai muuttuminen kuulijasta ja puhujasta riippuen.¹⁵⁵ Sen kriittisenä suhtautumisena perinteiseen geopolitiikkaan on ollut sen tyytymättömyys tilan maantieteelliseen tarkasteluun nimenomaan hallinnan näkökulmasta.¹⁵⁶ Puheiden ja tekstien retoriikka on vaikuttamista ja toimintaa, jossa kuulijan taustatiedoilla ja ymmärryksillä on keskeinen merkitys informaation sisällön hahmottamisessa. Venäjällä valtionjohdon puheet ja tekstit ovat toimineet perinteisesti merkittävinä mielipidevaikuttajina ja toimintaympäristötietoisuuden rakentajina.¹⁵⁷ Venäjän valtionjohdon julkisesti ilmaistut sotilaspoliittiset näkemykset Venäjän intressi- tai etupiiristä, toimivat samalla identiteettien rakentajana ja muokkaavat myös kansan ymmärrystä esimerkiksi Etelä-Kaukasian tai Keski-Aasian alueen valtioista osana.

Harlen ja Moision mukaan muuttuvalle geopolitiikalle on tyypillistä, että se pyrkii tarkastelemaan tutkittavana olevaa ilmiötä kokonaisuutena ja ilmiönä, eikä rajoitu maantieteellisiin rajoihin¹⁵⁸. Tässä tutkimuksessa oma tutkimuksellinen kokonaisuus, Venäjän sotilaspoliittisen toiminnan tila, muodostuu maantieteellisesti Etelä-Kaukasian alueesta. Lisäksi tutkitaan sotilaspolitiikan konstruktion rakentumista Venäjän sisäisessä toimintaympäristössä. Tarkastelun geopolitiittiseen kokonaisuuteen liitetään myös puheella ja teksteillä tuotettu ymmärrys Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteista ja keinojen käytöstä omien poliittisten päämäärien ja intressien saavuttamiseksi. Tämä sitoo Venäjän kiinteäksi osaksi Etelä-Kaukasiaan rakennettua alueellista geopolitiittista kokonaisuutta.

Muuttuvan geopolitiikan avulla voidaan tarkastella perinteiselle geopolitiikalle tyypillisiä valtion maantieteellisistä tekijöistä riippuvia tekijöitä, mutta myös muita maantieteellisesti yhdistäviä tekijöitä, kuten esimerkiksi historia, kieli, uskonto tai kulttuuriset tekijät. Muuttuva geopolitiikka onkin melko lähellä kriittisen geopolitiikan lähestymistapaa, jossa teksteistä etsitään ja analysoidaan sitä, miten asioita esitetään ja millaista maailmaa geopolitiittisilla termeillä ja lausunnoilla rakennetaan. Tämä yhtyy tutkimuksen metateoreettisen pääosin kon-

¹⁵⁴ Vrt. alaluku 2.2.

¹⁵⁵ Moision, S. 2003, 19–20

¹⁵⁶ mm. O’Tuathail; G. 1996.

¹⁵⁷ Mäkinen, S. 2014.

¹⁵⁸ Harle, V. ja Moision, S. 2003, 7–14

struktiiviseen näkökulmaan. Muuttuvassa geopolitiikassa ja konstruktivismissa on oleellista juuri niiden tekstin tulkintaa korostava metodologia.¹⁵⁹ Tällainen eräänlainen maantieteellinen politiikka pitää siis sisällään alueiden, rajojen ja politiikan yhdessä muodostaman kokonaisuuden, jonka avulla myös kohdetta ja siihen vaikuttavia geopolittisia tekijöitä voidaan luontevasti yhtenä ilmiönä tutkia.

Muuttuvan geopolitiikan keskiössä on kokonaisuus, jossa politiikka ymmärretään kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa jatkuvasti läsnäolevana ja vaikuttavana tekijänä.¹⁶⁰ Tämä sitoo muuttuvan geopolitiikan konstruktivistiseen poliittisen identiteetin rakentumiseen, uhkakuvien muodostamiseen ja muokkaamiseen. Samalla se antaa näkökulman poliittisen johdon tekstien tulkintaan. Keskeisinä tekijöinä ovat jo aikaisemmin mainitut alueen ja tilan geopolittiset käsitteet, jotka tässä tutkimuksessa yhdistyvät semanttisiin tekijöihin. Yhdistämällä keskeisiä Venäjän sotilaspoliittisessa toimintaympäristössä vaikuttavia kokonaisuuksia voidaan muodostaa tutkimuksellinen viitekehys, jonka avulla kyetään tutkimaan myös Venäjän näkökulmasta Etelä-Kaukasian haastavaa tilaa. Tilaa, jossa kansallisuudet, uskonnot ja kielet eivät noudata maantieteellisiä rajoja ja jossa rajat yhdistyvät ja erottuvat kielen ja mielikuvien avulla luoduilla narratiiveilla. Tutkimuksen keskeinen näkökulma ja yksi lähtökohtaolettamuksia on Venäjän kansallisen turvallisuuden intressin ja siihen liittyvän sotilaspolitiikan kokonaisuuden konstruktivistisen rakentumisen tutkiminen Etelä-Kaukasiassa.

Edith Clowes on tarkastellut muuttuvaa geopolitiikkaa ja yhteisen tilan käsitettä eräänlaisena kuvitteellisena maantieteenä, jossa puheella luodut mielikuvat yhdistyvät ihmisten mielissä kokonaisuuksiksi, eivätkä ne noudattele välttämättä maantieteellisiä tai muitakaan rajoja välttämättä samalla tavalla, kuin esittäjä on ne tarkoittanut ymmärrettäviksi. Kuvitteellista maantiedettä voidaan siis kuvata käsitteenä, jossa yhdistyvät maantieteellinen, geopolittinen ja ennen kaikkea kulttuurisemioottinen käsitys puheella ja teksteillä luodusta tilasta.¹⁶¹ Venäläisestä näkökulmasta kuvitteellisen maantieteen käsitettä ja lähestymistapaa on tarkasteltu lähinnä kuvitteellisen yhteisön käsitteen kautta.¹⁶² Kuvitteellinen yhteisö pohjautuu Benedict Andersonin teoriaan yhteisöstä, jota yhdistävät yhteiset arvot, ymmärrykset ja historialliset tekijät.¹⁶³ Kuvitteellinen maantiede on venäläisessä geopolittisessä kontekstissa tulkittu hyvin lähelle juuri kriittisen geopolitiikan tutkimusotetta, jossa yhteisillä arvoilla ja käsityksillä on yhteisöllisyyttä määrittävä ja muodostava rooli. Kuvitteellisen yhteisön yhdistävänä tekijänä

¹⁵⁹ Harle, V. ja Moisio, S. 2003, 10–11

¹⁶⁰ Harle, V. ja Moisio, S. 2003, 12

¹⁶¹ Clowes, E. 2011, 1–4

¹⁶² Кошечева, А. ja Сивкова, М. 2015. Воображаемые сообщества www.

¹⁶³ Andersson, B. 1983. Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism.

on lähtökohtaisesti jokin rajattu maantieteellinen alue, johon voi liittyä muita alueita tai yhteisöjä, mikäli ne kokevat yhteenkuuluvuutta jonkin tekijän kautta alkuperäisen yhteisön kanssa.¹⁶⁴ Tällä tavoin tulkittuna kuvitteellinen maantiede perustuu aina lähtökohtaisesti alueeseen, johon identifioitumalla voi liittyä tähän perusteena olevaan yhteisöön. Merkittävä huomio kuvitteellisessa maantieteessä on kuitenkin se, että yhteisö on olemassa toimijan mielessä vain niin pitkään kuin hän katsoo samaistuvansa siihen. Mikäli positiivinen identifikaatio katoaa, myös yhteisöllisyys ja yhteisö katoavat.¹⁶⁵ Venäjän sotilaspolitiikan ja muuttuvan geopolitiikan näkökulmasta kuvitteellinen maantiede liittyy tämän yhteisöllisen samaistumisen kautta vahvasti konstruktivistiseen tutkimusotteeseen, joka katsoo identiteettien ja yhteisten arvojen muokkaavan sosiaalista yhteisöä jatkuvan muutoksen kautta. Tämä tekee myös Venäjän sotilaspolitiikasta muuttuvan ilmiön, koska sen kohteena olevat valtiot, alueet tai yhteisöt perustavat oman vuorovaikutuksensa Venäjän kanssa samaistumiseen sekä yhteisiin intresseihin ja etuihin.

Schwartz on kuvannut ihmisten luovan omaa ympäristöään saamaansa informaation ja aikaisempien kokemusten perusteella. Tähän hänen mukaansa vaikuttavat ihmisten käsitykset omasta paikastaan (tilastaan) sekä heidän saamansa informaatio¹⁶⁶. Näiden yhdistelmänä ihmisille syntyy oma kuvitteellinen tila, jossa he määrittävät oman paikkansa (itsensä, engl. self) ja samalla myös muut (toiset, engl. other).¹⁶⁷ Huttusen mukaan tämä on tärkeää, sillä ilman käsitystä toisista ei ole todellista käsitystä myöskään itsestä.¹⁶⁸ Tällainen dualistinen ajattelu on hyvin tyypillistä etenkin venäläiselle kulttuurille. Venäjän dualismi perustuu käytännössä samaan itseyden ja toiseuden ideaan kuin mistä konstruktivisessa identiteettidebatissa on kysymys. Venäläiset katsovat kuitenkin asioiden olevan länsimaista perinnettä enemmän mustavalkoista ja kahtiajakautunutta sen hallitseman mannervaltojen Euraasian ja merivaltojen hallitseman muun maailman välillä. Tähän kahtiajaotteluun perustuvat myös Venäjän uhkakuvat sekä niiden rakentamisen malli ”itsen” ja ”muun” uhkamaailman välillä. Tässä suhteessa venäläinen geopolitiittinen ja ideologinen kenttä poikkeaa rajojen asetteluun jyrkkyydellä länsimaisesta tutkimusperinteestä.¹⁶⁹

Edellä mainitulla dualismilla on suora yhteys kansallisen identiteetin luomiseen ja oman pai-

¹⁶⁴ Lisää mm. teoksessa. Критическая геополитика. 2014. Ответственные редакторы: И.Ю. Окунев, С.О. Савин. Клуб геополитических исследований Научного студенческого общества МГИМО (У) МИД России.

¹⁶⁵ Andersson, B. 1983.

¹⁶⁶ ks. 2008, www

¹⁶⁷ Лотман, www

¹⁶⁸ Huttunen Tomi, www. Venäläisen kulttuurin semiotiikka

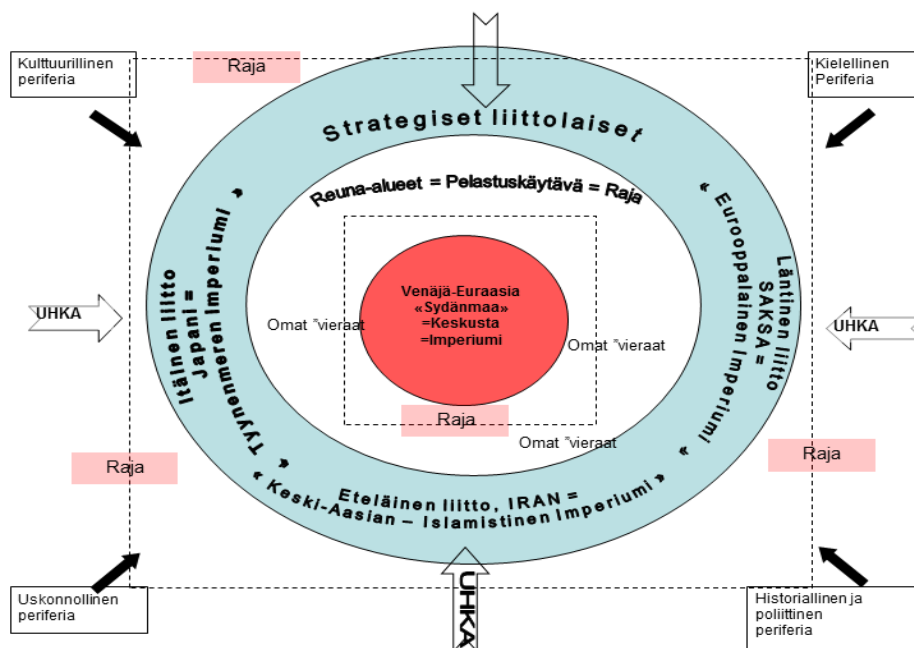
¹⁶⁹ Mäkinen, S. 2014.

kan määrittämiseen erityisesti juuri venäläisille tyypillisessä tila-ajattelussa. Jokaiselle valtiolle on oleellista oman tilan ja identiteetin määrittäminen.¹⁷⁰ Tilan (ven. пространство - *prostranstvo*) käsitteellä tarkoitetaan käytännössä aluetta tai kokonaisuutta, joka muodostuu tiettyjen valtion tai muun yhteisön määrittämien kriteereiden mukaisesti. Tilaan kuuluu oleellisesti raja, joka erottaa omaan tilaan kuuluvat omaksi kokonaisuudekseen ja sulkee toiset ulkopuolelle.¹⁷¹ Venäläinen tila-ajattelu ja identiteettien rakentuminen on perustunut aikakaudesta riippuen pääsääntöisesti länsisuuntautuneeseen ns. *zapadnikkien* näkemykseen Venäjän kuulumisesta osaksi länsimaista kulttuuriperinnettä. Toinen keskeinen ideologinen näkemys on ollut Venäjän oman erityisyyden korostaminen, eli *slavofiilinen* perinne, joka pohjautuu vahvasti *Euraasialaisuuden* perinteeseen, joka korostaa juuri Venäjän keskeistä roolia mannervaltojen ja Euraasian keskuksena.¹⁷² Näiden kahden pääsuuntauksen lisäksi identiteettidebatti on pitänyt sisällään muita vähemmän merkityksellisiä identiteettirakenteita, kuten esimerkiksi valtiollinen identiteetti. Vallitseva suuntaus on ollut kuitenkin euraasialaisuuden korostaminen. Tämän keskeisenä ideana on ollut Venäjän aseman korostaminen kaiken keskuksena, johon muut ovat liitoksissa eri semanttisten seikkojen kautta. Tätä kokonaisuutta kutsutaan semanttiseksi kehäksi, joka on esitetty kuvassa 2.

¹⁷⁰ Марш, Р. 2007, 11

¹⁷¹ Лотман, www

¹⁷² ks. esim. Pursiainen. C. 1999. Venäjän utopia ja missio. Teoksessa Pursiainen käsittelee Venäjän ideaa, (Русская идея), jonka ideat pohjautuvat näihin kahteen keskeiseen näkemykseen Venäjän historiallisesta roolista ja paikasta.

KUVA 2. Venäläisen semanttisen kulttuurin kehä geopolittisena viitekehyksenä¹⁷³

Venäläiset perustavat oman maailmankuvansa sekä omiin kokemuksiin että heille valmiina annettuihin malleihin. Näihin malleihin keskeisenä olettamuksena kuuluu oman ainutlaatuisuuden korostaminen. Geopolittisesti tarkasteltuna Venäjä katsoo sijaitsevänsä tilan ”keskustassa” ja perustaa ajattelumallinsa ja suhteensa siihen, että mitä kauempana fyysisesti tai joillain muulla mittarilla mitattuna jokin toinen (valtio, liitto, yhteisö) siitä on, sitä vähemmän yhteistä sillä ”itsellä” ja ”periferiassa” sijaitsevalla ”toisella” on¹⁷⁴. Tällaiseen toiseuteen perustuen on ollut tarpeellista määrittää oma paikka ja kuvata myös sitä vastaan periferiasta kohdistuva uhka. Perinteisesti Venäjän uhkakuva on ollut Yhdysvaltojen johtama merivaltojen koalitio, jota nykypäivän retoriikassa edustavat lähinnä länsivallat ja sotilaallisesta näkökulmasta tarkasteltuna Nato. Näitä uhkakuvia voidaan pitää lähinnä poliittisina rakennelmina ja uhkien ja uhkakuvien tarkastelua on käsitelty aikaisemmin luvussa 2.2. Uhkakuvan rakentaminen ja toiseuden erottelu on helppoa aloittaa maantieteellisten rajojen lisäksi kielestä, kulttuurista ja etenkin aikaisemmin Neuvostoliiton aikana jo ideologisista lähtökohdista. Pelkkä maantieteellinen etäisyys ja raja eivät ole tämän näkökulman mukaan keskeinen jakoperuste, vaikka sen mukaisesti voidaankin jakoa ja rajauksia alustavasti tehdä.

¹⁷³ Alkuperäinen kuva tutkijan piirtämä. Pukkila, J. 2012. Suomennos tutkijan.

¹⁷⁴ Лотман, www

Kulttuurisemanttinen kehä geopoliittisena viitekehyksenä kuvaa Venäjän intressejä ja ideologisia perusarvoja ilmaisten sen intressit sekä liittolaiset ja uhkat. Keskiössä on Venäjän itseys kaiken keskuksena. Sen ympärillä on muuttuvan geopoliittisen statuksen omaavia toimijoita – ”toisia”, jotka voivat olla vaihtelevia valtioita, uskontoja, tms. Nämä ns. omat-vieraat¹⁷⁵ ovat Venäjään identifioituneita toimijoita, jotka kuuluvat Venäjän valta- ja vaikutuspiiriin erilaisen semanttisten tekijöiden perusteella. Seuraavan kehän muodostavat Venäjän strategiset liittolaiset, joiden asema perustuu semanttisiin tekijöihin tai niiden keskeiseen merkitykseen omassa kulttuurissaan tai toimintakontekstissaan. Tämän avulla Venäjä katsoo saavansa suhteellista hyötyä ja vaikutusvaltaa sen periferisillä alueilla tai kulttuureissa. Tämä lisää sen turvallisuutta, koska näiden strategisten liittolaisten avulla Venäjä katsoo pystyvänsä poistamaan sitä uhkaavia tekijöitä näillä alueilla liittolaistensa vaikutusvallan kautta. Näiden kehysten ulkopuolelta tulevat periferiset uhkat, jotka muodostavat uhkan Venäjän identiteetille, intresseille sekä kansalliselle turvallisuudelle.¹⁷⁶

Sotilaspolitiikan näkökulmasta periferiset potentiaaliset uhkat ovat keskeisessä asemassa, joiden nousu todelliseksi uhkaksi voi johtaa sotilaspolitiikan välineen eli sotilaallisen voiman käyttöön tai siihen varautumiseen. Nämä uhkat voidaan vastaavan luokittelun mukaan tulkita myös termillä ”muut”. Merkittävä tutkimuksellinen tekijä on kysymys rajasta. Rajan vetäminen keskustan, omien-vieraiden, strategisten liittolaisten ja uhkien välillä on muuttuvaa. Rajaa voidaan muuttaa vallitsevien olosuhteiden tai muuttuneiden intressien mukaisesti tilanteesta riippuen. Rajan muuttuminen voi tapahtua myös liittolaisten toimien tai muuttuneiden intressien seurauksena. Kulttuurisemanttinen kehys perustuu kulttuuriin, kielellisiin, uskonnollisiin sekä historiallisiin ja poliittisiin yhteisiin ymmärryksiin tai niiden merkittävään eroavuuteen keskustan eli Venäjän arvoista tai normeista.

Etelä-Kaukasialla tarkasteltaessa on oleellista hahmottaa alueella vallitsevat ja muodostuneet eri tilakokonaisuudet sekä se, miten ja millä perusteilla niitä pyritään muodostamaan tai on muodostettu. Lisäksi niiden liitos edellä kuvattuun venäläisen kulttuurin semanttiseen kehään on mielenkiintoinen tarkastelukohta. Alueen pitkä ja monisyinen historia sekä useiden kielten ja kulttuureiden yhtymäkohta antaa useita mahdollisuuksia erilaisten kokonaisuuksien muodostamiseen. Huomioitavaa on myös se, että kaikkeen tilaan vaikuttaa myös aina jokin kolmas ja ulkopuolinen tekijä.¹⁷⁷ Tämä on keskeistä tarkasteltaessa myös Etelä-Kaukasian tilaa ja

¹⁷⁵ ven.свои-чужие. Lisää mm. teoksessa: Шипилов, А.В.

«СВОИ», «ЧУЖИЕ» И ДРУГИЕ. Ladattavissa pdf-muodossa osoitteessa: culturalnet.ru/main/getfile/1195

¹⁷⁶ Лотман, Т. www, Huttunen, T. www. Mäkinen, S. 2014. Ja Pukkila, J. 2012.

¹⁷⁷ Sama

erityisesti Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion ilmentymistä alueella. Alueen monimuotoisuudesta ja sijainnista johtuen alueella voidaan löytää useita ulkopuolisia kokonaisuuteen vaikuttavia tekijöitä, kuten myöhemmin tässä tutkimuksessa havaitaan.¹⁷⁸ Näiden tekijöiden vaikutusta ei kyetä kokonaan sulkemaan pois ja ne vaikuttavat väistämättä myös muodostuvan tilan kokonaisuuteen sekä tarkasteltavana olevan toimijan eli Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion muotoutumiseen ja muokkautumiseen.¹⁷⁹

Etelä-Kaukasian alueella voidaan muodostaa kuvitteellisen maantieteen ja yhteisöjen avulla monia erilaisia kokonaisuuksia eli tiloja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kulttuurillinen, kielellinen, uskonnollinen, etninen, poliittis-historiallinen ja myös uhkaperusteinen tai uhkalähtöinen liittolaisuus. Näiden kokonaisuuksien perusteella voidaan muodostaa muokkautuvia alueellisia yhteisöjä, joiden yhdistävänä tekijänä on jokin edellä mainittu yhteinen ymmärrys tai arvoperusta. Kokonaisuuden ja rajaamisen kannalta tehtävä on haastava, sillä esimerkiksi uskonnolliset ja historialliset tekijät ulottuvat myös Etelä-Kaukasian ulkopuolelle, eikä niiden tarkkaa rajausta voida tehdä esimerkiksi valtiorajauksen perusteella. Sen vuoksi seuraavissa luvuissa pyritään tekemään näiden semanttisten kategorioiden osalta karkeita rajauksia valtiokohtaisesti, jotta Venäjän sotilaspolitiikan tarkastelu valtiokohtaisesti Etelä-Kaukasiassa on toteutettavissa luvussa viisi. Rajausta valtiokeskeiseen ilmenemiseen ei ole eri merkityskategorioiden kannalta kaikissa tapauksissa edullisin niiden ilmenemisen tutkimisessa kuvitteellisen ja tulkinnallisen lähestymistavan avulla. Se kuitenkin mahdollistaa tutkimuksen kohteen kannalta edullisen tarkastelunäkökulman ja mahdollistaa myös melko selkeän rajauksen tekemisen.

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion muodostumista ja koko Etelä-Kaukasian aluetta kokonaisuutena, eräänlaisena muokkautuvana ja kuvitteellisena tilana, jossa eri valtiot ja kansat pyrkivät vaikuttamaan oman tilansa muodostamiseen ja vaikutusvaltansa kasvattamiseen eri keinoin. Yhteistä näille keinoille on niiden pyrkimys oman tilansa tai geopolittisen vaikutusvaltansa kasvattamiseen. Tämä tapahtuu muun muassa kuvitteellisen maantieteen keinoin, eli muodostamalla eri tekijöiden kautta erilaisia yhteisöjä, joiden yhdistävänä tekijänä toimii jokin kulttuurisemanttisessa kehässä esitetty tekijä. Samalla kuva toimii tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä ja yhdistää tutkimusotteena geopolittisen tilanhallinnan ja vaikutusvallan näkökulman sekä konstruktivistisen ja kuvitteellisen maantieteen spekulatiivisen ja olettamuksiin perustuvan ilmiöiden rakentamisen näkökulman.

¹⁷⁸ ks. luku 3. Etelä-Kaukasian tila.

¹⁷⁹ Huttunen, T. www.venäläisen.kulttuurin.semiotiikka

Tarkastelun painopiste on Etelä-Kaukasian alueen valtioiden keskinäisissä suhteissa, sekä niiden suhteissa Venäjään.

3 ETELÄ-KAUKASIAN TILA JA ALUEELLA VAIKUTTAVAT TOIMIJAT SEKÄ LIITTOLAISUHTEET

”Jos siis haluat nähdä puolen maailman ihmiset yhdellä kertaa, matkusta silloin Kaukasiaan ja eritoten Tiflisiin. Siellä tulet heidät näkemään!” - Hugo Simberg 1901

Tässä luvussa tarkastellaan Etelä-Kaukasian aluetta tilana sekä sen valtioita Armeniaa, Azerbaidžania ja Georgiaa. Luvussa tarkastellaan lyhyesti maiden historiaa ja kansan erityispiirteitä. Tämän lisäksi perehdytään Etelä-Kaukasian valtioiden toimintaan, liittoihin ja erityisesti niiden suhteisiin Venäjän kanssa. Lisäksi analysoidaan alueella vaikuttavien, mutta tutkimuksen näkökulmasta sekundaaristen valtioiden ja organisaatioiden toimintaa, joiden liittolaissuhteet ja intressit Etelä-Kaukasian tilaa kohtaan ovat kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta keskeisiä. Näiden toimijoiden vuorovaikutus vaikuttaa alueen valtioiden keskinäisiin suhteisiin ja niiden suhteisiin Venäjän kanssa. Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta juuri vuorovaikutus Venäjän kanssa on keskeinen vaikuttava tekijä sen sotilaspoliittisia päämääriä ja tavoitteita tarkasteltaessa. Aluekohtaisen tarkastelun tarkoituksena on selvittää alueella vaikuttavat semanttiset tekijät, rajat ylittävät yhteisöt sekä niiden vaikutukset valtioiden välisiin suhteisiin sekä niiden suhteet Venäjään. Luvun tarkoituksena on muodostaa perusteet Venäjän sotilaspolitiikan arvioinnille sekä sen eri muotojen ilmentymiselle myöhemmin luvussa viisi toteutettavassa tapaustutkimuksessa. Yhteisöjen ja tilojen muodostuminen toteutetaan konstruktiivisten rakenteiden ja kuvitteellisen maantieteen avulla.

3.1 Etelä-Kaukasian alue

”Georgia on Euraasian portti. [...] Se, joka kontrolloi Georgiaa, hallitsee Kaukasiaa.”¹⁸⁰

Etelä-Kaukasia sijaitsee strategisesti keskeisellä paikalla, Lähi-idän ja Venäjän, Aasian ja Euroopan sekä Kaspian- ja Mustanmeren välissä. Alueella kohtaavat kristinusko ja islam sekä myös diktatuuri ja demokratia. Alueen valtiot Azerbaidžhan, Armenia ja Georgia muodostavat alueen, jossa historialliset imperiumit, erilaiset kulttuurit ja uskonnot kohtaavat. Ne muodostavat alati muuttuvan ja muokkautuvan seismisen alueen, jonka tasapaino muuttuu helposti

¹⁸⁰ Eronen, J. 2014, 28

yhdenkin osan liikkuesssa. Etelä-Kaukasiassa tapahtuvat tilan muutokset vaikuttavat lähes aina valtioiden suhteisiin ja muokkaavat samalla sotilaspoliittista toimintaympäristöä. Alueella vaikuttavat tekijät ja eri toimijoiden muuttuvat intressit vaikuttavat erilaisten rajat ylittävien yhteisöjen muodostuminen ja yhteisöjen muokkautuminen vaikuttavat myös suoranaisesti valtiollisiin rakenteisiin ja niiden välisiin suhteisiin.¹⁸¹ Etelä-Kaukasiaa voidaan tämän seikan johdosta tutkia konstruktivismiin ja kuvitteellisen maantieteen avulla, koska eri tekijöiden ja toimijoiden jatkuva vuorovaikutus muuttaa alueen suhteita ja vaikuttaa myös Venäjän sotilaspoliittisiin ja muihin toimiin alueella. Luvun alussa oleva lainaus korostaa Georgian merkitystä Etelä-Kaukasian hallinnassa. Tämä seikka vaikuttaa lähtökohtaisesti myös Venäjän sotilaspolitiikkaan sekä sen alueellisiin pyrkimyksiin. Venäjän alueellisia tavoitteita pohdittaessa sekä tarkasteltaessa sen sotilaspoliittisia toimia juuri Georgiassa on myös tämä hallinnallinen näkemys Georgian roolista otettava huomioon.

Etelä-Kaukasian lähihistoriaa tarkastellessa on huomattava, että alue kuului vielä vuoteen 1991 saakka osaksi Neuvostoliittoa. Vasta Neuvostoliiton romahtaminen ja alueen valtioiden itsenäistymisjulistukset käynnistivät alueella edelleen käynnissä olevan itsenäistymisprosessin.¹⁸² Alue on ollut historiansa aikana useamman eri yhdistymisprosessin kohteena.¹⁸³ Alueen kansoja yhdistävinä tekijöinä ovat toimineet muun muassa kieli, uskonto, kulttuuri ja etninen alkuperä.¹⁸⁴ Samat tekijät toimivat myös erottavina tekijöinä eli muodostavat alueellisesti semanttisia rajoja. Venäjän ja Neuvostoliiton pyrkimyksenä on ollut käyttää aluetta oman keskustansa suojaamisessa ikään kuin puskurina tai suojavaiohykkeenä islamistisilta Iranilta ja Turkilta. Venäläisten ajatuksena on ollut Etelä-Kaukasiaa hallitsemalla laajentaa omaa kuvitteellista aluettaan ja torjua sen kansalliselle turvallisuudelle etelästä, periferisiltä alueilta¹⁸⁵ suuntautuva potentiaalinen uhka. Samalla on pyritty siirtämään mahdolliset taistelut

¹⁸¹ de Waal, T. 2010, 1

¹⁸² Kirkinen, H. 2000, 511–513

¹⁸³ de Waal, T. 2010, 6–9, Tunnetuimpia näistä ovat lähinnä Venäjän johdolla toteutetut projektit, kuten Venäjän imperiumi ja Neuvostoliitto. Pyrkimys Euraasian Unionin rakentamiseen voidaan tulkita seuraavaksi yhdistämispyrkimykseksi, jossa yhteisillä semanttisilla tekijöillä on keskeinen merkitys.

¹⁸⁴ Smith, J. 2012

¹⁸⁵ Erityisenä periferisenä uhkana on tunnustettu radikaali islamismi, jonka pesäkkeenä on pidetty Venäjän näkökulmasta islamistisen maailman keskusta Irania. Turkin liittyminen sekä islamistiseen perinteeseen että sen historiallinen rooli Venäjän oppositiovoimana ja uhkana ovat liittäneet juuri Turkin myös periferisten uhkien listalle. Turkin potentiaalinen vaikutus myös Naton puitteissa on sotilaallisesta näkökulmasta kuvattu myös selkeänä uhkatekijänä Venäjän intresseille sekä Etelä-Kaukasian hallinnalle.

pois Venäjän omalta maaperältä. Alueelta, josta geopolitiikot ovat käyttäneet termiä Euraasian sydänmaa (engl. heartland).¹⁸⁶

Etelä-Kaukasian alueen maantieteellisesti rajattu ja melko suppea alue mahdollistaisi yhdistetyn valtion muodostamisen, jolla olisi alueellisesti ja geopolittisesti merkittävä rooli. Tämä voisi olla eräänlainen Etelä-Kaukasian tai Transkaukasian federaatio, joka oli hetkellisesti olemassa Venäjän vallankumouksen jälkeen 1918.¹⁸⁷ Alueen mosaiikkimaisuudesta sekä monista semanttisista tekijöistä johtuen, erilaiset sisäiset ristiriidat ja poliittinen ilmapiiri ovat muodostaneet kuitenkin esteen tämän alueellisen yhtenäisyyden toteutumiselle.¹⁸⁸ Tällainen yhteinen tila olisi muodostuessaan kuvitteellinen ja nykyiset sekä maantieteelliset että semanttiset rajat ylittävä konstruktio, jonka yhdistävänä voimana voisi olla alueellinen kokonaisuus ja mahdollinen yhteinen uhkakäsitys.

Etelä-Kaukasian alueella risteävät monet eri kielet, uskonnot ja kulttuurit, mikä on johtanut siihen, että siellä poliittisesti, kielellisesti ja muilla perusteilla muodostetut tilat voivat poiketa merkittävästi maantieteellisistä rajoista (valtion rajat).¹⁸⁹ Kuvitteellisen maantieteen avulla tarkasteltuna tämä voi tarkoittaa sitä, että saman valtion alueella rajat kahden eri tilan välillä voivat muodostua omiksi jatkuvasti muokkautuviksi, kuulijasta riippuvaisiksi kokonaisuuksiksi tai ne voivat perustua erilaisiin kielellisiin, uskonnollisiin, kulttuurisiin tai muihin tutkimuksen viitekehyksenä toimiviin semanttisiin seikkoihin.¹⁹⁰ Tällä tavalla luodut tilat perustuvat siis siihen, että kokonaisuuksia muodostetaan sekä niitä tulkitaan puheella ja teksteillä. Tämä tilan muodostamisen prosessi tapahtuu konstruktivistisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kuvitteellisen maantieteen avulla, jossa rajat, alueet ja tilat muotoutuvat subjektiivisesti puhujan esittämien kuvien ja kuulijan käsitysten mukaisesti.¹⁹¹

Kaikkia Etelä-Kaukasian valtioita yhdistää niiden yhteinen historia nykyisen Venäjän kanssa, ja se, että ne ovat osallisia sotilaalliseen konfliktiin. Näiden konfliktien luonteet ovat kuitenkin

¹⁸⁶ Juntunen, A. 2003, 30–34. Euraasian sydänmaa on myös keskeisessä roolissa Venäjän identiteettidebatissa. Vallitseva slavofiilinen identiteettisuuntaus pohjautuu juuri Euraasian hallintaan ja siten Venäjää eristävään geopolittiseen suuntaukseen.

¹⁸⁷ Gahrton, P. 2010, 33. Transkaukasian Federaatio oli voimassa 22.4.1918 hieman yli kuukauden kunnes Georgia ensimmäisenä valtiona itsenäistyi 26.5.1918. Armenia ja Azerbaidzhan seurasivat perässä. Neuvostoliitto kuitenkin valloitti ne kaikki – viimeisenä Georgian helmikuussa 1921. Etelä-Kaukasian oli osa Transkaukasian tasavaltaa vuoteen 1936, jolloin niistä kaikista tuli erillisiä Neuvostotasavaltoja.

¹⁸⁸ Palonkorpi, M. 2012

¹⁸⁹ de Waal, T. 2010, 1

¹⁹⁰ Smith, J. 2012

¹⁹¹ Clowes, E. 2011, 11

kin joistain yhtäläisyyksistä huolimatta erilaisia. Georgian konflikti on käytännössä valtion sisäinen, jossa sen separatistialueet pyrkivät eroon emävaltiostaan. Azerbaidžhanilla ja Armenialla taas on kiista Vuoristo-Karabahin alueesta. Nämä konfliktit ovat kaikki peräisin samalta, itsenäistymiseen johtaneelta ajanjaksolta, eikä niiden ratkaisua ole saavutettu.¹⁹² Etelä-Kaukasian valtioiden erilaiset identiteetit ja semanttiset tekijät ovat myös risteäviä. Tämä aiheuttaa väistämättä konfliktin, joka johtaa valtioiden erilaisiin alueellisiin pyrkimyksiin sekä vaikeuttaa rajallisesti yhteisen valtion muodostamista. Poliittisen realismin tutkimusotteen mukaan tarkasteltuna tämä kehityskulku on seurausta eri valtioiden ja toimijoiden alueen hallinnallisista ja voimapolitiittisista pyrkimyksistä. Tutkimuksellisesti on kuitenkin merkityksellistä huomioda Venäjän rooli konfliktien keskeisenä vaikuttajana.¹⁹³ Venäjän sotilaspoliittinen vaikutusvalta ja toiminta näkyvät alueella juuri näiden konfliktien kautta. Tämä vaikuttaa Venäjän toteuttamaan sotilaspolitiikkaan ja muodostaa samalla sille yhden selkeän instrumentaalisen vaikutusvallan välineen Etelä-Kaukasian sotilaspolitiikassa. Venäjän asevoimien läsnäolo esimerkiksi Georgian maakunnissa on osoitus Venäjän intresseistä ja vaikuttaa sen alueelliseen politiikkaan ja toimiin. Vastavuoroisesti Venäjän sotilaspolitiikka on sidoksissa Georgian vastatoimiin. Tämä tekee Venäjän sotilaspolitiikan ilmiöstä monimuotoista ja muuttuvaa tilanne- ja kontekstisidonnaista toimintaa, jonka vaikutus näkyy alueella erityisesti sen sotilaallisen läsnäolon kautta.

3.2 Alueen yhteistyöjärjestöt ja vaikuttavat ulkopuoliset toimijat

Etelä-Kaukasiassa vaikuttavista alueellisista organisaatioista tärkeimmät ovat Kollektiivisen turvallisuuden sopimusjärjestö (myöh. KTSJ) sekä Itsenäisten valtioiden yhteisö (myöh. IVY).¹⁹⁴ Molemmat järjestöt ovat hyvin voimakkaasti Venäjä -johtoisia ja niiden yhtenä pää-tarkoituksena on toimia juuri Venäjän vaikutusvallan ja sotilaspolitiikan välineinä omien rajojensa ulkopuolella. Näiden yhteistyöjärjestöjen puitteissa tapahtuvalla sotilaallisella yhteistyöllä pyritään luomaan Venäjän näkökulmasta riittävä turvallisuus- tai geopoliittinen puskurivyöhyke oman sydänmaan alueen ympärille sekä vaikuttaa alueen kokonaisuuteen. Järjestöjen lisäksi Venäjä on solminut kahdenvälisiä ilmapuolustus sopimuksia muun muassa Armenian ja Keski-Aasian maista Kazakstanin kanssa. Venäjä on myös sijoittanut näissä maissa oleviin sotilastukikohtiinsa omaa ilmapuolustuskalustoaan.¹⁹⁵ Sopimusten yksi tarkoitus vaikuttaa olevan Venäjän omien etujen valvominen ja vaikutusvallan säilyttäminen alueella sotilas-

¹⁹² de Waal, T. 2010, 1–5

¹⁹³ Eronen, J. 2014, 27–29 ja Palonkorpi, M. 2012.

¹⁹⁴ Gahrton, P. 2012, 34–35

¹⁹⁵ ainakin Russia today 2013, www. Ja mm. The Military Balance 2015.

poliittisin keinoin.¹⁹⁶ Samalla sotilaspoliittiset liitot ja järjestöt muodostavat edelleen vahventuvan sotilaspolitiikan instrumentin Venäjän johdon käytettäväksi.

Venäjän näkökulmasta yhtenä vastavoimana sen sotilaspolitiikalle Etelä-Kaukasian alueella toimii EU, jonka itäisen kumppanuusohjelman jäseniä alueen valtiot ovat.¹⁹⁷ EU:n lisäksi alueella vaikuttaa myös Yhdysvallat, jonka alueelliset intressit kohdistuvat ennen kaikkea Kaspiameren ja Mustanmeren energiavaroihin sekä alueen vaikutusvallasta käytävään geopoliittiseen kamppailuun.¹⁹⁸ Kolmas voimakkaasti alueella vaikuttava toimija on Turkki, jonka vaikutus perustuu strategiseen liittolaisuuteen ja historiallisiin suhteisiin Azerbaidžhanin kanssa. Neljäs merkittävä vastavoima alueella on Lähi-idän suurvalta Iran, jonka vaikutus ulottuu paitsi energiakysymysten, myös kulttuurin ja kielen avulla koko Etelä-Kaukasian alueelle.¹⁹⁹ Näiden muiden vastavoimien ja Venäjän käymä kamppailu alueen vaikutusvallasta vaikuttaa väistämättä alueen vakauteen ja sen kehitykseen. Samalla näiden toimijoiden välinen vuorovaikutus heijastuu myös alueen konfliktien ratkaisuun sekä erityisesti realismin näkökulmasta vääjäämättömään sotilaspoliittiseen alueiden hallinnasta käytävään kamppailuun. Näiden toimijoiden vaikutusta ja toimintaa Etelä-Kaukasiassa käsitellään myöhemmin tässä luvussa.

Järjestöt ja muut liittoumat, kuten esimerkiksi juuri KTSJ, muodostuvat rakenteellisesti eri valtioiden yhteisöistä. Niiden muodostuminen perustuu kuitenkin yhteisiin intresseihin, joita voivat olla esimerkiksi, talous, turvallisuus tai muu konkreettinen yhdistävä päämäärä. Tutkimuksellisesti näiden järjestöjen muotoutumista voidaan verrata esimerkiksi Venäjän pyrki- myksiin luoda itselleen tarvittava yhteistyö- ja kontaktiverkosto Etelä-Kaukasian alueella. Tällöin kyseessä on juuri kuvitteellinen yhteisö, joka muodostuu valtioista, joilla on yhteinen agenda ja päämäärät. Yhteisö näyttäisi rakentuvan edellä mainitulla tavalla. Sen taustalla olevia motivaattoreita ja muita mahdollisia tavoitteita ei voida kuitenkaan paradigmallisesti kuvitteellisen maantieteen kautta osoittaa. Tämän tutkimuksen tutkimuksellisen tavoitteen näkökulmasta havainto näiden liittojen, erityisesti KTSJ:n ja lisääntyvässä määrin myös Euraasian Unionin, merkitys yhteisöllisyyttä ja lisääntyntä Venäjään sitoutumista osoittavana rakenteena näyttäisi korostuvan. Merkityksellinen vaikuttaja etenkin turvallisuuden näkökulmasta vaikuttaisi olevan erityisesti KTSJ.

¹⁹⁶ esim. Nygren, B. 2008, 32, 234

¹⁹⁷ Euroopan komissio 2009, www

¹⁹⁸ ks.muun muassa Peimani, H. 2009, 19

¹⁹⁹ Nichol, J. 2009, 9

3.3 Armenia

Armenialaiset ovat eläneet vuosituhansia nykyisen Itä-Turkin alueilla ja niiden ympärillä, vuoristoisessa kolmen suuren järven (Van, Sevan, Urmia) muodostamassa kolmiossa. Perinteiset armenialaisalueet kattavat historiallisesti myös osia nykyisestä Iranista ja Azerbaidžhanista. Suurimmillaan Armenian valtakunta oli yli 2000 vuotta sitten, jolloin se kattoi koko pohjoisen Lähi-idän.²⁰⁰ Tämä on vaikuttanut Armeniaan geopoliittisena alueena, jonka sijainti eri suurvaltojen välisellä raja-alueella on vaihdellut erilaisten valtapoliittisten ja vuorovaikutussuhteiden kautta. Tämä on vaikuttanut Armenian rooliin Etelä-Kaukasiassa sekä kansallisen identiteetin muodostumiseen. Sen suhteellisen pieni maantieteellinen alue ja vähäiset luonnonvarat ovat pakottaneet sen liittoutumaan voimakkaampien valtioiden kanssa, lähinnä turvallisuutensa takaamiseksi sekä taloudellisten tekijöiden vaikutuksesta²⁰¹.

Armenian geopoliittiseen asemaan Etelä-Kaukasiassa ja sen suhteita Venäjään määrittää erityisesti uskonto. Kristinusko saapui Etelä-Kaukasiaan ensimmäisellä vuosisadalla ja Armenia oli ensimmäinen maa, joka omaksui sen kansalliseksi uskonnokseen vuonna 301. Armenialaisten alueita on historian aikana valloitettu monta kertaa useiden eri valtioiden toimenpitein²⁰². Erityisen hankalaksi armenialaisten asema muuttui islamilaisen hallinnon alaisuudessa.²⁰³ Tämä uskonnollinen diskrepanssi johti armenialaisten kansanmurhaan ja on edelleen merkittävä alueen vuorovaikutussuhteisiin vaikuttava tekijä. Ratkaisematon kansanmurhaky-symys²⁰⁴ toimii edelleen esteenä turkkilaisten ja armeenien yhteistyölle. Kansanmurhalla oli valtaisa määrä erilaisia seurauksia ja sen vaikutukset armenialaisten suhtautumisessa turkkilaisiin ja azereihin näkyvät yhä edelleen. Turkilla ja Armenialla ei muun muassa ole diplo-

²⁰⁰ Seppälä, S. 2011, 15–16. Armenialaiset ovat eläneet valtaosan olemassaolostaan ympäröivien suurvaltojen alaisuudessa autonomisina ruhtinaskuntina.

²⁰¹ Armenia on taloudellisesti hyvin riippuvainen etenkin Venäjän tuesta.

²⁰² Länneestä (Rooma, Bysantti), etelästä (persialaiset ja arabit) ja pohjoisesta sekä idästä (turkkilaiset ja mongolit).

²⁰³ Seppälä, S. 2011, 15–16

²⁰⁴ Armenialaisten kansanmurhan tausta on Seppälän (2011, 19–20) mukaan seuraus turkkilaisten hallitseman Osmanivaltion alueiden menetyksistä ja siitä seuranneesta luhistumisesta. Ensimmäinen niin sanottu ”joukkosurman kenraaliharjoitus” tapahtui vuonna 1909, jolloin sulttaani Abdul Hamidin yli 30-vuotinen aikakausi päättyi ja valtaan nousivat nuorturkkilaiset. Tämä tapahtumaketju johti Adanassa, Turkin kaakkoisrannikolla toteutettuun noin 20 000 armenialaisen joukkosurmaan. Turkkilaisten mielissä kristittyjen hävittäminen oli eräänlainen kosto heidän Euroopassa kokemilleen tappioille. Tällä tavoin armeenit joutuivat kärsimään muun muassa Bulgarian, Kreikan ja Serbian alueiden vapautumisen kustannuksella. Varsinainen kansanmurha tapahtui ensimmäisen maailmansodan yhteydessä vuonna 1915, jolloin armenialaiset joutuivat keskelle Turkin ja Venäjän välistä taistelua. Turkkilaiset ottivat armenialaiset vangeiksi ja pakottivat orjatyöhön, jonka päätteeksi heidät tapettiin puhtaasti uskonnollisista syistä. Tämä siis voimassaolevan historianäkemyksen mukaisesti. Turkkilaiset eivät tätä näkemystä ole tunnustaneet. Kaiken kaikkiaan kansanmurhassa arvioidaan kuolleen 1,3–1,5 miljoonaa armenialaista kristittyä. Seppälä, S. 2011, 30

maattisuhteita eikä niiden välistä maarajaa ole useista yrityksistä huolimatta onnistuttu avaamaan.²⁰⁵

Armenian sijainti kristillisenä valtiona vahvojen islamististen valtioiden, Turkin ja Azerbaidžhanin, läheisyydessä tekee sen asemasta haastavan.²⁰⁶ Maantieteellinen sijainti poliittisesti vahvojen valtioiden välissä vaikuttaa uskonnollisten ja kulttuuristen tekijöiden lisäksi sen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.²⁰⁷ Armenialla ja Venäjällä on hyvin läheistä yhteistyötä sekä poliittisesti että sotilaallisesti ja Armeniassa sijaitsee Venäjän 102. sotilastukikohta. Lisäksi Armenia on Venäjän hallitsemien KTSJ:n ja IVY:n jäsen.²⁰⁸ Tämän puhtaasti sotilaallisen aspektin lisäksi Venäjä vastaa myös Armenian rajavalvonnasta juuri Turkin ja Iranin suuntaan.²⁰⁹ Yhteisistä intresseistä ja liitoista huolimatta maiden sotilaallisen yhteistyön katsotaan perustuvan enemmän molemmin puoliseen hyötyyn, kuin yhteiseen puolustukseen. Sotilaspoliittisesta näkökulmasta sotilaallinen läsnäolo ja sopimukset ovat maiden välisiä suhteita voimakkaasti määrittäviä tekijöitä. Tutkimuksen viitekehyksen kannalta tämä merkittävä sotilaspoliittinen yhteys tuo Armenian lähelle Venäjän keskustaa sekä korostaa sen merkitystä Venäjän kansallisen turvallisuuden diskurssin näkökulmasta.

Ulkopoliittisesti Armenia on pyrkinyt läheisistä Venäjä-suhteistaan huolimatta vuorovaikutukseen yhä enemmän EU:n ja Yhdysvaltojen kanssa. Giragosianin²¹⁰ mukaan Armenian ulkopoliitiikka on länsisuuntautunutta ja hänen mukaansa on todennäköistä, että Armenia tulee pyrkimään EU:n ja/tai Naton jäseneksi lähitulevaisuudessa. Historialliset siteet ja nykyinen strateginen kumppanuus Venäjän kanssa huomioiden tämä vaatisi Armenialta poliittista tasapainoilua.²¹¹ Giragosianin näkemystä voidaan pitää liittolaisuudet huomioiden liioiteltuna. Erityisesti Venäjän läheisyys, sen monipuolinen vaikutus Armeniassa ja sotilaallinen läsnäolo

²⁰⁵ mm. Suomen kunniakonsulin, Timothy J. Straightin haastattelu 06/2014. Tätä Hillary Clintonin välittämää, 10. lokakuuta 2009 allekirjoitettua rajasopimusta pidettiin merkittävänä saavutuksena. Sen uskottiin saavan avatua maiden välisen rajan, joka on ollut suljettuna ensimmäisen maailmansodan aikaisesta armenialaisten kansanmurhasta lähtien. Sopimukseen sisältyi Armenian vakuutus pyrkiä ratkaisuun Vuoristo-Karabahin konfliktissa. Sopimuksesta huolimatta raja on pysynyt kiinni. Taustalla vaikuttavat sekä Armenian että Turkin sisäpoliittiset tekijät, jotka käytännössä lyttäsivät sopimuksen heti sen julkistamisen jälkeen.

²⁰⁶ Richard Giragosian (2012) on luonnehtinut Armenian asemaa alueella ”suomettumisen” termillä. Tällä hän tarkoittaa käytännössä sitä, että Armenian maantieteellinen asema suuren ja vahvan kumppanin vieressä, sekä poliittinen asema ja sitoutuneisuus muistuttavat paljolti Suomen asemaa etenkin 1970 -luvulla. Giragosian perustelee näkemystään Armenian vahvalla riippuvuussuhteella Venäjään. Giragosianin näkemyksen mukaan Armenia ei sijaitse varsinaisesti Lännessä (Yhdysvallat ja EU ovat Armenian poliittisessa retoriikassa tunnustettuja läntisiä toisia) ja Venäjän välissä, vaikka ulkopuolisten silmin näin näyttäisikin olevan. Tämä on siis armenialainen näkökulma.

²⁰⁷ Nygren, B. 2008, 234

²⁰⁸ Esim. Military balance 2014, Gahrton, P. 2011, 35 ja Straight, T. haastattelu 06/2014.

²⁰⁹ Nygren, B. 2008, 234

²¹⁰ Giragosian, R. 2012

²¹¹ Iskandaryan, A. 2012

ovat Armenian asemaa ja sotilaspoliittisia valintoja pohdittaessa huomioitava tekijöitä.²¹² Poliittinen tahto voi olla mainitulla tavalla länsisuuntautunut, mutta Venäjän läheisyys ja maiden yhteinen historia vaikuttavat Armenian tekemiin valintoihin. Tämä vaikuttaa Armenian asemaan myös sille tärkeässä Vuoristo-Karabahin kysymyksessä. Armenian on tasapainoiltava sekä Venäjän intressien, omien kansallisten pyrkimystensä sekä myös lännen kanssa, jotta sen asema ja suhteet säilyisivät sille edullisina. Armenian kannalta keskeinen tekijä tässä on kuitenkin Venäjä ja Armenian länsipyrkimysten sille mahdollisesti aiheuttama uhkapotentiaali.

Yksi merkittävä syy Armenian hakeutumiseen lännen suuntaan on Venäjän Armeniaan kohdistama painostus, kun se vuonna 2008 pyrki saamaan Armenian tunnustamaan Etelä-Ossetian ja Abhasian separatistialueiden itsenäisyyden. Oman turvallisuutensa näkökulmasta Armenia on pakotettu valintoihin ja se tarvitsee itselleen riittävän vahvan kumppanin, koska se ei kykene takaamaan kansallista turvallisuuttaan ja suvereniteettia Etelä-Kaukasiassa yksin ilman liittolaisia²¹³. Tämä on samalla myös Armenian sisäpolitiikan vaarallisin uhakuva, johon myös Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaiseminen tai Etelä-Kaukasiassa tapahtuva sotilaspoliittisen tilanteen eskaloituminen saattaa vaikuttaa. Konfliktista voi syntyä maan sisä- ja ulkopoliitiikan väline, jonka ratkaisemisella saadaan vakaus ja maan taloudelliset olosuhteet sekä energiavarmuus saadaan turvattua. Tähän Armenia tarvitsee käytännössä Venäjän tukea. Vuoristo-Karabahin tilanteen eskaloituminen saattaa muodostaa Venäjälle tilanteen, jonka se katsoo uhkaksi omalle turvallisuudelleen. Tällaisen negatiivisen turvallisuuskehityksen ennaltaehkäiseminen sotilaspoliittisilla toimilla on Venäjän näkökulmasta perusteltua. Samalla se on osa ulkoista sotilaspoliittista vaikuttamista ja tavoitteenasettelua kansallisten intressien saavuttamiseksi.

Tutkimuksen viitekehyksen näkökulmasta Armeniaa ja Venäjää yhdistävät semanttiset tekijät kuten uskonto, poliittinen ja historiallinen yhteys sekä osin kulttuuriset arvot. Geopoliittisesti ja turvallisuuden näkökulmasta Armeniaa ja Venäjää yhdistää Turkin ja Azerbaidžhanin muodostama periferia, jonka torjumiseksi molemmilla valtioilla on yhteisiä intressejä. Nämä yhteiset intressit näkyvät sotilaspoliittisena yhteytenä ja kumppanuutena, joka perustuu yhteiseen uhkakäsitykseen sekä molemminpuoliseen turvallisuuslähtöiseen yhteistyötarpeeseen. Venäjä haluaa kontrolloida Turkin vastaista rajaa ja Armenia tarvitsee sotilaallisen turvan.

²¹² Armenian asemaa kahden suuren vaikuttajan (Yhdysvallat ja Venäjä) välissä voidaan kuvata Armenian Kaukasian Instituutin johtajan, tohtori Alexandr Iskandaryanin sanoin: ”Armenialle Venäjä on aina lähellä ja tulee aina olemaan. Yhdysvallat on Armenialle kaukana ja tulee aina olemaan”

²¹³ Tunnustamisessa on Giragosianin mukaan ollut kyse ennen kaikkea siitä, että Armenia on halunnut säilyttää asemansa ja kasvonsa myös lännen suuntaan. Samalla se on tarvinnut lainaa Venäjältä, jonka ehtona tunnustaminen olisi ollut. Hänen mukaansa Armenia ei kuitenkaan tätä tunnustusta tule tekemään. Ei edes siinä tapauksessa, että se uhkaa jäädä ”yksin” eli ilman ulkopuolisen vahvemman liiton tai valtion tukea. (Giragosian, R. 2012.)

Armenian ja Venäjän välinen yhteys Etelä-Kaukasiassa rakentuu näiden yhteisten kokonaisuuksien varaan. Voimakkain sotilaspoliittinen vaikutin on kuitenkin niiden yhteinen turvallisuuspyrkimys ja riippuvuus toistensa toimista.

3.4 Azerbaidzhan

Azerbaidzhan sijaitsee Kaspianmeren rannalla ja kuuluu Armenian ja Georgian ohella entisiin Neuvostotasavaltoihin. Azerbaidzhanin hallitseva uskonto on islam ja yli 90 % sen asukkaista on muslimeja. Uskonto ja Azerbaidzhanin kieliperinne yhdistävät sen voimakkaasti muihin ympäröiviin muslimivaltioihin Iraniin ja Turkkiin.²¹⁴ Azerbaidzhan on geopolittisesti merkittävin alueen kolmesta valtiosta, sillä se sijaitsee kahden suurvallan, Venäjän ja Iranin välissä ja muodostaa reitin lännestä Kaspianmerelle.²¹⁵ Azerbaidzhan on myös Etelä-Kaukasian maista omavaraisin ja rikkain. Sen taloudellinen kehitys on ollut nopeaa koko 2000-luvun ajan ja nousun on arvioitu jatkuvan ainakin vuoteen 2020 saakka. Haasteena talouden kehitykselle on kuitenkin sen energiavaroihin perustuvan talouden monipuolistaminen.²¹⁶

Azerbaidzhanin vauraus perustuu sen energiavarannoista saamiin tuottoihin ja maan talous muodostaa noin 80 % koko Etelä-Kaukasian taloudesta.²¹⁷ Energiavarojensa avulla maa on kehittänyt laajasti omaa infrastruktuuriaan ja on moninkertaistanut asevarusteluun suunnattuja varoja viimeisten vuosien aikana.²¹⁸ Sen tärkein kauppakumppani puolustusmateriaalin osalta on Venäjä. Tämä vaikuttaa koko Etelä-Kaukasian alueen vakauteen, sillä Armenian ja Venäjän sotilaallinen yhteistyö on tiivistä. Sotilaallisesta näkökulmasta tarkasteltuna merkittävä sotilaspoliittinen tekijä on Azerbaidzhanin merkittävä puolustusbudjetti.²¹⁹ Uhkakuvien näkökulmasta Armenia voi kuitenkin luottaa liittolaisensa Venäjän tukeen, jolla se voi mahdollisessa konfliktitilanteessa Azerbaidzhanin kanssa kompensoida omia puolustuksellisia määrällisiä puutteitaan.²²⁰ Tätä tukea ja Venäjän todellista puolustusvalmiutta on syytä pohtia myös kriittisesti. Konstruktivistisesti tarkasteltuna lupaus voi olla annettu mielikuva tai jopa eräänlainen illuusio, jonka Venäjä on halunnut Armenialle antaa.²²¹

Kasvaneen vaurauden avulla kehitetyt Azerbaidzhanin asevoimat ovat viimeisten vuosien

²¹⁴ Sadri, H. 2010, 46–47, Azereita on kutsuttu erilaisen uskonto- ja kieliperimän johdosta myös ”Kaukasian albaneiksi” de Waal, 2010.

²¹⁵ Petersen, A. 2011, 123

²¹⁶ IMF 2013, www

²¹⁷ Hasanova, S. 2012, talousministeri Hasanovan mukaan. Esiintyi STETE:n järjestämässä Etelä-Kaukasian ja Vuoristo-Karabahin tilannetta käsittelevässä seminaarissa 7.11.2012. Muistiinpanot tutkijan hallinnassa.

²¹⁸ Esimerkiksi vuonna 2011 Azerbaidzhan kasvatti puolustusbudjettiaan peräti 89 prosenttia (IMF 2012)

²¹⁹ Azerbaidzhanin puolustusbudjetti on suurempi kuin koko Armenian valtion budjetti

²²⁰ Palonkorpi, M. 2012

²²¹ Tätä problematiikkaa on käsitelty tarkemmin luvussa kuusi, johtopäätökset ja pohdinta.

aikana kehittyneet kalustollisesti merkittävästi. Maan uhkakuvapolitiikka on ollut hyvin yksisuuntaista ja se on painottunut valtaosin Armenian suunnasta tulevien uhkakuvien luomiseen. Azerbaidzhanin turvallisuuspoliittinen johto on myös ilmaissut avoimesti valmistautuvansa Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisemiseen ja sitä kautta mahdolliseen uuteen sotaan Armeniaa vastaan. Toisaalta Azerbaidzhan voi perustella kasvanutta puolustusbudjettiaan sillä, että se pyrkii luomaan itselleen sellaiset asevoimat, joilla se kykenisi suojaamaan omat energiavarantonsa muiden valtioiden uhkilta.²²² Tällainen mielikuvien rakentaminen kuuluu keskeisesti myös tämän tutkimuksen tutkimusotteena toimivaa kuvitteellisen maantieteen ja konstruktivismin lähestymiskulmaan, jossa ulospäin muodostuvalla puolustuskyvyn kuvalla on deterrenssi maan sotilaallisen puolustamisen näkökulmasta.

Tällainen selkeä viholliskuvan muodostaminen ja syyllistäminen on osa Azerbaidzhanin kansallista sisäpolitiikkaa. Se on samalla myös kannanotto uuden sodan mahdollisuudesta. Tämä perustuu siihen, että Azerbaidzhanin sotilaallisen potentiaalin kasvattaminen ja Armenian Azerbaidzhanin vastaisen uhkakuvapolitiikan jatkuminen muodostavat olosuhteet, joissa kynnys aseellisen voiman käytölle laskee.²²³ On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että erityisesti Azerbaidzhanissa tällaisella sisäisellä uhkakuvapolitiikalla ja Vuoristo-Karabahin konfliktin instrumentalisoinnin avulla kyetään samalla vahvistamaan hallitsevan presidentti Alijevin ja poliittisen johdon asemaa.²²⁴ Uhkakuvien näkökulmasta tarkasteltuna konfliktin rooli näyttäytyy keskeisenä tekijänä sekä poliittisten uhkakuvien rakentamisessa että uhkakuvien käytössä poliittisen vaikuttamisen välineenä. Tällainen kaksiteräinen uhkakuvapolitiikka on juuri tutkimuksellisesti merkityksellistä sosiaalisen konstruktivismin yhteisten ymmärrysten rakentamista, jotka toimivat pohjana kuvitteellisten yhteisöjen ja liittojen rakentumiselle kuvitteellisen maantieteen näkökulman kautta.

Vaikka sodalla uhkaaminen ja vihapuheet ovatkin vain ilmaisuja, ne ovat konkreettisia sotilaspoliittisia toimia ja muokkaavat alueellisia vuorovaikutussuhteita. Samalla ne voivat Etelä-Kaukasian räjähdysherkässä ja vastakkainasettelua koko ajan ruokkivassa ilmapiirissä konkretisoida yllättävän nopeasti. Molempien maiden käyttämä viholliskuvien täyteinen radikaali narratiivipolitiikka ei ainakaan vähennä aseellisen yhteenoton todennäköisyyttä, eikä helpota Vuoristo-Karabahin kiistan ratkaisemista. Päinvastoin se syventää molemminpuolista kriisitilanteen kehittymistä ja vaikeuttaa konfliktin ratkaisua. Konstruktiiivinen uhkakuvapolitiikka ja

²²² Nichol, J. 2009, 12; Giragosian, R. 2011, 55–56

²²³ Giragosianin mukaan on kuitenkin mahdollista, että konfliktissa tullaan vielä käymään aseellisia yhteenottoja osapuolten kesken. Giragosian, R. 2011, 55–56

²²⁴ Tämä on syytä huomioida arvioitaessa uuden sodan todennäköisyyttä sekä pohdittaessa todellisia mahdollisuuksia konfliktin ratkaisemiseen puhtaasti Azerbaidzhanin ja Armenian välillä.

mielikuvilla vaikuttaminen vaikuttavat alueen yhteisöihin. Negatiivisesti tarkasteltuna yksittäiset tapaukset ja pahimmillaan vain yhden henkilön mediassa esittämät näkemykset saattavat aiheuttaa pinnan alla olleiden tunteiden uudelleen esiintulon. Tämä voi johtaa sotilaspoliittisen tilanteen heilahteluihin ja rakennettujen yhteisöjen muokkautumiseen. Vastaavasti myös vähemmän esillä olleet yhteisölliset rakenteet voivat nousta voimakkaiksi vuorovaikutuksessa tapahtuneiden muutosten kautta. Venäjän näkökulmasta Etelä-Kaukasian alueellinen epävakaus ei vaikuttaisi olevan sen tavoitteenasettelun mukaista. Venäjän näkökulmasta alueellinen vakaus ja Venäjän strateginen kontrolli alueen tapahtumiin mahdollistavat sille sotilaspoliittisen tavoitetilän saavuttamisen.

Azerbaidzhanin suhteet Venäjään ovat alueen maista neutraaleimmat. Maiden välinen yhteistyö perustuu lähinnä taloudelliseen yhteistyöhön sekä yhteiseen Lähi-idän radikaalin islamismin uhkaan.²²⁵ Azerbaidzhan pystyy energiarikkauksiensa mahdollistamana toimimaan taloudellisesti ilman Venäjän tukea. Venäjä haluaa olla myös vaikuttamassa Kaspianmeren energiavarojen käyttöön ja myyntiin ja on siksi merkittävä tekijä Azerbaidzhanille energia- ja talouskysymyksissä. Myös Yhdysvallat on kiinnostunut alueen energiavarojen hallinnasta. Tämä muodostaa suurvaltojen välille vastakkainasettelun Azerbaidzhanian koskevissa energiakysymyksissä.²²⁶ Azerbaidzhan ostaa runsaasti puolustusmateriaalia Venäjältä, mikä luo uhan Venäjän liittolaiselle Armenialle, joka katsoo Venäjän tällä tavoin pelaavan kaksin kortein sekä Vuoristo-Karabahin kysymyksessä että myös koko Etelä-Kaukasian tilanteessa. Venäjälle molempien maiden riippuvuus sen toimista luonnollisesti sopii erinomaisesti.

Tutkimuksen viitekehyksen näkökulmasta Venäjää kiinnostaa Azerbaidzhanissa geopoliittisesti Kaspian alue, joka on suora reitti Venäjän näkökulmasta uskonnollisesta periferiasta sen alueelle Pohjois-Kaukasiaan. Semanttisen kehän näkökulmasta uskonto, kulttuuri ja Turkin läheinen liittolaisuus ovat Venäjän näkökulmasta tekijöitä, joiden leviäminen Etelä-Kaukasiassa voivat muodostua uhaksi Venäjän kansallisen turvallisuuden intressille. Näiden tekijöiden leviämisen estäminen on yksi Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteita ja sen geopoliittisen vaikutusvallan lähtökohtia. Tutkimuksen valtiokeskeisestä näkökulmasta tarkasteltuna Turkki, Iran ja Yhdysvallat muodostavat juuri Azerbaidzhanissa Venäjälle kilpailevan elementin. Näiden vaikutusvallan alueellinen kasvu voidaan tulkita uhaksi Venäjän alueelliselle vaikutusvallalle ja sen kautta turvallisuudelle. Azerbaidzhanin energiakysymys ja sen kautta saavutettava vaikutusvalta Etelä-Kaukasiassa on myös vaikuttava motivaattori Yhdysvaltojen

²²⁵ Aho, K. taustakeskustelu 2014

²²⁶ Eronen, J. 2014, 27

ja Venäjän välisessä valtakamppailussa. Energiakysymys ja alueellinen hallinta on mahdollisesti vain väline laajemmassa mittakaavassa tapahtuvassa suurvaltojen välisessä valtakamppailussa.

3.5 Georgia

Georgia on Etelä-Kaukasian valtioista eniten sekä poliittisesti että arvojensa kautta länsisuuntautunut. Se perustaa identiteettinsä kansallisesti tärkeään ortodoksisuuteen ja samaistaa kansallisia pyrkimyksiään voimakkaasti Eurooppalaisten arvojen kanssa.²²⁷ Tämän luvun alussa ollut sitaatti Georgian hallinnan merkityksessä koko Kaukasian näkökulmasta vaikuttaa näiden tekijöiden kautta tarkasteltuna merkittävänä haasteena Venäjälle. Georgian Venäjälle muodostama uhkapotentiaali Georgian alueella ja kautta vaikuttavien periferioiden kautta on Venäjälle merkittävä. Yhteisöllisten arvojensa kautta voimakkaasti Venäjän kanssa eri kategoriaan kuuluvat Georgian konstruktiiviset yhteisöt muodostavat selkeän vastavoiman Venäjän alueellisesti tavoittelemille rakenteille²²⁸ ja muodostavat Venäjälle haasteen sotilaspolitiikan toteuttamiseksi. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Venäjän melko aggressiiviset sotilaspoliittiset toimet Georgian suhteen vaikuttavat perustelluilta. Venäjän sotilaspolitiikkaa Georgiassa tutkitaan tarkemmin luvussa viisi.

Georgian alue on ollut historiallisesti turkkilaisten ja myös armeenien miehittäjä ja näiden historiallisten tekijöiden vaikutukset näkyvät maan identiteetissä yhä edelleen. Ottomaanien ja islaminuskon hallinta näkyy yhä muun muassa Adjarian maakunnan voimakkaana muslimivoittoisuutena. Neuvostoliiton perintönä Georgiaan liitetyt Abhasia ja Etelä-Ossetia ovat voimakkaasti itsenäistymässä Venäjän tuella. Nämä maakunnat muodostavat merkittävän turvallisuuskonfliktin sekä Venäjälle että Georgialle.²²⁹

Georgian sijainti Mustanmeren rannalla tekee siitä merkittävän solmukohdan energia- ja kauppaliikenteelle. Georgian strateginen sijainti on tämä huomioiden merkittävä myös Venäjän näkökulmasta.²³⁰ Georgian geopoliittinen asema on meriyhteydestä johtuen muita alueen valtioita edullisempi. Toisaalta sen sijainti suurvaltojen intressipiirien kohtauspisteessä ja rajat islamilaisen ja kristityn maailman välissä on haasteellinen.²³¹ Turvallisuusnäkökulmasta tarkasteltuna sen yhteinen maaraja pohjoisessa Venäjän kanssa sekä vuonna 2008 tuhoutuneiden

²²⁷ Khaindrava, I. 2011, 17–19

²²⁸ sosiaalisille ja semanttisille

²²⁹ Sadri, H. 2010. 100–102.

²³⁰ Sadri, H. 2010. 100–102.

²³¹ Sama koskee koko Etelä-Kaukasian aluetta yleisesti. Eronen, J. 2014, 27

merivoimien puuttuminen muodostavat sille selkeän sotilaallisen turvallisuushkan. Georgia sijaitsee erittäin herkällä alueella Venäjän ja sen strategisen liittolaisen Armenian välissä²³². Sijainnista ja poliittisista, lähinnä läntistä demokratiakehitystä tavoittelevista pyrkimyksistä johtuen, Georgia on ollut Yhdysvaltojen läheisin liittolainen alueella. Vuoden 2008 konflikti kuitenkin osoitti, että poliittisesta yhteydestä huolimatta Yhdysvallat ja Nato eivät ole valmiita tukemaan Georgiaa sotilaallisesti. Tämä tekijä vaikuttaa varmasti Georgian tekemiin turvallisuuspoliittisiin valintoihin. Sen lisäksi se luo Venäjälle mahdollisuuden saavuttaa tavoittelemansa sotilaspoliittinen asema Georgiassa. Sen avulla se voi vaikuttaa myös Georgian semanttisiin, poliittisesti länsisuuntautuneisiin yhteisöihin. Tällä tavoin vaikuttamalla se lisää itselleen edullisten yhteisöjen vaikutusta ja heikentää sen tavoitteiden näkökulmasta epäedullisten verkostojen tai yhteisöjen merkitystä.²³³

Georgia on myös etenkin Euroopan energiapolitiikassa tärkeä alue. Baku - Tbilisi - Ceyhan (BTC-) öljyputki Kaspianmereltä Välimerelle on harvoja Venäjän hallinnan ulkopuolella olevia ja samanaikaisesti Iranin kiertäviä energianvientilinjoja Eurooppaan. Etelä-Kaukasian sisäisen energiaturvallisuuden näkökulmasta tärkeä kaasuputki Venäjältä Armeniaan kulkee myös Georgian kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että erityisesti energiakysymyksiä tarkastellessa Georgian merkitys on tärkeä sekä Euroopalle että Venäjälle.²³⁴ Yhdysvaltojen intressi alueen energiaa kohtaan muodostaa haasteen Venäjän suhteen. Venäjä kokee, että Yhdysvallat uhkaa sen intressejä ja kansallisia etuja ja Venäjä on todennäköisesti valmis puolustamaan omaa etupiiriään tätä uhkaa vastaan. Georgian läheinen kumppanuus juuri Yhdysvaltojen kanssa ja yhteinen raja Venäjän kanssa tekee siitä potentiaalisen kiista- tai konfliktialueen.²³⁵

Georgian suhteet Venäjään ovat ongelmalliset. Merkittävien poliittisten pyrkimysten eroavaisuuden lisäksi maiden välejä hiertää etenkin vuoden 2008 sodan seurauksena Georgiasta Venäjän tukemana irtautuneet ja itsenäiseksi julistautuneiden Abhasian ja Etelä-Ossetian kysymys. Georgia pyrkii vahvasti länsimaiseen demokratiakehitykseen ja sen edellytyksenä on irtautuminen Venäjän vaikutuspiiristä. Tämä ei ole Venäjän intressien mukaista ja on oletettavaa, että Venäjän pyrkimyksenä on tämänsuuntaisen kehityksen estäminen Georgiassa. Tätä näkökulmaa tarkastellaan Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta myöhemmin luvussa viisi. Etelä-Kaukasian valtioista Georgian alueella vaikuttavat kuvitteelliset yhteisöt ja sen län-

²³² Gahrton, P. 2011, 21–33

²³³ Eronen, J. 2014, 27, Palonkorpi 2014, 229–238, Gahrton, P. 2011, 21–33

²³⁴ Palonkorpi, M. 2014, 239, Gahrton, P. 2011, 38–39

²³⁵ Eronen, J. 2014, 27

sisuuntautunut arvopohja tekevät siitä Venäjälle haasteellisen alueen myös sotilaspolitiikan näkökulmasta. Georgiaa voidaankin kuvata Venäjälle Etelä-Kaukasian periferiana sen maantieteellisestä ja historiallisesta läheisyydestä huolimatta. Tämä näkökulma on hyvä kantaa mukana sotilaspolitiikan ilmiötä ja sen vaikuttavuutta Georgiassa tarkasteltaessa.

3.6 Venäjä

Venäjän toiminta ja politiikka Etelä-Kaukasiassa on ollut aktiivista kaikkien maiden suuntaan. Alue on Venäjän näkökulmasta strategisesti merkittävä ennen kaikkea sijaintinsa ja energia-varojensa johdosta. Poliittikkansa avulla Venäjä on pyrkinyt vaikuttamaan Etelä-Kaukasian valtioihin siten, että sille tärkeät asiat alueella sujuvat sen edun mukaisesti. Venäjän politiikka aluetta kohtaan on ollut nimenomaan turvallisuuslähtöinen, jolla se on pyrkinyt ennaltaehkäisemään Etelä-Kaukasian suunnasta sitä kohtaan suuntautuvia uhkia. Osa toimista voidaan tulkita myös puhtaasti kontrollointipyrkimyksiä. Venäjä pitää alueelta suuntautuvaa islamismia kasvavana uhkana. Samalla Venäjä on lisännyt yhteistyötä Iranin kanssa vastavoimana Turkin ja Yhdysvaltojen väliselle yhteistyölle.²³⁶

Venäjän sotilaallinen läsnäolo laajan Kaukasian²³⁷ alueella on merkittävä. Venäjän Pohjois-Kaukasiassa olevien asevoimien joukkojen lisäksi sillä on joukkoja sekä Armeniassa että Georgian separatistialueilla Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa.²³⁸ Venäjän intressit aluetta kohtaan ovat muuttuneet vuoden 2008 Georgian konfliktin jälkeen. Georgian operaatio oli Venäjälle ensimmäinen sotatoimi omien rajojensa ulkopuolella Afganistanista vetäytymisen jälkeen. Tällä operaatiolla sen tarkoituksena oli todennäköisesti osoittaa ensisijaisesti länsivalloille, että sen intressit aluetta kohtaan ovat edelleen olemassa. Samalla se kykeni vaikuttamaan länsisuuntautuneen ja kasvavan uhkapotentiaalin muodostaneisiin Georgian asevoimiin ja ainakin toistaiseksi estämään Venäjälle merkittävän uhkan toteutuminen eli Naton laajenemisen Etelä-Kaukasiaan.²³⁹

Venäjän lisääntynyt kiinnostus aluetta kohtaan on näkynyt erityisesti aktiivisuutena Turkin ja Azerbaidžhanin suuntaan. Keskeinen syy tähän ovat alueen energiasurssit. Venäjän ja eri-

²³⁶ Nichol, J. 2009, 5–6

²³⁷ Laajalla Kaukasian alueella tarkoitetaan Etelä- ja Pohjois-Kaukasian valtioita ja tasavaltoja sekä osia Iranista ja Turkista, jotka ovat alueita, joista nykyiset Etelä-Kaukasian kansat ovat saaneet myös vaikutteita. Tällainen laaja käsitteellistäminen on myös tutkimuksen lähestymistavallisesti perusteltua ja perustuu kuvitteellisen maantieteen näkemyksiin alueellisten kokonaisuuksien muodostamisesta mm. etnisten tai kulttuuristen kokonaisuuksien kautta. Tällaiset esim. etniset yhteisöt eivät ole maantieteellisesti tai valtiollisesti tarkasteltavissa. Laajan Kaukasian käsite asuu ja lähtee tähän ryhmään kuuluvien ihmisten yhteisestä ymmärryksestä ja yhteenkuuluvuudesta.

²³⁸ The Military balance 2013

²³⁹ Giragosian, R. 2011, 51–52

tyisesti Turkin välinen yhteistyö perustuu vahvasti yhteisiin energiaintresseihin, mikä on vaikuttanut Venäjän aktiivisuuteen Kaspianmeren alueen suuntaan. Samalla se osoittaa myös Yhdysvaltojen pienentyntä roolia Turkin suhteen. Mielenkiintoiseksi tämän tekee se fakta, että juuri Turkki ja Venäjä ovat historiallisesti tarkasteltuna toistensa vihollisia. Lisäksi Venäjän rajavartiointi Armeniassa Turkin vastaisella rajalla sekä sotilastukikohta ovat sen sotilaspoliittisia toimia juuri Turkin muodostaman uhkan ja periferisten vaikuttimien torjumiseksi. Venäjälle mahdollinen Turkin ja Armenian suhteiden lämpiäminen ja yhteistyön tiivistyminen sopisi erinomaisesti, sillä sen hyvät suhteet molempiin maihin mahdollistavat sen vaikutusvallan kasvun tai ainakin aseman säilymisen alueella.²⁴⁰ Samalla Venäjän uhkatarkastelun kautta negatiivisesti vaikuttavat tekijät vähenisivät.

Venäjä on huolissaan hallitsevan asemansa säilymisestä alueella, koska sen ensisijaiset intressit turvallisuuspoliittisten tavoitteiden lisäksi kohdistuvat Azerbaidžhanin Kaspianmeren alueella oleviin hiilivetyihin, öljyyn ja kaasuun.²⁴¹ Näiden varojen vuoksi juuri Azerbaidžhanin säilyminen Venäjän etupiirissä on sille tärkeää, mutta samalla nykyisessä tilanteessa myös selkeä haaste. Suhteiden parantaminen Iranin kanssa on Venäjälle paitsi poliittisesti, myös energiapolitiikan näkökulmasta tärkeää. Venäjä haluaa säilyttää kontrollinsa Kaspianmeren energiavaroihin tai ainakin estää niiden siirtyminen jonkin toisen suurvallan, kuten tässä tapauksessa Iranin, hallintaan tai etupiiriin.²⁴²

Turvallisuuslähtöisesti tarkasteltuna Venäjän keskeisenä tavoitteena Etelä-Kaukasian alueella vaikuttaisi olevan vaikutusvallan säilyttäminen ja samalla oman sydänmaansa²⁴³ suojaaminen luotettavien liittolaisten avulla. Oikeiden ja tavoitteisiin nähden tarkoituksenmukaisten liittolaisten avulla se pyrkii hankkimaan itselleen sellaisen aseman, että sen ei tarvitsisi käydä sotia omalla maaperällä. Sen tavoitteena on ennaltaehkäistä ja torjua sitä vastaan suuntautuvat uhat jo näillä ympärilleen muodostamillaan puskurivyöhykkeillä²⁴⁴. Venäjä toimii siis alueella monella eri rintamalla ja tavalla. Yksi Venäjän vaikutustavoista alueella on sen pyrkimys vakuuttaa luottamustaan ja liittolaisuuttaan juuri kyseiselle valtiolle tai rajat ylittävälle yhteisöl-

²⁴⁰ Giragosian, R. 2011, 56–57

²⁴¹ Nichol, J 2009, 8

²⁴² Tynkkynen, V-P. 2012

²⁴³ Heartland -termiä on käytetty erityisesti Venäläisessä geopolitiisessa keskustelussa ja sillä on tarkoitettu käytännössä nykyistä Venäjän aluetta. Termin venäläinen vastine on ”Sertsevinnaia zemi” ja”, jota on aktiivisesti käyttänyt muun muassa venäläinen geopolitiikasta ja Euraasian sydänmaasta kirjoittanut Aleksandr Dugin.

²⁴⁴ Juntunen, A. 2009, 129–135. Yhtenä geopolitiisena tavoitteena Venäjällä on myös ollut pääsy ns. lämpimille vesille, eli Intian valtamerelle. Tähän tavoitteeseen päästäkseen Venäjä tarvitse kuitenkin liittolaisia, joiden avulla se kykenisi tämän tavoitteen toteuttamaan. (Dugin, A. 1997, 433.) Tätä silmällä pitäen Iran voisi olla sille tärkeä kumppani. Iranin kanssa luotettavan liiton muodostaminen taas vaatii oikeat liittolaiset Etelä-Kaukasiassa. Tällainen kumppani voisi olla esimerkiksi kulttuurisesti ja kielellisesti Iranille läheinen Azerbaidžhan.

le²⁴⁵. Tällaisella toimintatavalla se pystyy vaikuttamaan alueen tilanteeseen ja ajamaan omia etujaan. Sen pyrkimys on ennen kaikkea soft powerin, eli kielen ja kulttuurin nimissä edistää omaa vaikutusvaltaansa ja vaikuttamaan periferisten yhteisöjen ja uhkien roolin pienentymiseen sille edullisella tavalla. Venäjä ole halukas hyväksymään sellaisia muutoksia alueen tilanteeseen, jotka eivät ole sen intressien mukaisia.²⁴⁶

Georgian suhteen tilanne on kuitenkin Venäjälle haastavampi. Georgia pyrkii suuntautumaan länteen, mutta myös samalla ylläpitämään elintärkeitä kauppasuhteita Venäjän kanssa. Venäjä ei kuitenkaan ole halukas mittavaan taloudelliseen yhteistyöhön, koska sen intresseissä on saada Georgia pysymään myös taloudellisesti omassa vaikutuspiirissään. Separatistialueiden²⁴⁷ ongelmallinen tilanne ja niiden alueelle sijoitetut Venäjän sotilastukikohdat muodostavat kuitenkin selkeän vastakkainasettelun maiden välille. Venäjän näkökulmasta sotilaallinen läsnäolo alueella ja erilaisten Georgiaan vaikuttavien toimien, kuten kaupan rajoitusten hyväksikäyttäminen on sen etujen mukaista. Näillä keinoilla Venäjä kykenee horjuttamaan Georgian asemaa länsimaiden silmissä ja estämään Georgian suoran länsiliittoutumisen.

3.7 Muut alueelliset vaikuttajat Etelä-Kaukasiassa

Muita Etelä-Kaukasian aluetta kohtaan kiinnostusta osoittaneita toimijoita ovat Turkki, Yhdysvallat, Iran ja EU. Näiden julkituodut intressit alueella kohdistuvat lähinnä alueen energia-varoihin ja omien alueidensa energiaturvallisuuden takaamiseen. Lisäksi taustalla vaikuttavat kulttuuriset, historialliset sekä suurvaltapoliittiset tekijät. Näiden lisäksi ainakin osalla toimijoista vaikuttaa taustalla myös pelkästään halu osallistua alueen hallinnasta käytävään kamppailuun, vaikka niiden todelliset motivaattorit omille toimilleen olisivat muualla kuin Etelä-Kaukasiassa. Osa toimijoista, kuten EU ovat pyrkineet vaikuttamaan myös muun muassa Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisuun, mutta Armenia ja Azerbaidzhan ovat suhtautuneet epäilevästi eri osapuolien sovitteluhalukkuuteen. Tämä on koskenut myös Turkkiä, joka sovitteluhalukkuudestaan huolimatta on torjuttu molempien osapuolien, myös Azerbaidzhanin taholta. Tämä on merkittävää, sillä Turkin ja Azerbaidzhanin välillä vallitsee strateginen liittolaisuussuhde ja pitkä yhteinen historia.²⁴⁸ Tässä yhteydessä tarkastellaan näiden toimijoiden keskeiset julkituodut intressit alueella sekä arvioidaan eri semanttisten kategorioiden merki-

²⁴⁵ Tohtori Rondeli (2012) on kuvannut Venäjän käyttäytymistä siten, että se kulkee ”kuiskuttamassa” jokaiselle valtiolle ”Venäjä on täällä, luota meihin. Älä luota keneenkään muuhun...”.

²⁴⁶ Venäjän roolia alueen vaikuttajana tarkasteltaessa täytyy muistaa, että sillä ei historiallisista syistä voi olla normaaleja diplomaattisia tai demokraattisia suhteita entisiin alusmaihinsa, kuten juuri Azerbaidzhaniin ja etenkin Armeniaan. Palonkorpi, M. 2012

²⁴⁷ Etelä-Ossetia ja Abhasia

²⁴⁸ Talvitie, H. 2012

tystä alueelliselle yhteistyölle, eri yhteisöjen luomiselle ja Venäjän sotilaspolitiikan vaikuttamismahdollisuuksille sekä mahdollisille haasteille.

Turkkia sitovat alueelle vahvat kulttuuriset, kielelliset, poliittiset ja historialliset syyt. Se on myös useaan otteeseen ilmoittanut tukensa Vuoristo-Karabahin osalta liittolaistaan Azerbaidžania. Myös Azerbaidžan tunnustaa Turkin tärkeimmäksi liittolaisekseen alueella.²⁴⁹ Turkin ja Armenian suhteita hiertää kansanmurhakysymys. Turkki on ehdottanut alueelle kolmikan-taneuvotteluita, mutta Armenia ei hyväksy Turkkia välittäjäksi ennen kansanmurhakysymyksen ratkaisua. Turkin motiivina Etelä-Kaukasian alueella on sen vaikutusvallan ulottaminen yhä kauemmas Kaukasian ja Keski-Aasian alueille. Toisin sanoen, Turkki pyrkii vaikuttamaan yhä kauemmas Venäjän intressipiiriin. Tähän se tarvitsee liittolaisuutta Yhdysvaltojen kanssa ja sitä kautta mahdollisesti Naton tukea. Tämä lienee kuitenkin nykyisissä olosuhteissa melko epätodennäköinen skenaario.²⁵⁰ Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta Turkki on sen yksi keskeisimpiä periferioita ja uhkia etenkin valtiolliset rajat ylittävien ilmiöiden, kuten islamin ja historiasta periytyvän turkkilaisen etnisyyden kautta.

Yhdysvallat on ilmoittanut, että sillä on Kaukasian alueeseen liittyen kolme intressiä: 1) energiavarat ja niiden hyödyntäminen, 2) terrorismin torjunta, aseiden proliferaation estäminen ja muiden turvallisuusuhkien minimointi sekä 3) taloudelliset ja demokraattiset intressit. Näistä tärkeimpänä ovat näyttäytyneet ennen kaikkea energia- ja turvallisuusintressit. Yhdysvallat on tukenut ainakin poliittisesti Georgiaa sen Venäjästä irtautumispyrkimyksissä ja Azerbaidžania Vuoristo-Karabahin kiistassa. Yhdysvaltojen tavoitteena on tällä tavoin saada Turkki puolelleen Irania vastaan. Samalla Yhdysvallat toivoo saavansa Turkista tukea länsimielisen politiikan edistämiseksi alueella ja kokonaisuudessaan Iranin vaikutusvallan vähentämiseksi Etelä-Kaukasiassa.²⁵¹

Yhdysvaltojen rooli alueella on rajoittunut lähinnä alueen valtioiden kanssa käytävään kahdenväliiseen yhteistyöhön. Tämä koskee erityisesti Georgiaa. Sen vaikutusvalta tällä tavoin on kuitenkin riittävän suuri, jotta se voidaan luokitella selkeäksi vastavoimaksi alueen muille vaikuttajille sekä samalla myös tueksi alueen valtioille.²⁵² Yhdysvallat on myös avoimesti ilmaissut tavoitteensa, jonka mukaan se ei halua, että millään alueen ulkopuolisella valtiolla olisi Etelä-Kaukasian alueella sellaista valtaa, jolla se pystyisi estämään, vaikuttamaan tai

²⁴⁹ Nichol, J. 2009, 9

²⁵⁰ Giragosian, R. 2012

²⁵¹ Nichol, J. 2009, 2, 9

²⁵² Petersen, A. 2011, 119

painostamaan mitään alueen valtiota vapaasti valitsemaan omaa puoltaan.²⁵³ Samalla sen tavoitteena on tukea alueen valtioita, jotta ne kykenisivät pysymään Venäjän vaikutuspiirin ulkopuolella. Tämän tavoitteen tukemiseksi sen vaikutusvalta ylettyy myös valtiolliset rajat ylittävien ilmiöiden piiriin. Yhdysvaltojen rooli näyttäytyy siis lähinnä periferisenä vastavoimana Venäjän pyrkimyksille ja on valtiokeskeisesti tarkasteltuna osa geopoliittista valtakamppailua alueiden hallinnasta tai kontrolloinnista.

Euroopan unioni on osallistunut alueen toimintaan oman itäisen kumppanuuden ohjelmansa kautta sekä konfliktien ratkaisuun oman Etelä-Kaukasian erityisedustajan avulla. Georgiaan perustettiin vuoden 2008 sodan jälkeen EU:n monitorointimissio (EUMM) valvomaan Georgian ja separatistialueiden tilannetta. EUMM:n toimintaedellytykset alueella ovat kuitenkin huonot, sillä tarkkailuoperaatiolla ei ole käytännössä pääsyä separatistialueille ja se toimii vain Georgian alueella. EU:n intressit alueella ovat ensisijaisesti vakauden ja demokration kehittämiseen suunnattuja toimenpiteitä, joilla pyritään stabiloimaan ja kehittämään alueen oloja ja turvaamaan EU:n itärajan vakautta.²⁵⁴ Tällä tavoin EU pyrkii vakauttamaan samalla myös omia turvallisuusolosuhteitaan ja poistamaan tai ainakin lieventämään konfliktihkaa Etelä-Kaukasian suunnalta. Keskeinen EU:a kiinnostava seikka on energiavarmuuden turvaaminen, joka vaikuttaa EU:n intresseihin Etelä-Kaukasiaa kohtaan. Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta EU:n vaikutus Georgiassa on kokonaisuuden kannalta merkityksellisin. Voidaan arvioida, että Venäjän sotilaspolitiikka on aggressiivisinta juuri Georgiaa ja sen länsipyrkimyksiä kohtaan. EU:n ja Yhdysvaltojen intressit, tuki ja toiminta juuri Georgiassa heikentävät Venäjän toimien vaikutuksia ja vahvistavat kuvitteellisen tilan alueella vaikuttavia periferisiä tekijöitä ja ilmiöitä. EU:n läsnäolo on myös Venäjälle poliittinen uhka tai ainakin sellaisena mahdollisesti käytettävä ilmiö. Venäjän näkökulmasta tätä voidaan käyttää esimerkiksi kuvaamaan, että sen *slavofiilinen perinne*, *Euraasian sydänmaan* ainutlaatuisuus ja koskemattomuus sekä kaiken kattava *kansallinen turvallisuus* ovat uhattuina. EU edustaa kuitenkin Venäjän näkökulmasta uuden sukupolven rajat ylittävää uhkaa, jonka vaikutus Etelä-Kaukasiassa sille tärkeissä asioissa ei ole toivottavaa.

Iranin vaikutus Etelä-Kaukasiassa on perustunut siihen, että se haluaa estää länsivaltoja, kuten Yhdysvaltoja ja Turkia saavuttamasta alueella sellaista vaikutusvaltaa, joka voisi uhata sen alueellista asemaa ja yhtenäisyyttä sekä taloudellisia suhteita. Sen tärkein kumppani alueella on etnisesti, kielellisesti ja kulttuurillisesti Azerbaidzhan, sillä Iranissa asuu etnisiä azereita eri

²⁵³ Tällä tarkoitetaan käytännössä maiden liittymistä esimerkiksi Naton tai EU:n jäseneksi. Nichol, J. 2009, 2

²⁵⁴ Euroopan komissio 2009, www

arvioiden mukaan 6 - 12 miljoonaa. Tämän lisäksi maassa on myös noin 200 000 armenia. Iran on pyrkinyt toimimaan yhdessä Venäjän kanssa alueella olevien konfliktien ratkaisemisessa ja saavuttamaan tällä tavalla kumppanin ensisijaisesti Yhdysvaltoja ja sen vaikutusta vastaan. Azerbaidzhan taas on huolestunut Iranin kasvavasta ekstremismistä ja radikaalista islamismista sekä sen yhä lämpenevistä suhteista Armeniaan. Armenialla ja Iranilla on ollut kasvavaa taloudellista ja kaupallista yhteistyötä. Samalla Iranin kauppa Azerbaidzhanin kanssa on vähentynyt. Iran on myös lisännyt omaa diplomatiaansa alueella. Tämän avulla se pyrkii mahdollisesti viemään huomiota pois omista ydinasekysymyksistään ja estämään Yhdysvaltojen tai muun suurvallan vaikutusvallan kasvua alueella.²⁵⁵

Iranin merkitys Etelä-Kaukasiassa vaikuttaviin semanttisiin kokonaisuuksiin näkyy etenkin Azerbaidzhanin kautta. Merkittävin ilmiö on islam, joka etenkin Venäjän näkökulmasta edustaa uskonnollista periferiaa. Sen merkitys Venäjän turvallisuudelle on ilmaistu myös kansallista turvallisuutta käsittelevissä valtiollisissa dokumenteissa, kuten esimerkiksi Sotilasdoktriinissa ja Kansallisen turvallisuuden strategiassa. Iranin merkitys Venäjälle näkyy kuitenkin sen geopoliittisessa ajatusmallissa, jossa Iranin kautta tavoiteltava strateginen liittolaisuus islamistisen maailman suurvallan kanssa mahdollistaa Venäjälle vakauden ja vaikutusmahdollisuuden juuri tähän keskeiseen periferiseen tekijään. Iranin kautta Etelä-Kaukasiassa vaikuttava kulttuurillinen ja kielellinen yhteisö on myös merkittävä tekijä, joka Venäjän alueellisessa toiminnassa on kokonaisuutena huomioitava enemmän uhkan kuin mahdollisuuden kautta. Poliittiset vastakkainasettelut näiden alueiden kesken näyttäytyvät isossa kuvassa myös Yhdysvaltojen kautta tarkasteltuna.

Kokonaisuutena Venäjän, Turkin, Yhdysvaltojen sekä muiden mainittujen toimijoiden intressit vaikuttavat olevan hyvin samansuuntaisia. Ne ovat kiinnostuneita alueen energiavaroista, joiden hyödyntämisestä tai rahoista ne haluavat saada osansa. Toiseksi ne haluavat säilyttää tai lisätä omaa vaikutusvaltaansa alueella osana omaa suurvalta- tai aluepoliittista toimintaansa. Lisäksi näiden kahden edellä mainitun päämäärän taustalla vaikuttaa koko ajan niiden pyrkimys estää tai hankaloittaa muiden toimijoiden päämäärien saavuttamista. Keinot ja kumppanit vaihtelevat tilanteen mukaan, mutta näyttää kuitenkin siltä, että historialliset vahvat suhteet pyritään säilyttämään koko ajan hyvinä. Omia päämääriä edistääkseen ollaan kuitenkin valmiita lisäämään yhteistyötä uusien kumppaneiden, myös entisten vihollisten kanssa.

Venäjän sotilaspolitiikan kannalta nämä liittolaisuudet ja suhteet vaikuttavat sen omiin toi-

²⁵⁵ Nichol, J. 2009, 9–10

menpiteisiin sekä niihin ei-suoriin sotilaallisiin toimiin, joiden avulla se Etelä-Kaukasiassa pyrkii vaikuttamaan. Havainto siitä, että historialliset suhteet ja liittolaisuudet vaikuttavat edelleen vahvasti alueen yhteistyössä antaa perusteita Venäjän toimille, mutta tietyissä olosuhteissa rajaa myös joitain vaikutusmahdollisuuksia ulkopuolelle. Näiden kuvitteellisen maantieteen kautta tulkittavien liittolaisuuksien, yhteisöjen ja liittojen muodostumisen arviointi voi antaa vastauksia sotilaspoliittisten toimien toteuttamiselle ja määrittää myös alueen, joissa tietyillä toimenpiteillä voidaan mahdollisesti vaikuttaa Venäjän päämääriä edistävällä tavalla. Kokonaisuutta arvioitaessa on myös huomioitava alueella vaikuttavan kolmannen ja mahdollisesti myös useampien osapuolien toimet Venäjän pyrkimysten rajoittamiseksi. Kokonaisuudessa kyseessä on merkittävä ja monitahoinen alue, jonka kautta vaikutukset ulottuvat vielä merkittävästi Etelä-Kaukasiaa laajemmalle alueelle.

3.8 Etelä-Kaukasian alueelliset konfliktit

Etelä-Kaukasian turvallisuuteen ja Venäjän sotilaspoliittikkaan keskeisen vaikuttavan tekijän muodostavat toistaiseksi ratkaisemattomiksi jääneet alueelliset konfliktit. Tällaisia jäätyneiksi konflikteiksi kutsuttuja alueita ovat Armenian ja Azerbaidžhanin välinen kiista Vuoristo-Karabahista sekä Georgian sisäiset konfliktit Etelä-Ossetian ja Abhasian alueiden hallinnasta. Yhteistä näille konflikteille on niiden ratkaisemattomuuden ja alueellisuuden lisäksi se, että ne ovat kaikki peräisin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisestä tilanteesta. Samalla Venäjä on yksi keskeinen konfliktien osapuoli. Seuraavaksi tarkastellaan lyhyesti näitä konflikteja, itse de-facto valtioita ja niiden merkitystä Venäjän sotilaspoliittikalle.

3.8.1 Vuoristo-Karabah

Vuoristo-Karabahin tasavalta on laajuudeltaan noin 11 500 neliökilometriä ja sen asukasluku on noin 140 000, joista käytännössä kaikki ovat etnisiä armenialaisia.²⁵⁶ Vuoristo-Karabah julistautui itsenäiseksi alueeksi Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä vuonna 1991. Yksikään valtio ei ole kuitenkaan tunnustanut Vuoristo-Karabahin itsenäisyyttä. Alueella on järjestetty viimeksi vuonna 2006 kansanäänestys, jossa hyväksyttiin uusi perustuslaki ja vahvistettiin Vuoristo-Karabahin asema itsenäisenä valtiona.²⁵⁷ Kumpikaan kiistan osapuoli ei ole ollut valmis luopumaan aluetta koskevista vaatimuksistaan. Tämä on johtanut siihen, että alue on

²⁵⁶ Ghazaryan, S. 2013, 3. Varsinaisen Vuoristo-Karabahin alue on kooltaan 4,400 neliökilometriä, mutta Armenian hallinnassa olevat alueet yhteensä muodostavat tekstissä mainitun laajemman alueen. Lisätietoa mm. Encyclopaedia Britannica, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/401669/Nagorno-Karabakh>

²⁵⁷ Vuoristo-Karabahissa uskotaan kuitenkin, että Kosovon itsenäisyyden tunnustaminen mahdollistaa myös Vuoristo-Karabahin kansainvälisesti tunnustetun itsenäisyyden. Rau, J. 2008, 45

tottunut olemaan Armenian ja Azerbaidzhanin pelinappulana viimeisten 20 vuoden ajan, eikä sen intressejä ole otettu huomioon aluetta koskevia päätöksiä tehdessä.²⁵⁸

Neuvostoliiton hajotessa puhjenneen konfliktin yhteydessä alue vaati liittymistä Armeniaan, mutta se on äänestänyt useasti myös itsenäisyytensä puolesta. Se on kritisoinut tähän mennessä omasta asemastaan käytyjä rauhanneuvotteluita ja sovitteluyrityksiä, koska Vuoristo-Karabahin alueen edustajaa ei ole otettu niihin mukaan.²⁵⁹ Vuoristo-Karabah perustelee omaa itsemääräämisoikeuttaan ja suvereniteettiaan sillä, että sillä on 1) oma alue, 2) kansa, 3) valittu, organisoitu ja toimiva presidentti ja muu viranomaisjärjestelmä sekä 4) se täyttää kansainvälisen järjestelmän asettamat vaatimukset.²⁶⁰ Alue on kyennyt muodostamaan toimivan hallintorakenteen ja omaa selkeän kansallisen identiteetin, jonka pohjalta valtio voidaan muodostaa. Haasteelliseksi sen aseman tekee kuitenkin kaikkien muiden tässäkin tutkimuksessa mainittujen valtioiden sekaantuminen sen aluetta koskeviin kiistoihin. Toinen keskeinen haaste tälle sen toivomalle kehitykselle on kansainvälisen lain mukainen päätös sen kuulumisesta Azerbaidzhanille. Venäjän keskeinen rooli konfliktin synnyssä, sen jälkeisissä sovitteluyrityksissä sekä alueellisen konfliktin molempien osapuolien taustalla herättää kysymyksen konfliktin tarkoituksellisesta jäädyttämisestä. Venäjä säilyttää asemansa konfliktissa sekä ylläpitää jännitettä Azerbaidzhanin ja Armenian välillä nykyisellä toimintatavallaan. Konfliktin käyttö sotilaspolitiikan välineenä omien tarkoituksien edistämiseen näyttää Venäjän toimia tarkasteltaessa loogiselta ja samalla todennäköiseltä.

3.8.2 Etelä-Ossetia ja Abhasia

Vuoden 2008 sodan jälkeen Venäjän tuella itsenäistyneet valtiot on liitetty Georgiaan Neuvostoliiton aikana. Alueiden yhtenäisyys Georgian kanssa on kuitenkin ollut historian saatossa melko horjuvaa ja Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena nämä alueet ilmoittivat lyhyen sodan jälkeen irtautuvansa Georgiasta. Vuoden 2008 sodan jälkeen Venäjä tunnusti niiden itsenäisyyden ja perusteli samalla omien asevoimiensa sijoittamisen näille alueille rauhanturvajoukkoina. Tällä tavoin Venäjä saavutti myös sotilaallisen läsnäolon Mustallamerellä, laa-

²⁵⁸ Sadri, H. 2010

²⁵⁹ Tämä vaikuttaa myös mahdollisen sovitteluratkaisun hyväksymiseen, sillä Vuoristo-Karabah on ilmoittanut, ettei se tule hyväksymään alueen statuksesta mahdollisesti tehtävää ratkaisuehdotusta, mikäli sen edustajaa ei kutsuta mukaan neuvotteluihin.

²⁶⁰ Council of Europe 2003, www.coe.int

jensi Georgian ja sen välistä rajavyöhykettä molempien maakuntien alueella sekä käytännössä ”venäläisti” nämä alueet.²⁶¹

Molemmat alueet ovat hyvin riippuvaisia Venäjästä. Ne tarvitsevat taloudellista, sotilaallista, mutta myös poliittista tukea Venäjältä. Venäjä onkin solminut molempien alueiden kanssa liittolaisuussopimuksen, joka takaa niille Venäjän sotilaallisen tuen kolmannen osapuolen hyökkäykseltä. Liittolaisuussuhde on virallistettu myös Venäjän sotilasdoktriinissa. Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta näillä alueilla ja sen joukoilla on merkittävä rooli kokonaisuuden näkökulmasta. Niiden käyttö sotilaspolitiikan välineinä Georgiassa näyttää ulkoisesti selkeältä. Venäjän sotilaspolitiikkaa näillä alueilla tarkastellaan myöhemmin luvussa viisi.

3.9 Alueen keskeiset liitot – Ystävät vs. Viholliset

Etelä-Kaukasian valtioiden Georgian, Armenian ja Azerbaidžhanin lisäksi alueella vaikuttavat lähinnä Turkki, Venäjä, Iran, Yhdysvallat ja EU, joiden intressejä Etelä-Kaukasian aluetta kohtaan ja niiden eri semanttisia tekijöitä sekä niiden liityntäpintoja valtiolliset rajat ylittävinä ilmiöinä on käsitelty aikaisemmin tässä luvussa. Kaikkien näiden toimijoiden väliset suhteet ja liittolaisuudet ovat mielenkiintoisia ja monitahoisia. Selkeitä yhtäläisyyksiä eri valtioiden välillä on helposti löydettävissä esimerkiksi historian lisäksi uskonnon tai kielen avulla, mutta samalla nämä tekijät toimivat myös erottavina tekijöinä eri maiden välillä. Yksi yhteinen tekijä, kuten uskonto, saattaa yhdistää kaksi valtiota, mutta niiden poliittinen suhde esimerkiksi Venäjään tai Turkkiin saattaa olla täysin erilainen. Tällainen esimerkki löytyy Armenian ja Georgian väliltä. Georgian ja Armenian suhteet ovat hyvät, mutta suhde Venäjään täysin erilainen.

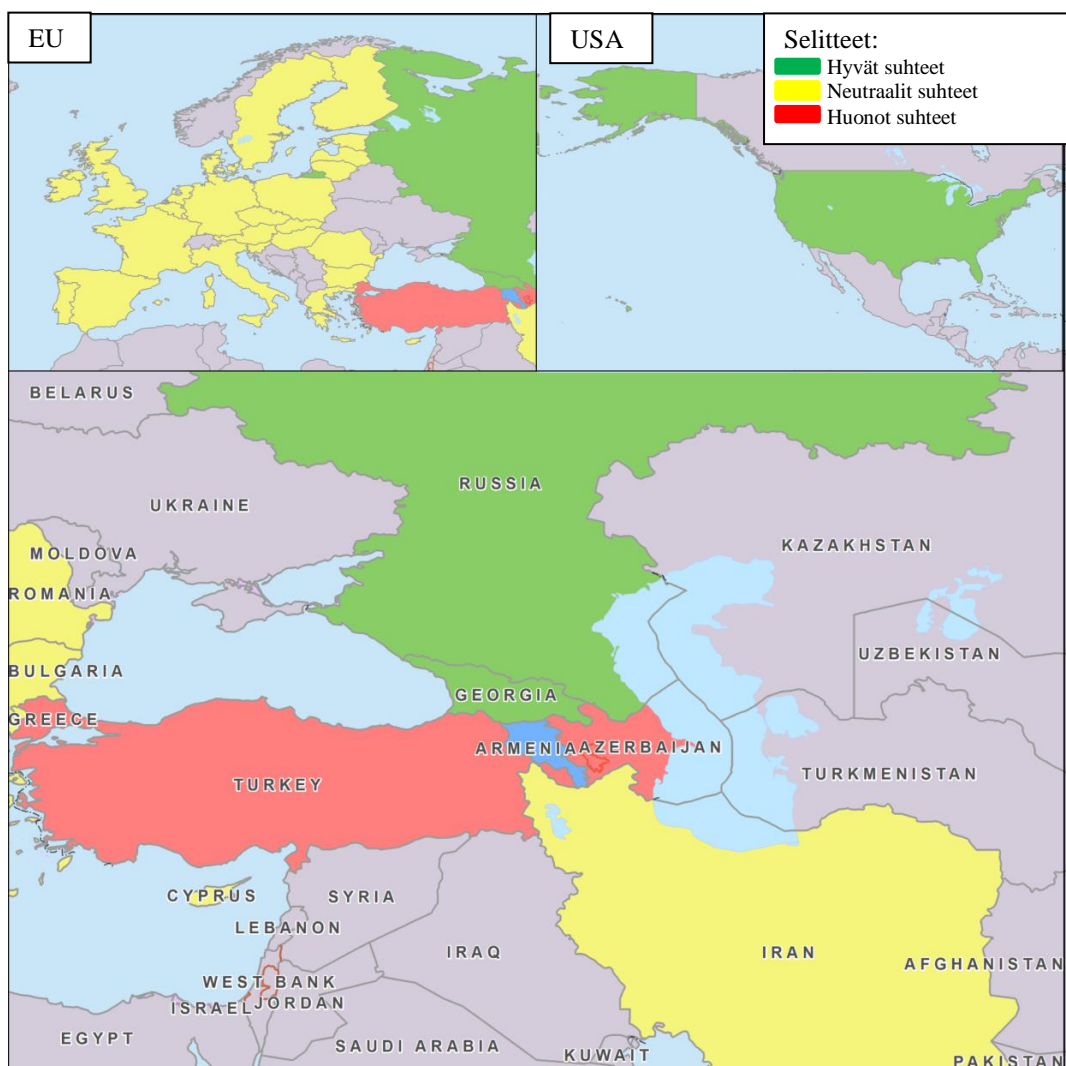
Tässä alaluvussa esitetään tiivistettynä Armenian, Azerbaidžhanin ja Georgian lisäksi mainittujen toimijoiden keskinäisiä suhteita ja vastakkainasetteluja. Tällä tavalla esitetään kuva siitä, miten eri osapuolten suhteet vaikuttavat Etelä-Kaukasiassa ja miksi. Tarkoituksena on esittää kokonaiskuva alueen monimutkaisesta suhdeverkostosta sekä perustelut sille, miksi kuvitteellisia yhteisöjä syntyy alueelle ja minkälaisin perustein, maantieteellisten ja valtiollisten kokonaisuuksien lisäksi, niitä voidaan alueella muodostaa. Tämä luo perusteet myöhemmälle Venäjän sotilaspolitiikan tarkastelulle, jossa myös näillä semanttisilla tekijöillä ja rajoista riippumattomilla tekijöillä on merkitystä ja vaikutusta Venäjän toiminnan ja erilaisten sotilaspolitiikkaan vaikuttavien ilmiöiden käytössä ja tulkinassa.

²⁶¹ Markedonov, S. 2012, 23–35

Armenia on **Venäjän** tärkein liittolainen alueella. Tämän strategisen kumppanuuden lisäksi Armenialla on hyvät välit myös **Georgiaan**. Tämä yhteys pohjautuu siihen, että ne ovat molemmat alueen kristittyjä valtioita.²⁶² Armenian gregoriaaninen kirkko ja Georgian ortodoksisuus muodostavat alueen kristillisen yhteisön, joka toimii hyvin ja vaikuttaa myös maiden välisiin suhteisiin positiivisesti. Georgia on myös kauppapoliittisesti Armenialle tärkeä, koska Armenian kauppaa Turkkiin tapahtuu Georgian kautta. Armenian ja Georgian suhteeseen vaikuttaa kuitenkin heikentävästi Venäjän läheinen suhde Armeniaan ja Venäjän sekä Georgian huonot välit. Vastaavasti Armenia ja Azerbaidzhan ovat toistensa selkeitä vihollisia. Armenian toinen selkeä vastustaja alueella on Turkki, jonka kanssa huonot suhteet perustuvat kansanmurhakysymykseen sekä selkeään kielelliseen ja uskonnolliseen eroavaisuuteen, joka toimii myös näiden valtioiden välillä erottavana tekijänä eikä mahdollista esimerkiksi maantieteelliset rajat ylittävien yhteisöjen muodostumista. Tämä tekijä päinvastoin toimii niiden rakentumisen esteenä. Venäjälle taloudellinen yhteys juuri Turkin suuntaan olisi helpompi toteuttaa Armenian kautta. Tämä tekijä voi mahdollistaa myös Venäjän ja Turkin yhteistyön kautta Armenian ja Turkin välisen rajan avautumiseen. Venäjän ja Armenian välissä sijaitseva Georgia olisi Venäjälle hyödyllinen maayhteys Armeniaan. Maiden väliset heikot suhteet ovat kuitenkin hankaloittaneet tätä tavoitetta. **Iran** ja Armenia ovat myös taloudellisissa kysymyksissä lähentyneet toisiaan, mutta niiden välistä yhteistyötä vaikeuttaa Iranin ja Azerbaidzhanin läheinen suhde, uskonnollinen voimakas vastakkainasettelu sekä Venäjä - Armenia liittolaisuus.²⁶³

²⁶² Seikka, jota eri asiantuntijat ovat pyrkineet aina erikseen korostamaan, kun on keskusteltu eri Etelä-Kaukasian valtioiden välisistä suhteista ja niiden syistä.

²⁶³ Nichol, J. 2009, 2–9

© Collins Bartholomew, 2012.

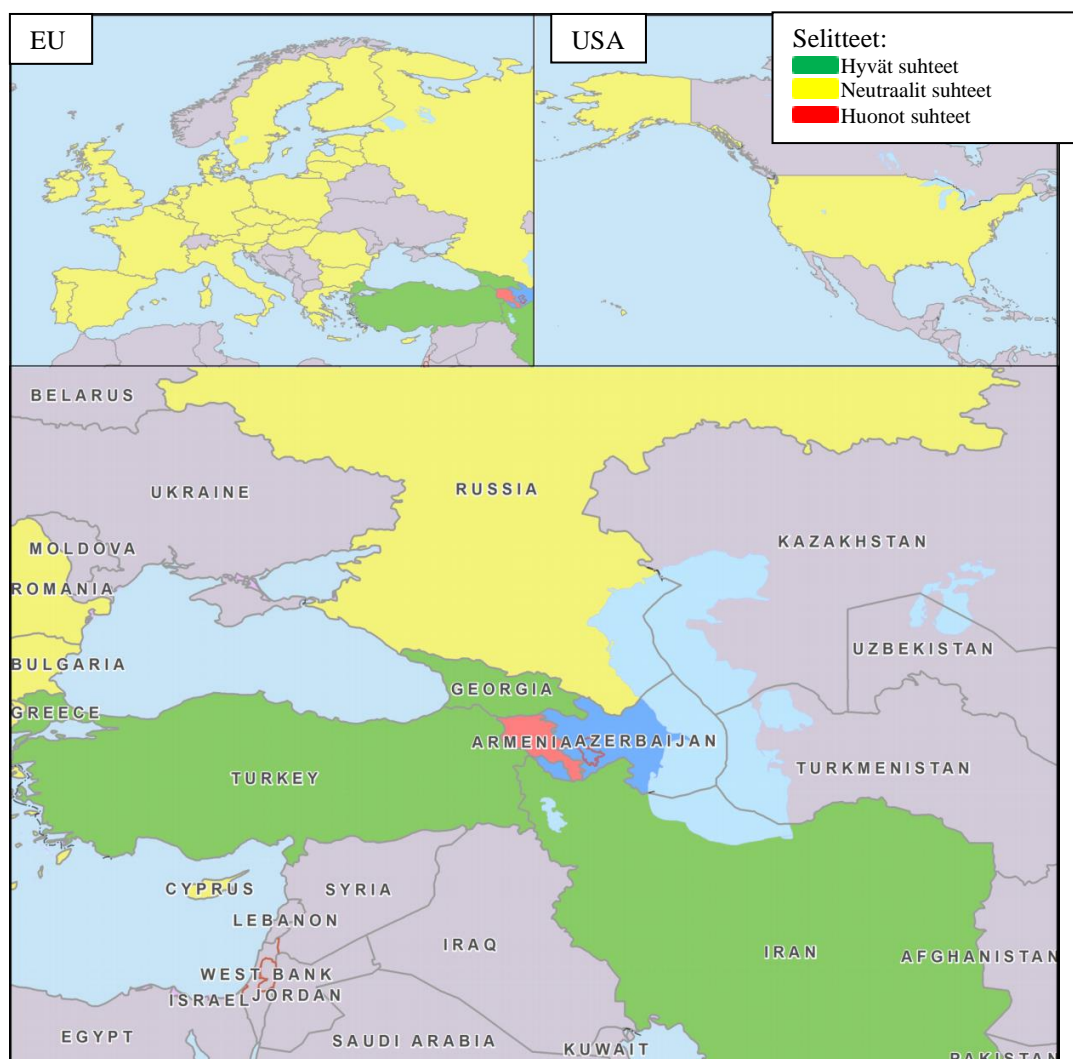
Kuva 3. Armenian liittolais- ja vihollissuhteet.

Azerbaidzhanin tärkein liittolainen alueella on **Turkki**. Maat muodostavat lähes vastaavan strategisen liiton kuin Armenia ja Venäjä. Venäjän ja Azerbaidzhanin suhteet ovat parantuneet Putinin aikana maiden välisten kauppasuhteiden kehittymisen myötä. Suhteet olivat viileät koko 1990-luvun, mutta Azerbaidzhanin osoittama tuki Venäjälle toisessa Tšetšenian sodassa on parantanut niitä vähitellen. Samanaikaisesti suhteet Naton ja Yhdysvaltojen suuntaan vuodesta 2006 alkaen ovat viilentyneet.²⁶⁴ Viimeaikainen Venäjän ja Armenian suhteiden kehitys on taas johtanut Azerbaidzhanin ja Yhdysvaltojen suhteiden uudelleen lämpenemiseen.²⁶⁵ Azerbaidzhanin keskeinen liittolainen etnisistä ja uskonnollista syistä johtuen on Turkki, mutta myös tietyiltä osin Iran. Azerbaidzhan on kuitenkin suhtautunut hieman varovaisemmin Iraniin viimeisten vuosien aikana. Tämä johtuu maassa nousevasta vahvasta isla-

²⁶⁴ Nygren, B. 2008, 235

²⁶⁵ Nichol, J. 2009, 9

mistisesta ekstremismistä, jonka kasvun Azerbaidzhan kokee osittain jopa uhaksi itselleen. Sen kumppanina alueella on lisäksi vielä Georgia, jonka merkitys on koko ajan kasvussa kauppapoliittisista ja energiantoimituksellisista syistä, koska BTC-öljyputki on keskeinen energiansiirtoreitti Kaspianmereltä Eurooppaan. Tämän lisäksi maiden välillä on myös jonkin verran turvallisuuspoliittista yhteistyötä.²⁶⁶

© Collins Bartholomew, 2012.

Kuva 4. Azerbaidzhanin liittolais- ja vihollissuhteet.

Turkki muodostaa strategisen liiton Azerbaidzhanin kanssa, mutta on vihollinen Armenian kanssa. Nämä kaksi ovat siis selkeät Armeniaa vastaan toimivat viholliset. Venäjän ja Turkin välinen yhteistyö taas pohjautuu niiden yhteisiin intresseihin Iranin uhkaa vastaan. Samalla perusteella myös Yhdysvallat voidaan liittää tähän rintamaan. Venäjän ja Turkin historiallinen yhteys on huono ja niiden väliset suhteet ovat ristiriitaiset lähinnä historiallisten ja poliittisten tekijöiden kautta. Taloudellisista syistä Turkilla on aktiivista yhteistyötä myös **Georgian**

²⁶⁶ Nichol, J. 2009 ; 9, Walker, P. 2002, 175–176

kanssa. Georgian ja Turkin välejä lähentää niiden yhteys Yhdysvaltoihin ja Natoon. Georgian ja Venäjän suhteisiin vaikuttaa niiden 2008 käymä konflikti, jonka seurauksena Venäjä tunnusti Georgian alueista Etelä-Ossetian ja Abhasian itsenäisyyden.²⁶⁷ Georgian sisäiset ratkaisemattomat konfliktit hiertävät etenkin Yhdysvaltojen ja Venäjän välisiä suhteita ja vaikuttavat koko Etelä-Kaukasian alueeseen ja yhtenä merkittävänä kokonaisuutena Venäjän Etelä-Kaukasian politiikassa.

Myös **Venäjän** ja **Yhdysvaltojen** suhteet vaikuttavat alueen merkitysten verkon ja suhteiden rakentumiseen. Venäjän läheiset suhteet Armeniaan ja Azerbaidzhanin tuki Yhdysvalloilta ja Turkilta korostavat entisestään etenkin Armenian ja Azerbaidzhanin välisen tilanteen monitahoisuutta. Molempien Vuoristo-Karabahin kiistan keskeisten osapuolien taustalla vaikuttaa voimakkaasti eri suurvallan tuki. Vastaava tilanne vallitsee Georgian suhteen, jossa Venäjä ja Yhdysvallat ovat keskeisiä pelureita konfliktin osapuolien taustalla. Venäjää ja Yhdysvaltoja taas lähentää keskenään niiden epäluuloinen suhtautuminen Iraniin ja sieltä suuntautuva turvallisuuspoliittinen, mutta myös energiavaroihin kohdistuva taloudellinen uhka. Näiden kahden suurvallan intressit Etelä-Kaukasiassa vaikuttavat erittäin suurella todennäköisyydellä myös niiden välisiin suhteisiin ja politiikkaan. Etelä-Kaukasian alueella Vuoristo-Karabahin konflikti ja sen mahdollinen ratkaisu tulee säilymään myös jatkossa yhtenä keskeisenä kysymyksenä maiden välisessä politiikassa.²⁶⁸

Yhteinen uhkamalli on toiminut maita yhdistävänä tekijänä esimerkiksi terrorismin vastaisessa taistelussa.²⁶⁹ Toisaalta Venäjän ja Iranin välinen energiapoliittinen yhteistyö ja niiden pyrkimys myös Yhdysvaltojen aseman heikentämiseen alueella on merkittävä tekijä myös suurvaltojen välisiä suhteita tarkastellessa. Yhdysvaltojen aseman alueella on arvioitu parantuneen sen Azerbaidzhanille ja Turkille osoittaman tuen johdosta. Tällä tavalla Yhdysvallat on saanut puolelleen islamistisia valtioita, joiden vaikutus alueen stabiileuteen on kokonaisuuden kannalta merkittävä.²⁷⁰ Lisäksi Yhdysvaltojen tuki Georgialle on merkittävä tekijä piirrettäessä alueen vaikutuspiirejä valtionäkökulmasta.

Iranilla perinteisenä islamistisena valtiona on uskonnon vaikutuksen ja kulttuuristen ja historiallisten seikkojen kautta hyvät suhteet Azerbaidzhanin kanssa, mutta sillä on toimivaa yh-

²⁶⁷ Gordadze, T. 2011, 21–31

²⁶⁸ Nichol, J. 2009, 2–9

²⁶⁹ Hunter, J. 2004, 411

²⁷⁰ Rawshandil, J. 2011, 75–76

teistyötä ja hyvät suhteet myös Armenian kanssa. Iran ei ole ollut aktiivinen vaikuttaja Etelä-Kaukasian alueen tapahtumiin, eikä suoranaisesti myöskään Azerbaidžhanin kautta Vuoristo-Karabahin tilanteeseen. Alueellisena suurvaltana ja islamistisen yhteisön yhtenä keskeisenä vaikuttajana sen rooli erilaisten suhteiden ja yhteisöjen muodostumisessa on kuitenkin merkittävä huomioon otettava tekijä erityisesti alueen kokonaisuutta ja suurvaltapoliittikkaa tarkasteltaessa. Iran on Yhdysvaltojen yksi merkittävimmistä vihollisnarratiiveista ja samalla myös alueellinen vaikuttaja, joka voi muodostua uhaksi myös Venäjän oletetulle alueen hegemoniasemalle. Tämä vaikuttaa etenkin uskonnollisten ja kulttuuristen tekijöiden kautta muodostuvien kuvitteellisten yhteisöjen ja liittolaisuushteiden muodostumiseen. Iranin näkökulmasta katsottuna Yhdysvallat näyttäytyy myös laajemmassa skenaariossa vihollisena, sillä se on myös Lähi-idän suunnalla sen vihollisen, Israelin, liittolainen.²⁷¹

Etelä-Kaukasian tilannetta laajasti tarkastellessa on muistettava se, että jokaisella keskeisellä toimijalla on omat intressinsä, haasteensa, historiansa ja liittolaisensa. Yhteistä kaikille Etelä-Kaukasian valtioille on niiden melko vähäinen riippumattomuus. Alueen heikot valtiot tarvitsevat vahvat liittolaiset tuekseen.²⁷² Tästä vaikutusvallasta alueen valtioihin on suurvaltojen kamppailussa juuri kyse. Taloudellisesti tarkasteltuna ainoastaan Azerbaidžhan on energiavarojensa puolesta itsenäinen, mikä lisää sen suvereniteettia esimerkiksi Venäjän hallinnallisia pyrkimyksiä vastaan.²⁷³ Georgia ja Armenia taas ovat riippuvaisia liittolaisistaan taloudellisten seikkojen lisäksi myös poliittisesti. Venäjälle Etelä-Kaukasian alueen vaikutusvallan menettäminen vaikuttaisi sen geopolittiseen asemaan ja poistaisi maantieteellisen puskuri-
vyöhykkeen sen ja vihollisten (Turkki, Iran) väliltä. Samalla sitä kohti nouseva uhkapotentiaali voisi kasvaa merkittävästi. Tämä taas voisi nousta mahdollisesti esiin uutena asevarusteluna ja alueiden sotilaallisen voiman kasvattamisena sekä Venäjän omalla alueella, että myös välillisesti esimerkiksi Armeniassa.

Kokonaisuuden kannalta merkittävää on myös se, että suurvaltojen välisen kamppailun tuloksena Azerbaidžhan ja Armenia sekä Georgia ja sen maakunnat ovat eri suurvaltojen vaikutuspiirissä ja kumppaneita. Tämä taas vaikuttaa suurvaltojen väliseen yhteistoimintaan ja suoranaisesti myös alueellisten konfliktien ratkaisuun, koska suurvaltojen intressit ja tavoitteet ovat vastakkaiset. Muiden kriisien ja kansainvälisten poliittisten suhteiden muutokset saattavat vaikuttaa Etelä-Kaukasian alueelle ainakin epäsuorasti, mikä saattaa vaikuttaa myös koko

²⁷¹ Rawshandil, J. 2011, 41

²⁷² Smith, J. 2012

²⁷³ Hasanova, S. 2012

alueen liittolaissuhteisiin sekä kuvitteellisten ja rajoista riippumattomien yhteisöjen rakentamiseen. Se mahdollistaa myös uusien konfliktien puhkeamisen, nykyisten laajenemisen tai suurvaltojen välisen alueellisen taistelun päättymisen ja sen kautta mahdollisesti jopa jonkin konfliktin ratkeamisen. Tässä kokonaisuudessa Venäjän sotilaspolitiikalla ja sen vaikutuksella on erittäin keskeinen rooli. Seuraavassa luvussa tutkitaan Venäjän sotilaspolitiikan olemus ja selvitetään sen päämääriä ja keinoja, joita se Etelä-Kaukasiaan vaikuttamisessa voi käyttää.

4 VENÄJÄN SOTILASPOLITIikka – TOIMINTAA, TAVOITTEITA VAI KEINOVALIKOIMA?

Tämä luku muodostaa tutkimuksen keskeisen osan. Luvussa vastataan alatutkimuskysymykseen, *”Miten Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio muodostuu?”* Luvussa perehdytään Venäjän sotilaspolitiikan määritelmiin, päämääriin ja tavoitteisiin sekä keinoihin. Keskeinen osa Venäjän sotilaspolitiikkaa ja turvallisuusajattelua ovat uhkakuvat. Uhkakuvat ovat poliittisen prosessin tuotteita, joiden avulla voidaan perustella omia toimia tai uhkakuvia voidaan rakentaa poliittisen prosessin kautta. Sotilaspolitiikan yksi päätehtävä on uhkakuviin vastaaminen ja uhkien ennaltaehkäisy sen eri keinojen avulla. Tämän tutkimuksen uhkakuvatarkastelu kohdistuu Venäjän eteläiseen strategiseen suuntaan. Etelä-Kaukasian ja erityisesti Georgia, on muodostanut Venäjän turvallisuudelle sekä sen alueelliselle vaikutusvallalle ja pyrkimyksille ongelmallisen alueen.²⁷⁴ Myös muiden valtioiden sekä poliittisten ja sotilaallisten liittojen lisääntynyt kiinnostus aluetta kohtaan on korostanut alueen kontrolloinnista käytävää geopoliittista ja ideologista kamppailua.²⁷⁵ Venäjä on kokenut oman turvallisuutensa sekä kansalliset intressit uhatuiksi, joka on johtanut siihen, että sen sotilaallisen toiminnan painopiste on kohdistunut eteläiseen suuntaan.²⁷⁶

Tässä luvussa tutkitaan mitä Venäjän sotilaspolitiikka on, mistä osa-alueista se koostuu ja millaisia perusteita viralliset sotilaspoliittista päätöksentekoa ja suunnittelua ohjaavat dokumentit antavat sotilaspolitiikan toteuttamiseksi. Dokumentit ja julkilausumat ovat itsessään myös sotilaspoliittisia toimia ja kannanottoja, joiden sotilaspoliittinen merkitys näyttäytyy niiden konstruktivisen olemuksen kautta. Viralliset asiakirjat sekä Venäjän poliittisen sekä sotilaallisen johdon välittämän kuvan perusteella muodostuvat myös Venäjän uhkakuvat. Uhkakuvien luonne riippuu niiden käyttötarkoituksesta ja ne voivat olla joko poliittisia tai soti-

²⁷⁴ Гаджиев, К.С.2003, 463. Геополитика Кавказа. Международные отношения. Москва.

²⁷⁵ Abushov, K. 2009, 187–188

²⁷⁶ Haastateltava A. 2014.

laallisia. Luvun lopussa muodostetaan tässä tutkimuksessa käytettävä Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio, jonka perusteella varsinainen alueellinen tutkimus, eli case-study luvussa viisi toteutetaan.

Luvun tutkimuksellisenä tavoitteena on muodostaa perusteltu näkemys siitä, mikä Venäjän toiminnassa voidaan tulkita olevan sotilaspolitiikkaa ja millä perusteella. Tutkimuksessa selvitetään Venäjän sotilaspolitiikan olemuksen kautta sitä, miten Venäjän sotilaspolitiikka voidaan rajata ja voidaanko sen osoittaa olevan toimintaa, tavoitteita vai keinovalikoima erilaisten poliittisten päämäärien tavoittelussa. Tutkimuksen paradigmana on konstruktivinen lähestymistapa, jossa ihmisten esiymmärryksellä sekä asioiden esittämistavoilla on keskeinen merkitys kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta. Sotilaspolitiikan konstruktivistinen tulkinta perustuu taustaymmärrykseen ja kontekstiin, mutta sen tulkinta voi vaihdella tulkitsijasta riippuen. Sotilaspolitiikan merkitystä ja vaikuttavuutta alueellisesti voidaan tutkia kuvitteellisen maantieteen avulla. Tässä tutkimuksessa sotilaspolitiikan näkökulmasta kuvitteellisen maantieteen lähestymistapa mahdollistaa etenkin uhkakuvien tarkasteluun liittyen erilaisten semanttisten kokonaisuuksien merkitysten arvioinnin. Näiden avulla voidaan pohtia Venäjän sotilaspolitiikkaan vaikuttavia tekijöitä, niin sanottuja periferisiä uhkia, joiden vaikutus joko heikentää tai vahvistaa Venäjän sotilaspoliittisia toimia ja vaikutusmahdollisuuksia. Kuvitteellinen maantiede yhdistää tilan, toiminnan ja vaikutukset samaan laajempaan kokonaisuuteen, jota voidaan tarkastella nimellisesti esimerkiksi yhtenä geopolitiittisena kokonaisuutena.

4.1 Sotilaspolitiikan määritelmiä

Tarkastelun aluksi on syytä määritellä sotilaspolitiikan käsite sekä siihen kiinteästi sidoksissa olevat turvallisuuspolitiikan sekä venäläisille keskeinen kansallisen turvallisuuden käsite. Käsitteiden määrittelyn avulla on tarkoitus osoittaa miten sotilaspolitiikka ja muut tutkimuksen keskeiset käsitteet kuvataan ja ymmärretään eri kielissä. Tarkoituksena on esittää Venäjän sotilaspolitiikan tarkastelun pohjaksi yhteisiä ymmärryksiä käsitteiden tulkinnasta. Nämä ymmärrykset osoittavat esimerkkien avulla sotilas- ja turvallisuuspolitiikasta käytettäviä vaikiintuneita ilmaisuja sekä sotilaspolitiikan määritelmiä. Tarkastelun painopiste on venäläisten termien ja niiden keskinäisten suhteiden arvioinnissa. Näiden avulla pyrin myös selventämään kielellisen konstruoinnin dilemmaa ja käsitteellisen merkityksenantoprosessin merkitystä Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuuden kuvaamisessa ja yhteisten ymmärrysten muodostamisessa.²⁷⁷

²⁷⁷ Mäkinen, S. 2014 ja Forsström, P. 2015.

Suomalaisen sivistyssanakirjan mukaan *sotilaspolitiikka* on sotilaallisia asioita koskevaa politiikkaa.²⁷⁸ Määritelmä ei kerro yksityiskohtaisesti mitä sotilaspolitiikalla tarkoitetaan. Se pitää sisällään laajan mahdollisuuksien ja ymmärrysten kentän ja on yleisluonteinen nimitys sotilasasioihin liittyvien poliittisten asioiden käsittelyssä. *Turvallisuuspolitiikka* on saman lähteen mukaan ”valtion turvallisuuteen tähtäävä politiikka.”²⁷⁹ Tästä näkökulmasta turvallisuuspolitiikka pitää sisällään sotilaspolitiikan, eli on käsitteenä sotilaspolitiikkaa laajempi. Suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa käytetään kansalliseen puolustukseen liittyvissä asioissa termiä turvallisuuspolitiikka²⁸⁰. Muun muassa Limnell²⁸¹ on laajentanut suomalaisessa keskustelussa turvallisuuspolitiikan käsitettä laajemmaksi kokonaisuudeksi. Perinteisen valtion turvaamisen lisäksi on alettu keskustella entistä enemmän myös kansalaisten turvallisuudesta, ympäristöturvallisuudesta ja energiaturvallisuudesta. Tällöin turvallisuuspolitiikan käsitteellä tarkoitetaan useimmiten *laajan turvallisuuden* kokonaisuuteen liittyviä asioita.²⁸² Tämä koskee useimmiten myös puhtaasti sotilaallisia asioita koskevaa keskustelua. Englannin kielessä sotilaspolitiikasta käytettävä termi on useimmiten *Military Policy*. Laajempi turvallisuuspolitiikkaa tarkoittava termi englannin kielessä on *Security* tai *Defence Policy*. Termien vakiintuneet merkitykset ja käyttö ovat edellä kuvattujen suomalaisten vastineiden kaltaisia ja muodostavat laajan yhteisen ymmärryksen myös niiden käytöstä.

Venäjäksi sotilaspolitiikan termi on *Военная политика*. Turvallisuuspolitiikasta käytettävä termi on venäjäksi myös suora käännös, *политика безопасности*. Näiden termien ero venäläisessä käytössä on diskursiivisesti haastava määritellä. Pelkästään terminologisen tarkastelun lisäksi, selkein tapa erottaa nämä termit toisistaan on tarkastella niitä laajuuden kautta, joka mahdollistaa näiden termien välisten suhteiden ymmärtämisen.²⁸³ Tämän tutkimuksen kannalta venäläisten termien yhteinen ymmärrys mahdollistaa konstruktivistisesti samanlaisen tulkinnan tekemisen Venäjän sotilaspolitiikan käsitteistä. Niiden kontekstisidonnaisuus ei

²⁷⁸ <http://www.suomisanakirja.fi/sotilaspolitiikka>

²⁷⁹ <http://www.suomisanakirja.fi/turvallisuuspolitiikka>

²⁸⁰ Erotuksena turvallisuuspolitiikasta, joka tarkastelee laajempaa turvallisuuskäsitystä voidaan erottaa vielä Puolustuspolitiikka. Puolustusministeriön määritelmän mukaan Puolustuspolitiikka ohjaa puolustuskyvyn ylläpitoa, kehittämistä ja käyttöä. Puolustuspolitiikalla edistetään valtion ja väestön turvallisuutta, tuetaan valtionjohdon päätöksentekoa sekä osallistutaan kansainväliseen päätöksentekoon ja yhteistoimintaan. Puolustuspolitiikka tukee ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämääriä. Puolustuspolitiikasta vastaa puolustusministeriö valtioneuvoston osana. Määritelmä saatavissa esim. Puolustusministeriön strategisesta suunnitelmasta, osoitteesta http://www.defmin.fi/files/1830/plm_strateginen_suunnitelma.pdf

²⁸¹ mm. Limnell, J. 2012. *Uhkakuvat ohjaavat turvallisuuspolitiikkaa*. Puolustusministeriön julkaisu, Näkökulmia uskottavaan puolustuskyyyn. PLM. 2012. saatavilla mm.

http://www.defmin.fi/files/2061/Nakokulmia_puolustuskyyyn_uskottavuuteen.pdf.

²⁸² Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

²⁸³ Grigoryan, S. ja Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

kuitenkaan tässä työssä mahdollista kaiken kattavaa tulkintaa, vaan sotilaspolitiikan luonteen arviointi tapauskohtaisesti jää tutkijan ja lukijan ymmärrysten vastuulle.

Политика безопасности – Turvallisuuspolitiikka käsitteellä venäläinen tarkoittaa kansallisen turvallisuuden takaamiseen liittyvää politiikkaa, joka on useimmiten sidoksissa ulkopoliittikaan ja poliittisiin toimijoihin. Tämän lisäksi venäläinen ymmärtää, että siihen voi liittyä myös sotilaallinen aspekti. Tällä tarkoitetaan yleensä kansainvälisen sotilaallisen yhteistyön järjestämiseen liittyviä asioita, joiden avulla pienennetään Venäjän kohdistuvan ulkoisen turvallisuushkan muodostumista.²⁸⁴

Военная политика - Sotilaspolitiikka termillä taas tarkoitetaan Venäjän puolustusministerin johtamaa politiikan lajia, jossa ymmärretään sotilaiden ja asevoimien keskeinen rooli sen toteuttajana.²⁸⁵ Sotilaspolitiikka on Venäjän kontekstissa puolustusministerin johtamaa sotilaallisten asioiden ja sotilaallisen turvallisuuden kehittämiseen tähtäävää politiikkaa.²⁸⁶ Käytännössä tällä tarkoitetaan puhtaasti sotilaalliseen toimintaan liittyviä asiakokonaisuuksia, kuten asevoimien kehittäminen ja Venäjän valtiollisen koskemattomuuden turvaaminen sotilaallisella voimalla.²⁸⁷ Sotilaspolitiikan keskeiset tehtävät on lueteltu yksityiskohtaisemmin Venäjän sotilasdoktriinissa, jonka sotilaspolitiikkaa ohjaavaa roolia tarkastellaan alaluvussa 4.3. Sotilasdoktriini ja muut asiakirjat ovat itsessään keskeisiä sotilaspoliittisia tahdon ja tavoitteiden ilmauksia, joten niiden roolia on tarkasteltava ohjauksen lisäksi myös konkreettisina toimina. Venäjän Federaation sotilaspolitiikka on tärkeä ja välttämätön ulkopolitiikan ja politiikan toiminnan elementti, jonka tavoitteena on kansallisen turvallisuuden takaaminen, sotien ja aseellisten konfliktien ennaltaehkäiseminen sekä alueellisen ja strategisen vakauden lujittaminen. Sen tieteellis-perustuslaillisen pohjana toimii Venäjän sotilasdoktriini.²⁸⁸ Venäjän sotilaspolitiikka ei ole yksittäinen tai erillinen osa politiikkaa. Se yhdistää erilaisia politiikan, talouden, tieteellis-teknisen ja muiden toimintojen muotoja. Tämä yhdistelmä on tarkoitettu valtion ja sen kansalaisten sotilaallisen turvallisuuden takaamiseen.²⁸⁹ Näiden osa-alueiden sidonnaisuus on merkittävä tekijä tässä tutkimuksessa tarkasteltaessa sotilaspolitiikan moniulotteisuutta ja keinoja myöhemmin. Määritelmä antaa sotilaspolitiikalle useita eri käyttö-

²⁸⁴ Grigoryan, S. 2015 ja mm. Баранов, Н.А. *www. Военная безопасность государства*. Osoitteessa: http://nicbar.ru/nazbez_lekzia5.htm

²⁸⁵ Mirzoyan, S. ja Markarov, A. 2015. Teemahaastattelu.

²⁸⁶ Forsström, P. Teemahaastattelu. Määritelmä ei sinällään kuvaa onko se aggressiivista tai passiivista. Oleellista on se, että se tarkoittaa sotilaallisella alalla tehtävää politiikkaa. vrt. suomalainen puolustuspolitiikan käsite.

²⁸⁷ Баранов, Н.А. *www.*

²⁸⁸ Манко, В. 2004, 37

²⁸⁹ Манко, В. 2004, 37

alueita ja tekee sen tarkasta rajaamisesta haasteellista. Sotilaspolitiikka määrittää myös osittaan valtion strategiset prioriteetit ja sotilaallisen kehittämistyön ja asevoimien kehittämisen kokonaisuuden.²⁹⁰ Nämä on määritelty tarkemmin Venäjän sotilasdoktriinissa²⁹¹.

Kansallisen turvallisuuden käsityksistä voidaan nostaa esimerkkeinä seuraavat määritelmät: ”Kansallinen turvallisuus on tila, joka turvaa riittävän taloudellisen ja sotilaallisen voiman kansalle, jotta se kykenee torjumaan sen ulko- tai sisäpuolelta tulevat uhat, jotka voivat uhata sen olemassaoloa”. Toinen määritelmä kansalliselle turvallisuudelle kuuluu: ”kansainvälisten suhteiden tila, joka sulkee pois vapaan maailman häirinnän ja antaa kansalle todellisen mahdollisuuden olla vapaa ulkoisista vaaroista”.²⁹² Näin ollen voidaan käsitteellisesti tulkita, että venäläinen kansallinen turvallisuus ”национальная безопасность” on käsittehierarkiassa yläkäsite sotilaspolitiikalle ja verrattavissa käytännössä läntiseen turvallisuuspolitiikan tai jopa laajan turvallisuuden käsitteeseen.

Laajan turvallisuuden käsite on venäläisille puhumista kansallisesta turvallisuudesta ”национальная безопасность”²⁹³. Venäläisille kansallinen turvallisuus pitää sisällään eri lohkoja ja toimintoja²⁹⁴, joista yksi on sotilaspolitiikka. Yhtenä sotilaspolitiikan tehtävänä on sotilaallisen turvallisuuden – ”военная безопасность” takaaminen, joka on sotilaallinen osa kansallisen turvallisuuden takaamista.²⁹⁵ Sotilaallisen turvallisuuden käsite liittyy keskeisesti myös sotilaalliseen uhkaan. Venäjän sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa asevoimilla on keskeinen tehtävä. Tärkein tehtävä sotilaallisen turvallisuuden takaamiseksi on Venäjän sotilaallisten uhkien ennaltaehkäisy, paikallistaminen ja neutralointi. Turvallisuuden takaamiseksi ja ulkoapäin tulevan uhkan torjumiseksi on nimenomaan sotilaallisen turvallisuuden varmistamiseksi huomioitava useita eri kokonaisuuksia.²⁹⁶

²⁹⁰ sama

²⁹¹ Военная доктрина Российской Федерации (2014)

²⁹² Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 36–37

²⁹³ Kansallinen turvallisuus: Политология. Словарь.: Национальная безопасность это защищенность государства от внешних и внутренних угроз, устойчивость к неблагоприятным воздействиям извне, обеспечение таких внутренних и внешних условий существования страны, которые гарантируют возможность стабильного прогресса общества и его граждан. määritelmä saatavissa mm. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/politology>

²⁹⁴ henkilöturvallisuus, luonnonsuojelu, henkilökohtaisen oikeuden ja vapauden turvallisuus jne. Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 38–39

²⁹⁵ Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 36–37

²⁹⁶ Баранов, Н.А. www. 1) Maan asevoimien ja mahdollisten sotatoiminäyttämöiden tila, 2) Sotilaalliset liittolaiset tai niiden puute, 3) Asevoimien budjetti ja 4) valtion tieteellis-tekninen, taloudellinen ja demografinen potentiaali ja kansan moraalinen henki.

Näiden käsitteiden suhdetta voidaan arvioida siten, että kansallinen turvallisuus voidaan taata ulkoisilta uhilta sotilaallisella turvallisuudella, mutta pelkästään sotilaallisella turvallisuudella ei kyetä kokonaan takaamaan kansallista turvallisuutta. Tutkimuksellisesti käsitteiden rajaamiselle ja määrittelylle tämä asettaa kuitenkin haasteita. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kansallinen turvallisuus ”*национальная безопасность*” on näistä käsitteistä yläkäsite sotilaalliselle turvallisuudelle ja muodostaa samalla laajemman kokonaisuuden. Tässä yhteydessä on mielestäni välttämätöntä korostaa sotilaspolitiikan keskeistä roolia kansallisen turvallisuuden takaamisessa. Tämä näkyy erityisesti siinä, että sotilaspolitiikalla (sen toteuttajilla) on käytössään aseellinen voima ja organisaatio määriteltujen poliittisten tavoitteiden ratkaisemiseksi.²⁹⁷ Sotilaallista voimaa korostetaan usein myös geopolittisten pyrkimysten yhteydessä. Tämä korostaa mielestäni sotilaspolitiikan roolia semanttisen keskustan – eli Venäjän sydänmaan alueen suojaamisessa.²⁹⁸ Venäjän alueen suojaaminen on slavofiiliseen perinteeseen sidoksissa olevaa oman ainutlaatuisuuden korostamista, joka on hyvin vahvasti ideologinen ja mielikuviin perustuva käsitteellinen rakennelma. Tutkimuksellisesti tällä tavoin voidaan tehdä myös konstruktivistisia tulkintoja Venäjän tilasta, rajoista ja päämääristä. Tulkinnallinen kysymys tähän liittyen voisi olla esimerkiksi se, missä Venäjän tilan rajat ovat? Voidaanko mainittu Euraasian sydänmaa rajata Venäjän maantieteellisiin rajoihin vai ulotetaanko tämä tila esimerkiksi Etelä-Kaukasian rajoille, jossa Venäjän periferia ainakin yhden tulkinnan mukaan eteläisellä suunnalla alkaa. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna kansalliset intressit, turvallisuus ja sotilaalliset uhat näyttäytyvät erilaisina tulkinnoista ja tulkitsijasta riippuen.

Venäläiset määrittävät kansallisen turvallisuuden monella eri tavalla. Tämä riippuu tulkitsijan näkökulmasta ja siitä, miten hän ymmärtää kansallisen turvallisuuden eli minkälaisen sosiaalisen konstruktion tai tilan hän katsoo olevan itselleen tai valtiolle turvallinen. Kyse on ymmärryksen tasosta ja siitä, miten tulkitsija haluaa asian nähdä. Tulkinnassa voidaan lähteä joko sotilaallisesta turvallisuudesta tai vaikeammin rajattavasta laajan turvallisuuden käsitteestä. Vastaavasti uhka voidaan tulkita joko konkreettisesti valtiollisten rajojen ulkopuolelta nousevaksi tai ilmiöksi, jonka leviäminen ei riipu rajoista tai valtioista. Tämä on merkityksellinen yhteisten ymmärrysten ja jaettujen merkitysten kokonaisuus, jonka merkitys juuri turvallisuuden määrittelyssä on keskeinen. Tutkimuksen viitekehysellinen näkökulma voi osoittaa myös turvallisuuden tulkitsijalle useita nousevia uhkia, kuten esimerkiksi uskonnollinen periferia, jonka määrittelemisen uhkaksi voi tapahtua joko kansallisen poliittisen prosessin

²⁹⁷ Баранов, Н.А. www.

²⁹⁸ Дугин, А. 1997, 212–213

kautta tai yksittäisen tulkitsijan mielikuvissa. Tämä näkökulma korostaa merkitysten ja yhteisten ymmärrysten määrittelyn tärkeyttä ja samalla kansallisen turvallisuuden tulkinnallisuutta.

Mikkola määrittelee²⁹⁹ Venäjän sotilaspolitiikan sotilasdoktriinin (2010) määritelmän mukaisesti.³⁰⁰ Sotilasdoktriinin määrittämiä sotilaspolitiikan tehtäviä ja tavoitteita käsitellään myöhemmin tässä luvussa. Venäjän uuden (2014) sotilasdoktriinin mukaan ”*Sotilaspolitiikka on valtion toimintaa Venäjän federaation ja sen liittolaisten intressien turvallisuuden takaamiseksi ja puolustamiseksi.*”³⁰¹ Määritelmä ei käytännössä muuttunut edellisestä doktriinista ja sen vakiintuminen kuvaa sotilaspolitiikan muuttumatonta roolia Venäjän politiikassa. Määritelmä ei kuvaa sotilaspolitiikan keinojen ja toteuttamistapojen mahdollisia muutoksia. Tämän tutkimuksen näkökulmasta merkittävää on turvallisuuden, intressien ja liittolaisten aseman korostaminen. Nämä kaikki kokonaisuudet ovat tulkinnallisia, konteksti- ja aikasidonnaisia tekijöitä, joiden määrittelemine ja rajaaminen on toteutettava tapauskohtaisesti. Erityisesti liittolaiset ovat kuvitteellinen yhteisö, joka rakentuu tapauskohtaisesti ja voi muuttua toiminnan ja tavoitteiden muuttuessa. Tutkimuksellisesti on hyvä ymmärtää liittolaissuhteen käsittävän myös valtiollisista rajoista riippumattomia ja osin arvoperusteisia yhteisöjä.

Venäjän Puolustusministeriön internet-sivujen mukaan sotilaspolitiikka on valtion valtaelinten, instituutioiden ja rakenteiden toiminnan ja toimenpiteiden kokonaisuus sodan, sotilaspoliittisten kriisien ja aseellisten konfliktien ennaltaehkäisemiseksi, aggression ehkäisemiseksi (сдерживание), aseellisen hyökkäyksen ja torjumiseksi sekä hyökkääjän murskaamiseksi (разгром), sotilaallisen kehittämistyön järjestämiseksi sekä asevoimien, väestön ja valtion talouden valmistelujen tekemiseksi maan kansallisen intressien suojaamisessa.³⁰² Tämä sotilaspolitiikan määritelmä on laaja ja se pitää sisällään paljon toimia ja kohteita. Merkittävää määritelmässä on sen sotilaspolitiikan kokonaisuutta korostava näkökulma. Tämä kuvaa sotilaspolitiikan monimuotoisuutta ja antaa lisää toimintamahdollisuuksia sekä keinoja sotilaspolitiikan toteuttamiseksi ja päämäärien saavuttamiseksi. Määritelmän mukaan sotilaspolitiikka on kokonaisuus, jolla estetään ulkopuolisten toimijoiden muodostaman sotilaallisen uhan rea-

²⁹⁹ Sotilaspolitiikkaa Kremlin Olympoksella. Mikkola, O-M. 2014. Turun yliopisto.

³⁰⁰ Sen mukaan ”sotilaspolitiikka on valtion toimintaa Venäjän Federaation puolustamisen, turvallisuuden takaamisen sekä sen liittolaisten intressien organisoimisessa ja toteutuksessa.” Doktriinin mukaan ”tehtävät Venäjän sotilaspolitiikalle määrittelee presidentti lainsäädännön, kansallisen turvallisuuden strategian ja voimassa olevan sotilasdoktriinin mukaisesti”.

³⁰¹ Военная доктрина Российской Федерации (2014)

<http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>

³⁰² <http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=14609@morfDictionary>

lisoituminen ja mahdollistetaan sisäisesti sotilaallisen elementin kehittäminen ja turvallisuuden takaaminen. Kaiken lähtökohtana on Venäjän kansallisen ja valtiollisen turvallisuuden takaaminen, kansallisten intressien suojaaminen sekä toimivan sotilaspoliittisen järjestelmän ja asevoimien kehittäminen.³⁰³ Keskeinen väline tässä on koko Venäjän turvallisuuskoneiston muodostama kokonaisuus, jonka yhteistoiminnalla ja kehittämisellä pyritään tavoitteen saavuttamiseen.³⁰⁴

Yhteistä sotilaspolitiikan määrittelylle kielestä riippumatta on sen monimuotoisuus ja kontekstuaalisuus. Sotilaspolitiikasta puhuttaessa on keskeistä yhteinen ymmärrys siitä, mitä mil-läkin termillä tarkoitetaan ja mikä niiden toiminnallinen ja käsitteellinen suhde on. Venäjälle kansallisen turvallisuuden takaaminen ja kansallisten intressien suojeleminen on turvallisuuspolitiikan tärkein tehtävä, johon pyritään muun muassa sotilaspolitiikan keinoin. Määritelmät ja nimitykset sinällään ovat toisarvoisia, mutta tässä työssä pyritään selvittämään venäläisen sotilaspolitiikan, turvallisuuspolitiikan ja kansallisen turvallisuuden määrittelyn rajapintoja, jolloin myös käsitteiden määrittelyllä on oleellinen osa työn kontekstin ymmärtämisessä. Määrittelyn ja ymmärrysten jakamisessa myös kielellisillä tekijöillä on merkitystä. Sotilaspolitiikasta puhuttaessa on tärkeää ymmärtää se, mitä sillä juuri kyseisessä kontekstissa tarkoitetaan. Ulkopuolisille tarkka määrittely on ensiarvoisen tärkeää, jotta heille muodostuu oikea kuva siitä, mitä esimerkiksi Venäjän sotilaspoliittinen johto tarkoittaa puhuessaan liittolais-
tensa sotilaallisesta turvallisuudesta. Tarkoitetaanko sillä Eurooppalaisia taloudellisia kumppaneita, Venäjän strategisia kumppaneita vai mahdollisesti sotilaspolitiikan ja turvallisuuden näkökulmasta tärkeitä liittolaisia esimerkiksi Etelä-Kaukasiassa. Kielen, kontekstin ja valtiollisesta tarkastelusta riippumattomien tekijöiden ymmärryksellä on tärkeä merkitys Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuuden ymmärtämisessä.

Kansallisen turvallisuuden takaaminen ja siihen liittyvä sotilaspolitiikan instrumentaalinen käyttö on myös kamppailua mielikuvista ja vaatii sekä poliittiselta johdolta että myös kansalta ymmärrystä siitä, mikä Venäjää uhkaa eli mitkä ovat sen uhkakuvat. Lisäksi on tiedettävä miten niihin vastataan ja varaudutaan eli mitkä ovat valtion sotilaspoliittiset toimet ja miten niitä käytetään. Näiden asioiden yhdistäminen omaksi kokonaisuudekseen on konstruktiiivinen prosessi, jossa eri termien merkitys on toissijaista. Kansallisen turvallisuuden näkökulmasta ei ole väliä onko käytettävä politiikan laji sotilas-, turvallisuus- vai ulkopoliittikkaa. Valtiollisen

³⁰³ Баранов, H.A. www

³⁰⁴ Minasyan, S. 2015. Teemahaastattelu.

koskemattomuuden, suvereniteetin sekä kansallisen turvallisuuden näkökulmasta vain lopputuloksella on merkitystä. Tämän työn yksi keskeinen tarkoitus on määritellä Venäjän käytössä oleva sotilaspolitiikan kokonaisuus, jolla tähdätään juuri edellä mainittujen kansallisen ja sotilaallisen turvallisuuden takaamiseen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on tarpeellista tutkia sotilaspolitiikan kokonaisuutta yksityiskohtaisemmin, jotta luvun lopussa voidaan tehdä rajauksia siitä mikä on sotilaspolitiikkaa, mikä ei ole ja pystyä myös vastaamaan siihen miksi se tässä tutkimuksessa on näin.

Seuraavaksi pohditaan sotilaspolitiikan tehtäviä, päämääriä ja tavoitteita sekä tarkastellaan sen eri tasojen roolia sotilaspolitiikan perustehtävän eli kansallisen turvallisuuden takaamisessa.

4.2 Sotilaspolitiikan päämääristä, tehtävistä ja keinoista

Neuvostoliiton aikaisen sotilastietosanakirjan määritelmän mukaan *valtion sotilaspolitiikalla* tarkoitetaan välittömästi sotilasorganisaation muodostamiseen, koulutukseen ja väkivallan välineiden käyttöön liittyvien luokkien, valtioiden puolueiden ja muiden sisäpoliittisten instituutioiden suhteita ja toimintaa poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Saman lähteen mukaan sotilaspolitiikan tärkeimpänä kohteena on yhteiskunnallisten vaikuttajien toiminta, joka välittömästi liittyy sotaan, sen valmisteluun ja käymiseen ja joka on suunnattu valtion sotilaallisen voiman luomiseen ja käyttöön.³⁰⁵ Verrattaessa tätä edellisen alaluvun määritelmiin, voidaan todeta, että sotilaspolitiikan määritelmä ja venäläinen yleinen käsitys sotilaspolitiikan ilmiöstä ja sen päämääristä on säilynyt suurilta osin muuttumattomana.³⁰⁶ Tässä alaluvussa pohditaan venäläisen sotilaspolitiikan ilmentymistä ja sen eri tehtäviä, tavoitteita ja keinoja. Pohdinnan tarkoituksena on löytää sotilaspolitiikan kokonaisuuden keskeisiä rakenteita sekä samalla hahmottaa konstruktiivisesti rakentuvan sotilaspolitiikan semanttisia rajoja, periferioita ja uhkia tilan hallintaa korostavassa geopoliittisessa viitekehyksessä.

Teoreettisesti tarkasteltuna sotilaspolitiikka voidaan kuvata minkä tahansa kahden tai useamman eri elementin (subjektin) kamppailuna, jossa toinen (esim. X) muodostaa lähtökohtaisesti toiselle (Y) uhkan. Uhka voi olla sotilaallinen tai Y:n turvallisuutta uhkaava muu kuin sotilaallinen tekijä. Lähtökohtaisesti uhkan ennaltaehkäisy tai torjunta toteutetaan ensisijaisesti ulkopoliitiikan ja diplomatian keinovalikoimalla.³⁰⁷ Diplomatian keinovalikoima pitää Venä-

³⁰⁵ Sovjetskaja vojennaja entsiklopedija.1978, 413. Moskva.

³⁰⁶ Grigoryan, S. 2015. Teemahaastattelu.

³⁰⁷ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

jän mittakaavassa yhä enemmän myös niin sanottuja pehmeän voiman (soft power) -elementtejä, joiden käyttö on ensisijaista myös geopoliittisten tai sotilaspoliittisten päämäärien tavoittelussa.³⁰⁸ Teoreettisen tarkastelun jatkuessa siten, että edellä mainitut keinot eivät riitä uhkan neutralointiin, otetaan käyttöön varsinainen sotilaspoliittinen elementti. Sotilaspolitiikan väline on ensisijaisesti Y:n asevoimat, joiden avulla X:n aiheuttamaan uhkaan voidaan reagoida tai torjua. Välineen käytöstä ja sen eri muodoista vastaavat molempien subjektien sotilaspoliittiset päättäjät eli yleensä asevoimien ja valtion ylin johto. Tämän laajan kokonaisuuden eli sotilaspolitiikan kohteena on vastustajan sotilaalliseen potentiaaliin, voimaan ja tahtoon vaikuttaminen. Sen tarkoituksena on edelleen sotilaallisen turvallisuuden takaaminen ja uhkan tai vaaran ennaltaehkäisy tai torjunta.³⁰⁹ Asevoiman lisäksi käytössä voi olla myös muita sotilaspolitiikan keinovalikoimaan kuuluvien välineiden³¹⁰ käyttöä. Sotilaallisen turvallisuuden yläkäsitteenä on edelleen kansallinen turvallisuus, jonka yhden osakokonaisuuden sotilaspolitiikka muodostaa.³¹¹

Edellä olevan teoreettisen tarkastelun kautta voidaan osoittaa sotilaspolitiikan monimuotoisuus ja tulkinnallisuus. Sen tavoitteet voidaan osoittaa lähtökohtaisesti laajan kokonaisuuden eli turvallisuuden takaamiseen sekä yleisnimityksen eli ”intressien” turvaamiseen. Myös teoreettinen tarkastelu on hyvin tulkinnallinen kokonaisuus, joka voidaan periaatteessa liittää mihin tahansa valtioon tai kontekstiin yleiskehyksenä, mutta Venäjää koskevan tarkastelun kautta sillä on yhteys myös sotilaspolitiikkaan voimakkaasti vaikuttaviin eri merkityskategorioihin ja uhkiin. Merkitykselliset periferiat ja niiden muodostamat uhkat ovat kuvitteellisen maantieteen näkökulmasta yhteisöjä, joiden hallitseminen tai kontrollointi ilman niiden muuttumista uhkiksi on yksi osa Venäjän kansallisen turvallisuuden takaamista. Tämä liittää kuvitteellisten yhteisöjen merkitykset uhkiin ja sitä kautta sotilaspolitiikkaan.

Sotilaspolitiikan määritelmien lisäksi on kokonaisuuden näkökulmasta syytä tarkastella sen tehtäviä, päämääriä, tavoitteita ja keinoja. Sotilaspolitiikka on käytännössä sosiaalisen kanssakäymisen kautta muokkautuva kokonaisuus poliittisen ja sotilaallisen johdon toimia, jotka tähtäävät ensisijaisesti sotilaallisen turvallisuuden takaamiseen. Tämä toteutetaan luomalla

³⁰⁸ Mäkinen, S. 2014. Teemahaastattelu.

³⁰⁹ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

³¹⁰ Puhtaasti sotilaspoliittisia keinoja tarkastellaan myöhemmin tässä luvussa. Osana ulko- ja turvallisuuspoliittista tavoitteenasettelua Venäjä on käyttänyt myös muita politiikan osa-alueita hyväkseen tavoitteidensa saavuttamiseksi ennen varsinaisen sotilaallisen voiman käyttöä. Merkittävimpiä viimeaikaisia esimerkkejä ovat Ukrainan ja Valko-Venäjän kanssa käydyt kaasukiistat, joissa energiapolitiikkaa ja talouspolitiikkaa on käytetty toisen osapuolen painostamiseen ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Sotilaspolitiikan muita keinoja, kuten sotilaallisia harjoituksia, lisääntynyttä tiedustelua ja rajaloukkauksia käytettiin ennen Georgian sotatoimia vuonna 2008.

³¹¹ Grigoryan, S. 2015. Teemahaastattelu.

edellytykset kansalliselle puolustuskyyvälle poliittisin ja taloudellisin toimenpitein sekä kehittämällä asevoimien suorituskykyä vastaamaan potentiaalisia uhkakuvia.³¹² Venäjällä turvallisuus nähdään tavoitetilana, johon pyritään politiikan eri keinojen kautta turvaamaan kansalaiset eriasteisilta uhilta.³¹³ Sotilaspolitiikan *tehtävänä* on sotilaallisen voiman tarpeen, mahdollisuuksien ja rajoitusten selvittäminen osana poliittista päätöksentekoprosessia. Poliittisten tavoitteiden perusteella määritetään perusteet ja tarpeet asevoimalle ja sen kehittämiseksi. Tällä tavoin luodaan puitteet sotilaspolitiikan käytännön toimenpiteille, jotka ovat johdettavissa tavoitteista ja asevoiman kehittämisen vaatimista toimenpiteistä.³¹⁴

Edellä olevia päämääriä ja tehtäviä tarkastellen voidaan todeta, että sotilaspolitiikka näyttäytyy realismin näkökulman kautta tarkasteltuna voimapolitiittisena kamppailuna, jossa asevoimat on se voimankäytön väline, jonka olemassaololla voidaan vaikuttaa toiseen geopoliittisessa kamppailutilanteessa. Tämä korostaa kuitenkin enemmän alueiden hallintaa, eikä ole suoranaisesti yhdistettävissä vaikutusvallasta tai tilasta käytävään kamppailuun, jonka tavoitteena on luoda mielikuva alueen ideologisesta tai kuvitteellisesta hallinnasta³¹⁵. Konstruktivistinen näkökulma taas mahdollistaa uhkakuvien luomisen sisäiseen ja ulkoiseen käyttöön. Uhkakuvien konstruktivisuus mahdollistaa niiden käytön ulkoisesti siten, että Venäjä voi muodostaa ulospäin kuvan asevoimistaan riittävän vahvana pidäkkeenä, jota vastaan ei kannata taistella. Pidäkkeen rooli muodostuu sotilaspolitiittisten lausuntojen ja käytännön sotilaallisten toimien yhdistelmänä mielikuvaksi, joka palvelee sotilaspolitiittista tavoitteenasettelua.

Venäjän sotilaspolitiikan tehtävät on määritelty yksityiskohtaisesti sotilasdoktriinissa. Näitä tarkastellaan myöhemmin luvussa 4.3. Sotilaspolitiikan tehtävät voidaan kuitenkin tiivistää seuraavasti. 1) Kansallisen turvallisuuden ja ennen kaikkea valtiollisen yhtenäisyyden sekä koskemattomuuden takaaminen, 2) Alusten vapaan liikkuvuuden turvaaminen ja 3) Venäjän ulkomailla asuvien kansalaisten turvallisuuden takaaminen uhkatilanteissa. Näiden tehtävien toteuttamiseen käytetään asevoimia, hallituksen ja parlamentin sotilaspolitiittisia elimiä³¹⁶, puolustusteollisuutta sekä erikoisjoukkoja ja turvallisuuspalveluita.³¹⁷ Mainitut tehtävät painottavat valtiollisen turvallisuuden takaamista, mutta kiinnittävät huomiota myös kansallisen iden-

³¹² Баранов, Н.А. www

³¹³ Военная энциклопедия, I Том, Военное издательство, Москва 1997, 398

³¹⁴ Лебедева М.М. 2007, 315

³¹⁵ Clowes, E. 2011, 4

³¹⁶ Erityinen piirre sotilaspolitiikassa Venäjällä on se, että puolustusministeri on sotilaspolitiikkaa toteuttavan järjestelmän keskeinen toimija. Vastaavasti päätöksentekojärjestelmä on hyvin hierarkkinen ja noudattaa tiettyjä strukturoituja normeja.

³¹⁷ Баранов, Н.А. www. Edellä mainituilla on käytössään oman tehtävänsä mukaiset välineet ja henkilöstö, mukaan lukien kansainvälisten kontaktien kautta saatava sotilaspoliittinen yhteistyö.

titeetin merkitykseen sekä kielelliseen ja kulttuuriseen yhteyteen perustuvaan kansalaisten turvaamiseen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna sotilaspolitiikan tehtävät mahdollistavat varsinaiset valtiolliset rajat ylittävän asevoiman tai muun sotilaspolitiikan välineistön käytön. Tällöin kyseessä on kuvitteellisen maantieteen näkökulmasta erilaisten yhteisöjen kielellinen tai kulttuurinen venäläisen tilan konstruktivistinen rakentaminen, jolloin oikeutus omien tavoitteiden saavuttamiseksi voidaan perustella ja sotilaspoliittiset keinot katsoa oikeutetuiksi.

Venäjän sotilaspolitiikan päämääränä on osana ulkopoliittista vaikuttamista edesauttaa poliittisten tavoitteiden saavuttamista.³¹⁸ Sotilaspolitiikka yhdistyy tavoitteiden näkökulmasta sisä- ja ulkopoliitiikan päämääriin. Se on kuitenkin Venäjän politiikassa vain varaväline, joka otetaan käyttöön siinä tapauksessa, että muut poliittiset tai diplomaattiset pyrkimykset eivät onnistu tavoitteiden saavuttamisessa.³¹⁹ Tämä huomioiden sotilaspolitiikka ja ulkopoliitiikka on tulkittava yhdeksi kokonaisuudeksi, jonka päämääränä on valtion ja sen kansalaisten turvallisuuden takaaminen, intressien suojeleminen ja uhkien ennaltaehkäisy.³²⁰ Käytettävät keinot vaihtelevat, mutta niiden päämäärä on sama. Liitos ulkopoliitiikkaan lisää sotilaspolitiikan toimintakenttää ja keinoja merkittävästi. Sen osuus ulkopoliittisten päämäärien tavoittelussa tekee siitä käytännössä ulkopoliitiikan ohella toimivan sotilaallisen pelotteen kortin, jota Venäjä voi käyttää omia pyrkimyksiä edistääkseen. Samalla näiden kahden politiikan osa-alueen välinen rajapinta muuttuu hankalammin määriteltäväksi.

Ulkopoliitiikan ja sotilaspolitiikan sidonnaisuus liittyy ne myös enemmän uhkakuvien muodostamiseen. Uhkakuvien poliittisuus voi näkyä myös sotilaallisten uhkakuvien kautta. Tämä voidaan toteuttaa myös konstruktivististen kuvausten avulla siten, että poliittisista uhkakuvista muokataan sotilaallisia uhkia, esimerkiksi muodostamalla niistä yksi yläkäsite, kuten vaikka Nato ja perustelemalla sen muodostama sotilaallinen uhkapotentiaali poliittisen merkityksen antoprosessin kautta. Kansallisen turvallisuuden takaaminen voidaan toteuttaa ulko- ja sotilaspolitiikan yhdistelmällä ja käyttämällä myös muiden politiikan osa-alueiden keinoja hyväksi tarpeen ja tilanteen mukaan.³²¹ Tämä tekee Venäjän sotilaspolitiikan keinovalikoimasta erittäin monimuotoisen. Useassa tapauksessa Venäjän sotilaspolitiikassa voidaan todeta olevan läsnä ja vaikuttavan ainakin osia myös muista politiikan lajeista.³²²

³¹⁸ Лебедева М.М. 2007, 316. Мировая политика. Москва. ja Forsström, P. 1998, 6

³¹⁹ Forsström, P. 2002, 47–49. Venäjä vuonna 2020. Arvioita sotilaspolitiikasta ja sen perusteista. MPKK, Strategian laitos.

³²⁰ Лебедева М.М. 2007, 318

³²¹ Малащенко, А. 2013, 149–150.

³²² Forsström, P. 2015, Teemahaastattelu.

Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteena on ”sotilaallisten konfliktien hillitseminen ja ennalta estäminen”. Lisäksi sotilaspolitiikan ”tavoitteena on sotilaallisen organisaation sekä asevoimien muiden joukkojen ja elinten käyttötapojen kehittäminen ja liikekannallepanovalmiuden parantaminen. Näiden tavoitteiden päämääränä on turvata Venäjän Federaation puolustus ja sen liittolaisten edut.”³²³ Venäjän sotilaspolitiikan *keskeisenä tavoitteena* on edistää kansallista turvallisuutta, ennaltaehkäistä sota ja aseellinen konflikti sekä lujittaa strategista vakautta.³²⁴ Nämä tavoitteet ovat hyvin konstruktivistisia ilmauksia vaativat laaja-alaista ymmärrystä ja yhteistä arvopohjaa, jotta näiden sisältämä informaatioarvo ja niiden sotilaspoliittinen merkitys avautuu. Sen lisäksi mainitut tavoitteet jakavat sotilaspolitiikan kahtia. Ensimmäinen osa on sotilaallisten konfliktien hillitseminen ja ennalta estäminen. Tämä kohdistuu lähinnä poliittisiin toimijoihin ja Venäjältä ulospäin. Toinen osa on sotilasorganisaation ja asevoimien kehittäminen, joka on lähinnä puolustusministeriön johdolla asevoimien toteuttamaa Venäjän sisällä tapahtuvaa sotilaspolitiikkaa. Tämä jako voidaan tehdä myös karkeasti luokittelemalla sotilaspolitiikan ulkoinen ja sisäinen tehtävä uhkien ennaltaehkäisyyn ja sotilaallisen voiman käyttöön.³²⁵ Oleellista tässä luokittelussa on edelleen kontekstin, keinojen ja päämäärien yhdistäminen saman käsitteellisen kokonaisuuden alle. Konteksti tekee tietyistä toimenpiteistä sotilaspolitiikkaa ja osa poliittisesta toiminnasta on tarkoitettu vain ulkoiseen käyttöön. Tällöin kyseessä voidaan katsoa olevan sotilaspolitiikan ulkoisen vaikuttamisen prosessi.

Toiminnallisesti tarkasteltuna sotilaspolitiikan kahtiajakautuneisuus näkyy siten, että ulkoisesti sotilaspolitiikka on osa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja sotilaallista yhteistyötä. Se on myös pyrkimystä vaikuttaa kohteeseen tai valtioon, josta Venäjä voi katsoa kohdistuvan uhkan sitä vastaan. Sisäisesti sotilaspolitiikka näyttäytyy asevoimien olemassaolona, kehittämisenä ja suorituskykynä. Sen avulla muodostetaan kansalaisille kuva Venäjän kyvystä turvata valtion intressit sekä kansalaistensa turvallisuus ulkoisilta uhkilta myös tarvittaessa asevoimien avulla. Kyvyn on oltava riittävä pahimpaan mahdolliseen uhkaan nähden. Omien asevoimien kehittämisen taso potentiaalista uhkaa vastaan arvioidaan tietyillä mittareilla. Asevoiman kehittämistyössä on huomioitava ja suunniteltava varautuminen potentiaalisesti pahimpaan uhkaan.³²⁶ Asevoimien kehittämisen avulla pyritään luomaan pelote tai pidäke, jotta po-

³²³ Военная доктрина Российской Федерации (2014), Venäjän sotilasdoktriini. www.fedres.ru.

³²⁴ Lutovinov, V.I. ja Nikipelyi, I.A. Vojennaja politika Rossijskoi federatsii. kts. esim http://www.e-journal.ru/p_besop-st1-14.html

³²⁵ Forsström, P. 2002, 48–49. Kehittämistarpeissa huomioidaan sekä laadulliset että määrälliset ominaisuudet. Näiden ohella suunnitellaan myös sotataidolliset aspektit, eli käyttöperiaatteet.

³²⁶ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

tentiaallinen vastustaja ei hyökkää Venäjää vastaan. Kyseessä on siis eräänlainen sotilaspolitiikan konstruktivistinen strategisen viestinnän ilmentymä.

Sotilaspolitiikan teoreettisen tarkastelun mukaan sotilaspolitiikalla on aina joku kohde, jota vastaan se on suunnattu.³²⁷ Kohde kuvataan yleensä uhkana, jota vastaan sotilaspolitiikka määritetään.³²⁸ Tämä mahdollistaa sotilaspolitiikan käytön sekä defensiivisesti että offensiivisesti. Tilanne ja kohteen aktiivisuus määrittävät käytettävän sotilaspolitiikan lähestymistavan ja muodot. Uhkakuvien muodostaminen on tärkeä kansaan vaikuttava strategisen kommunikaation muoto, jonka muodostamisessa oman itseyden sekä toisen uhkaksi kokemisessa mielikuvilla ja omalla ymmärryksellä identiteetistä on keskeinen lopputulokseen vaikuttava merkitys.³²⁹ Luvussa kaksi tarkasteltu uhkakuvien teoreettinen tarkastelu voidaan yhdistää konkreettisesti sotilaspolitiikan keskeiseksi toimeksi esimerkiksi juuri sotilaallisen turvallisuuden takaamisen kautta. Sotilaallinen uhka voi muodostua politisoidusta uhkakuvasta, jonka perusluonne on noussut semanttisen periferian ilmiön kautta. Näiden ilmiöiden politisoiminen sotilaallisiksi uhkiksi tapahtuu konstruktivistisen prosessin kautta, jossa poliittisen johdon julkilausumilla, teksteillä ja määritelmillä on keskeinen uhakuvaan vaikuttava merkitys.

Clausewitz on määritellyt sotilaspolitiikan periaatteita toteamalla, että ”Sota on politiikan jatkamista toisin keinoin.” Tämän määritelmän mukaan sota, asevoiman käyttö tai sillä uhkaaminen on siis väline poliittisen päämäärän saavuttamiseksi.³³⁰ Tämä yhtyy aikaisemmin mainittuun näkemykseen sotilaspolitiikan toteuttamisesta yhdessä ulkopoliittikan keinojen kanssa. Erotuksena Clausewitzin näkemykselle on todettava kuitenkin se, että venäläinen sotilaspolitiikka ei lähde tavoittelemaan sota, vaan pyrkii nimenomaisesti sen ehkäisemiseen. Konstruktiiivisesti tarkasteltuna Clausewitzin tulkinta sodalla tai asevoimalla uhkaamisesta voidaan kuitenkin nähdä sotilaspoliittisena tavoitteenasetteluna, jolla voi olla myös ennaltaehkäisevä vaikutus. Clausewitzin näkemykseen liittyy myös vahvasti poliittisen realismin näkemys alueiden geopoliittisen hallinnan tärkeydestä, jossa sota tai konflikti on ensisijainen tapa alueiden hallitsemiseen.

Arto Nokkala on määritellyt sotilaspolitiikan turvallisuuden tavoittelun näkökulmasta. Hänen mukaansa sotilaspolitiikan tavoitteena on turvallistamisen avulla fyysiseen väkivaltaan liitty-

³²⁷ Forsström, P. 2015

³²⁸ Барахов, H.A. www

³²⁹ Jantunen, S. 2014. Luento strategisesta kommunikaatiosta ja sen muodostumisesta YEK 57:lle 09/2014.

³³⁰ von Clausewitz, C. 1980 [1832]. Vom Kriege. Hinterlassenes Werk des Generals Carl von Clausewitz. 19.Aufl., Jubiläumsausg. Dummler.

vien asioiden yhteiskunnallinen politisoiminen sotilaallisiksi.³³¹ Nokkalan näkemys sotilaspolitiikasta turvallisuuden luomisessa vastaa mielestäni venäläisestä sotilaspolitiikasta. Fyysiseen väkivaltaan ja fyysiseen turvallisuuteen liittyvät seikat taas ovat venäläisessä käsitteellisessä ilmassa enemmän laajan turvallisuuden asioita, kuin varsinaisia sotilaspolitiikan kokonaisuuksia. Toki, sotilaallinen turvallisuus on keskeinen sotilaspolitiikan tehtävä, mutta Nokkalan näkemys on mielestäni hieman venäläistä käsitettä laajempi.

Nokkalan mukaan sotilaspolitiikka *ilmenee* strategian ja turvallisuuden aspekteissa, joissa asevoiman käyttö ja sen rakentaminen osana toimintaympäristöä on sosiaalisesti konstruoitua politiikkaa³³². Tähän näkemykseen on myös venäläisestä näkökulmasta helppo yhtyä. Tämä sosiaalisesti rakentuva sotilaspolitiikka näkyy etenkin Venäjän sisäisessä sotilaspolitiikassa. Sen keskeisiä vaikuttimia ovat julkisesti tapahtuva asevoimien suorituskyvyn kehittäminen sekä sen esittelyt esimerkiksi sotilaallisten valmiustarkastusten muodossa. Tämän lisäksi sosiaalista vuorovaikutusta toteutetaan ja sisäistä sotilaspolitiikkaa luodaan poliittisen johdon sekä asevoimien johdon lausunnoissa, joita tarkastellaan alaluvussa 4.3. Sosiaalisesti konstruoituaan politiikkaan kuuluvat myös semanttiset merkityskategoriat, joista etenkin oman keskuksen, oman *tilan* ja itselle turvallisen rajan ulkopuolella, semanttisessa, yleisimmin poliittisessä, mutta ehkä jopa geopolittisessä periferiassa oleva uhka täytyy tunnistaa, jotta se myös voidaan kokea todelliseksi uhkaksi.³³³ Tässä pitempiäaikaisella sosiaalisen tietoisuuden muodostamisella on merkittävä, ehkä jopa informaatiovaikuttamista vastaava merkitys tietoisuuden luomisessa.

Forsströmin mukaan Venäjän sotilaspolitiikalla *ymmärretään* sotilaallisen johdon toimia, jotka tähtäävät asevoimien rakenteen sekä suorituskyvyn ylläpitämiseen ja kehittämiseen sekä niiden varustamiseen ja ryhmittämiseen. Vastaavasti sotilaspolitiikan *päämääränä* on edesauttaa Venäjän poliittisten tavoitteiden saavuttamista.³³⁴ Tämä näkemys sotilaspolitiikan päämäärästä on täysin validi. Kuten aikaisemmin on kuvattu, sotilaspolitiikka on yksi keino poliittisten³³⁵ päämäärien tavoittelussa. Sitä käytetään yhdessä muiden politiikan lajien kanssa. Sen sijaan Forsströmin esittämä näkemys siitä, mitä sotilaspolitiikalla ymmärretään käsittää mielestäni tässä yhteydessä vain Venäjän sisäisen elementin kehittämisen, eikä ota kantaa aikaisemmin mainittuun sotilaspolitiikan ennaltaehkäisevään tavoitteeseen. Sen keskeinen

³³¹ Nokkala, A. 2001. Tiede ja Ase vol 59 (2001), 69. <http://ojs.tsv.fi/index.php/ta/article/view/47845/13720>

³³² Nokkala, A. 2001, 69

³³³ Лотман, Ю. www. ja esim. Pukkila, J. 2012, 11–14

³³⁴ Forsström, P. 1998, 6

³³⁵ Useimmiten ulkopolitiittisten, mutta kasvavassa määrin myös energia- ja talouspolitiikan osana.

rooli on juuri edellä kuvatun sosiaalisen tietoisuuden, eräänlaisen asevoimallisen kyvyn, mielikuvan luonnissa.

Forsströmin mukaan Venäjän keskeisiä sotilaspoliittisia tekijöitä ovat sen geopoliittinen tilanne, sotilaallinen turvallisuus, sotilasdoktriini, asevoimat ja niiden kehittäminen, aseteollisuus ja -kauppa sekä puolustusbudjetti.³³⁶ Samat sotilaspoliittiset tekijät on lueteltu myös Venäjän sotilasdoktriinissa.³³⁷ Tarkasteltaessa realismin näkökulmasta ennen kaikkea valtiokeskeisesti ja erityisesti valtiollisen koskemattomuuden näkökulmasta, ovat Forsströmin mainitsemat tekijät keskeisimpiä. Ne heijastavat alueen tai semanttisessa mielessä tilan hallintaa sekä myös geopoliittisen vaikutusvallan ylläpitoa ensisijaisesti asevoiman ja vaikutusvallan keinoin. Geopoliittisessa tarkastelussa on valtion ja sotilaallisen turvallisuuden näkökulmasta huomioitava myös Venäjän itselleen tärkeäksi katsomat reuna-alueet³³⁸, jotka muodostavat Venäjän näkökulmasta erityisen turvallisuusvyöhykkeen semanttisen tilakeskuksen ympärille. Näiden maantieteellisten tilojen hallinta on geopoliittisessa mielessä Venäjälle tärkeää ja se on valmis käyttämään myös sotilaspolitiikan keinoja näiden alueiden hallitsemiseksi tai kontrolloimiseksi.³³⁹ Perinteinen realismin alueiden hallintaa korostava näkemys ei tässä yhteydessä ole täysin validi, sillä Venäjä korostaa omassa retoriikassaan mieluummin tilan kontrollointia hallitsemisen sijaan.³⁴⁰ Tällöin näiden alueiden on oltava kontrollissa muilla keinoilla. Tällaisia voivat sotilaspoliittisesti katsottuna olla sopimukset sotilaallisesta yhteistyöstä tai suora sotilaallisen voiman sijoittaminen toisen valtion alueelle. Näiden toimien merkitys sotilaspolitiikan päämäärien näkökulmasta tekee niistä konkreettisia sotilaspoliittisia toimia, jotka ovat keskeisiä tämän tutkimuksen sotilaspolitiikan konstruktion osa-alueina. Mainitut esimerkit nousevat tässä työssä esiin tarkasteltaessa Venäjän sotilaspoliittista toimintaa Etelä-Kaukasian tilassa.

Sotilaspolitiikka toimii myös välineenä muutoksessa, mutta sen määritelmät reagoivat vasta muutoksen jo tapahduttua. Määritelmien ohella sotilaspolitiikalla ja sen toteuttamisen eri muodoilla on Venäjällä keskeinen yhteiskunnallinen merkitys.³⁴¹ Tällä tarkoitetaan sitä, että Venäjä on viime kädessä aina perustanut suuruutensa siihen, että se on luottanut asevoimiensa kykyyn torjua ulkoinen aggressio ja tällä tavalla mahdollistanut sotilaallisen turvallisuuden

³³⁶ Forsström, P. 1998, 6

³³⁷ Военная доктрина Российской Федерации (2014)

³³⁸ Марабян, К.П. 2014, 93

³³⁹ Haastateltava B. 2015

³⁴⁰ Michelsson, C. 2015

³⁴¹ Alafuzoff, G. 2011.

säilymisen.³⁴² Tässä asevoimien suorituskyvyn luomisessa aikaisemmin mainitulla sosiaalisella konstruktivismilla on keskeinen merkitys kollektiivisen tietoisuuden ja kansan identiteetin luojana ja muokkaajana. Tämä koskee erityisesti Venäjän sisäistä viestintää, strategista tavoitteenasettelua ja kommunikaatiota. Se koskee myös viestintää, omien viestien ja tavoitteiden konstruktivistista julkituomista, sosiaalista vuorovaikutusta oman alueen ulkopuolelle, raja-alueille ja periferioihin, joista mahdollisen uhan voidaan arvioida nousevan.

Venäläisen sotilaspolitiikan rooli on keskeinen sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa. Osana laajempaa kollektiivista turvallisuutta myös muiden aseellisten voimien rooli näkyy sisäisen turvallisuuden takaamisessa. Tästä näkökulmasta katsottuna Venäjän sotilaspolitiikassa voi muodostua ongelmaksi sen presidenttikeskeisyys. Tämä on toisaalta täysin perusteltua, sillä valtionjohdon ja asevoimien suhteet on kytketty tiiviisti lainsäädännöllä. Tämä mahdollistaa melko yksipuolisen ohjauksen asevoimien kehittämiseksi ja sotilaspolitiikan toteuttamiseksi. Ongelmana tätä voidaan pitää siinä tapauksessa, jos sotilaspolitiikan korostunut rooli tulkitaan liian suoraviivaisesti. Tällöin on mahdollista, että kaikki presidentin tekemät aloitteet ja näkemykset voidaan tulkita tosiksi ja välittömästi toteutettaviksi.³⁴³ Konstruktivistisen näkemyksen mukaan tämä näkemys on validi. Valtionjohdon julkilausumat ovat tavoitteellista toimintaa, strategista viestintää, jolla poliittista ymmärrystä ilmaistaan ja samalla rakennetaan omaa ja kuulijoiden maailmankuvaa. Samalla se voi toimia uhkan kuvaajana tai turvallisuuden rakentajana, mutta on käytännön sotilaspoliittinen toimenpide muiden konkreettisempien tekojen ohella.

Martelius lähestyy Venäjän sotilaspolitiikkaa laajemmin *grand strategyn*³⁴⁴ eli suurstrategian käsitteen näkökulmasta. Tämän määritelmän mukaan Venäjän sotilaspolitiikka on edellä mainittuja sotilaspolitiikan näkökulmia laajempi kokonaisuus. Aiemmin mainittujen sotilaspolitiikan tehtävien ja päämäärien lisäksi Martelius haluaa lisätä Venäjän tapauksessa sotilaspolitiikka-käsitteen alle myös muut kuin perinteiset³⁴⁵ sotilaalliset ja ulkopoliittiset keinot. Tällai-

³⁴² Haastateltava A. 2014.

³⁴³ Kazantsev, A. 2011, 61–63. Suomessa presidenttikeskeisyyttä on tarkastellut osana sotilaspolitiikkaa myös Juntunen, A. 2012, 128–129

³⁴⁴ Lisää mm. Monaghan, A. 2014. Defibrillating the Vertikal? Putin and Russian Grand Strategy. Research Paper. Chatham House. Russia and Eurasia Programme. October 2014.

Suurstrategialla tarkoitetaan lähinnä koko poliittisen toiminnan kenttää, joka pitää sisällään kaikki politiikan osa-alueet. Se yhdistetään kuitenkin useimmiten sotilas- ja turvallisuuspoliittisiin, eli realismin vallan ja alueiden hallintaa korostavien päämäärien joukkoon. Suurstrategia ei ole yksi toimintalinja, sen voidaan pikemminkin olevan valtion ”Megatrendi”, joka ohjaa kaikkia politiikan lajeja yhteen tiettyyn päämäärään tai suuntaan.

³⁴⁵ Perinteiset keinot eli sotilaallisen voiman käytön ja sillä uhkaamisen, joukkojen ryhmittämisen, sotilaspoliittiset sopimukset ja asejärjestelmien kehittäminen jne. kts. edellä.

sia ovat hänen mielestään taloudelliset ja muut poliittiset keinot sotilaallisten tai geostrategisten tavoitteiden ja etujen saavuttamiseksi.³⁴⁶ Forsströmin mukaan taas *suurstrategian* käsitettä voidaan käyttää vain puhuttaessa Venäjän maailmanpolitiikasta.³⁴⁷

Sotilaspolitiikka on osa laajempaa turvallisuuspolitiikan kokonaisuutta, joka tähtää yhdessä ulkopoliitiikan keinojen kanssa *kansallisen turvallisuuden* takaamiseen. Sen päämäärä ja tehtävät ovat sidoksissa ulkopoliittisiin tavoitteisiin. Sotilaspoliittinen keinovalikoima pitää sisällään aina sotilaallisen elementin käytön mahdollisuuden.³⁴⁸ Asevoiman käyttö sotilaspolitiikan välineenä myös Venäjän rajojen ulkopuolella on mahdollistettu sotilasdoktriinissa.³⁴⁹ Sen käytön mahdollisuus on perusteltu myös ulospäin suunnatussa strategisessa viestinnässä, jonka tavoitteena on uhkien ennaltaehkäisy.³⁵⁰ Ulkopoliitiikan keinovalikoima taas pitää sisällään venäläisessä ajattelumallissa muun muassa energiapolitiikan, talouspolitiikan ja turvallisuuspolitiikan keinojen käyttöä. Näiden avulla pyritään suoraan kansallisen ja sotilaallisen turvallisuuden takaamiseen ja sitä kautta asevoiman kehittämiseen kuuluvien tehtävien toteuttamiseen.³⁵¹ Venäjän politiikan kokonaisuutta arvioitaessa on ymmärrettävä näiden toimien sidonnaisuudet sekä se, että Venäjän ulkopoliitiikan keinovalikoima *mahdollistaa* näiden kaikkien elementtien ja osa-alueiden käytön myös sotilaspolitiikassa niiden yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.³⁵²

Venäjän sotilaspolitiikka on viime aikoina näkynyt myös ulospäin voimakkaana asevoimien kehittämistyönä, lähinnä uudistamisena.³⁵³ Tähän Venäjän sisäiseen sotilaspoliittiseen toimintaan liittyy kuitenkin merkittävästi ulkoisia sotilaspoliittisia elementtejä, jotka näkyvät kansainvälisenä sotilaspoliittisena yhteistyönä. Tämä on strategista tavoitteenasettelua ja kumppanuutta, joka näkyy poliittisen johdon esittämissä uhkakuviissa sekä strategisten liittojen ja yhteistyösopimusten hakemisessa.³⁵⁴ Sotilasstrategisesti tarkasteltuna juuri liittoumat, yhteistyösopimukset sekä kahdenvälinen yhteistyö ovat merkittäviä suoria sotilaspoliittiseen toimintaympäristöön liittyviä strategisen tason elementtejä. Näiden avulla ulkoinen sotilaspoliittinen toiminta näyttäytyy myös sisäisesti. Samalla nämä elementit pitävät sisällään laajan

³⁴⁶ Martelius, J. 1999, 2

³⁴⁷ Forsström, P. 2015, Teemahaastattelu.

³⁴⁸ Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 36–37

³⁴⁹ Военная доктрина Российской Федерации (2014)

³⁵⁰ Баранов, Н.А. www

³⁵¹ Minasyan, S. 2015. Teemahaastattelu.

³⁵² Haastateltava B, 2015. Teemahaastattelu.

³⁵³ Mikkola, O-M. 2014.

³⁵⁴ Forsström, P. 2002, 49

kirjon eri poliittisia osa-alueita, joita voidaan tai joudutaan käyttämään osana sotilaspoliittista toimintaa.³⁵⁵

Venäjän sotilaspolitiikka on olennainen osa koko Venäjän politiikkaa, jossa suurvaltidentiteetillä ja geopolitiikalla on merkittävä rooli. Merkittävä vaikuttaja tässä on se, että venäläiseen poliittiseen toimintaan sotilaallinen voima ja sen käyttö poliittisten päämäärien saavuttamiseksi on kuulunut läpi historian. Sen päämäärä yhtyy kansallisen turvallisuuden takaamisen konstruktivistiseen mielikuvaan, mutta sen keinot voivat vaihdella.³⁵⁶ Sotilaspolitiikalle voidaan osoittaa sekä sisäinen että ulkoinen ulottuvuus ja sen toimijat ovat joko poliittisia tai puhtaasti sotilaallisia.³⁵⁷ Sen keinovalikoima muodostaa keskeisen problematiikan, joka on haastava hahmottaa ilman laajempaa tarkastelua. Etelä-Kaukasian osalta alueen pitkä yhteinen historia Venäjän kanssa ja sitä kautta muodostuneet keskinäisriippuvuudet ovat merkittävässä roolissa myös sotilaspoliittisesti tarkasteltuna.³⁵⁸ Tutkimuksen lähtökohtaolettamuksena ollut näkemys Venäjän sotilaspolitiikan monitahoisuudesta juuri tällä alueella on erityisen haastavasti tulkittavissa oleva kokonaisuus. Venäjän ulkopoliittikka Etelä-Kaukasian alueen valtioita kohtaan sisältää aina myös merkittävän sotilaspoliittisen elementin.³⁵⁹ Vastaavasti sotilaspoliittisesti kokonaisuutta tarkastellessa on huomioitava myös muiden politiikan osa-alueiden ilmentyminen valtioiden välisessä toiminnassa sekä näiden välisten tavoitteiden erilaisuus, mutta joissakin tilanteissa myös keinojen monipuolisuus ja yhtenäisyys.³⁶⁰

Lopulta kyse siitä, mikä on sotilaspolitiikkaa ja mikä kuuluu jonkin toisen politiikan osa-alueen alle, on tulkintakysymys. Pelkästään keinoja ja päämääriä tarkastelemalla ei päästä suoraan vastaukseen, eikä useassa tapauksessa rajaa ole tarpeellista tehdä tai yksittäistä tapahtumaa luokitella yhden kategorian alle. Oleellista tässä työssä sekä koko Venäjän sotilaspolitiikan tutkimuksessa on hahmottaa sotilaspolitiikan kokonaisuuden monimuotoisuus sekä siihen liittyvät eri tehtävät, päämäärät ja keinot sekä olemuksen realisoituminen erilaisina ja eri kokoisina tilanne- ja kontekstisidonnaisina palasina.

Sotilaspolitiikkaa tutkittaessa ei voida selkeästi määrittää onko se tiettyä toimintaa, tavoitteenasettelua vai keinovalikoima. Sotilaspolitiikan viitekehys määrittää sen, mikä edellä mai-

³⁵⁵ Малашенко, А. 2013, 151

³⁵⁶ Juntunen, A. 2012, 125–129

³⁵⁷ Forsström, P. 2015.

³⁵⁸ Марабян, К.П. 2014, 93–96

³⁵⁹ Lomagin, N. 2014, 121–125

³⁶⁰ Маркедонов, С. 2012, 35–36

nituisista sotilaspolitiikan palasista on kyseessä. Periaatteessa sotilaspoliittiset tavoitteet ja päämäärät on lueteltu ja ne kyetään osoittamaan erilaisten dokumenttien ja julkilausumien myötä. Myös keinot ja käytettävissä olevat välineet voidaan tapauskohtaisesti identifioida. Haastavimmaksi osa-alueeksi jää näistä siis sotilaspoliittisen toiminnan määrittäminen, jota tässä alaluvussa on tarkasteltu sotilaallisen ja kansallisen turvallisuuden takaamisen viitekehksessä. Kokonaisuus huomioiden sotilaspolitiikka on eräänlainen ilmiö, joka ilmenee tilanteesta riippuen sekä tavoitteina, toimintana että keinovalikoimana.

Seuraavassa luvussa tarkastellaan Venäjän sotilaspolitiikan perusasiakirjoja. Niiden rooli on kaksijakoinen. Ne toimivat sotilaallista suunnittelua ja tavoitteenasettelua ohjaavina dokumentteina, mutta ovat samalla sotilaspoliittisia kannanottoja eli konkreettisia konstruktivistisia sotilaspoliittisia toimia.

4.3 Sotilaspolitiikan perusteet ja konstruktion muodostaminen

Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikan ohjaavia asiakirjoja ovat lainsäädännön lisäksi kansallisen turvallisuuden strategia, sotilasdoktriini ja ulkopoliittinen konseptio. Ne toimivat sotilaallista suunnittelua ja tavoitteenasettelua ohjaavina dokumentteina, mutta ovat samalla sotilaspoliittisia kannanottoja eli konkreettisia konstruktivistisia sotilaspoliittisia toimia. Perusteet Venäjän sotilaspolitiikalle määritellään kahdessa eri asiakirjassa. Nämä ovat *Kansallisen turvallisuuden strategia vuoteen 2020* ja *Venäjän federaation sotilasdoktriini*.³⁶¹ Ohjaavien valtiolisten asiakirjojen lisäksi tarkennuksia sotilaspolitiikan linjauksiin ja tehtäviin voidaan antaa poliittisen johdon julkilausumilla ja korjaavilla asetuksilla.³⁶² Poliittisen johdon julkilausumat ovat aina kannanottoja ja konkreettisia sotilaspoliittisia toimia, jotka kuvaavat olemassa olevaa turvallisuustilannetta. Näiden avulla muodostetaan Venäjän kontekstissa ulko- ja sotilaspolitiikan suuntaviivoja.³⁶³ Asevoimien johdon julkilausumia voidaan tulkita kuvauksiksi sotilaspolitiikan keskeisen välineen eli asevoimien tilasta ja tavoitteista.³⁶⁴

Tässä alaluvussa tarkastellaan sotilaspolitiikkaa ohjaavien keskeisten asiakirjojen sisältöä ja pohditaan niiden antamia perusteita sotilaspolitiikan toteuttamiselle ja keinoille. Asiakirjojen lisäksi perehdytään myös poliittisen ja sotilasjohdon julkilausumiin, joiden avulla he rakenta-

³⁶¹ [www.kremlin.ru \(http://kremlin.ru/acts/bank\)](http://kremlin.ru/acts/bank) ja mm. Haastateltava A, 2014. Ohjaavien asiakirjojen luokittelua ovat pohtineet aiemmin mm. Juntunen, 2012 ja Forsström 2002 ja 1998.

³⁶² указ президента eli presidentin ukaasi, jolla voidaan korjata aikaisempia linjauksia, muuttamatta koko ohjaavaa asiakirjaa.

³⁶³ Tsygankov, A. 2014, 19–21

³⁶⁴ Grigoryan, S. 2015.

vat ja muokkaavat ympäristöään ja samalla kontekstia, jossa sotilaspolitiikkaa muodostetaan ja toteutetaan³⁶⁵. Tutkimuksessa on huomioitava näiden tekstien kaksijakoinen rooli, ohjaavina asiakirjoina ja lausuntoina, mutta samalla myös tahtotilan julkituontina eli toimina. Tarkastelun viitekehyksenä on konstruktivistinen näkökulma, jonka avulla tutkitaan sotilaspolitiikan muodostamiseen ja toteuttamiseen vaikuttavia tekijöitä osana geopoliittista tilakamppailua. Sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta kansallisen identiteetin sisäistämisen³⁶⁶ ja maantieteellisen tai kuvitteellisen rajan toisella puolella olevan toisen - semanttisen uhkan³⁶⁷ - ymmärtäminen on keskeinen tekijä kansallisen turvallisuuden takaamisen prosessissa.³⁶⁸ Näiden tekijöiden vaikutus sotilaspoliittiseen konstruktion tarkastellaan erityisesti valtionjohdon julkilausumia tutkittaessa.

Venäjän sotilaspolitiikan yksityiskohtaiset tavoitteet ja tehtävät määritellään sotilasdoktriinissa.³⁶⁹ Sotilasdoktriinin mukaan sotilaspolitiikan määritelmä kuuluu seuraavasti: ” *Военная политика - деятельность государства по организации и осуществлению обороны и обеспечению безопасности Российской Федерации, а также интересов ее союзников* ”

ja

”*Военная политика Российской Федерации направлена на поддержание и предотвращение военных конфликтов, совершенствование военной организации, форм и способов применения Вооруженных Сил, других войск и органов, повышение мобилизационной готовности в целях обеспечения обороны и безопасности Российской Федерации, а также интересов ее союзников.*”

Sotilaspolitiikka on valtion toimintaa Venäjän federaation ja sen liittolaisten intressien turvallisuuden takaamiseksi ja puolustamiseksi. Ja ”Sotilaspolitiikka on tarkoitettu aseellisten konfliktien ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan, sotilasorganisaation, asevoimien käyttötapojen ja muiden korkean liikekannallepanovalmiuden omaavien joukkojen kehittämiseen. Sen (sotilaspolitiikan - lisäys JP) tavoitteena on Venäjän Federaation puolustuksen ja turvallisuuden sekä sen liittolaisten intressien turvaaminen.” Edellä oleva määritelmä sisältää sotilaspolitiikan kahtiajakautuneen tehtävä- ja toimintakentän sekä huomioi myös sille tärkeiden liittolaisten

³⁶⁵ Lomagin, N. 2014, 123

³⁶⁶ Tsygankov, A. 2014, 19–21

³⁶⁷ Лотман, Ю. www.

³⁶⁸ Tsygankov, A. 2014, 19–21

³⁶⁹ Военная доктрина Российской Федерации (2014)

<http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>

ten aseman osana Venäjän omaa sotilaallisen turvallisuuden³⁷⁰ takaamistaan³⁷¹. Tämän tutkimuksen viitekehys huomioiden liittolaisten roolin korostaminen sotilaspoliittisessa asiakirjassa lisää niiden painoarvoa sotilaallisen turvallisuuden takaamisessa. Tämä korostaa mielestäni Venäjän liittolaisiksi nimeämien valtioiden asemaa ja samalla muodostaa eriasteisia sotilaspoliittisia liittoja tai yhteisöjä ideologisten tai semanttisten kategorioiden perusteella.³⁷²

Seuraavaksi tarkastellaan yksityiskohtaisemmin sotilaspolitiikan perusteita määrittäviä asiakirjoja. Asiakirjoista nostetaan esiin keskeiset linjaukset Venäjän sotilaspolitiikan toteuttamiseksi sekä mahdolliset reunaehdot ja tarkennukset.

4.3.1 Kansallisen turvallisuuden strategia³⁷³

Venäjän ulko- ja turvallisuuspoliittinen tavoitteenasettelu ja sen sotilaspoliittisena osana asevoiman kehittämisen periaatteet kuvataan Kansallisen turvallisuuden strategiassa, joka on poliittinen sotilaallista doktriinia ohjaava asiakirja.³⁷⁴ Se asettaa suorituskykyvaatimuksia asevoimalle ja sen perusteella määritellään sotilaspolitiikan keinot ja tavoitteet, jotka kuvataan yksityiskohtaisemmin sotilasdoktriinissa.³⁷⁵ Venäjän kansallisen turvallisuuden strategia on kattoasiakirja, joka kuvaa Venäjän turvallisuuden yleiset tavoitteet, arvot ja intressit sekä asettaa reunaehdot ja antaa perusteet doktriineille ja konseptioille.³⁷⁶ Kansallisen turvallisuuden strategiassa määritetään Venäjän kansallisen turvallisuuden takaamisen lähtökohdat. Kansallisen turvallisuuden terminologista ja sisällöllistä ympäröyden problematiikkaa on käsitelty tässä tutkimuksessa jo aikaisemmin. Keskeisenä havaintona kansalliseen turvallisuuteen on sen hyvin subjektiivinen tulkinta. Strategian mukaan tärkeimpänä tehtävänä on kansallisten strategisten intressien³⁷⁷ turvaaminen, joiden avulla mahdollistetaan valtiollisen ja alueellisen yhtenäisyyden sekä suvereniteetin säilyttäminen.³⁷⁸

³⁷⁰ Huomioitavaa on, että doktriini huomioi myös muiden voimaministeriöiden roolin osana turvallisuuskoneistoa. Näillä joukoilla on merkittävä rooli ennen kaikkea realistisen sisäisen turvallisuuden takaamisessa. Asevoimien rooli on ehkä enemmän ulkokehän takaamiseen tarkoitettu ja sen kehittämisen kautta luodun pidäkevaikutuksen luomisessa.

³⁷¹ Lomagin, N. 2014, 128–129

³⁷² Лотман, Ю. www.

³⁷³ Venäjän Kansallisen turvallisuuden strategia vuoteen 2020. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года от 12 мая 2009 г. (<http://www.kremlin.ru/supplement/424>)

³⁷⁴ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu. ja Haastateltava A. 2014.

³⁷⁵ Forsström, P. 2002, 48

³⁷⁶ Kremlin.ru. ja Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 401–403. Näitä ovat mm. Sotilasdoktriini, Merisotadoktriini, Arktisten alueiden strategia ja Ulkopoliittinen konseptio.

³⁷⁷ приоритеты, которыми определяются задачи важнейших социальных, политических и экономических преобразований для создания безопасных условий реализации конституционных прав и свобод граждан Российской Федерации.

³⁷⁸ Venäjän Kansallisen turvallisuuden strategia vuoteen 2020. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года

Kansallisen turvallisuuden strategia on dokumentti, joka antaa yleiset perusteet valtiollisten viranomaisten toiminnalle ja suunnittelulle kansallisen turvallisuuden takaamiseksi. Sen tärkein tehtävä on ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden perusteiden määrittämisessä.³⁷⁹ Strategian luonne on hyvin konstruktivistinen ja sen tulkinta riippuu tulkitsijan ymmärryksestä ja kontekstista. Kaikki Venäjän toimet ovat sen mukaan perusteltavissa kansallisten intressien ja turvallisuuden takaamiseksi. Näiden termien toisteleva ja popularisointi vie helposti tulkitsijan pohtimaan vain sotilaallisia tekijöitä. Kokonaisuuden kannalta laajempi tarkasteluper-spektiivi ja pyrkimys kontekstisidonnaiseen ymmärrykseen pelkkien termien toistelevien sijaan mahdollistavat myös Venäjän konkreettisten pyrkimysten arvioinnin. Tämä ei ole kuitenkaan tämän tutkimuksen keskeinen tutkimustehtävä.

Kansallisen turvallisuuden strategia on siis Venäjän strategiaa määrittävä ja samalla ohjaava ylin asiakirja, joka määrittää perusteet ja päämäärät eri ministeriöille kansallisten intressien suojelemiseksi ja turvallisuuden takaamiseksi. Strategia ilmaisee kulloinkin vallitsevaa maailmanpoliittista tilannetta hieman reaktiivisesti, mutta sen pyrkimys on myös historiatiedon valossa ennustaa tulevaa kehitystä, joka samalla voisi muodostaa uhkan Venäjän kansalliselle turvallisuudelle. Strategian mukaan sotilaallinen turvallisuus taataan sotilasorganisaation ja puolustuskyvyn kehittämisellä ja nykyaikaistamisella. Tätä varten on osoitettava riittävät taloudelliset ja materiaaliset resurssit³⁸⁰. Puolustusteollisuuden korostaminen keskeisenä elementtinä lisää sen painoarvoa osana sotilaspoliittista järjestelmää. Sen rooli keskeisenä sotilaspoliittisena toimijana sekä asevoimien kehittämisessä että sotataloudellisessa mielessä nousee tämän maininnan myötä. Taloudellisesta ja kansainvälisen sotilaspoliittisen yhteistyön näkökulmasta puolustusmateriaalikauppa nousee yhdeksi keskeiseksi sotilaspoliitiikan osaluueksi. Puolustusmateriaalikauppa on myös keino vaikuttaa strategiseen voimatasapainoon ja luoda mielikuvaa Venäjän kyvystä ensinnäkin tuottaa sotakelpoista materiaalia, mutta myös samalla kaupan avulla osoittaa omia intressejään ja vaikutusmahdollisuuksiaan ulospäin.

Sotilaspoliitiikan osalta kansallisen turvallisuuden strategia määrittää kansalliset elintärkeät intressit, joiden suojeleminen on sotilaspoliitiikan tehtävä. Kansallisen turvallisuuden strategia määrittää myös valtiolliset strategiset prioriteettialueet, jotka tarkoittavat sotilaspoliitiikan kannalta joko yhteistyötä tai uhkakuvia. Molemmat antavat perusteita sotilaspoliittisille toimenpiteille. Strategia määrittää myös kumppanit, jotka ovat eri merkityksien perusteella Ve-

³⁷⁹ sama

³⁸⁰ Sotilasorganisaation kehittämisellä tarkoitetaan myös muita kuin asevoimien joukkoja.

näjälle ja sen turvallisuudelle keskeisiä. Nämä voivat olla joko lyhyellä tähtäimellä tärkeitä tai pitkän aikavälin tehtäviä. Kansallisen turvallisuuden strategia myös määrittää uhkat, joiden mukaan voidaan vetää rajoja Venäjän turvallisuudelle ja myös kumppanuuksille.³⁸¹

Tämän tutkimuksen näkökulmasta kumppanuudet, rajat ja uhkat ovat keskeisiä teemoja sotilaspolitiikan toimintaympäristön ja sotilaallisen yhteistyön järjestämisen näkökulmasta. Yksilön näkökulmasta merkityksellistä ovat kumppanuudet ja niiden takana olevat ilmiöt. Toisin sanoen se, millä perusteella nämä kumppanuudet on muodostettu. Yksi keskeinen tekijä on yhä enenevässä määrin ollut kielellisen yhtenäisyyden korostaminen, joka suoranaisesti ei vielä kansallisen turvallisuuden strategiassa korostu. Kielellisen yhtenäisyyden korostaminen on osa venäläisen kulttuurin ja identiteetin ainutlaatuisuuden korostamista, jolla on vahvoja yhteyksiä nationalismiin.³⁸² Kilpailu ja taistelu Venäjän paikasta ja identiteetistä on osa slavo-fiilien ja zapadnikkien taistoa, jossa Venäjän ulkopoliittista linjaa on pyritty määrittämään jo pidemmällä aikavälillä.³⁸³ Näiden kaikkien tavoitteena on kuitenkin ollut Venäjän kansallinen turvallisuus, jonka saavuttaminen on kuitenkin koko strategian lähtökohta.

Sotilaallisen turvallisuuden takaaminen osana kansallista turvallisuutta on sotilaspolitiikan keskeinen tehtävä.³⁸⁴ Kansallisen turvallisuuden strategian antamien reunaehtojen ja tavoitteiden perusteella määritetään myös sotilaallisen turvallisuuden ja kehittämisen lähtökohdat, jotka ilmaistaan ja tarkennetaan Venäjän Federaation sotilasdoktriinissa. Seuraavaksi tarkastellaan sotilasdoktriinin keskeisiä sotilaspolitiikkaa koskevia linjauksia sekä sotilasdoktriinin muotoa sotilaspoliittisena toimenä ja tahtotilana.

4.3.2 Venäjän Federaation Sotilasdoktriini³⁸⁵

Venäjän sotilasdoktriini on toinen keskeinen sotilaallista strategista suunnittelua ohjaava asiakirja ja samalla keskeinen sotilaspoliittinen toimi ja kannanotto. Se täydentää sotilaspolitiikan osalta Venäjän kansallisen turvallisuuden strategiaa ja antaa perusteet sotilaspolitiikan toteuttamiselle. Sotilasdoktriinia päivitetään vastaamaan Venäjän sotilaspoliittista toimintaympäristöä, uhkakuvia ja sodankäyntitapoja. Sen sisällössä on otettu huomioon myös muiden strate-

³⁸¹ Venäjän Kansallisen turvallisuuden strategia vuoteen 2020. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года

³⁸² Tsygankov, A. 2014, 19–22

³⁸³ mm. Pursiainen, C. 1999.

³⁸⁴ Баранов, Н.А. www

³⁸⁵ Военная доктрина Российской Федерации (2014)

<http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>

gista suunnittelua ohjaavien asiakirjojen³⁸⁶ antamat perusteet sotilaallisen turvallisuuden kehittämiseksi. Sotilasdoktriinissa ilmaistaan myös Venäjän asevoimien sodankäyntitavat.³⁸⁷

Sotilasdoktriini jakautuu neljään osaan, jotka ovat: 1) Yleinen osa, 2) Vaarat ja uhkat, 3) Sotilaspolitiikka ja 4) Puolustuksen sotilaallis-taloudellinen turvaaminen. Yleinen osa antaa perusteet ja osoittaa sotilasdoktriinin tavoitteet. Siinä korostetaan doktriinin puolustuksellista luonnetta. Juntunen on arvioinut sotilasdoktriinin heijastavan valtion virallisia puolustukseen ja puolustusvalmisteluihin kuuluvia näkökulmia.³⁸⁸ Forsström näkee asian samalla tavalla. Hänen mukaansa doktriinissa korostetaan Venäjän sodankäyntitavoista puolustuksellisuutta.³⁸⁹ Sotataidollisesti tarkasteltuna sotilasdoktriinin puolustuksellisuus ei kuitenkaan tarkoita välttämättä sitä, että Venäjän asevoimien pääsodankäyntitapa olisi puolustus. Pikemminkin doktriinin, Forsströmin sekä Juntusen esittämät näkemykset viittaavat edelleen kansallisen turvallisuuden pyrkimykseen eli Venäjän koskemattomuuden ja intressien puolustamiseen. Sotataidollinen elementti mahdollistaa näiden toteuttamisen eri sodankäyntitavoilla, sekä puolustamalla että hyökkäämällä.³⁹⁰

Sotilasdoktriini määrittelee käsitteet sotilaallinen turvallisuus, vaara, uhka ja konflikti sekä aseellinen konflikti, paikallinen, alueellinen ja laajamittainen sota. Lisäksi määritellään sotilaspolitiikan käsite sekä sotilaallisia käsitteitä.³⁹¹ Doktriini jakaa myös vaarat ja uhat sisäisiin ja ulkoisiin. Tämä vastaa aikaisemmin tässä luvussa tehtyä tulkintaa sotilaspolitiikan kah-tiajaosta. Doktriinin mukaan Venäjän ulkoisista vaaroista pahin on Naton ja sen liittolaisten laajentuminen Venäjän rajoille. Samalla sotilasdoktriinissa korostetaan myös sotilaallisen tyhjiön vaarallisuutta Venäjän ja sen liittolaisten rajojen läheisyydessä. Uusi piirre on Georgian separatistialueiden, Etelä-Ossetian ja Abhasian nimellinen huomioiminen sotilasdoktriinis-sa. Venäjä ilmaisee näiden alueiden kuuluvan sille tärkeisiin alueisiin ja takaavansa myös niiden turvallisuuden.³⁹² Näiden alueiden huomioiminen vastaa Venäjän esittämään näkemykseen sotilaallisen tyhjiön vaarallisuudesta. Venäjä liittää alueet tällä tavoin myös entistä tiu-

³⁸⁶ Näitä ovat muun muassa Kansallisen turvallisuuden strategia vuoteen 2020, Ulkopoliittinen konseptio, Meri-sotadoktriini, Arktisen alueen kehittämisen strategia ja pitkän aikavälin sosioekonomisen kehittämisen konseptio.

³⁸⁷ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

³⁸⁸ Juntunen, A. 2012, 110

³⁸⁹ Forsström, P. 2015.

³⁹⁰ Haastateltava A. 2014.

³⁹¹ Военная доктрина Российской Федерации (2014)

<http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>

³⁹² Военная доктрина Российской Федерации (2014)

kemmin myös sotilaspoliittisesti omaan vaikutuspiiriinsä. Liittäminen on Venäjän puolelta osoitus sotilaspoliittisten suhteiden virallistamisesta ja ulospäin myös omista intresseistä.

Tutkimuksellisesti rajojen korostaminen sotilasdoktriinissa on merkittävä ilmiö. Doktriini kuvaa useassa eri yhteydessä liittolaisten turvallisuutta ja korostaa niiden merkitystä Venäjän turvallisuuden takaamisessa. Doktriinissa kuitenkin huomautetaan, että Venäjä pyrkii myös turvaamaan liittolaistensa turvallisuuden, ei pelkästään laske omaa puolustustaan niiden vaaraan. Tutkimuksen teoreettisen näkökulman mukaan kyseessä on sotilaallisen turvallisuuden takaaminen geopoliittista ulottuvuutta ja yhteisöllisyyttä korostamalla. Liittolaisten merkitys korostuu etenkin Venäjän lähialueilla, joista käytännössä kaikki ovat Venäjän itselleen tärkeäksi katsomia ja sen etupiiriin kuuluvia valtioita. Tällöin semanttinen liittolaisuussuhde voi syntyä ainakin kulttuuristen, kielellisten, uskonnollisten tai poliittisten suhteiden ja yhteisen uhkakuvakäsityksen kautta. Rajan merkitys alueellisen tarkastelun kautta korostuu. Liittolaisuus voi tarkoittaa sitä, että Venäjä tulkitsee omien rajojensa kulkevan liittolaisvaltion ulkorajalla. Tämä on osa konstruktivistista kuvitteellista maantieteellistä tulkintaa, joka vähentää fyysisten valtiollisten rajojen merkitystä sotilaspolitiikassa ja samalla kansallisen turvallisuuden takaamisessa.

Uhkista korostetaan ennen kaikkea ideologisten vastakkainasettelujen vaarallisuutta kansalliselle turvallisuudelle. Tällaiset vastakkainasettelut voivat johtaa paikallisiin konflikteihin, jotka voivat laajentua myös Venäjän rajoille. Erityinen uhka on sotilaallinen voimannäyttö Venäjän rajojen läheisyydessä. Vaaroja ovat muun muassa kansainvälisen poliittisen järjestelmän ja Venäjän liittolaisten turvallisuuden järkkäminen. Vaarana nähdään myös sotilaallisen voiman käyttö konfliktien ratkaisemiseksi ilman YK:n hyväksyntää ja Venäjän ja sen liittolaisten sisäisiin asioihin puuttuminen. Uhkina nähdään muun muassa sotilaallisten ryhmitymien muodostuminen ja mobilisointi Venäjän ja sen liittolaisten läheisyydessä.³⁹³ Ideologisen uhkan korostaminen kuvaa Venäjän jatkuvaa kamppailua tilasta, identiteetistä ja sitä kautta vaikutusvallasta. Oman konstruktiivisen tilan muodostaminen ja luominen kansallisissa virallisissa asiakirjoissa on merkittävä strategisen kommunikaation muoto sekä Venäjän sisäisesti ja ulospäin. Ilmaiseamalla oman tilansa ja tavoittelemalla kuvitteellisia rajojaan, Venäjä kuvainnollisesti tulkittuna oikeuttaa itsensä puolustamaan oikeuksiaan kyseisessä tilassa ja samalla rajaa muut ideologiset sekä muut vaikuttajat pois tältä alueelta. Se voi myös tällä tavoin perustella omia toimiaan vetoamalla strategisiin asiakirjoihin.

³⁹³ Военная доктрина Российской Федерации (2014)

Sotilasdoktriinin kolmas luku määrittää Venäjän sotilaspolitiikan suuntaviivat ja yhteistyöalueet sekä osoittaa myös sotilaspolitiikalle keinot. Sotilaspolitiikan määritelmiä ja tavoitteita on käsitelty aikaisemmin tässä luvussa, joten näitä sotilasdoktriinin osioita ei tässä yhteydessä toisteta. Sotilaspolitiikan keinojen näkökulmasta doktriinin kolmas luku osoittaa keinoja ja toimijoita sotilaspolitiikan toimijoiden käyttöön. Samalla se osoittaa keinoiksi myös muutamia aikaisemmin vain sivuttuja kokonaisuuksia. Yksi näistä on sotilaspoliittinen yhteistyö. Yhteistyössä korostetaan sen kahdenvälistä ja monikansallista ulottuvuutta. Erityisen tärkeä on Venäjän johtamien sotilaspoliittisten järjestöjen KTSJ:n ja SYJ:n sekä monikansallisen ETYJ:n rooli sotilaspolitiikan yhteistyökanavana. Kahdenvälisten suhteiden osalta strategiset liittolaiset korostuvat ja erityisen painoarvon saavat sijoilla yksi ja kaksi olevat 1) Valko-Venäjä ja 2) yhtenä kokonaisuutena mainitut Etelä-Ossetia ja Abhasia. Edellä mainittu KTSJ tulee vasta sijalla kolme. Sotilaallisen yhteistyön näkökulmasta myös osallistuminen YK:n rauhanturvatoimintaan ja taistelu terrorismia vastaan nostetaan esiin sotilaspolitiikan välineenä.

Sotilasdoktriinia pidetään yleisesti Venäjän sotilaspolitiikan tärkeimpänä asiakirjana.³⁹⁴ Se ilmaisee valtionjohdon viralliset näkemykset Venäjän sotilaallisen turvaamisen takaamiseksi. Sotilasdoktriinin perustana toimivat toimintaympäristön analyysiin perustuvat uhat ja vaarat Venäjän ja sen liittolaisten turvallisuudelle.³⁹⁵ Näihin doktriinissa esitettyihin uhkakuviin vastataan sotilaspolitiikan keinoin. Sotilaallisia keinoja voidaan käyttää Venäjän ja sen liittolaisten puolustamiseen vasta poliittisten, diplomaattisten ja muiden pehmeämpien keinojen, kuten taloudellisten pyrkimysten epäonnistuttua. Sotilasdoktriinin antamia perusteita voidaan konkretisoida ja tarkentaa Presidentin ilmoituksella liittovaltuustolle tai sotilaallisessa strategisessa suunnittelussa. Sotilasdoktriini määrittää perusteet ja puitteet Venäjän sotilaspolitiikalle ja eri sotilaspoliittisten toimijoiden julkilausumat ovat korjausliikkeitä, joilla tarkennetaan doktriinissa ilmaistuja tahtotiloja.³⁹⁶ Puolustusteollisuuden ja sitä kautta materiaalisen yhteistyön merkitys vaikuttaa doktriinin perusteella entistä keskeisemmältä sotilaspolitiikan välineeltä. Doktriinin viimeinen osio on omistettu puolustusteollisuudelle ja sen rahoitukselle. Tällä korostetaan materiaalin keskeistä roolia sotilaallisen voiman kehittämisessä ja pidäkkeen muodostamisessa. Samalla se muodostaa keskeisen osan Venäjän sotilaspoliittista konstruktiota.

³⁹⁴ Haastateltava A. 2014.

³⁹⁵ военные угрозы и военные опасности. Sotilaalliset uhat ja vaarat.

³⁹⁶ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

Sotilaspolitiikan keskeinen osa on asevoimien organisaation ja sen eri osa-alueiden suorituskyvyn ja valmiuden kehittäminen, joka on sotilaspolitiikan osa-alueista keskeinen elementti. Sotilasdoktriinissa esitetään kansainväliseen yhteistyöhön ja ulkopoliitiikkaan liittyviä kokonaisuuksia, mutta kokonaisuudessaan sen painopiste on kuitenkin konventionaalisen elementin kehittämisessä. Sotilasdoktriini ottaa kantaa myös mahdolliseen ydinaseen käyttöön, mutta korostaa sen olevan keskeinen osa strategista pidäkettä ja ennen kaikkea puolustuksellinen toimi. Ydinaseen mainitseminen voidaan tulkita uhkakuvatarkasteluun viitaten yhdeksi keskeiseksi konstruktiviseksi välineeksi, jolla pyritään luomaan kuva riittävän vahvasta ja korkeassa valmiudessa olevasta aseellisesta komponentista ja samalla luomaan juuri mainittu uhka ja pidäke muille toimijoille.

Kokonaisuudessaan sotilasdoktriini määrittää hyvin yksityiskohtaiset osa-alueet, joissa sotilaspolitiikka toimii ja mihin osa-alueisiin se jaetaan. Yhdessä kansallisen turvallisuuden strategian sekä muiden yleistä sotilasdoktriinia täydentävien asiakirjojen kanssa sotilaspolitiikalle voidaan osoittaa selkeät päämäärät sekä myös käytettävissä olevat keinot. Sotilaspolitiikan liittymistä kansallisen turvallisuuden takaamiseen osana ulkopoliittista vaikuttamista ja toimintaa on tarkasteltu aiemmin tässä luvussa. Sotilaspolitiikan keinovalikoiman täydentämiseksi tarkastellaan seuraavaksi Venäjän ulkopoliittista konseptiota ja pohditaan sen liittyntäpintoja sotilaspoliittisiin toimiin ja arvioidaan sen antamia perusteita sotilaspolitiikan toteuttamiselle.

4.3.3 Ulkopoliittinen konseptio ³⁹⁷

Ulkopoliittinen konseptio määrittää Venäjän ulkopoliitiikan suunnan, tavoitteet, prioriteetit ja määrittää keinovalikoiman. Sotilaspolitiikkaan ulkopoliittinen konseptio antaa yleiset suunta-
viivat, päämäärän ja kehykset, joiden sisällä ja joiden kanssa sotilaspolitiikkaa toteutetaan. Ulkopoliittinen konseptio täydentää sotilasdoktriinin keinovalikoimaa. Se määrittää sotilaspolitiikalle reunaehtoja, mutta mahdollistaa sotilaspoliittisten toimijoiden ja keinojen käytön osana ulkopoliitiikkaa. Ulkopoliittinen konseptio on aikaisemmin mainittujen strategista suunnittelua ohjaavien asiakirjojen ohella keskeinen sotilaspoliittinen asiakirja. ³⁹⁸

Sotilaspolitiikka mainitaan konseptiossa useaan otteeseen liittymäpintana ulkopoliitiikan tavoitteisiin. Sotilaspolitiikan ulottuvuus ilmenee kuitenkin selvimmin puhuttaessa kansallisesta

³⁹⁷ Концепция внешней политики Российской Федерации Venäjän federaation ulkopoliitiikan konseptio, vahvistanut Venäjän federaation presidentti 12.7.2008, <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>

³⁹⁸ Juntunen, A. 2012, 108

turvallisuudesta. Tässä yhteydessä myös ulkopoliittinen konseptio jakaa ulkopoliitiikan ulottuvuuden kahtia sisäiseen ja ulkoiseen turvallisuuteen.³⁹⁹ Ulkopoliitiikka mainitaan myös keskeisenä tekijänä kansallisten intressien turvaamisessa. Kansalliset intressit ja niiden suojaaminen liittävät ulkopoliitiikan päämäärät ja tavoitteet yhteen sotilaspolitiikan kanssa. Tällä tavoin sotilaspolitiikka yhdessä ulkopoliitiikan kanssa näyttäytyy rinnakkaisena vaikutuskeinona. Molempien päämääränä on kansallisen turvallisuuden takaaminen ja Venäjän intressien turvaaminen. Näiden sisällöllistä arviointia ja konkreettisia tavoitteita on tarkasteltu kriittisesti jo aikaisemmin tässä tutkimuksessa. Erityisenä tehtävänä sotilaspolitiikalle nähdään sotilaallisen epätasapainon korjaaminen ja sen kautta sotilaallisen turvallisuuden luominen luottamusta rakentamalla. Päämäärää voidaan kuvata hyvin konstruktivistisena ja tulkinnanvaraisena.

Keinovalikoimaa tarkasteltaessa konseptio nostaa esiin talouden ja energioresurssit sekä niiden siirtoreitit. Nämä kuvataan merkityksellisinä tekijöinä, joiden kautta voidaan luoda sekä ulkopoliittisia että turvallisuusnäkökulmasta tarkasteltuna myös sotilaallisia suhteita. Samalla tämä avaa myös keinovalikoimaa sotilaspolitiikan käyttöön. Turvallisuuden näkökulmasta korostetaan myös asevalvontasopimusten ja rauhanturvaamisen merkitystä osana ulkopoliitiikkaa. Nämä kaksi merkityksellistä sotilaspoliittista kokonaisuutta nähdäänkin sotilaspoliittisina vakautta tuovina tekijöinä. Alueellisen turvallisuuden näkökulmasta Venäjä korostaa vastuutaan valtiollisena toimijana. Tämä liittyy konseption sinänsä muuten konstruktivistisen tarkastelun yhteen tutkimuksellisen poliittisen realismin kanssa. Korostamalla valtion suvereeniteettia ja koskemattomuutta konseptio määrittää valtion keskeiseksi tekijäksi, joka osana geopolitiittista alueiden hallintaa vastaa myös valtiollisten rajojen asettamiin turvallisuusvaatimuksiin. Realismin merkitystä ei kuitenkaan kannata liikaa korostaa, sillä myös konstruktivistit huomioivat valtiot keskeisinä toimijoina ja korostavat myös rajojen muokkautuvuutta kontekstista ja tilanteesta riippuen. Valtioiden nähdään siis keskeisinä toimijoina, mutta rajat ylittävien ilmiöiden turvaaminen, kuten esimerkiksi energioresurssit ja niiden siirtoreitit nähdään eräänlaisen yhteisön perustaksi, jonka avulla tämän tekijän turvallisuusintressi voidaan täyttää valtiollisten toimijoiden vaikutuspiirin rajat ylittävänä ilmiönä.

Luonteeltaan ulkopoliittinen konseptio näyttäytyy enemmän konstruktivistisena mielikuviin vaikuttavana asiakirjana, joka kuvastaa Venäjän ideologisia tavoitteita osana maailmanjärjestyä. Kansallisen identiteetin muodostajana ja Venäjän paikan määrittäjänä konseptio on ehkä

³⁹⁹ Концепция внешней политики Российской Федерации

eniten sidoksissa sotilaspolitiikan kanssa.⁴⁰⁰ Tämä tekee sen tavoitteenasettelusta ja keinovälikoimasta päämäärän eli kansallisten intressien ja turvallisuuden näkökulmasta sotilaspolitiikan kannalta merkityksellisen dokumentin. Ideologisen vastakkainasettelun vähentyminen Kylmän Sodan päättymisen jälkeen nostetaan sotilaspoliittisena tekijänä esiin.⁴⁰¹ Ideologisten tekijöiden kautta ulkopoliittinen konseptio korostaa Venäjän paikkaa kaksinapaisen maailmanjärjestyksen toisena geopoliittisena keskuksena sekä korostaa sen paikkaa Euraasian semanttisena keskuksena. Tämä merkitys liittyy ulkopoliittisen konseption suoraan tutkimukselliseen viitekehykseen.

Venäjän asemaa Euraasian geopoliittisena keskuksena korostetaan. Tämä ilmaistaan selvästi puhuttaessa erityisesti alueellisista ulottuvuuksista. Geopoliittisesti tarkasteltuna konseption rooli liittolaisten ja rajojen määrittämisessä näkyy eri sotilaspoliittisten ja ulkopoliittisten liittojen tarkastelussa. Konseptiossa ilmaistaan nykyisten sotilaspoliittisten liittojen kykenemättömyys taata valtioiden edut ja puolustautua eri uhkia vastaan. Varsinaisten valtiollisten rajojen merkitys ilmaistaan vähentyneeksi ja tavoitteena onkin ratkaista tavoitteet ensisijaisesti diplomatian keinoin.⁴⁰² Tämä korostaa kuitenkin ideologisten rajojen joustavuutta ja korostaa tavoitteenasettelun merkitystä. Tämä taas vaikuttaa kumppaneiden ja yhteistyötahojen valintaan. Venäjän näkökulmasta korostetaan sille tärkeiden alueiden merkitystä turvallisuuden takaamisessa. Tutkimuksellisesti on merkittävää kuvitteellisen maantieteen näyttäytyminen alueista ja rajoista puhuttaessa. Tämä näkyy konseptiossa siten, että geopoliittista asemaa tarkasteltaessa kuvataan liittolaisten merkitystä Venäjän turvallisuudelle ja yhteisten intressien turvaamisessa koko Euraasian alueella. Rajojen joustavuus ja liikkuvuus etenkin näillä alueilla sekä Venäjän toimet voidaan Ulkopoliittisen konseption antamien perusteiden avulla tällä tavoin perusteella.

Konseptio nostaa myös esiin KTSJ:n ja Ivyn merkityksen Venäjän ulkopolitiikassa. Vaikka sotilaspoliittisten liittojen osittainen kykenemättömyys kansallisen turvallisuuden takaamisessa nostetaan edellä merkittäväksi tekijäksi, tuo tämä huomio lisäarvoa näiden liittojen merkityksestä. Mielestäni voidaan arvioida, että näiden liittojen merkitys vastaa Venäjälle geopoliittisesti tärkeiden alueiden problematiikkaan. Perinteisinä sotilasliittoina voidaan pitää Kylmän sodan aikaisia järjestöjä, jotka on nyt korvattu Venäjän määrittämällä perusteilla myös kulttuuristen, kielellisten ja maantieteellisten tekijöiden näkökulmasta sen johtamalla

⁴⁰⁰ Концепция внешней политики Российской Федерации

⁴⁰¹ Концепция внешней политики Российской Федерации

⁴⁰² Концепция внешней политики Российской Федерации

liitoilla. Konseptio korostaa tästä näkökulmasta erityisesti entisten Ivy-alueen maiden merkitystä Venäjän intresseissä ja yhteenkuuluvuutta sen kanssa.

Konseptio on luonteeltaan hyvin konstruktivistinen ja erilaisia suhteita ja merkityksiä kuvaileva dokumentti. Sen tulkinnassa voidaan erottaa mielestäni hyvin venäläinen kulttuurisemioottinen lähestymistapa, jonka kautta luodaan liittoja ja merkityksiä eri asiakokonaisuuksien ja yhteyksien avulla. Keskeinen tekijä ulkopoliittisessa konseptiossa on korostettu Venäjän paikka Euraasian keskuksena. Tätä korostetaan useassa eri yhteydessä. Keskeinen termi tälle keskukselle ja sitä ympäröivälle alueelle on Русский Мир – venäläinen maailma. Tämän ympärille rakentuu myös konseption alueellinen ulottuvuus, jonka avulla konseptiossa perustellaan ulkopoliitiikan suunta ja painopistealueet. Keskeisiä tekijöitä, joiden perusteella poliittisista painoarvoa mitataan ovat etenkin kulttuuri, venäjän kieli ja uskonto. Näistä Venäjän rajojen ulkopuolella olevien kansalaisten ja venäjän kieltä puhuvien merkitys myös ulkopoliitikassa on konseption perusteella erityisen suuri. Venäjä korostaa konseptiossaan myös merialueiden kuuluvan kiinteästi sen hallitsemaan tilaan. Erityisen merkittäviksi nostetaan Mustanmeren ja Kaspianmeren merkitys raja-alueilla. Tämä ulottuvuus määrittää osaltaan myös Venäjän intressipiiriä ja geopolittista tilaulottuvuutta entistä laajemmalle alueelle. Tämä on toisaalta tulkintakysymys ja riippuu miten lukija asian ulottuvuuden ymmärtää. Tämä on yksi konseption konstruktivistisista ulottuvuuksista, joka kuvaa yhteisten ymmärrysten merkitystä yhteisen alueellisen ulottuvuuden näkökulmasta.

Konseption merkitystä identiteetin korostamiseksi ja sitä kautta Venäjän paikan määrittämisessä voidaan pitää keskeisenä. Tutkimuksen viitekehyksen ja sen semanttisen kehyksen kautta on osoitettavissa myös Ulkopoliittisen konseption avulla se, että Venäjä määrittää itsensä Euraasian keskuksena, jonka liittolaisia ovat ensisijaisesti ne Ivy-alueen valtiot, joiden kanssa Venäjä kokee omaavansa yhteyden mainituilla perusteilla. Tämä rakentaa näiden yhteistä identiteettiä ja määrittää myös kehyksen ulkopuolelle kuuluvat valtiot. Tällainen mielikuvilla rakentaminen on juuri kuvitteellisen maantieteen mukaisesti perusteltua. Konseptio määrittää myös uhkia Venäjälle, joita tarkastellaan tarkemmin luvussa 4.4. Tutkimuksellisesti merkittävää on se, että edellä tarkasteltuja semanttisia kategorioita käytetään myös uhkien kuvaamisessa ja luokittelussa. Keskeisiä uhkia ovat sotilaspoliittisesti Nato ja Yhdysvallat, joiden asema ja sotilaallisen voiman lähentyminen kohti Venäjän muokkautuvia rajoja muodostavat uhkan kansalliselle ja venäläiselle alueelle⁴⁰³. Näiden voidaan katsoa edustavan poliittista

⁴⁰³ Русский Мир

sekä ideologista periferiaa. Samalla ne ovat hyvin perinteinen kulttuurinen ja kielellinen vastakohta Venäjälle. Toinen merkittävä uhkan muodostava tekijä on uskonnollinen vastakainasettelu. Venäjä katsoo ekstremismin ja terrorismin syntyvän maantieteellisestä Lähi-idästä nousevista uskonnollisista ja etnisistä lähtökohdista, jotka ovat merkityksellisiä vastakohtia Venäjän keskustan semanttiselle ajattelumallille ja itseydelle.

Tarkastellut viralliset dokumentit ovat siis kirjallinen muoto virallisten sotilaspoliittisten kannottojen määrittämiseksi ja sotilaspolitiikan perusteiden julkituomiseksi. Asiakirjojen antamaa informaatiota voidaan pitää Sotilasdoktriinia lukuun ottamatta pitää melko laajasti tulkittavana ja melko vapaan kehyksen sekä toimintatavat mahdollistavana kokonaisuutena. Näiden dokumenttien antamaa informaatiota täydentävät yksityiskohtaisemmat sotilaspoliittiset toimet, joiden avulla virallisten asiakirjojen informaatiota tarkennetaan sekä tarvittaessa korjataan. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa poliittisen ja sotilaspoliittisen johdon katsaukset, puheet ja julkilausumat, joiden antamaa informaatiota ja roolia sotilaspolitiikassa tarkastellaan seuraavassa.

4.3.4 Sotilaspoliittisen toimintakontekstin rakentaminen – konstruktivistinen näkökulma kansallisen turvallisuuden takaamisessa

Tässä luvussa on käsitelty Venäjän poliittista toimintaa ohjaavia asiakirjoja. Niiden kautta on tarkasteltu virallisten dokumenttien antamaa ohjausta Venäjän poliittiselle johdolle erityisesti sotilaspolitiikan näkökulmasta. Sotilaspolitiikan ja ulkopoliitiikan on aikaisemmin todettu tavoittelevan samaa päämäärää eli Venäjän kansallisen turvallisuuden takaamista, mutta niiden keinovalikoiman on todettu poikkeavan joltain osin toisistaan.⁴⁰⁴ Viralliset asiakirjat ovat dokumentteja, joita muokataan tarpeen mukaan kuvaamaan maan virallisia linjoja, päämääriä ja suhteita toimintaympäristöön. Asiakirjoja ei päivitetä jatkuvasti, mikä johtaa siihen, että niiden antama sotilaspoliittinen informaatio heijastaa reaktiivisesti tapahtunutta kehitystä. Niiden rooli voidaan nähdä yhteisiä ymmärryksiä luovina kokonaisuuksina, jotka ovat ennustavia ja luottamusta rakentavia asiakirjoja. Historiallisen perspektiivin avulla strategiat ja doktriinit määrittävät päämääriä ja tarvittaessa poikkeavia trendejä Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikalle. Samalla ne antavat suuntalinjoja päätöksentekijöille.⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Ulkopoliitiikka pyrkii ensisijaisesti päämääriinsä diplomatian ja soft powerin keinoin. Sotilaspolitiikan on tässä työssä arvioitu painottuvan enemmän sotilaallis-diplomaattisiin keinoihin eli asevoimakomponentin kehittämiseen sekä ennaltaehkäiseviin sotilaspoliittisiin sopimuksiin ja yhteistyöhön muiden valtioiden kanssa. Sen ulottuvuudet on määritelty tässä työssä sekä sisäiseen että ulkoiseen toimintakenttään.

⁴⁰⁵ Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 407–408 ja myös Minasyan, S. 2015.

Asiakirjojen lisäksi keskeinen osa poliittista toimintaa ja vaikuttamista⁴⁰⁶ on valtion poliittisen johdon julkilausumilla eli puheilla ja muilla teksteillä. Virallisen johdon julkilausumia voidaan pitää keskeisenä poliittisen vaikuttamisen muotona.⁴⁰⁷ Puheilla ja kannanotoilla voidaan katsoa olevan asiakirjojen antamaa linjaa täydentävä tai korjaava vaikutus.⁴⁰⁸ Venäjän kontekstissa poliittisen johdon julkilausumilla on historiallisesti vahva sosiaalisesti vaikuttava ja konstruktiiivinen rooli.⁴⁰⁹ Venäjällä myös presidentin asemalla valtion virallisen linjan määrittäjänä on pitkät perinteet. Sen vuoksi valtiollisen johdon puheita kuunnellaan ja niitä pidetään Venäjän virallisen mielipiteen tulkitsijana.⁴¹⁰ Julkilausumilla voidaan tarvittaessa korjata politiikan suuntaa virallisia asiakirjoja nopeammin. Tällöin voidaan politiikan suuntaa ohjata muuttuneen tilanteen mukaisesti kansallisen turvallisuuden tai muun poliittisen päämäärän kannalta tarvittavaan suuntaan.⁴¹¹ Samalla valtionjohdon julkilausumilla on toimintaympäristöön vaikuttava merkitys. Näillä voidaan katsoa olevan merkitystä sosiaalisen kontekstin, erityisesti sotilaspoliittisen toimintaympäristön ja sitä kautta Venäjän paikan ja identiteetin määrittämisessä.⁴¹²

Sosiaalisen kontekstin rakentaminen on toimijasidonnaista. Siihen vaikuttavat toimintaympäristö, hyväksytyt toimintatavat ja yhteiset arvot sekä sosiaalinen ymmärrys itsestä ja toisesta. Tärkeä osa Venäjän identiteetin ja sosiaalisen kontekstin rakentamista on keskeisillä valtionjohdon julkilausumilla. Konteksti- ja toimijasidonnaisuus ovat siis keskeisimmät vaikuttajat myös sotilaspoliittisen kontekstin luomisessa.⁴¹³ Sotilaspolitiikan näkökulmasta edellä mainituilla tekijöillä on mahdollista luoda kuva Venäjästä, sen uhkista ja hakea sisäisen hyväksynnän kautta oikeutusta omille ulko- ja sotilaspoliittisille toiminnoille. Tämä rakentamisen prosessi pitää sisällään sekä ulkoisen että sisäisen ulottuvuuden. Tsygankov on kuvannut poliittisen toiminnan keskeisiä elementtejä sosiaalisen kontekstin rakentamisessa. Hänen mukaansa poliittisilla toimijoilla on oltava relevantti sosiaalinen ja poliittinen konteksti, jossa he toimivat. Hänen mukaansa jokainen etenkin, ulkopoliittinen toimi, on tarkasteltava aina osana kontekstia. Ilman tätä tarkastelukulmaa toimet saattavat vaikuttaa tai näyttäytyä täysin tarkoi-

⁴⁰⁶ Mielipidevaikuttamisen ja kontekstin rakentamisen lisäksi keskeisiä vaikuttamisen muotoja ovat myös ensin näkin sisäinen vallankäyttö, kansallisten intressien korostaminen, omien toimien oikeuttaminen kansalliseen turvallisuuteen ja intresseihin vetoamalla jne. Näiden voidaan arvioida myös keskeisiä sotilaspolitiikan toimintalinjoihin vaikuttavia tekijöitä.

⁴⁰⁷ Tsygankov, A. 2014, 19–20

⁴⁰⁸ Mäkinen, S. 2014.

⁴⁰⁹ Tsygankov, A. 2014, 19–20

⁴¹⁰ Mäkinen, S. 2014. Michelsson, C. 2015.

⁴¹¹ Малашенко, А. 2013, 152

⁴¹² Tsygankov, A. 2014, 19–20

⁴¹³ Tsygankov, A. 2014, 19–20

tetusta poikkeavalta.⁴¹⁴ Ulkopoliittista ulottuvuutta korostettaessa on huomioitava myös sotilaspoliittinen ulottuvuus, näiden väliset yhteydet sekä molempien pyrkimys Venäjän kansallisen turvallisuuden takaamiseen.

Toimija- ja kontekstisidonnaisuuden lisäksi tärkeä osa poliittisten toimijoiden vaikuttamista ovat kieli- ja kulttuuritekijät. Tsygankov kuvaa tätä yhteyttä kulttuurispesifiseksi, jossa politiikan kontekstin rakentaminen tapahtuu kulttuuristen ja kielellisten tekijöiden kautta. Hänen mukaansa paikallisen kulttuurisen, poliittisen, historiallisen ja moraalisen perustan tunteminen auttaa ymmärtämään valtion kansainvälistä ulottuvuutta. Näihin tekijöihin voidaan vain vaikuttaa vain käyttämällä kontekstin ja yleisön ymmärtämiä termejä ja kieltä.⁴¹⁵ Tutkimuksellisesti tämä venäläinen näkökulma on lähes identtinen sosiaalisen konstruktivismin korostamisen tekijöiden kanssa. Venäjän ja entisen Neuvostoliiton alueella tätä on kutsuttu myös inertiksi, venäjän kielen ja kulttuuristen tekijöiden yhteiseksi voimaksi, joka yhdistää alueen valtioita ja mahdollistaa niiden ymmärtämisen myös kansainvälisessä tarkastelussa.⁴¹⁶ Tutkimuksen kohteena olevan Kaukasian alueella on tunnistettavissa yhteisiä nimittäjiä, jotka tekevät siitä yhden monikulttuurisen ja -etnisen alueen, jolla on oma tai pikemminkin omia sisäisiä yhteisöjään⁴¹⁷, jotka perustuvat yhteiseen kontekstiin, useimmiten uskontoon, historiaan, kieleen tai kulttuuriin.⁴¹⁸

Kontekstin rakentaminen on tärkeä osa kansallisen identiteetin luomista. Siinä korostuvat kansallisesti tärkeät piirteet, joita edellä on kuvattu muun muassa kulttuuristen tekijöiden avulla. Rakentamisen keskeinen muoto on poliittinen ja yhteisöllinen diskurssi, joka luo ymmärrystä, kuvaa arvoja ja muokkaa yhteisöllisyyttä. Tämä on jatkuvasti muokkautuva sosiaalinen ympäristö, jossa puheilla ja julkilausumilla on keskeinen rooli.⁴¹⁹ Kielen, kulttuurin ja muiden yhteisöllisten tekijöiden yhdistävä ja erottava vaikutus on semanttisessa mielessä merkittävä havainto. Näiden tekijöiden korostaminen osana venäläistä kontekstia ja identiteetin rakentamista vahvistavat tutkimuksen teoreettista tarkastelukulmaa. Semanttisen kehän rakentaminen sosiaalisesti rakentuvilla yhteisillä tekijöillä on olennainen osa kuvitteellisen maantieteen näkökulmaa tilan rakentamisessa. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna voidaan vah-

⁴¹⁴ Tsygankov, A. 2014, 20

⁴¹⁵ Tsygankov, A. 2014, 21

⁴¹⁶ Iskandaryan, A. 2011, 14

⁴¹⁷ Termiä on käyttänyt alun perin Benedict Anderson, jonka käyttämä termi – Imagined communities – tarkoitti alun perin rajoista riippumattomia yhteisöjä, jotka muodostuivat ihmisten mielissä erilaisiksi kokonaisuuksiksi tiettyjen semanttisten tekijöiden perusteella. Termiä on sovellettu jatkossa nimenomaan konstruktivisen tutkimusotteen alla omana ”kuvitteellisen maantieteen” nimisenä soveltavana tutkimusotteena.

⁴¹⁸ Iskandaryan, A. 2011, 10–11

⁴¹⁹ Tsygankov, A. 2014, 22. Mäkinen, S. 2014.

vistaa sosiaalisen vaikuttamisen ja kulttuuristen sekä kielellisten tekijöiden merkitys olennaisena osana Venäjän kansallisen identiteetin rakentamista. Samalla keskeiset omiksi tulkittavat piirteet tekevät rajan Venäjän geopolitiittiseen muokkautuvaan tilaan, kulloinkin korostettavien semanttisten merkitysten perusteella. Tässä yhteydessä on huomioitava myös se, että määritelmät eivät ole pelkästään neutraaleja, arvovapaita ja erilaisia käytänteitä kuvaavia. Niiden avulla voidaan myös luoda uusia ja muokata vanhoja käytänteitä sekä todellisuutta.⁴²⁰ Venäjän kontekstissa tätä voidaan pitää strategisen kommunikaation muotona, osana kansallisen turvallisuuden ja uhkakuvien rakentamisen sosiaalista prosessia.

Venäjän keskeisiä sotilaspoliittisia toimijoita ovat presidentti, pääministeri, puolustusministeri sekä asevoimien komentaja, eli Yleisesikunnan päällikkö.⁴²¹ Näiden henkilöiden voidaan katsoa toimivan sellaisessa asemassa Venäjällä, jossa he vaikuttavat maan sotilaspolitiikan keskeisiin suuntaviivoihin, ratkaisuihin ja osallistuvat niiden julkiseen esittämiseen.⁴²² Tällä perusteella heidän roolinsa korostuvat sotilaspoliittisen kontekstin muokkaajina. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokainen heidän esittämänsä julkinen lausunto voidaan tulkita sotilaspoliittiseksi kannanotoksi⁴²³. Näiden lausuntojen ulottuvuus voi olla joko ulospäin suunnattu ja ennaltaehkäisevä tai sillä voi olla sisäiseen turvallisuuteen vaikuttava ulottuvuus.

Lausunnoilla voidaan puhtaasti vallankäytön lisäksi kuvata Venäjän päämääriä, osoittaa kansalaisille ja muille valtioille Venäjän intressejä sekä osoittaa tarvittaessa tarve suunnan muutoksille. Näiden lisäksi julkilausumilla voidaan luoda ymmärrys, sosiaalinen toimintakonteksti, paitsi ulko- ja sisäpoliittisesta tilanteesta, myös maan sotilaspoliittisesta tilanteesta, päämääristä ja keinoista. Sotilaspoliittisten toimijoiden julkilausumille voidaan osoittaa myös muita konkreettisempia päämääriä. Niiden avulla voidaan kuvata esimerkiksi Venäjää vastaan kohdistuvat uhkat ja niiden muutokset. Lisäksi näillä voidaan osoittaa poliittinen tahto ja myös keinot uhkien torjumiseksi.⁴²⁴ Tämän julkilausumista muodostuvan kontekstin yhtenä tarkoituksena on rakentaa luottamusta sotilaspolitiikan välineisiin, lähinnä sotilaspoliittiseen johtoon ja asevoimiin sekä legitimoida tarvittaessa myös omien sotilaspoliittisten keinojen käyttö uhkia vastaan.⁴²⁵

⁴²⁰ Sipilä, J. 2013, 80

⁴²¹ www.government.ru ja Forsström, P. 2015. Määritelmiä ja tehtäväjakoa on tarkemmin kuvannut mm. Juntunen, 2012, 104–105

⁴²² Haastateltava A. 2014.

⁴²³ mukailen, Tsygankov, A. 2014, 22. Tsygankov tarkastelee tarkemmin ulkopoliittista toimintakontekstia ja siihen liittyvää keskeistä poliittisten toimijoiden roolia.

⁴²⁴ Suurlähettiläs Michelsson, C. 2015. Teemahaastattelu.

⁴²⁵ Mäkinen, S. 2014, Mirzoyan, S. 2015.

Kontekstin rakentamisessa keskeinen merkitys on myös käytettävillä ilmaisuilla, termeillä ja kielellä. Erilaiset vertaukset, kielikuvat sekä kansan ymmärtämän kielen käyttö auttaa sanoman oikeaa välittymistä.⁴²⁶ Kielikysymys lisää esimerkiksi Venäjän tapauksessa sosiaalisen ympäristön merkitystä, sillä niissä maissa, joissa käytetään venäjää *lingua francana*⁴²⁷, on kielellinen ja kulttuurinen vaikuttaminen helpompaa, koska kertojan tarkoittama ilmaus ei ole käänнос vaan pitää sisällään yleisölle ja tulkitsijalle suoraan alkuperäisen merkityksen.⁴²⁸ Osana uhkien kuvaamista tapahtuu myös Venäjän oman paikan ja sille kuuluvan tilan määrittämistä. Tilan määrittämisessä kuvataan myös rajat ja uhat sekä ystävät ja viholliset. Julkilausumissa voidaan nimetä suoraan ystäviä ja vihollisia, mutta kuvaamalla näitä vapaammin ja monimerkityksellisesti, jätetään yleisölle vapaus oman konstruktion ja merkityksien muodostamiseen.⁴²⁹ Tällä tavoin on mahdollista luoda sotilaspolitiikan kuva ja kehykset, jonka viitekehyksessä valtion poliittinen ja sotilaallinen johto toimii.⁴³⁰

Venäjän sotilaspoliittisten toimijoiden roolit voidaan jakaa siten, että ulkopoliitiikan yhteydessä tapahtuvasta sotilaspolitiikasta ja sen lausunnoista vastaavat presidentti sekä pää- ja ulkoministeri. Sotilaspolitiikan yleisestä kehittämisestä, linjauksista ja myös osin uhkakuvista vastaa puolustusministeri yhdessä muiden keskeisten ministereiden kanssa.⁴³¹ Asevoimien komentajan rooli on omilla julkilausumillaan kuvata asevoimien tilaa, kykyä ja kehitystarpeita osana suorituskyvyn kehittämisen rakentamista.⁴³² Sotilaspolitiikan konstruktivistisen kehyksen näkökulmasta nämä tasot voidaan jakaa karkeasti ulkoiseen ja sisäiseen ulottuvuuteen. Seuraavaksi tarkastellaan tästä näkökulmasta näiden keskeisten sotilaspoliittisten toimijoiden roolia ja heidän keskeisimpiä vaikutuskanavia osana sotilaspolitiikan rakentamisen prosessia. Tarkastelun yhteydessä tutkitaan muutamien esimerkkien avulla näiden toimijoiden konstruktivistisia julkilausumia ja niiden mahdollisesti sisältämiä sotilaspoliittisia ulottuvuuksia.

Poliittinen johto – ulkoinen ulottuvuus

Keskeiset poliittisen johdon puheet voidaan edellä mainituilla perusteilla sotilaspolitiikan osalta rajata presidentin, pääministerin ja puolustusministerin julkilausumiin. Ulkopoliittisen

⁴²⁶ Mäkinen, S. 2014.

⁴²⁷ interethnic communication language.

⁴²⁸ Iskandaryan, A. 2011, 10

⁴²⁹ Малащенко, А. 2013, 152

⁴³⁰ Markarov, A. 2015.

⁴³¹ www.government.ru, Haastateltava A. 2014.

⁴³² Forsström, P. 2015.

johdon eli käytännössä edellisten lisäksi ulkoministerin rooli käsitellään myös tässä yhteydessä. Asevoimien johdon rooli käsitellään omana kokonaisuutena.

Presidentin keskeisistä lausunnoista merkittävimpiä ovat vuosittaiset katsaukset valtion tilasta.⁴³³ Näissä puheissa presidentti on käsitellyt Venäjän kansainvälistä toimintaympäristöä sekä usein määritellyt myös uhkia Venäjän asemalle tai turvallisuudelle. Katsaus on myös sisältänyt teemoja tulevalle vuodelle sekä ennen kaikkea toiminut kansallisen ideologian ja venäläisen kulttuurin ja kansan ainutlaatuisen aseman kohotuspuheena. Viimeaikainen kehitys on näkynyt puheessa nationalismien korostumisena.⁴³⁴ Sen roolia voidaan pitää juuri ideologisenä ja samalla konstruktivistisena. Katsauksen avulla presidentti on määritellyt Venäjän geostrategisen, geopoliittisen ja kulttuurisen aseman (vrt. kuva 2). Vastaavasti sen antama sisältö mahdollistaa luokittelun, jonka perusteella voidaan määritellä ystävät eri tasoilla ja perusteilla, sekä määrittää erilaiset ja eri suunnista mahdollisesti kohdistuvat uhkat. Tämä on juuri sosiaalista konstruktivismia tai kuvitteellista maantiedettä, jossa oma paikka (kaiken keskuksena) sekä positiiviset että negatiiviset identifikaatiot pyritään tällaisen julkisen puheen kautta määrittelemään ja antamaan valtion johdon näkemys yhteiseksi ymmärrykseksi ja arvopohjaksi.

Esimerkkinä Putinin katsauksesta liittovaltuustolle voidaan nostaa esiin vuoden 2014 puhe. Puhe tarkasteli Venäjän tilaa hyvin geopoliittisessa mielessä.⁴³⁵ Se käsitteli Venäjän erityistä asemaa Euraasiassa, korosti hyvien naapurussuhteiden merkitystä ja nosti esiin erityisesti entisten Neuvostoliiton valtioiden itsenäisyyden ja suvereniteetin merkityksen. Puheessaan Putin korosti ”veljeskansojen” yhtenäisyyttä ja Venäjän roolia niiden turvallisuuden ja aseman tukemisessa.⁴³⁶ Samalla puhe korosti Venäjän kansalaisten ja slaavien keskeistä roolia.⁴³⁷ Tämän esimerkin perusteella voidaan nostaa esiin juuri kielellinen, kulttuurinen ja historialli-

⁴³³ Послание Президента Федеральному Собранию. Putin on myös järjestänyt keskustelutilaisuuden, jossa hän vastaa kansalaisten ja toimittajien esittämiin kysymyksiin suorassa lähetyksessä. Tämän informaatio-arvoa voidaan pitää kyseenalaisena, mutta sen sisältämät teemat antavat myös viitteitä poliittisen johdon tärkeäksi katsomista asiakokonaisuuksista.

⁴³⁴ Minasyan, S. 2015.

⁴³⁵ Alussa korostettiin puheen käsittelevän erityisesti aikaa, tilaa ja edessä olevia tehtäviä. Näiden käsitteiden voidaan katsoa olevan geopoliittisesti merkittäviä sekä tehtävien määrittävän myös maan sotilas- ja ulkopoliittista suuntaa. <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>.

⁴³⁶ <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>. "Россия на деле доказала, что способна защитить своих соотечественников, с честью отстаивать правду и справедливость". "Наша страна это сделала благодаря вам, граждане России"

⁴³⁷ Tämä voidaan tulkita laaja-alaisesti käsittämään kaikkia slaavikansoja, mutta puheessa tarkoitettiin todennäköisesti lähinnä Ukrainaa. Krimin Venäjään liittäminen Putin perusteli historiallisilla ja henkisillä syillä. Hänen mukaansa Krimillä on monoliittinen asema Venäjän henkisenä ja uskonnollisena keskuksena. Putin vertasi sen asemaa uskonnollisessa mielessä samanlaiseksi kuin Jerusalemilla on Juutalaisille.

nen yhteys, joiden varaan rakentuvien sosiaalisten yhteisöjen merkitys kuvitteellisen tilan rakentamisessa tässäkin yhteydessä korostuu.

Sotilaspolitiikan näkökulmasta puhe antoi hyvin selkeitä linjauksia. Se kuvasi Ukrainan ja muiden ex-Neuvostoliiton maiden tärkeyttä, turvallisuutta ja yhteenkuuluvuutta Venäjän kanssa. Venäjälle valtion suvereniteetin takaaminen on Putinin mukaan ”absoluuttisen tärkeä tekijä sen olemassaololle”. Yhdysvallat kuvattiin kapitalistisena roistovaltiona ja Länsimaat yleensä uuden rautaesiripun rakentajina, joille suvereniteetti ja itsemääräämisoikeus eivät enää ole varsinaisia arvoja.⁴³⁸ Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Putin veti itse tietynlaisen rajan Venäjän ja lännen välille sekä asemoi Venäjän enemmän slavofiilisen perinteen mukaisesti Euraasian keskukseksi.⁴³⁹ Konstruktivistisesti tarkasteltuna Putin jätti kuitenkin tarkan rajanvedon tekemättä ja mahdollisti tällä tavoin jokaisen kuulijan mahdollisuuden rakentaa itse oma geopoliittinen ja semanttinen kehänsä. Venäjän aseman määrittämisessä mielenkiintoinen havainto oli Venäjän asemoiminen ”Tyynenmeren alueen suurvallaksi”.⁴⁴⁰ Tämä poikkeaa keskeisesti aikaisemmin tarkastellusta geopoliittisesta määritelmästä, jonka mukaan Venäjä on Euraasian mantereiden valta. Tyynenmeren suurvallaksi nimittäminen voi tarkoittaa myös Venäjän korostuneita suhteita tai uusia linjauksia yhteistyöhön Kiinan kanssa.

Selkeä osoitus sotilaspolitiikalle oli tarkastelu asevarustelun ja lännen toimien näkökulmasta. Putin ilmaisi maan olevan kilpavarustelua vastaan, mutta muuttuneissa olosuhteissa Venäjä on pakotettu takaamaan maan puolustuskyky. Hän ilmaisi, että yksikään valtio ei tule olemaan ylivertainen Venäjän asevoimien suhteen, vaan sen asevoimat ovat nykyaikaiset ja taistelukykyiset.⁴⁴¹ Näiden avulla korostettiin ennen kaikkea käsitystä asevoimien keskeisestä roolista, luotiin mielikuva vahvoista asevoimista sekä rakennettiin politiikalla myös sotilaallista pidäkettä ja vastausta mahdollisiin uhkiin. Samassa yhteydessä Putin teki jälleen myös rajanvetoja.⁴⁴² Konkreettiset viholliset jätettiin suoraan nimeämättä, mutta Putin korosti Venäjän ylläpitävän jatkossakin hyviä suhteita perinteisiin liittolaisiinsa. Tällä tavoin historialliset yhteydet sekä hyvin usein näiden taustalla olevat uskonnolliset, kielelliset tai kulttuuriset tekijät voi-

⁴³⁸ <http://kremlin.ru/events/president/news/47173>.

⁴³⁹ tarkemmin mm. Pursiainen, C. 1999.

⁴⁴⁰ ”Россия как тихоокеанская держава”

⁴⁴¹ «Мы не намерены втягиваться в дорогостоящую гонку вооружений. Но при этом надежно и гарантированно обеспечим обороноспособность нашей страны в новых условиях. Сомнений в этом нет никаких. Это будет сделано. И возможность, и нестандартные решения у России есть. Добиться военного превосходства над Россией ни у кого не получится. Наша армия современная, боеспособная, как сейчас говорят, вежливая, но грозная».

⁴⁴² Hän ilmaisi, ettei Venäjä aio eristää itseään, sen tekevät mahdollisesti muut. Venäjä ei myöskään etsi varsinaisia vihollisia.

daan nostaa esiin. Liittolaisten nimeämättä jättäminen mahdollistaa kuitenkin tulkinnan liittolaisista. Jokainen voi samaistua Venäjän liittolaiseksi tai jäädä ulkopuolelle. Rajanvedollisesti selkeä uhka on kuitenkin osoitettavissa Yhdysvaltoihin. Poliittisesti tarkasteltuna nämä tekijät ovat hyvin usein yhteydessä yhteiseen isompaan uhkaan, jonka roolia on perinteisesti näytellyt juuri Yhdysvallat ja sen johtama merivaltojen koalitio.⁴⁴³

Putinin puhe liittovaltuustolle on yksi monista konstruktivistisista julkilausumista, joilla sotilaspolitiikan viitekehystä ja samalla Venäjän paikkaa, kansallista identiteettiä ja ennen kaikkea kansallista turvallisuutta rakennetaan.⁴⁴⁴ Tämän lisäksi presidentti esiintyy useissa muissa tilaisuuksissa, joissa hänen lausuntonsa ovat Venäjän sotilaspolitiikan ja sen toimintaympäristön kannalta merkityksellisiä. Tässä työssä ei tarkastella yksityiskohtaisesti Venäjän presidentin julkilausumia tätä tarkemmin. Edellä olevien esimerkkien avulla esitettiin valtionjohdon puheiden konstruktivinen luonne ja niiden merkitys sotilaspolitiikan rakentamisessa. Julkiset kannanotot ovat merkityksellisiä ja ne pitävät sisällään usein monia määritelmiä, joiden avulla voidaan tehdä määritelmiä, rajauksia sekä uusia sotilaspoliittisia linjauksia. Samalla ne ovat itsessään yksi merkittävä sotilaspolitiikan muoto.

Pääministerin rooli on keskeinen sotilaspolitiikan kannalta. Hänen kannanotoissaan on tulkittavissa presidentin ja ulkoministerin ulkopolitiikan linja, mutta useat julkilausumat painottuvat Venäjän sisäiseen tilaan ja talouteen.⁴⁴⁵ Tämä on myös henkilösidonnaista ja riippuu myös vallassa olevan presidentin ja pääministerin välisestä tehtäväjaosta.⁴⁴⁶ Putinin pääministerikaudella pääministerin rooli oli keskeinen ja hänen julkilausumansa etenkin asevoimien roolia uhkien ja kansallisen turvallisuuden takaajana korostuivat. Vastaavasti Medvedev korosti enemmän Venäjän ulkoista suuntautumista ja asemaa osana länttä. Pääministerin rooli sotilaspoliittisena toimijana on kuitenkin Venäjällä keskeinen ja hänen julkilausumistaan on löydettävissä myös talouspainotteinen osio puolustusteollisuuden tukemisesta ja rahoituksesta.⁴⁴⁷ Tämä korostaa puolustusteollisuuden ja siihen liittyvän rahoituksen merkitystä sotilaspolitiikassa ja antaa kuvan pääministerin vaikutuksesta sotilaspolitiikan rakentamisessa ja toteutta-

⁴⁴³ Dugin, A. 1997, 106

⁴⁴⁴ Liittovaltuustolle pidettävä katsaus maan tilasta on noussut keskeiseksi julkiseksi esiintymiseksi Putinin aikana.

⁴⁴⁵ Esimerkiksi Medvedevin yhteenvetopuhe vuodesta 2014. <http://government.ru/news/17768/>

⁴⁴⁶ Haastateltava A. 2014.

⁴⁴⁷ <http://government.ru/news/17768/>

misessa. Putinin presidenttikausien aikana keskeiset sotilaspolitiikan näkyvät rakentajat ovat olleet lähinnä presidentti ja puolustusministeri.⁴⁴⁸

Puolustusministerin rooli sotilaspoliittisena toimijana on kaksijakoinen. Hän on sotilaspoliittisia asioita esittelevä toimija, jonka tehtävänä on esittää sotilaallisen kehittämisen vastuulla olevia asioita presidentin päätettäväksi. Toiseksi hän on myös ministeriön johdossa toimeenpanijan roolissa, joka toimeenpanee yhdessä Yleisesikunnan päällikön kanssa sotilaspolitiikkaa koskevat päätökset.⁴⁴⁹ Puolustusministerin rooli sotilaspolitiikan toteuttajana on erittäin keskeinen. Hänen vastuullaan ovat sekä poliittiset valmisteluasiat sekä niiden konkreettinen toimeenpano eli asevoimien suorituskyvyn kehittäminen.⁴⁵⁰ Tällä perusteella on luontevaa todeta, että myös puolustusministerin lausunnot ovat merkittäviä sotilaspoliittisia toimia.

Puolustusministerin lausunnoilla on usein asevoimien suorituskykyyn liittyviä merkityksiä. Niiden sisältö on usein uudistuksia vaativa ja niissä ilmaistaan sotilaallisen suorituskyvyn kehittämistarpeita.⁴⁵¹ Tähän problematiikkaan muu sotilaspoliittinen johto vastaa osoittamalla rahaa ja resursseja ilmaistun suorituskykyvajeen täyttämiseksi.⁴⁵² Tämä on julkista vuoropuhelua, sotilaspoliittisen välineen rakentamista ja samalla konstruktivistista mielikuvien luomista sotilaspoliittisista ja kansallista turvallisuutta takaavista toimista. Toinen yleinen trendi on asevoimien uudistuksen ja kehittämisohjelman tuloksien esittely kansalaisille.⁴⁵³ Tällä pyritään rakentamaan sisäisesti ensinnäkin luottamusta asevoimiin ja sitä kautta kansallisen turvallisuuden takaamiseen. Toiseksi nämä lausunnot ovat myös uudistusten tulosten esittelyä sekä Venäjän sisäisesti että myös ulkopuolisille valtioille.⁴⁵⁴ Tällä pyritään osoittamaan kansalle, että asevoimien panostukseen käytetyt rahat ovat menneet oikeaan tarkoitukseen ja niillä on saavutettu suorituskyvyn kasvua.⁴⁵⁵ Ulkopuolisille ilmoitus oman suorituskyvyn kasvus-

⁴⁴⁸ Haastateltava A. 2014.

⁴⁴⁹ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

⁴⁵⁰ Venäjän Puolustusministeriön internetsivut. www.mil.ru. tarkemmin tehtävistä: <http://structure.mil.ru/mission/credentials.htm>

⁴⁵¹ Esimerkiksi Puolustusministeriön internetsivulla oleva asevoimien kehittämisohjelma 2013-2020. *План деятельности на 2013-2020 гг.* osoitteessa: http://mil.ru/mod_activity_plan/constr.htm

⁴⁵² Esimerkiksi Puolustusministeri Sergei Shoigun kannanotto Puolustusministeriön kollegion kokouksessa. http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12024065@egNews

⁴⁵³ esim. Российская газета, 20.2.2015. s.7. Вежливые смолоду. Российская армия становится образованнее, моложе и престижнее.

⁴⁵⁴ Yksi esimerkki puolustusteollisuuden uudistuksista ja tuloksista ovat asenäyttelyt. esimerkiksi: Международный военно-технический форум «Армия-2015», на котором будут продемонстрированы инновационные идеи и достижения высокотехнологичных производств http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12008368@egNews

⁴⁵⁵ Forsström, P. 2015.

ta voidaan tulkita sotilaspoliittisena ennaltaehkäisevänä toimena, jonka tarkoitus on muodostaa mielikuva vahvasta asevoimasta. Venäläiset käyttävät tästä nimitystä strateginen pidäke.⁴⁵⁶

Kokonaisuudessaan edellä tarkasteltujen sotilaspoliittisten toimijoiden lausunnot voidaan jakaa siten, että presidentin ja ulkoministerin julkilausumat ovat lähinnä ulospäin suunnattuja. Presidentin lausuntoja ei voida kuitenkaan yhtä selkeästi kategorioida, sillä hänen keskeinen roolinsa Venäjän johdossa pitää sisällään myös sisäiseen käyttöön tarkoitettuja lausuntoja. Puolustusministerin tärkein tehtävä on rakentaa kansalaisten luottamusta asevoimiin ja sen kykyyn taata kansallinen turvallisuus. Poliittisten toimijoiden lisäksi asevoimien johto on keskeisessä roolissa sotilaspoliitiikan toteuttajana. Seuraavaksi tarkastellaan muutamia esimerkkejä ja tapoja sotilaspoliitiikan rakentamisesta asevoimien johdon toteuttamana.

Asevoimien johto- sisäinen ulottuvuus

Asevoimien johdon viralliset julkilausumat ovat aina sotilaspoliittisia mielipiteitä ja kannanottoja. Näitä voidaan pitää keskeisenä sotilaspoliitiikan osa-alueena. Julkilausumat ilmaisevat asevoimien johdon näkemyksiä tai mielipiteitä sotilaallisiin tapahtumiin, sotilaspoliitiikan eri osa-alueisiin, sotilaallisiin uhkiin, asevoimien kehittämiseen tai niiden tuloksiin. Asevoimien johdon kannanotot ilmaistaan yleensä yleisesikunnan päällikön esittäminä.⁴⁵⁷

Asevoimien johdon julkilausumat ovat painottuneet vahvasti vuodesta 2008 alkaen asevoimien uudistusten tarpeiden ja toteutusten esittämiseen.⁴⁵⁸ Uudistukset ovat keskeinen osa asevoimien suorituskyvyn kehittämistä ja samalla keskeinen osa sotilaspoliitiikkaa.⁴⁵⁹ Varsinaisen asevoimien kehittämisen ohella asevoimien komentaja on ottanut kantaa sotilaspoliittiseen tilanteeseen Venäjän rajoilla sekä rakentanut omalla tavallaan konstruktioita Venäjän uhkakuviin.⁴⁶⁰ Poliittisesta johdosta poiketen asevoimien komentaja määrittelee Venäjän rajoja ja myös vihollisia selkeämmin. Sotilaallisen johdon julkilausumissa turvattavina rajoina sekä tilana puhutaan lähes poikkeuksetta Venäjän valtiollisista rajoista. Tämä poikkeaa muun sotilaspoliittisen johdon osalta tarkkuudeltaan ja myös sillä, että niin sanottu ”lähialue” on jätetty

⁴⁵⁶ Манко, В. 2004, 40

⁴⁵⁷ Erityisesti harjoituksista tiedottaminen on usein myös jätetty varsinaisten tiedottajien vastuulle. Tuloksista ja isommista päämääristä tiedottavat tosin lähes poikkeuksetta viralliset asevoimien johdon edustajat.

⁴⁵⁸ Mikkola O-M, 2014.

⁴⁵⁹ Esimerkiksi kehityksestä: *Армия России увеличила свои боевые возможности в 1,3 раза за 2014 год.* http://vpk.name/news/124232_armiya_rossii_uvelichila_svoi_boevyie_vozmozhnosti_v_13_raza_za_2014_god.html

⁴⁶⁰ Turvallisuuden takaamista sekä selkeitä uhkia eri suunnilta määritellään muun muassa Mustanmeren alueella Yhdysvaltojen ja Naton toimesta. Tarkemmin esimerkiksi: http://vpk.name/news/125797_rossiyu_nikomu_ne_pokorit.html

tarkastelun ulkopuolelle.⁴⁶¹ Liittolaisia ja niissä olevia sotilastukikohtia korostetaan, mutta rajojen osalta pysyttäydytään Venäjän valtiollisessa alueessa. Sotilaspolitiikalle tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että sotilaat katsovat suoranaisesti valtion sotilaallisen puolustamiseen liittyviä tekijöitä ja samalla rajaavat oman maantieteensä julkisessa keskustelussa virallisiin rajoihin, keinoihin ja uhkiin. Poliittiset toimijat rakentavat ja käsittelevät sotilaspoliittista toimintakenttää selkeästi laveammin ja laajemmalla maantieteellisellä alueella. Tämä on hyvä huomioida sotilaspoliittisten toimijoiden lausuntojen sisältöä ja merkitystä arvioitaessa.

Yleisesikunnan päällikkö, Armeijankenraali Gerasimov on omissa julkilausumissaan määrittelyt sotilaspolitiikan keskeisiä ydinkohtia useissa eri yhteyksissä. Seuraavaksi tarkastellaan lyhyiden lainausten avulla Gerasimovin konstruktivisia ilmauksia muutaman sotilaspolitiikan osa-alueen kautta.⁴⁶²

Gerasimov Venäjän paikasta, olosuhteista ja asevarustelukilvasta:

”...позиции России, сформулированной Верховным Главнокомандующим относительно дальнейшего военного строительства. Её суть заключается в том, чтобы, не втягиваясь в дорогостоящую гонку вооружений, быть готовыми гарантированно обеспечить обороноспособность нашей страны в новых условиях.”

”...Venäjän paikka, jonka Ylipäällikkö on asettanut, vaikuttaa sotilaalliseen kehittämiseen pitkällä aikavälillä. Sen ydin on siinä, että ei lähdetä mukaan aseelliseen kilpavarusteluun, mutta täytyy olla valmis maamme puolustuskyvyn turvaamiseen uusissa olosuhteissa.”

Gerasimov länsimaiden muodostamasta uhasta ja toimintatavasta:

”..для достижения своих целей западными странами активно используются новые формы ведения государственного противоборства, сочетающие как военные, так и невоенные средства. При этом широко применяются методы политического, экономического и информационного воздействия...[..].. негативное влияние на международную безопасность оказывает создание Соединёнными Штатами системы противоракетной обороны”

⁴⁶¹ Presidentti Putin sen sijaan muistaa säännöllisesti huomioida myös Venäjän liittolaiset. Esimerkiksi ”..Venäjä ei kaipaa geopolittista juonittelua ympärilleen ja on valmis takaamaan oman ja liittolaistensa suvereniteetin ja turvallisuuden...” Lisää osoitteesta:

http://vpk.name/news/122077_putin_rossiya_nikomu_ne_ugrozhaet_i_ne_budet_vvyazyivatsya_v_geopoliticheskie_intrigi.html

⁴⁶² Esimerkit tekstistä: *Россию никому не покорить*.03.02.2015.

http://vpk.name/news/125797_rossiyu_nikomu_ne_pokorit.html

”...tavoitteidensa saavuttamiseksi länsimaat käyttävät aktiivisesti uusia valtiollisen vastakainasettelun muotoja, jotka pitävät sisällään sekä sotilaallisia, että ei sotilaallisia keinoja. Tässä tarkoituksessa käytetään laajalti poliittisen, taloudellisen ja informaatiovaikuttamisen keinoja...[...] negatiivinen vaikutus kansainväliseen turvallisuuteen on Yhdysvaltojen ohjuspuolustusjärjestelmän muodostamisella.”

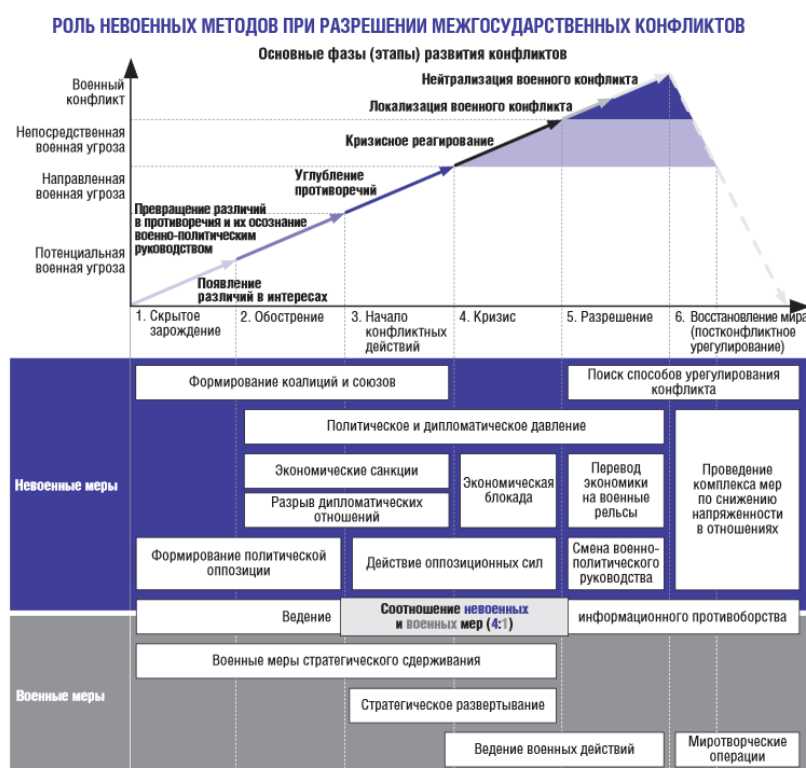
Gerasimov Venäjän vastauksesta mainittuun uhkaan ja asevoimien kehittämisestä:

”Мы не можем оставаться безучастными к таким действиям США и стран НАТО и вынуждены принимать ответные меры... Они направлены прежде всего на оснащение Российской армии и флота перспективными комплексами и системами вооружения, позволяющими нейтрализовать потенциал системы ПРО США..[...] Поставленная Президентом России задача не допустить военного превосходства над Россией будет, безусловно, выполнена”

”Me emme voi jäädä ulkopuolisiksi USA:n ja Nato-maiden toimille ja olemme pakotettuja vastatoimiin. Ne ovat suunnattuja ennen kaikkea maavoimien ja laivaston varustamiseen uusilla asejärjestelmillä, joilla pystytään neutraloimaan Yhdysvaltojen mainitut järjestelmät. [...] Venäjän presidentin asettama tehtävä estää muita valtioita saavuttamasta aseellista ylivoimaa Venäjään nähden tulee ehdottomasti täytetyksi.”

Gerasimovin yllä olevat lainaukset ovat yksittäisiä esimerkkejä asevoimien johdon erilaisista rooleista sotilaspoliittisina toimijoina. Edellä esitetyt lainaukset osoittivat ensinnäkin selkeät johtosuhteet presidentin ja asevoimien välille. Toiseksi ne käsittelivät myös sotilaspoliittista toimintaympäristöä, jonka muodostaman uhkan neutraloimiseen on kyettävä vastaamaan asevoimilla. Asevoimien kehittämisessä voidaan näiden avulla tunnistaa merkittävänä tekijänä kalustollinen kehittäminen, joka on suoraan myös puolustusteollisuuden tehtävä ja toiminnallinen kehittäminen. Näiden mainittujen kehitysaskeleiden kautta asevoimien johto rakentaa omalta osaltaan sotilaspolitiikan kykyjä, konstruktiota ja samalla luottamusta sen kykyyn kansallisen turvallisuuden takaamisessa. Kansallinen turvallisuus on selkeä yleiskäsite, jonka käyttö on popularisoitu myös sotilaspolitiikan kentässä. Sen taustalla olevat konkreettiset tavoitteet ovat tilanne- ja kontekstisidonnaisia. Tästä syystä kansallinen turvallisuus on nostettu erillisenä terminä laajempaan käyttöön. Sen käyttö on perusteltua, koska se mahdollistaa tulkitsijalle yhteisen ymmärryksen muodostumisen tunnetun käsitteen kautta.

Gerasimovin edellä tarkasteltujen sotilaspolitiikan osa-alueiden lisäksi on mielenkiintoista tarkastella aseellisten ja ei-aseellisten toimien osuutta osana konflikteja.⁴⁶³

KUVA 5. Ei-sotilaallisten metodien rooli kansainvälisten konfliktien ratkaisemisessa⁴⁶⁴

Yllä olevassa kuvassa on esitetty sotilaallisten ja ei-sotilaallisten toimien liityntäpinnat konfliktin vaiheisiin sitoen. Kuvaa tarkastelemalla voidaan löytää sotilaspolitiikkaan välittömästi liittyviä osa-alueita sekä yhdistää eri ei-sotilaallisten keinojen yhtymäkohdat myös sotilaspolitiikan keinovalikoimaan. Keskeistä sotilaspolitiikan ja muiden politiikan osa-alueiden näkökulmasta on se, että taloudelliset tekijät osana ei-sotilaallista vaikuttamista ovat keskeisessä asemassa poliittista ratkaisua haettaessa. Tämä korostaa ja vahvistaa taloudellisen komponentin merkitystä sotilaspoliittisena keinona. Sotilaspolitiikan kokonaisuuden ymmärtämisen ja rakentamisen näkökulmasta tämä on oleellinen osa kokonaiskuvan muokkaamista ja samalla yksi keino perustella ja oikeuttaa omia sotilaspoliittisia toimia osana isompaa kansallisen turvallisuuden takaamisen kokonaiskuvaa.

⁴⁶³ Gerasimov, V. 2013. Герасимов Валерий: Новые вызовы требуют переосмысления форм и способов ведения боевых действий, Военно промышленный курьер No 8 (476) 2013, http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf, 20.6.2014, suom. Uudet haasteet vaativat sotilastoinnin muotojen ja keinojen uudelleenarviointia, Vojenno-promyšlennyy kurier. [katsottu 6.1.2015]

⁴⁶⁴ http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf - Sivuhuomiona voidaan todeta, että kuvaus noudataa melko vahvasti myös Ukrainan kriisissä tapahtuneita toimia ja vaiheita.

Sotilaspolitiikan perusasiakirjoja sekä konstruktiivista kontekstin muodostamista on tarkasteltu edellä niiden sotilaspolitiikkaa määrittävien tekijöiden näkökulmasta. Samalla on luotu kuva sotilaspolitiikan eri osa-alueista ja yhdistetty sotilaspolitiikka muiden politiikan osa-alueiden kanssa isompaan kokonaisuuteen. Tämän on todettu olevan pyrkimys kansallisen turvallisuuden takaamiseen. Sotilaspolitiikan keskeiset määrittävät tekijät voidaan mielestäni luokitella siten, että perusasiakirjoissa annetaan perusteet ja osoitetaan päämäärät sekä keinovalikoima. Poliittisen johdon ja sotilaspoliittisten toimijoiden rooliksi muodostuu suuntaviivojen tarkentaminen ja varsinaisen välineen eli asevoimien kehittäminen.

Perusasiakirjojen ja sosiaalisen konstruoinnin avulla muodostetaan toimintakonteksti. Määritetään oma paikka, ystävät, liittolaiset ja viholliset, joiden kautta muodostetaan ymmärrettävä toiseus – uhkakuva, jota vastaan on valmistauduttava toimimaan. Lisäksi muodostetaan ja kuvataan oma tila, jonka puolustaminen mahdollistaa päämäärän saavuttamisen. Sotilaspolitiikan keinovalikoiman on oltava riittävän laaja, jotta sillä kyetään vastaamaan ensisijaisesti ei-sotilaallisin keinoin, mutta vastaavasti myös asevoimasta ja sen suorituskyvystä on oltava riittävän vahva käsitys, jotta sotilaspolitiikan ennaltaehkäisevä vaikutus ulospäin saadaan aikaan. Lopputuloksen kannalta kyseessä on oltava myös todellinen kyky, joka mahdollistaa tarvittaessa myös Venäjän ja sen liittolaisten tilan, intressien ja etujen puolustamisen kansallisen turvallisuuden takaamiseksi.

Asiakirjojen perusteella tarkasteltuna asevoimien keskeinen rooli sotilaspoliittisena toimijana näkyy siten, että Venäjä käytännössä käyttää asevoimiaan omien intressiensä ja rajojensa puolustamiseen, jos sitä tai sen liittolaista vastaan hyökätään. Tämä on sotilaspoliittisesti täysin linjassa edellä mainittujen yhteisten periaatteiden mukaisesti. Sotilasdoktriinin mukaan asevoimien käyttö on mahdollista myös rauhanturvatoimiin ja aseellisten konfliktien lopettamiseen myös toisen valtion rajalla. Tällaisessa tilanteessa asevoiman käyttö on mahdollista jo konfliktin ollessa vasta kehitysvaiheessa. Tätä mahdollisuutta Venäjä on käyttänyt ainakin Georgiassa ja myös Ukrainassa, poliittisen johdon päinvastaisista lausunnoista huolimatta.⁴⁶⁵

⁴⁶⁵ Venäjän virallisen lausunnon mukaan sen aseellinen operaatio Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa oli ”Rauhaanpakottamisoperaatio Georgiassa”. Venäjän aseelliset joukot toimivat siis sen näkökulmasta doktriinin oppien mahdollistamissa puitteissa. Ukrainan sotaan Venäjän sotilaat ovat osallistuneet vapaaehtoisesti. Sodan tavoitteena on Venäjän näkökulmasta ollut venäläisen kansan ja venäjänkielisten suojeleminen Ukrainan alueella. Tämä voidaan tulkita eräänlaiseksi raja-alueeksi, jolla tapahtuva kriisi voidaan rajoittaa asevoimien käytöllä. Sotilaspolitiikan näkökulmasta merkille pantavaa on se, että sotilasdoktriini antaa Venäjän sotilaspoliittiselle johdolle tämän mahdollisuuden konkreettiseen voiman käyttöön raja-alueen vakauttamiseksi. Kyseessä voidaan tulkita olevan ennen kaikkea ennaltaehkäisevä toimi.

Keskeiset turvallisuuteen ja sotilaspolitiikkaan liittyvät asiakirjat luovat siis perustan sotilaspolitiikan toteuttamiselle. Lappalainen nostaa näiden dokumenttien havaintona yhteiseksi teemoiksi neljä tekijää, jotka on toistettu jokaisessa asiakirjassa.⁴⁶⁶ Kaikissa asiakirjoissa on korostettu moninapaisen maailmanjärjestyksen tärkeyttä. Lappalaisen mukaan kyse on kriittisistä, joka kohdistuu Yhdysvaltojen pyrkimyksiin säilyttää ja ylläpitää maan nykyinen hegemoninen asema. Tämä taas johtaa suoranaiseen uhkaan Venäjän kansalliselle turvallisuudelle. Toinen yhteinen nimittäjä on Venäjän keskeinen tavoite tehdä yhteistyötä ja ylläpitää luottamukselliset välit kaikkien toimijoiden, myös lännen kanssa. Kolmantena nimittäjänä mainitaan Venäjän ilmaisema aikomus suojella kansalaistensa turvallisuutta myös maan rajojen ulkopuolella. Neljänneksi Venäjä katsoo, että sillä on erityislaatuiset intressit entisen Neuvostoliiton alueella.⁴⁶⁷

Näiden neljän asiakokonaisuuden kautta löytyy mielestäni Venäjän sotilaspolitiikan ulkoinen ulottuvuus. Niiden kautta rakennetaan kuvaa, jossa Venäjällä on keskeinen rooli Euraasian alueella ja korostetaan useassa yhteydessä kansalaisten ja liittolaisten oikeutta turvallisuuteen myös Venäjän rajojen ulkopuolella. Tämä yhteys liittyy ne konstruktiiviseen, kuvitteellisen maantieteen tarkastelunäkökulmaan. Lappalaisen esiin nostamat suorat viittaukset entisen Neuvostoliiton alueista Venäjän intressinä vaikuttavat selkeiltä tilanhallinnan osoituksilta sekä tämän alueen valtioille ja kansalaisille, mutta myös muille valtioille ja sotilasliitoille. Yksi mahdollinen tarkoitus näillä kuvauksilla on pyrkiä luomaan muille kuva sen hallinnassa ja kontrollissa olevasta alueesta, johon koskeminen voi johtaa Venäjän sotilaspoliittisten välineiden käyttöön.

Mikkola on Venäjän sotilaspoliittisia asiakirjoja ja avainhenkilöiden lausuntoja tutkiessaan todennut, että sotilasdoktriinin sisältö on haastavaa yhdistää avainhenkilöiden lausuntoihin. Hänen mukaansa doktriinin yleisluonteisuus jättää kuitenkin lukijan tulkinnoille paljon tilaa ja korostaa, että doktriinin sisältöä tärkeämpää on sen informatiivinen ja diskursiivisen vallankäytön funktio.⁴⁶⁸ Doktriinin yleisluonteisuus antaa myös mahdollisuudet Mikkolan mainitsemien avainhenkilöiden tulkinnoille, joilla sitten on mahdollista tarkentaa yksityiskohtia kulloisenkin tilanteen ja tarpeen mukaisesti. Samalla yleisluonteisuus ja suurien linjojen kuvaaminen jättää myös lukijan tulkinnoille tilaa. Mikkola kyseenalaistaa myös sotilasdoktriinin käyttökelpoisuuden varsinaisessa asevoimien kehittämisessä sen poliittisen luonteen vuok-

⁴⁶⁶ Lappalainen, T. 2011, 70

⁴⁶⁷ sama

⁴⁶⁸ Mikkola, O-M. 2014.

si.⁴⁶⁹ Tämä havainto vahvistaa tässä tutkimuksessa tehtyjä määritelmiä sotilaspolitiikan ulottuvuuksista. Mikkolan mukaan tämä vahvistaa käsitystä, jonka mukaan sotilasdoktriinia tulisi käsitellä yhtenä tutkimuslähteenä eikä lopullisena asiantilana.⁴⁷⁰ Tällä on perusteltavissa tarve sotilaspoliittisten avainhenkilöiden lausuntojen analysointiin erityisesti asevoimien kehitystä koskevaa arviointia tehtäessä.

Sotilaspolitiikkaa määrittävät myös edellä mainittujen asiakirjojen lisäksi myös erilaiset uhkakuvat, jotka mainituissa asiakirjoissa määritellään. Uhkakuvat ovat muokkautuva kokonaisuus, joka heijastaa kulloisenkin ajanjakson yleistä turvallisuuspoliittista kehitystä. Venäjän näkökulmasta keskeiset sotilaallista turvallisuutta uhkaavat uhkakuvat on kuvattu sotilasdoktriinissa, mutta samalla sotilaspolitiikan osana ne näyttäytyvät erilaisina uhkamalleina eri strategisissa suunnissa.⁴⁷¹ Näitä uhkakuvia vastaan Venäjä pyrkii kehittämään asevoimiaan ja vastaamaan sotilaspolitiikan keinoin uhkien ennaltaehkäisyyn.⁴⁷² Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan Venäjän sotilaallisia uhkakuvia ja eri strategisten suuntien keskeisiä uhkatekijöitä. Yleisen tarkastelun jälkeen perehdytään eteläisen strategisen suunnan uhkamalliin.

4.4 Uhkakuvien vaikutus sotilaspolitiikkaan

Sotilaspolitiikka perustuu uhkakuviin ja niihin varautumiseen. Nokkala on kuvannut uhkia sotilaspolitiikan perusaineistoksi ja korostaa uhkakuvien merkitystä poliittisten pyrkimysten ilmauksina. Hänen mukaansa uhkakuvat ovat konkreettisia ja välineellisiä työkaluja, joita voidaan käyttää omien toimien perusteltuna välineistönä.⁴⁷³ Tutkimuksen konstruktivistisen paradigman mukaan uhkakuvia voidaan rakentaa politiikan avulla tai politiikalla luoda uhkakuvia. Uhkakuva on voimakas sosiaalisesti rakentuva ymmärrys, jossa oma turvallisuus koetaan uhatuksi ulkopuolisen vaikuttajan toimesta. Se on eräänlainen negaatio omasta ja turvallisuudesta asioiden tilasta. Tällöin uhka voi olla ilmiö tai rajoista riippumaton tekijä, kuten esimerkiksi periferinen uskonto. Maantieteellisesti tarkasteltuna uhka voi olla yleensä jokin toinen valtio, liitto tai yhteisö.⁴⁷⁴ Venäjään kohdistuva uhka tai uhkakuva määritetään virallisissa asiakirjoissa usealla eri tavalla ja tasolla, joista sotilaallinen uhka on yksi osakokonaisuus.

⁴⁶⁹ Mikkola, O-M. 2014.

⁴⁷⁰ Mikkola, O-M. 2014.

⁴⁷¹ Grigoryan, S. 2015. Teemahaastattelu.

⁴⁷² Forsström, P. 2015.

⁴⁷³ Nokkala, A. 2001, 72

⁴⁷⁴ Raitasalo, J. 2008, 29–35. Raitasalo vertaa sotaa realistisena käsitteenä sodan kuvaan konstruktivistisena ilmiönä. Vastaavalla analogialla voidaan uhkaa pitää realistisena ja uhkakuva konstruktivistisesti muokkaantuvana käsitteenä tai ilmiönä.

Uhkakuva on myös muokkaantuva, tilanteesta ja kontekstista riippuva konstruktivinen kokonaisuus.⁴⁷⁵ Strateginen uhkakuva tulkitaan yleisesti valtion turvallisuutta uhkaavaksi tekijäksi, joka on yleensä Venäjällä kuvattu toisena valtiona tai liittoumana. Strateginen uhkakuva voi olla sotilaallinen tai yleinen valtion turvallisuutta uhkaava kokonaisuus.⁴⁷⁶ Tässä työssä uhkakuvalla tarkoitetaan sellaista tilannetta, ilmiötä tai erillistä kokonaisuutta, joka uhkaa Venäjän turvallisuutta tai sen itselleen edulliseksi katsomia intressejä ja päämääriä. Uhkakuva voi olla sotilaallinen, mutta sen voivat muodostaa myös yleisesti kansalliseen turvallisuuteen vaikuttavat muut kuin sotilaalliset uhkat. Yleisenä sotilaspoliittisena lähtökohtana on kuitenkin pidettävä sotilaallista uhkakuvaa. Sotilaspoliittikka voi toimia kuitenkin myös yhtenä työkaluna osana ulkopoliittikkaa esimerkiksi kansallisten intressien turvaamisessa.⁴⁷⁷

Uhkakuva on sosiaalisesti luotu yhteinen ymmärrys asiasta tai ilmiöstä. Sotilaspoliitiikan näkökulmasta tarkasteltuna uhka voi olla sisäinen tai ulkoinen ja siihen liittyy yleensä sotilaallinen elementti. Tästä näkökulmasta uhkakuvan käsite pitää sisällään esiymmärryksen ja myös kansallisen identiteetin sekä siihen liittyvän toiseuden eli sotilaallisen uhkakuvan.⁴⁷⁸ Tällainen uhkakuvan muodostaminen pitää sisällään myös laajan kirjon sosiaalisen konstruktivismin peruskäsitteitä eli jaettuja merkityksiä (*shared understandings tai meanings*). Kuvitteellinen maantiede lähtee olettamuksesta, että uhkan ja sitä kautta myös uhkakuvan voi muodostaa myös varsinaisen maantieteellisen alueen sisällä oleva yhteisö tai joukko, mikäli sen jaettu ymmärrys omasta itseydestä poikkeaa vertailujoukon kokonaisuudesta. Lisäksi verrokin on muodostettava esimerkiksi kielellisesti tai kulttuurisesti uhka, jota vastaan esimerkiksi sotilaspoliitiikan avulla voidaan toimia.⁴⁷⁹

Jämsen on määritellyt ulkoisen uhan olemassaolon merkitystä myös venäläiselle strategiselle kulttuurille. Sen mukaan Venäjän strategisen kulttuurin keskiössä on jatkuva tunne *ulkoisesta uhasta*.⁴⁸⁰ Strategisen kulttuurin muodostumisella on vahva side sosiaalisiin ymmärryksiin ja kansalliseen identiteettiin. Venäjän kansalliselle identiteetille uhkakuva ja tunne uhkasta on osa suurvaltaidentiteettiä. Sen muodostumisessa on keskeinen rooli valtion sisäisillä rakenteilla, kulttuurilla ja tavalla, jolla *virallisesti hyväksytyt omat strategisen kulttuurin tekijät* ilmaistaan. Kyse ei tarvitse olla välttämättä negatiosta eli uhkakuvasta. Jämsenin mukaan ulkoisen

⁴⁷⁵ Raitasalo, J. 2008, 29–35

⁴⁷⁶ Minasyan, S. 2015. Teemahaastattelu.

⁴⁷⁷ Forsström, P. 2015.

⁴⁷⁸ Haastateltava B, 2015. Teemahaastattelu.

⁴⁷⁹ Mäkinen, S. 2014. Teemahaastattelu.

⁴⁸⁰ Jämsen, J. 2011, 82–83

uhan tunne kuvaa venäläisen strategisen kulttuurin suhdetta ulkopuolisiin ja vaikuttaa koko yhteiskuntaan.⁴⁸¹ Venäjän kokemaan uhkaan tämä liittyy siten, että kuvaamalla ja perustelemalla ulkoisen uhan olemassaolo, voidaan toteuttaa tiettyjä sotilaspoliittisia toimia ja samalla vahvistaa oikeutusta omiin toimiin ja järjestelmän tarpeellisuuteen. Keskeinen keino tässä on avainhenkilöiden luoma sotilaspoliittinen konteksti ja mielikuvapolitiikka, jolla omat toimet voidaan perustella, joko negaation tai positiivisen identifikaation kautta.

Keskeinen tavoite Venäjän sotilaspoliitikalle on siis potentiaalisen uhan ennaltaehkäisy ja torjunta sekä tämän avulla konstruoitu sisäinen ja ulkoinen turvallisuuskuva sekä Venäjän kansallisen turvallisuuden takaaminen.⁴⁸² Venäjä kokee kansallisen turvallisuutensa uhatuksi, mikäli sen määrittämiin kansallisiin intresseihin kohdistuu uhkatekijöitä. Uhan laatu ja sen kohdistuminen sanelee sen, millaisin toimenpitein uhka poistetaan. Uhka voi siis syntyä joko sisäisesti tai ulkoisesti. Se voi olla myös luonteeltaan todellinen, eli jo olemassa oleva, tai vasta potentiaalinen.⁴⁸³ Teoreettisesti tarkasteltuna sotilaallinen turvallisuus voi olla joko tilanne, jossa uhkaa ei ole tai sellainen, jossa potentiaalinen sotilaallinen uhka kyetään ennaltaehkäisemään olemassa olevalla aseellisella voimalla eli pidäkkeellä.

Shevtsova on määritellyt uhkakuvien tarpeellisuuden Venäjän kansalle ja etenkin valtionjohdon toimille kansallisen yhtenäisyyden lujittamiseksi. Hän katsoo, että Venäjä pyrkii kumpuunuteen lännen kanssa, mutta samanaikaisesti poliittinen johto tarvitsee sitä viholliskuvien rakentamisessa.⁴⁸⁴ Tällainen dualistinen toiseuden kautta tapahtuva positiivinen itsensä identifioiminen on tarkasteltu jo aikaisemmin tässä luvussa. Tutkimuksellisesti tämä havainto vahvistaa konstruktivisen mielikuvapolitiikan merkitystä kansallisen politiikan oikeuttamisessa. Samalla se on myös vahvistava signaali kielellisen ilmaisun ja kansallisen identiteetin roolin korostamisessa osana oman geopolitiittisen ja ideologisen tilan määrittämistä.

Asevoimien päätehtävänä on valmistautuminen valtion ulkoisten uhkien torjuntaan. Venäjä on jakanut maan strategisesti neljään - viiteen maantieteellisesti määriteltyyn strategiseen suuntaan. Kaikissa suunnissa sodankäyntitavat ja potentiaaliset viholliset ovat myös erilaiset.⁴⁸⁵ Venäjän jokaisella strategisella suunnalla toimii strateginen yhteisjohtoporras, joka vastaa sen

⁴⁸¹ Jämsen, J. 2011, 82–83

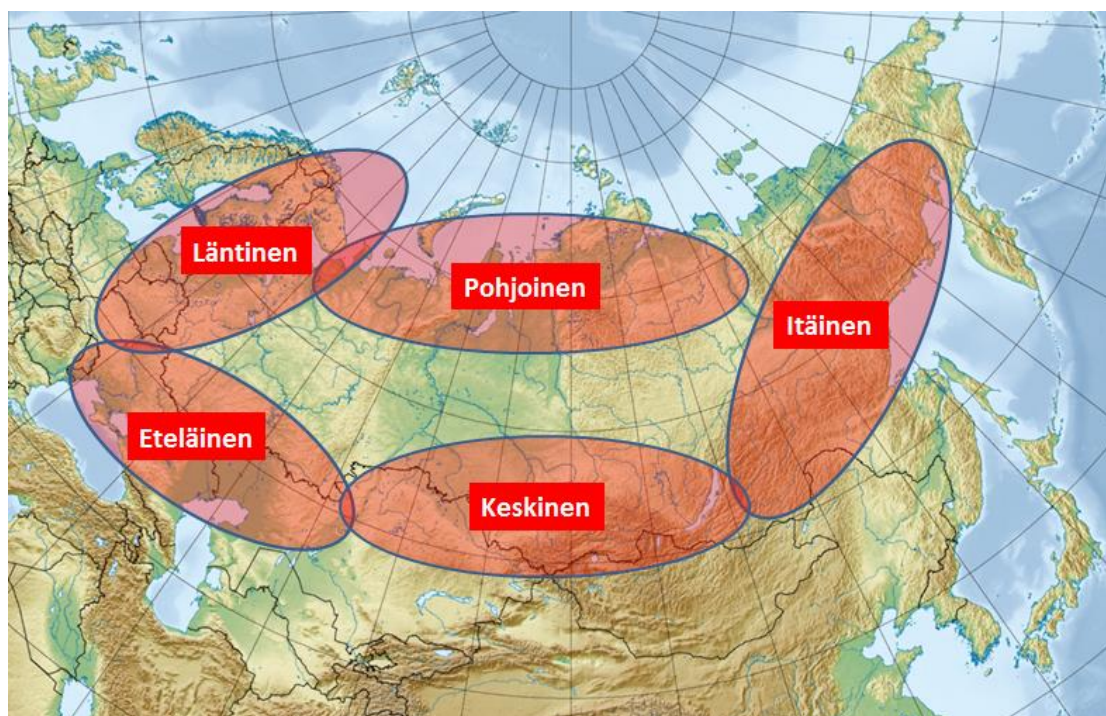
⁴⁸² Minasyan, S. 2015. Teemahaastattelu.

⁴⁸³ Forsström, P. 1998, 29

⁴⁸⁴ Shevtsova, L. 2008.

⁴⁸⁵ Venäjän maavoimien esikuntapäällikkö kenraaliluutnantti Skokov, S. 2009. *Штаб Сухопутных войск определил угрозы России по основным направлениям*. saatavissa mm. http://ria.ru/defense_safety/20090924/186304827.html [katsottu 5.1.2015]

asevoiman käytöstä. Niiden alaisuudessa toimivat lähes kaikki alueen asevoimajoukot.⁴⁸⁶ Suunnat on esitetty seuraavassa kuvassa.

KUVA 6. Venäjän strategiset suunnat

Sotilaspoliittisesti tarkasteltuna idea strategisista suunnista ja niiden muodostamista erilaisista uhkakuvista muodostaa oman erillisen kokonaisuuden. Jokaisella strategisella suunnalla on oma erilainen uhkakuvansa, mutta kokonaisuus ja tavoitteet ovat jokaisella suunnalla samat. Jokaisen strategisen suunnan sotilaallisen voiman on oltava suhteellisesti oikein mitoitettu sieltä muodostuvaan potentiaaliseen uhkaan nähden. Periaatteessa suunta, josta ei muodostu sotilaallista tai muuta uhkaa Venäjälle, voitaisiin jättää sotilaalliseksi tyhjiöksi tai ainakin ryhmittää sille suunnalle vain vähän puolustukseen tarkoitettuja joukkoja.^{487 488} Strategisen tavoitteenasettelun ja Venäjän kansallisen turvallisuuden takaamisen näkökulmasta strategisen suunnan tavoite voidaan tällaisessa mallissa saavuttaa. Konstruktiivisesti tarkasteltuna edellä kuvattu tilanne muodostaa kuvitteellisen geopolitiittisen tavoitetilan, jossa Venäjän sotilaspolitiikka on onnistunut päätehtävässään eli uhkan muodostumisen ennaltaehkäisyssä, eikä sillä

⁴⁸⁶ Российская Газета 17.6.2010. *На все четыре стороны.*

Военные округа собираются заменить оперативно-стратегическими командованиями.

<http://www.rg.ru/2010/06/17/armia.html> [katsottu 15.3.2015]

⁴⁸⁷ Forsström, P. 2015.

⁴⁸⁸ Strategisessa suunnittelussa tämä suunta on silti huomioitava ja sotilaalliseen voimankäyttöön on varauduttava, sillä sotilaallinen tyhjiö muodostaa myös sotilasdoktriinin määritelmän mukaisesti uhkan Военная доктрина Российской Федерации (2014)

suunnalla tarvita konkreettisia sotilaallisia toimia. Huomioitava kuitenkin on, että tällaisen tilanteen muodostuminen on sinällään konkreettinen sotilaspoliittinen toimi.

Asevoimien rooli strategisten uhkakuvien ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa on keskeinen. Aikaisemmin on tarkasteltu asevoimien käyttöä konstruktivistisena välineenä uhkakuvien luomisessa ja torjunnassa. Venäjällä on kaikissa strategisissa suunnissa tarve erilaisille asevoimille. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että potentiaalinen vastustaja tai sen muodostama uhka-kuva on jokaisella suunnalla erilainen⁴⁸⁹. Lisäksi taistelutila - *пространство*⁴⁹⁰ - tai taistelukenttä - *театр военных действий*⁴⁹¹ asettaa jokaisella suunnalla omat haasteensa ja erityispiirteensä. Tämän takia Venäjä tarvitsee liikkuvat asevoimat, jotka kykenevät taistelemaan erillisissä suunnissa. Asevoimien strategisen ryhmittämisen ja varustamisen päätavoite on kyetä vastaamaan asevoimillaan eri strategisten suuntien uhkakuviin.⁴⁹² Strategisen ryhmittämisen kokonaisuus ja asevoimien erilaisuus eri suunnilla ovat keskeinen osa sotilaspolitiikkaa ja valmiuden suunnittelua.

Läntisellä strategisella suunnalla vastustajana voisivat olla innovatiiviset armeijat, jotka voisivat käyttää uusia aseita ja sodankäynnin muotoja. Taistelut voitaisiin käydä myös ilman kontakteja. Läntisen suunnan taistelut voitaisiin joutua käymään selkeästi kolmella eri suunnalla.⁴⁹³ Itäisessä suunnassa mahdollinen vastustaja voisi koostua monimiljoonaisesta armeijasta, joka käyttää taistelussaan perinteisiä sodankäynnin muotoja ja keskittävät yhteen suuntaan runsaasti elävää voimaa ja tulta. Etelässä taas vastustajana toimisivat epäsäännölliset aseelliset muodostelmat, jotka toimisivat yhdessä valtiollisten aseellisten organisaatioiden kanssa ja käyttäisivät sodankäynnin muotonaan partisaani- sissisodankäynnin muotoja.⁴⁹⁴ Keskisen strategisen suunnan uhkakuvaa ei ole erikseen mainittu. Tämä voi johtua sen maantieteellisestä sijainnista tai siitä, että Keski-Aasian suuntaan sotilaallinen tilanne ja uhkakuva eivät edel-

⁴⁸⁹ Skokov, S. 2009.

⁴⁹⁰ Философская энциклопедия: ПРОСТРАНСТВО: фундаментальное (наряду с временем) [понятие](#) человеческого мышления, отображающее множественный [характер](#) существования мира, его неоднородность. Множество предметов, объектов, данных в человеческом восприятии одновременно, формирует сложный пространственный [образ](#) мира, являющийся необходимым условием ориентации любой человеческой деятельности. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/994/ [katsottu 5.1.2015.]

⁴⁹¹ Юридический словарь: ТЕАТР ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ: территория, на которой [вооруженные силы](#) воюющих сторон фактически ведут военные [действия](#). В качестве т.в.д. не может использоваться территория (сухопутная, морская, воздушная) нейтральных и других невоюющих государств. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/18763> [katsottu 5.1.2015]

⁴⁹² Venäjän puolustusministeriön internetsivut, www.mil.ru

⁴⁹³ Lounaisessa, läntisessä ja luoteisessa suunnassa.

⁴⁹⁴ Skokov, 2009. *Штаб Сухопутных войск определил угрозы России по основным направлениям*. saatavissa mm. http://ria.ru/defense_safety/20090924/186304827.html [katsottu 5.1.2015]

lytä suoraa sotilaallista varautumista ja joukkojen käyttöä. Uhkaa kansalliselle turvallisuudelle ei voida kuitenkaan jättää huomiotta.⁴⁹⁵

Edellä tarkasteltu huomioi pelkästään sotilaalliset uhkakuvat. Sotilaspolitiikan näkökulmasta muita potentiaalisia uhkia on tarkasteltu sotilasdoktriinin tarkastelun yhteydessä sekä aikaisemmin tässä luvussa. Erikseen huomioitava uhka kansalliselle turvallisuudelle on kuitenkin Keski-Aasian ja Lähi-idän suunnalta nouseva radikaali islamismi.⁴⁹⁶ Sen uhkan torjumiseksi ja tilanteen vakauttamiseksi Venäjä on pyrkinyt vaikuttamaan Pohjois-Kaukasian alueeseen ja pitämään myös nämä alueet omassa kontrollissaan muun muassa sotilaallisten liittojen ja taloudellisten yhteistyösopimusten avulla.⁴⁹⁷ Näiden mainittujen tekijöiden lisäksi relevantteja uhkia kansalliselle turvallisuudelle voi nousta myös tilaan vaikuttavien ulkoisten periferioiden voimistuessa. Käytännössä tämä tarkoittaisi jonkin Venäjästä riippumattoman toimijan läsnäoloa. Keski-Aasian suunnalla tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi Kiinan lisääntyvää läsnäoloa, joka voisi johtaa Venäjän kokemaan uhkaan ja sen vaikutusvallan ja tilanhallinnan pienemiseen.⁴⁹⁸ Tätä kautta ei-sotilaallinen uhka voi nousta potentiaalisesti kansallista turvallisuutta uhkaavaksi tekijäksi.

Yksi tulkinta sotilaallisen voiman merkityksestä ja tarpeellisuudesta on Venäjän sotilaallisen voiman käyttö taloudellisten intressien edistämiseksi ja turvaamisessa. Sotilaallisella läsnäolollaan Venäjä täyttää sotilasdoktriinissa vaarana esitetyn sotilaallisen tyhjiön.⁴⁹⁹ Tällä tavoin se mahdollistaa itselleen tilanteen, jossa sillä on mahdollisuus käyttää sotilaallista voimaa oman talous- ja energiapolitiikkansa kannalta keskeisellä alueella omien pyrkimystensä edistämiseen.⁵⁰⁰ Sotilaspolitiikan kokonaisuutta tarkasteltaessa asevoiman käyttö on tässä yhteydessä väline omien energiapoliittisten pyrkimysten mahdollistamisessa. Lisäksi sen olemassaolo muodostaa konkreettisen sotilaallisen uhan, jonka myös Venäjän sotilaspoliitti-

⁴⁹⁵ Kokonaisuudessaan on luonnollista, että strategisten suuntien mukainen uhkakuva heijastuu vahvasti kullakin suunnalla olevaan sotilaalliseen voimaan. Etenkin sen määrään ja harjoitustoimintaan. Sotilaallisesta näkökulmasta katsottuna vahvin sotilasvoima tulee sijoittaa sinne, mistä suurin uhka voi muodostua. Vastaavasti asevoimien harjoitustoiminnan on valmistettava joukot potentiaalliseen uhkakuvaan ja vastustajaan. Tämä koskee erityisesti jokaisen strategisen suunnan omia uhkakuvia ja yhteisjohtoportaiden sisäistä harjoitustoimintaa. Valtakunnallisissa strategisissa harjoituksissa on valmistauduttava suuremman mittakaavan uhkan torjuntaan yhteistoiminnassa eri suuntien ja puolustushaarojen joukkojen kesken.

⁴⁹⁶ Markarov, A. 2015.

⁴⁹⁷ Grigoryan, S. 2015.

⁴⁹⁸ Haastateltava C. 2015.

⁴⁹⁹ kts. edellä. luku 4.3.2. Venäjän federaation sotilasdoktriini.

⁵⁰⁰ Edistettävät intressit ovat käytännössä arktisen alueen hiilivetyvarannot. Näiden varojen on arvioitu muodostavan jatkossa merkittävän osan Venäjän energia- ja talouspolitiikasta. Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutin energiapolitiikan professori V-P Tynkkynen. Luentokurssi Venäjän energiapolitiikka. HY, kevät 2012. Muistiinpanot tutkijan hallussa.

nen johto on avoimesti ilmaissut.⁵⁰¹ Vastaavasti energiapoliittisia intressejä voidaan pitää myös kansallisesti tärkeinä intresseinä, jotka on turvattava sotilaspolitiikan keinoilla. Tämä yhteys näiden politiikan osa-alueiden välillä kytkee ne toisiinsa ja mahdollistaa sotilaallisen läsnäolon perusteleminen ja turvallisuuden takaamisen kansallisilla intresseillä.

Asevoimien uudistus on Venäjän vastaus esitettyyn uhkamalliin.⁵⁰² Sotilaspoliittisesti uudistuksen tarkoitus on ollut paitsi kehittää ja modernisoida asevoimia, myös samalla luoda sotilaspolitiikan käyttöön entistä vahvempi väline, mielikuva toimivista, moderneista ja suorituskykyisistä asevoimista.⁵⁰³ Puhtaasti sotilaallisesta näkökulmasta tarkasteltuna juuri asevoimien kehittäminen on tärkeä osa sotilaspolitiikkaa. Forsströmin mukaan se on juuri keskeinen elementti sotilaspolitiikassa.⁵⁰⁴ Venäjän tarkoituksena ollut ennaltaehkäisevän pidäkkeen ja etenkin sen konstruktion luominen on ollut kehittämistyön keskiössä.⁵⁰⁵ Kehittämistyön tärkeä tehtävä on myös identiteetin ja sen pohjalla vaikuttavien ideologisten arvojen korostaminen. Suurvaltaidentiteetin vahvistamiseksi on oltava riittävän vahvat ja uskottavat asevoimat. Euroopan unionin sotilastiedustelun päällikkö kontra-amiraali Alafuzoff sanoi vuonna 2012, että Venäjällä ei mainita julkisesti suoria sotilaallisia uhkia. Sen sijaan muut periferioista nousevat uhat voivat muodostua Venäjän kansallisen turvallisuuden kannalta uhkiksi. Tällaisen potentiaalin pienentäminen on myös yksi sotilaspolitiikan tehtävistä.⁵⁰⁶

Vastaava tulkinta on mahdollista tehdä myös geopoliittisen tarkastelun kautta. Tutkimuksen alussa toteutettu tarkastelu Venäjän geopoliittisesta roolista Euraasian keskuksena voidaan tarkastella myös maantieteellisen lähestymistavan kautta. Tämä on toteutettava siten, että jokaisella strategisella suunnalla tutkitaan kuvassa 2 esitettyjen faktoreiden ilmentymää ja verrataan niitä ”keskustan” eli tässä tapauksessa Venäjän sydänmaan alueeseen ja niiden positiiiviseen identifikaatioon. Eteläisellä suunnalla negatiivisia faktoreita ilmenee etenkin uskonnon, politiikan ja kansallisten identiteetikysymysten kautta. Sama on todennettavissa myös etenkin lännessä ja idässä. Keskisellä suunnalla eli Keski-Aasian ja myös pohjoisen alueilla, Venäjällä on vain heikkoja signaaleita negatiivisista faktoreista. Näitä ovat uskonto ja Lähi-idän kulttuuri, mutta Venäjä on kyennyt luomaan itselleen muurin – semanttisen kehyksen raja-alueen, joka kykenee vaimentamaan näiden faktoreiden muodostaman uhkapotentiaalin

⁵⁰¹ Shoigu, S. 2014. kts. edellä.

⁵⁰² Haastateltava A, Rautala, A. 2014. sekä mm. Mikkola, O-M. 2014. Lisäksi tavoitteita on käsitelty venäjänkielellisissä lähteissä laajasti mm:

⁵⁰³ Haastateltava C. 2015.

⁵⁰⁴ Forsström, P. 2015.

⁵⁰⁵ Haastateltava A. 2014.

⁵⁰⁶ Rukavishnikov, V. 2014, 40–42

ennen semanttista ja geopoliittista keskusta. Tämä on mahdollista siten, koska Venäjä on onnistunut luomaan riittävän läheisen yhteistyösuhteen sekä sotilaallisesti että poliittisesti etenkin Kazakstanin kanssa.⁵⁰⁷ Tämä maantieteellisesti riittävän laaja-alue mahdollistaa Venäjän näkökulmasta tarpeeksi ison reuna-alueen, joka toimii vaimentajana periferiasta suuntautuvalle uhkalle. Samalla sillä on sotilaspoliittisesti merkittävä rooli, pohdittaessa konkreettisia sotilaallisia toimia keskisellä strategisella suunnalla. Nämä tekijät korreloivat aikaisemmin esitettyjen uhkakuvien kanssa.

Tutkimuksellisesti merkittävä havainto on kuitenkin Kiinan kasvavan uhkapotentiaalin esiin nostaminen. Venäjän viralliset sotilaspoliittikkaa ohjaavat asiakirjat eivät vielä tunnista tai ainakaan mainitse uhkana. Kiina mainitaan keskeisenä toimijana kauppapolitiikassa sekä Shanghain yhteistyöjärjestön (SYJ) jäsenenä. Sitä ei kuitenkaan nosteta esiin suoranaisena uhkana. Kiinan kasvava rooli talouspolitiikassa ja sitä kautta kasvava rooli maailmanpolitiikassa vaikuttaa myös sotilaalliseen pariteettiin ja uhkakuvaan. Kiina on nousemassa Venäjän haastajaksi monella politiikan osa-alueella, joista sotilaspoliittikka on yksi oleellinen turvallisuskysymykseen ja uhkakuvaan vaikuttava tekijä.⁵⁰⁸ Tämä saattaa muuttaa jatkossa myös keskisen strategisen suunnan merkitystä ja korostaa asevoiman roolia turvallisuuden takaajana myös tällä suunnalla.⁵⁰⁹

Asevoimien harjoitukset ovat oleellinen osa asevoimien suorituskyvyn kuvausta ja keskeinen sotilaspoliittinen elementti. Harjoitustoiminnalla on sotilaspoliittikan luonteen mukaisesti myös kaksi ulottuvuutta. Ulkoisesti sen tarkoitus on osoittaa asevoimien kykyä torjua potentiaalisten vastustajien aggressiot Venäjää vastaan ja samalla konstruktivistisesti luoda itsestään kuva ei-haluttuna vastustajana. Sisäisesti asevoimien harjoitustoiminnalla haetaan kahta tavoitetta. Sen tavoitteena on luoda sisäisesti uhkakuvaan vastaava kuva suorituskyvystä kansalle. Tällä pyritään luomaan kuva turvallisuuden takaamisesta ja kansallisten intressien turvaami-

⁵⁰⁷ Haastateltava C. 2015.

⁵⁰⁸ Haastateltava B. 2015.

⁵⁰⁹ Kiinan sivuuttaminen uhkakuvissa saattaa indikoida sitä, että Venäjä kokee Kiinan ainakin tällä hetkellä enemmän strategiseksi liittolaisekseen sekä tärkeäksi kauppakumppaniksi. Maiden välillä on löydettävissä useita semanttisia vastakkainasetteluja, mutta taustalta löytyy myös molempien ideologinen ja poliittinen vastakkainasettelu Yhdysvaltojen kanssa. Mahdollista on, että merkittävistä semanttisista uhkapotentiaaleista huolimatta, yhteiset uhkakuvat ja taloudelliset intressit riittävät neutraloimaan uhan. Toki on huomautettava, että Skokovin mainitsemat monimiljoonaiset armeijat itäisessä strategisessa suunnassa, tarkoittavat suurella todennäköisyydellä juuri Kiinan sotilaallista potentiaalia ja antavat viitteitä myös sodankäyntitavasta. Strategisesti ajateltuna suorat viittaukset Kiinaan uhkana ovat myös osa sotilaspoliittista konstruktion rakentamista. Kuten todettu, sotilaallisissa uhkakuvissa Kiinan potentiaali mielestäni nostetaan esiin, mutta virallisissa dokumenteissa se mainitaan liittolaisena ja kumppanina.

sesta ulkoisia uhkia vastaan.⁵¹⁰ Uskottava harjoitustoiminta on myös tärkeä sisäpoliittinen sotilaspolitiikan elementti. Osoittamalla asevoimien kyky valtion turvallisuuden takaamiseen, luodaan edellytykset myös valtiojohdon sisäpoliittisen aseman vakauttamiselle. Vastaavasti asevoimien lisääntynyt aktiivisuus on osoitus Venäjän kansalle, että asevoimien kehittämiseen käytetyt rahat ovat tuottaneet halutun tuloksen.⁵¹¹ Valmiustarkastukset toimivat myös keskeisenä konstruktivisena elementtinä ja toteuttavat sotilaspolitiikan tehtävää Venäjän asevoimien suorituskyvyn osoittamisesta.⁵¹² Yksinkertaistettuna tällaisilla harjoituksilla tai ainakin niiden uutisoinnilla haetaan sisäistä luottamuksen rakentamista ja ulkoista pidäkevaikutuksen luomista.

Uhkakuvan konkretisoituessa uhkaksi tilanne vaatii konkreettista sotilaallisen voiman näyttöä tai käyttöä. Uhkien ennaltaehkäisemiseksi ja niiden torjumiseksi on sotilaspolitiikan keinovälikoima käytössä koko ajan. Poliittisten pyrkimysten epäonnistuessa on Venäjän asevoimien käytön päätavoite konfliktien yhteydessä niiden rajoittaminen tai sotatoimien lopettaminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tähän voidaan mahdollisesti käyttää konfliktialueella olevia rauhan ajan ryhmittymiä, joita tarvittaessa vahvennetaan.⁵¹³ Tätä vahventamisen periaatetta voidaan käyttää sotilaspolitiikassa juuri esimerkiksi eteläisen strategisen suunnan konflikteissa. Näiden lisäksi voidaan muodostaa eri valtioiden yhteisiä joukkoja tai joukkoryhmittymiä.⁵¹⁴ Tämän tutkimuksen kannalta yksi merkittävä esimerkki tällaisesta on Venäjän sotilastukikohta Armeniassa, joka voi toimia tällaisessa tehtävässä eteläisen suunnan konfliktitalanteissa.⁵¹⁵ Geopoliittisessa kehyksessä tällainen liittolaissuhde voidaan tulkita Venäjän reuna-alueen hallinnaksi konkreettisella sotilaspolitiikan toimenpiteellä. Samalla fyysinen joukkojen sijoittaminen on osoitus tilan hallinnasta. Tämä myös indikoi näiden valtioiden liittolaissuhdetta, jonka taustalla ovat monet yhdistävät tekijät, joista turvallisuus ja mahdollisuus yhteisen uhkan ennaltaehkäisyyn ovat sotilaspoliittisesti keskeisimmät. Venäjän eteläisen suunnan uhkakuvia ja sotilaspolitiikkaa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin seuraavassa alaluvussa.

⁵¹⁰ Haastateltava A. 2014 ja Haastateltava B. 2015.

⁵¹¹ Esimerkkinä tällaisesta voidaan nostaa esiin viimeisten vuosien aikana toteutetut asevoimien valmiustarkastukset. Niiden tarkoitus on testata uudistetun organisaation reagointikykyä ja valmiutta, kuten ulospäin on sotilaspoliittisen johdon suulla ilmoitettu. Военное Обозрение. 2014. 12.05.2014. *Владимир Путин проверил готовность Вооруженных сил РФ*. <http://topwar.ru/46950-vladimir-putin-proveril-gotovnost-vooruzhennyh-sil-rf.html> [katsottu 15.3.2015]

⁵¹² Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

⁵¹³ Forsström, P. 1998, 39

⁵¹⁴ Sama

⁵¹⁵ Mirzoyan, S. 2015.

4.5 Eteläinen strateginen suunta Venäjän uhkakuvissa

Venäjän eteläisen strategisen suunnan muodostavat käytännössä Kaukasian ja osittain myös Keski-Aasian suunnat.⁵¹⁶ Kulttuurihistoriallisesti Venäjän eteläinen suunta on ollut sille merkittävä. Aluetta on kuvattu uhkana tai sieltä suunnalta on ilmaistu muodostuvan uhka Venäjän pääosin hallitsemalle *Euraasian sydänmaalle* jo useissa eri venäläisen kirjallisuuden klassikoissa⁵¹⁷. Muun muassa näiden avulla on muokattu pitkällä aikavälillä kansallisia mielikuvia ja muodostettu kuva alueesta, josta voi muodostua uhka venäläiselle kansalle ja identiteetille.

Venäjän politiikassa käytetään termiä ”lähiulkomaat”, jolla tarkoitetaan käytännössä entisen Neuvostoliiton maita. Näitä pidetään Venäjän intressivyöhykkeenä ja niiden on tulkittu olevan alue, jonne keskittyvät Venäjän ensisijaiset elintärkeät intressit.⁵¹⁸ Lähiulkomaiden rooli Venäjän ulkopolitiikalle on tärkeä, sillä ne muodostavat Venäjälle ensisijaisen vyöhykkeen kansallisen turvallisuuden takaamisessa. Lähiulkomaihin kohdistuvan politiikan tavoitteena on ollut poliittinen liittouma, jossa Venäjällä olisi päätäntävalta.⁵¹⁹ Venäjän pahimmat turvallisuusongelmat ovat liittyneet Kaukasian alueeseen, jossa Venäjä on katsonut oikeudekseen puuttua aseellisesti alueen sisäisiin kiistoihin. Taustalla on todennäköisesti ollut sen halu estää näiden levottomuuksien leviäminen omalle alueelleen.⁵²⁰

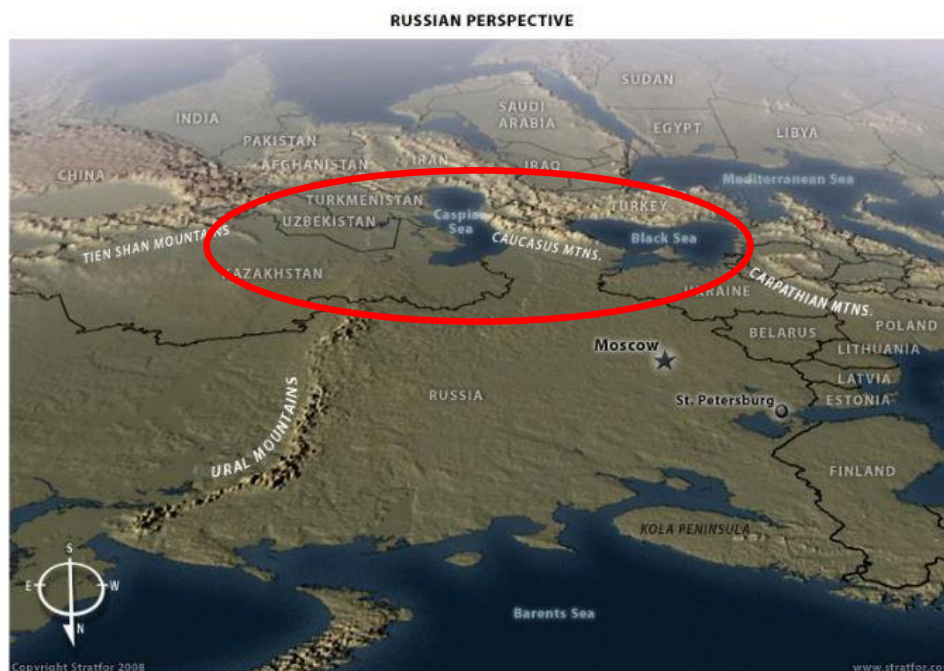
⁵¹⁶ Markedonov, S. 2012, 11–12. Ivy-alueen erottamiseksi on käyttöön vakiintunut myös nimitys Länsi-Ivy, jolla tarkoitetaan useimmiten Ukrainan, Valko-Venäjän ja Moldovan aluetta.

⁵¹⁷ Hyvä esimerkki on Mihail Lermontovin ”Aikamme sankari”, jossa päähenkilö kuvaa aikaansa Kaukasiassa sotaisaksi ja pitää kaukasialaisia erittäin suurena uhkana venäläiselle kansalle ja sen identiteetille. Lermontovin mukaan Venäjän onneksi Kaukasian ja sen kansat erottaa Kaukasusvuoristo, joka tuohon aikaan muodosti vielä merkittävän maastollisen suojan varsinaiselle sydänmaalle. Saatavissa mm. osoitteessa <http://lib.ru/LITRA/LERMONTOW/geroi.txt>

⁵¹⁸ mm. Rossijskaja Gazeta, numerot 19.1.1994 ja 25.2.1994. Asiaa on laajemmin käsitellyt Forsström (1998), 32–37

⁵¹⁹ Koltshin, S. 1995. Rossija – Blizhnneje zarubezhe: vzaimootnosheniia, interesy, tseli politiki. Mirovaja ekonomika i mezhdunarodnyje otnosheniia, 4/1995, 45–49

⁵²⁰ Кулагин, В. 2006, 298–301

KUVA 7. Venäjän eteläinen strateginen suunta

Keskeisenä osana Venäjän lähiulkomaiden ulkopoliittikkaa nähdään myös alueen venäjää äidinkielenään puhuvan väestön oikeuksien turvaaminen.⁵²¹ Tämä väestö on Venäjän poliittisen johdon kasvava intressi, joka muodostaa sille alueellisen vaikutusvallan kasvun ytimen. Samalla niiden oikeuksien uhkaaminen lähiulkomaiden alueella voi muodostua uhaksi Venäjän turvallisuudelle. Laki Venäjän kansalaisten ja kielivähemmistöjen turvaamisesta⁵²² mahdollistaa asevoiman käytön Venäjän rajojen ulkopuolella. Tämä on yksi vaikuttava tekijä Venäjän haluun jäädyttää tai ratkaista sen lähialueella olevat konfliktit.⁵²³ Konfliktien hallinta ja niiden muodostaman uhkapotentiaalin vähentäminen on keskeinen tekijä myös Venäjän kansalliselle turvallisuudelle. Konfliktien sotilaallisen luonteen johdosta, on perusteltua että myös Venäjä käyttää sotilaspolitiikan välineitä konfliktien vakauttamiseen.⁵²⁴ Venäjän kielen merkityksen korostaminen on yksi alueen yhtenäisyyttä Venäjän kanssa vahvistava tekijä. Se liittyy valtaosan entisistä Neuvostoliiton maista Venäjän kanssa. Lähiulkomaiden sijainti Venäjän geopoliittisella intressialueella mahdollistaa niiden sijoittamisen semanttisen kehän sisäkehälle, niin sanotulle raja- tai reuna-alueelle, jossa Lotmanin luokituksen mukaan sijaitsevat ”omatvieraat” liittolaiste. Näillä tarkoitetaan käytännössä erityisen intressipiirin valtioita, jotka ovat Venäjämyönteisiä tai muuten eri merkityskategorioiden kautta tärkeitä venäläiselle identiteet-

⁵²¹ Forsström, P. 1998, 27

⁵²² федеральный закон российской федерации – Venäjän liittovaltion laki ja Venäjän Federaation Sotilasdoktriini.

⁵²³ Jäätyneet konfliktit, Abhasia, Etelä-Ossetia, Vuoristo-Karabah ja Transnistria.

⁵²⁴ Markedonov, S. 2012, 23–27

tille, intresseille ja sitä kautta turvallisuudelle. Geopoliittisesti tarkasteltuna Venäjän kiinnostus lähiulkomaita kohtaan on helposti perusteltavissa. Ne muodostavat sille puskurivyöhykkeen eli kulttuurisemanttisen periferian, jonka tehtävänä on keskustan sydänmaan suojaaminen.

Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian maiden muodostamaa aluetta on pidetty alueena, joka ottaa vastaan vaikutteita monista eri kulttuureista ja suunnista. Aluetta on pidetty geopoliittisena siltana eri valtamerien välillä, mutta samalla sen tehtävä on ollut toimia puskurina, joka torjuu vieraiden valtioiden, kulttuurien ja ilmiöiden vaikutukset Venäjän alueelle.⁵²⁵ Näiden puskurialueiden tehtävänä on torjua ja ennaltaehkäistä Venäjälle sellaisten uhkien syntyminen jossa keskustan sydänmaata voitiin uhata suoranaisesti ottamalla haltuun tai ryhmittämällä joukkoja minkä tahansa rajavaltion alueelle.⁵²⁶ Näistä merkittävän uhan muodostivat Baltian maat, Ukraina ja Etelä-Kaukasian maat.⁵²⁷ Etelä-Kaukasian suunnalta merkittävimmäksi uhkaksi on esitetty periferiallinen uskonto ja uhka - islam ja sen mukanaan tuoma ”rikollisuuden ja ekstremismin konstruktio”.⁵²⁸

Eteläinen suunta, tässä yhteydessä pääosin Etelä-Kaukasian alue, on merkityksellinen Venäjälle kollektiivisen turvallisuuden näkökulmasta. Eteläisen suunnan kannalta on jo vuonna 1996 määritelty Venäjän federaation yhdeksi ulkoiseksi uhaksi Venäjän ja entisten neuvostotasavaltojen valtioiden välisten suhteiden heikentämiseksi suunnatut toimet.⁵²⁹ Yksi keskeinen uhkatekijä on islamilainen Nato-maa Turkki, jonka alueellinen vaikutusvalta saattaa muodostua Venäjälle uhaksi. Erityisesti Azerbaidzhanin ja Turkin hyvät suhteet ovat Venäjän näkökulmasta haitallisia sekä turvallisuusnäkökulmasta että energiapoliittisissa kysymyksissä.⁵³⁰

Turvallisuuskysymyksissä terrorismin⁵³¹ ilmiön pitäminen poissa Venäjän alueelta ja alueen energiavarojen ja niiden siirtoreittien hallinta ovat keskeisiä eteläisen suunnan uhkia.⁵³² Poliittisia intressejä ovat olleet vaikutusvallan säilyttäminen ja lisääminen Venäjän ehdoilla. Taloudellisesta näkökulmasta se haluaa pitää maat riippuvaisena itsestään ja samalla kehittää niiden

⁵²⁵ Денисов, А. Савкин, Н. Холоден, П. 2008, 24–26

⁵²⁶ Гусейнов, В. Дашдамиров, А. Демиденко С. 2008, 356

⁵²⁷ Abushov, K. 2009, 190–192

⁵²⁸ Abushov, K. 2009, 190–192

⁵²⁹ Mishchenko, M. A., Pogudin, V. V. Politika natsionalnyi bezopasnosti Rossijskoi Federatsii (1996 -2000, projekt)

⁵³⁰ Forsström, P. 1998, 29–31. Energiapoliittisesti Azerbaidzhan on Venäjän kilpailija Kaspian- ja Mustanmeren hiilivetyvarannoista.

⁵³¹ Venäläisittäin ekstremismin

⁵³² Nygren, B. 2004, 24.

avulla Venäjän taloutta.⁵³³ Samalla riippuvuus molemmiin puolin lisää alueen valtioiden ja Venäjän sotilaspoliittista riippuvuutta toisistaan. Tässä yhteydessä on nostettava esiin talouspolitiikan merkitys osana kansallisia päämääriä ja sen kiinteä yhteys myös sotilaspolitiikan keinovalikoimaan. Keskeinen tekijä ovat myös sotilaspoliittisista lähtökohdista solmitut yhteistyösopimukset ja järjestöt.⁵³⁴ Eteläisen suunnan varsinainen turvallisuusongelma on Etelä-Kaukasian epävakauden hyväksikäyttäminen Venäjää vastaan.⁵³⁵ Tästä näkökulmasta tarkasteltuna alueen vakauttaminen, Venäjälle edullisen ilmapiirin ja sotilaallisen läsnäolon varmistaminen ovat Venäjälle sotilaspoliittisesti tärkeitä tavoitteita.

Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteena on pyrkiä torjumaan sitä kohtaan mahdollisesti muodostuva uhka jo pro-aktiivisesti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että sotilaspolitiikan keinoilla pyritään pitämään poliittinen tilanne vakaana ja ennaltaehkäisemään sille tärkeillä alueilla tapahtuvat Venäjän kannalta epäedulliset toimet ja sotilasstrateginen kehitys.⁵³⁶ Tästä näkökulmasta Etelä-Kaukasian rooli Venäjälle näyttäytyy puskurivyöhykkeenä, joka estää eteläisestä suunnasta Venäjän alueen uhkaamisen. Samalla Venäjä pyrkii pitämään varsinaiset sota-toimet pois tältä alueelta ennaltaehkäisemällä politiikan keinoin, perustamalla erilaisia liittoja,⁵³⁷ solmimalla kahdenvälisiä sopimuksia yhteisestä puolustuksesta sekä suoranaisesti ryhmittämällä joukkoja toisten valtioiden alueelle.⁵³⁸ Yhtenä sotilaspoliittisena tavoitteena sillä vaikuttaisi olevan yhteisen sotilas-/ puolustusalueen (*военное пространство*)⁵³⁹ luominen jokaisella strategisella suunnalla. Tämä toteutetaan sijoittamalla venäjän alueella joukkoja strategisesti puolustusryhmitukseen ja liittolaisvaltioiden alueelle vastaamaan aikaisemmin

⁵³³ Arakelyan, L. 2014, 146–149

⁵³⁴ esimerkiksi KTSJ ja Ivyn sotilaspoliittinen yhteistyö

⁵³⁵ Martelius, J. 1999, 18

⁵³⁶ Haastateltava A, 2014. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi Armeniassa Venäjä on onnistunut ryhmittämään sotilastukikohdan alueelle yhteisen turvallisuuden näkökulmasta. Samalla tällaisella sotilaspoliittisella toimenpiteellä se kykenee tekemään alueen itselleen poliittisesti vakaaksi ja edulliseksi, koska sillä on kontrolli alueen hallinnasta. Tällä tavoin se kykenee osoittamaan myös muille potentiaalisesti Armenian kontrollon kiinnostuneille valtioille, että alue kuuluu jo sen vaikutuspiiriin (sphere of influence). Tällä tavoin on hyvin epätodennäköistä, että jonkin toisen valtion tai liiton sotilastukikohta tai joukkoja sijoitettaisiin samalle alueelle. Tällä tavoin sotilaspolitiikan keinoilla voidaan estää myös mainittu negatiivinen sotilasstrateginen kehitys, joka em. esimerkissä voisi olla toisen toimijan – esim Naton, tukikohdan ryhmittäminen Armenian alueelle.

⁵³⁷ KTSJ, Euraasian unioni, SYJ ja IVY. Kahdenväliset ilmapuolustussopimukset Kazakstanin, Valko-Venäjän ja Armenian kanssa.

⁵³⁸ Venäjän ulkomailla olevat tukikohdat löydettävissä mm. ETYJ:n vuosittaisesta tiedonvaihtoilmoituksesta AEMI ja GEMI.

⁵³⁹ Учебники онлайн: Глава 3, *Военно-силовое пространство геополитики*: Военно-силовое пространство охватывает сухопутную, водную (океанскую, морскую, речную, озерную) и воздушную сферы планеты Земля, а также космос, в пределах которого государство или коалиция государств планирует использовать в качестве средств силового давления или применить частично или в полном объеме военную силу в интересах реализации своей геополитической стратегии и военной доктрины на локальном, региональном, глобальном и, возможно, планетарном уровне. [<http://учебник-online.com/129/2074.html>]

esitettyjä uhkamalleja. Toinen merkittävä strateginen ja sotilaspoliittinen toimenpide on kahden- ja monenvälisten puolustus- ja yhteistyösopimusten avulla toteutettava strategisen ryhmittämisen kokonaisuus.⁵⁴⁰

Yhteenvetona voidaan todeta, että niin sanotut lähiulkomaat ovat Venäjän ulko- ja sotilaspolitiikan painopistealueita. Niiden merkitys näkyy Venäjän pyrkimyksissä epävakaaan eteläisen suunnan vakauttamisessa ja sitä kautta oman päämääränsä eli kansallisen turvallisuuden takaamisessa.⁵⁴¹ Eteläisen strategisen suunnan keskeisen uhkan muodostavat Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian valtioiden sisäinen epävakaus ja alueen eriaisteiset konfliktit. Lisäksi Venäjä pitää islamin uskoon liittyviä ääri-ilmiöitä, kuten ekstremismii, uhkana sen kansalliselle identiteetille, sisäiselle yhtenäisyydelle ja Euraasian sydänmaan alueelliselle koskemattomuudelle. Etelä-Kaukasiasta Venäjän alueelle kohdistuvat uhat ovat joko suoria tai välillisiä.⁵⁴² Alueen sijainti geopoliittisesti keskeisellä alueella on johtanut sen aseman korostumiseen, koska useat eri toimijat ovat osoittaneet mielenkiintoa alueen luonnonvarojen, energiankuljetusreittejä, sekä muita taloudellisia faktoreita kohtaan.⁵⁴³ Venäjän näkökulmasta nämä kaventavat sen vaikutusmahdollisuuksia ja muodostavat potentiaalisen uhkan. Yksi Venäjän tärkeimmistä tavoitteissa alueellisesti on juuri edellä mainittujen toimijoiden vaikutuksen vähentäminen ja omien vaikutusmahdollisuuksien konkreettinen lisääminen. Toisin sanoen se, että ”Länsi” ei saa vaikutusvaltaa Venäjän intressipiiriksi katsomalla alueella.⁵⁴⁴

Sotilaspoliittisesti Venäjää uhkaa Naton laajeneminen Etelä-Kaukasiaan. Yhdysvallat ja sen johtama sotilasliitto nähdään sotilaspolitiikassa keskeisenä uhkana, jonka levittäytyminen

⁵⁴⁰ Haastateltava A. 2014. Tällaisessa tilanteessa on mahdollista ryhmittää joukkoja liittolaisvaltion alueelle, tai solmia yhteinen puolustusliittosopimus, jossa toinen liittolaisvaltio lupaa puolustaa myös Venäjää vastaan kohdistuvaa aggressiota omalla alueellaan, ei mahdollista kolmannen osapuolen käyttää aluettaan Venäjää vastaan suunnattuun hyökkäykseen ja saa itse tästä etuja esimerkiksi kaluston, koulutuksen tai konstruktivistisen suojan muodossa. Konstruktivistisella suojalla tarkoitan tässä tilannetta, jossa esim. Venäjä ilmoittaa puolustavansa esimerkiksi Kazakstania liittolaissopimuksen puitteissa tarpeen tullen. Tämä antaa myös muille valtioille signaalin Venäjän periaatteellisesta aktiivisuudesta alueella ja määrittää myös sen vaikutusalueen. (Sphere of Influence).

⁵⁴¹ Fernandes, S. 2014, 20–29

⁵⁴² kuten esimerkiksi vaikutusvallan väheneminen tai Naton laajentumisen muodostama uhka.

⁵⁴³ Yhdysvallat haluaa ensisijaisesti lisätä Naton vaikutusvaltaa alueella ja pyrkii tasapainottavaksi voimaksi Venäjän ja myös Lähi-idän suuntaan Iranin kautta. Vastaavasti läsnäolo Iranissa mahdollistaa alueen tilanteen seuraamisen ja tarvittaessa vakauttamisen omin toimenpitein. EU:n intressit ovat energiaturvallisuuteen ja yleiseen naapuruston vakauttamiseen pyrkiviä. Turkki pyrkii hyötymään alueen energiarikkauksista, mutta myös yhtä lailla yhdistämään kielellisistä ja kulttuurisista syistä voimiaan Azerbaidžhanin kanssa, mikä on selkeästi kuvattu uhkana Venäjälle. Iran on ehkä vähiten uhka Venäjälle, sillä mailla on paljon yhteisiä intressejä, kuten Yhdysvaltojen vaikutuksen ja läsnäolon vähentäminen ja Kaspianmeren alueen demilitarisointi. Energiakysymys sekä Iranin mahdollinen ”spillover” vaikutus Etelä-Kaukasian alueelle saattaa olla kuitenkin kansallisen turvallisuuden näkökulmasta keskeinen Venäjää huolestuttava tekijä.

⁵⁴⁴ Aho, K. 2014.

alueelle tulee estää. Toisen sotilaallisen uhan muodostaa Iran, jonka muodostama sotilaallinen ennakoimattomuus on uhka Venäjän turvallisuushakuisessa mallissa. Iranin muodostaman uhan torjumiseksi Venäjällä ja Yhdysvalloilla on myös yhteisiä intressejä.⁵⁴⁵ Mustan- ja Kaspianmeren alueiden energiavarannot ovat myös sotilaspoliittisesti tärkeitä ja Venäjä on todennäköisesti valmis aseellisen voiman käyttöön myös näillä alueilla, mikäli se katsoo intressinsä ja vaikutusvaltansa uhatuksi.⁵⁴⁶ Sotilaallisen turvallisuuden takaamiseksi Venäjä luottaa ensisijaisesti pidäkevaikutukseen, lähinnä siis ydinaseeseen, sekä laajemmassa mittakaavassa tapahtuvaan asevoiman suorituskyvyn kehittämisen muodostamaan mielikuvaan Venäjän torjuntakykyisestä asevoimasta.⁵⁴⁷ Venäjän eteläisen sotilaspiirin joukot ovat määrällisesti ja laadullisesti Venäjän asevoimien kärkijoukkoja, joiden suorituskyky mahdollistaa eteläisen strategisen suunnan sotilaallisen turvallisuuden takaamisen.⁵⁴⁸

Etelä-Kaukasian aluetta tarkastellessa valtiokohtaisesti voidaan todeta, että jokaisen kanssa Venäjän suhteet, uhat ja ongelmat ovat erilaiset. Venäjä vaikuttaa kuitenkin toimivan riippuvuusteorian mukaisesti,⁵⁴⁹ jossa se pyrkii pitämään taloudellisesti ja myös poliittisesti heikot valtiot omassa vaikutuspiirissään. Samalla se pyrkii horjuttamaan vahvempia, jotta niiden asema ei vahvistuisi ja niiden riippuvuus Venäjästä ei vähentyisi. Toisin sanoen se pyrkii hajottamaan ja hallitsemaan omilla ehdoilla ja keinoillaan. Suhteiden ja uhkien erilaisuus eri Etelä-Kaukasian valtioiden ja Venäjän välillä on sotilaspoliittisesti merkittävää. Erilainen tilanne pakottaa Venäjän toimimaan vektoraalisesti jokaisen valtion kanssa. Tämä johtaa sotilaspoliitiikan monimuotoisuuteen ja erilaisuuteen, eikä mahdollista suoraa vertailua Venäjän sotilaspoliitiikan keinojen ja kohdevaltioiden välillä. Tämä lisää sotilaspoliitiikan monimuotoisuutta ja luo tutkimuksellisesti haastavan asetelman, jossa eri valtioiden suhteen toteutettava sotilaspoliittikka rakentuu omaksi kokonaisuudekseen. Tämä vaatii kokonaisuymmärrystä Venäjän ja kohdevaltion suhteista, sekä Etelä-Kaukasiassa vaikuttavien semanttisten kategorioi-

⁵⁴⁵ Haastateltava B. 2015.

⁵⁴⁶ Grigoryan, S. 2015.

⁵⁴⁷ Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 424–425

⁵⁴⁸ The Military Balance, 2015. Ja Haastateltava A. 2014. Armeniassa sijaitseva 102. sotilastukikohta, Georgian separatistialueiden alueelle sijoitetut tukikohdat sekä Krimin alueen haltuunotto ja siellä olevat asevoimien joukot muodostavat erittäin vahvan aseellisten voimien rintaman Venäjän Eteläiseen strategiseen suuntaan. Venäjän asevoimien määrällisesti vahvin strateginen suunta on eteläinen. Laadullisesti voidaan objektiivisesti analysoida ainoastaan kalustoa. Eteläisen sotilaspiirin maavoimien, sekä ilmavoimien kalusto on uusinta asevoimien käytössä olevaa sarjatuotannossa olevaa kalustoa, kuten esim. T-90, Su-34, Mi-28N, Ka-50 jne. Tällä perusteella voidaan arvioida myös, ainakin kaluston laadun olevan asevoimien kärkiluokkaa. Henkilöstön osalta haastateltavat korostivat myös eteläisen suunnan joukkojen olevan parhaiten koulutettuja ja niissä olisi eniten sopimussotilaita. Arvioita ei kuitenkaan voida varmuudella vahvistaa.

⁵⁴⁹ Abushov, K. 2009, 209–210

den ja ilmiöiden sekä mahdollisesti muiden toimijoiden intresseistä, toimista ja aktiivisuudesta.

Sotilaspolitiikan kannalta on merkittävää ymmärtää sotilaspolitiikan kontekstisidonnaisuus ja Venäjän eteläisen strategisen suunnan merkitys sen kokonaisturvallisuudelle. Sen sisältämä konfliktipotentiaali on suuri ja sen vuoksi juuri Etelä-Kaukasian alueen vakauttamisella on mahdollista turvata myös Venäjän keskustan turvallisuus. Eteläisellä strategisella suunnalla on paljon epävarmuuksia ja vakautta horjuttavia tekijöitä, eikä Venäjä todennäköisesti pyri alueen täydelliseen vakauttamiseen. Todennäköisempää onkin, että Venäjä pyrkii sotilaspolitiikallaan pitämään alueella yllä hallitun epävakauden, jonka kontrolloinnista ja säätelystä se itse vastaa. Tätä problematiikka käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Seuraavassa alaluvussa muodostetaan edellisten tarkastelujen perusteella muodostettu Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio ja sen välineet, joita Venäjä käyttää uhkien torjunnassa ja omassa sotilaspolitiikassaan. Luvussa viisi tutkitaan tämän ilmiön esiintymistä spesifisti Etelä-Kaukasian alueella.

4.6 Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio ja välineet

Sotilaspolitiikan käsite on monitahoinen ja -merkityksellinen. Se on vakiintunut Venäjällä käyttöön puhuttaessa keinoista, joilla Venäjä edistää poliittisia pyrkimyksiään ja intressejään. Venäjän toimet kansallisten intressien suojaamiseksi tai poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi, käsitetään useissa tapauksissa juuri sotilaspolitiikaksi. Tämä on seurausta Venäjän taipumuksesta käyttää sotilaallisella voimankäytöllä uhkaamista osana neuvottelutaktiikkaansa.⁵⁵⁰ Näiden taustalla on pyrkimys kansalliseen turvallisuuteen, joka on tulkinnallinen ja kontekstisidonnainen käsite. Sille ei voida määrittää yhtä yhteistä nimittäjää, vaan sen informaatioarvo on popularisoitu yhteiseksi ymmärrykseksi, jonka takana voi olla tilanteesta riippuen eri päämääriä. Tutkimuksellisesti tämä lisää sotilaspolitiikan käyttöalaa, mutta vaikeuttaa rajan vetämistä eri osa-alueiden välille.

Sotilaspolitiikka-termiä käytetään hyvin laajasti tarkoittaessa Venäjän ulkopoliittisten päämäärien tavoittelua.⁵⁵¹ Tämä on seurausta asevoimien keskeisestä roolista osana venäläistä yhteiskuntaa ja Venäjän siviili- ja sotilastoimijoiden välisestä matalasta rajasta.⁵⁵² Venäläinen

⁵⁵⁰ Michelsson, C. 2015.

⁵⁵¹ Mäkinen, S. 2014.

⁵⁵² Rukavishnikov, V. 2014, 40–41

näkemyksistä sotilaspolitiikasta eteläiseen strategiseen suuntaan on lähellä aikaisemmin pohdittua *suurstrategian* käsitettä. Etelä-Kaukasian osalta suurstrategian elementit ovat Venäjän politiikassa todennettavissa, mutta maantieteellisesti rajoittunut alue ei tässä yhteydessä mahdollista termin käyttöä. Tutkimuksellisesti tämä kuitenkin vahvistaa muiden kuin sotilaallisten kokonaisuuksien merkitystä sotilaspolitiikan konstruktiota määriteltäessä.

Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuus ei ole yksiselitteinen ja se on tulkittavissa useammasta eri tarkastelukulmasta. Se on tilannesidonnainen kokonaisuus, joka voi olla 1) toimintaa, 2) tavoitteita tai 3) keinovalikoima. Sen tavoitteet ja keinot ovat useimmiten yhteneviä tai välittömästi yhteydessä ulkopoliittisten päämäärien ja keinojen kanssa, mutta lähtökohtaisesti niiden keinovalikoima on erilainen.⁵⁵³ Sotilaspolitiikan kiinteä yhteys ulkopoliitiikan kanssa mahdollistaa myös laajan ja monipuolisen välineistön päämäärien tavoittelemiseksi. Venäjän sotilaspolitiikan erityinen piirre monipuolisen keinovalikoiman lisäksi on sen vektoraalisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että Venäjän sotilaspolitiikka, konstruktivistinen sotilaspolitiikkaa ilmiönä rakentava toiminta ja muut konkreettiset toimet, on osoitettavissa kohdesidonnaisiksi.⁵⁵⁴ Tämä johtuu Venäjän erilaisista suhteista kunkin kohdevaltion kanssa⁵⁵⁵, mutta myös puhtaasti kontekstissa tarvittavasta toiminnan luonteesta ja keinojen voimakkuudesta. Tutkimuksellisesti tämä asettaa haasteita sotilaspolitiikan ilmiön selvittämiselle, mutta tekee siitä myös huomattavasti mielenkiintoisemman ja moniulotteisen konstruktion.

Venäjän sotilaspolitiikan tilanne- ja kohdesidonnaisuus vaikuttaa myös tämän tutkimuksen viitekehyksen joustavuuteen. Venäjä määrittää oman identiteettinsä ja paikkansa maailmassa tietyillä geopolitiittisilla, kulttuurisilla, kielellisillä sekä historiallisilla tekijöillä ja periaatteilla.⁵⁵⁶ Näiden tekijöiden mukaan se määrittää itselleen ystävällismieliset valtiot, liittolaiset, viholliset sekä sellaiset valtiot, jotka eivät ole mitään näistä edellä mainituista. Tämä vaikuttaa myös erilaiseen sotilaspolitiikan keinovalikoimaan ja käyttöön.⁵⁵⁷ Tutkimuksellisesti merkittävää on ymmärtää sotilaspoliittinen tavoitteenasettelu sekä viitekehyksen mahdollistama keinovalikoiman käyttö. Toisin sanoen se, että kohteesta riippumatta Venäjän sotilaspolitiikan keinovalikoima on aina sama, mutta päämäärän saavuttamiseksi eli sotilaallisen turvallisuuden takaamiseksi voidaan näitä keinoja käyttää eri tason valtion kanssa eri tavoin.

⁵⁵³ Баранов, Н.А. www.abushov.com

⁵⁵⁴ Abushov, 2009, 209

⁵⁵⁵ Iskandaryan, A. 2011, 9–11

⁵⁵⁶ Lotman, www.lotman.com

⁵⁵⁷ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

Tämä on seurausta vallitsevista valtioiden välisistä suhteista ja kohdevaltion semanttisesta merkityksestä Venäjän geopoliittisessa tilassa. Oletettavaa on, että mitä lähempänä kohdevaltio on eri merkitysten kautta ”keskusta” eli Venäjää, sen monipuolisempaa ja positiivisempaa on maiden sotilaspoliittinen yhteistyö. Vastaavasti periferiassa olevat valtiot ja ilmiöt kuvataan useimmiten uhkana, jolloin sotilaspolitiikka on luonteeltaan negatiivisempaa. Tällainen jako on hieman yleistävä, koska kyse on aina tilannesidonnaisesta toiminnasta. Semanttisen viitekehyksen antamat merkitykset mahdollistavat kuitenkin periaatteet sotilaspolitiikan konstruktion analysoinnille. Lisäksi sotilaspolitiikan tarkastelu mahdollistaa myös tutkimuksellisen viitekehyksen muokkautuvuuden ja sen pysyvyyden arvioinnin.

Venäjän sotilaspolitiikka voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen tai tasoon. Nämä ovat sisäinen ja ulkoinen sotilaspolitiikka, joiden päämäärät poikkeavat toisistaan.⁵⁵⁸ Sotilaspolitiikan *ulkoisen tason ydin* on pidäkevaikutuksen muodostaminen ja sillä tavoin Venäjää vastaan kohdistuvan uhkan ennaltaehkäisy ja torjuminen.⁵⁵⁹ Keskeinen sotilaspoliittinen toiminta on riittävän mielikuvan ja pidäkkeen luominen kaikella käytössä olevalla keinovalikoimalla. *Sisäisen sotilaspolitiikan ydin* on asevoimien kehittäminen⁵⁶⁰, kansan sisäisen mielikuvan ja luottamuksen rakentaminen sekä sen avulla valtion kansallisen ja ennen kaikkea sotilaallisen turvallisuuden takaaminen.⁵⁶¹ Asevoimat on keskeinen väline ulkoisen uhan torjunnassa.⁵⁶² Se muodostaa ulkoisen pidäkkeen ja on poliittisesti käytettävissä oleva ”voiton keino”⁵⁶³. Venäjän sotilaspolitiikan tavoite on siis Venäjään kohdistuvan uhkan tai uhkien ennaltaehkäisy ja torjunta sekä sellaisen sotilaallisen kyvyn muodostaminen, joka a) muodostaa pidäkkeen, b) kykenee vastaamaan aseelliseen aggressioon Venäjää tai sen liittolaista vastaan ja c) sisäisen turvallisuuden takaamiseen muita laajan turvallisuuden uhkia vastaan.⁵⁶⁴

Sotilaspolitiikkaa ohjaavat asiakirjat määrittävät sille laajat toiminta-alueet ja antavat monipuoliset mahdollisuudet päämäärän saavuttamiseen. Tämä ohjaa myös sotilaspolitiikan keinovalikoimaa. Asiakirjoista keskeisin on sotilasdoktriini, jonka yleisluonteisuus mahdollistaa Venäjän sotilaspolitiikalle laajan keinovalikoiman.⁵⁶⁵ Venäjän tavoite on kuitenkin pyrkiä

⁵⁵⁸ Баранов, Н.А. www

⁵⁵⁹ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu

⁵⁶⁰ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

⁵⁶¹ Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 401–404

⁵⁶² Rukavishnikov, 2014, 40

⁵⁶³ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu

⁵⁶⁴ sama

⁵⁶⁵ Mikkola, O-M. 2014.

ensisijaisesti ennaltaehkäisemään sotilaalliset uhat ei-sotilaallisilla keinoilla.⁵⁶⁶ Sotilaallisen turvallisuuden takaamiseksi Venäjä kehittää asevoimiaan ja pidäketarkoituksessa ylläpitää voimatasapainoa potentiaalisia uhkia vastaan. Keskeinen rooli tässä on asevoimien ulospäin osoitetulla kyvyllä ja erityisesti varsinaisella pidäkevoimalla eli ydinasepotentiaalin ja konventionaalisen asevoiman riittävällä tasolla.⁵⁶⁷

Sotilaspolitiikka on rinnakkaista toimintaa ulkopoliitiikan ja diplomatian kanssa. Tämä rinnakkaisuus mahdollistaa sen, että mikäli Venäjä ei pääse muiden politiikan lajien avulla haluamaansa päämäärään, se voi ottaa käyttöön myös sotilaspolitiikan keinovalikoiman.⁵⁶⁸ Keinovalikoima riippuu kyseessä olevasta konfliktin tasosta. Rinnakkaisuus, vektoraalisuus, tilannesidonnaisuus ja laaja keinovalikoima vaikuttavat siihen, että kohteesta riippuen, Venäjän sotilaspolitiikka voi näyttäytyä Venäjän kannalta epäsuotuisissa olosuhteissa jyrkkänä ja jopa ehdottomana politiikkana, ellei sen tarjoama yhteistyölinja tuota toivottua loppuasetelmaa. Tämä on yksi merkittävä Venäjän sotilaspolitiikan rakentama konstruktiivinen uhkamalli, jonka käyttäminen vaikuttaa Venäjän sotilaspolitiikan ulospäin näkyvään kuvaan.

Tärkeimpänä sotilaspolitiikan osa-alueena on kuitenkin pidettävä sotilaallista voimaa, jonka on oltava riittävä suhteessa sotilaalliseen uhkaan nähden. Tähän liittyen sotilaalliseen turvallisuuteen liittyviä tärkeimpiä periaatteita sotilaspolitiikan ytimen näkökulmasta ovat asevoimien varustaminen, harjoittelu ja käyttö. Tällä tavalla pyritään rakentamaan ennaltaehkäisevä mielikuva eli pidäkevaikutus. Tähän keskeisesti vaikuttavia sotilaspoliittisia tekijöitä ovat asevoimien vahvuus ja koulutus sekä sotilaallinen infrastruktuuri, mukaan lukien puolustusteknisen kompleksin suorituskyky.⁵⁶⁹ Näiden edellä mainittujen tekijöiden kautta koostuu asevoimien suorituskyky ja siihen kiinteästi liittyvä kalustollinen eli materiaallinen kehittäminen.

Sotilaspolitiikan konstruktio koostuu erilaisista politiikan ja asevoiman käytön osa-alueiden palasista, joita yhdistelemällä tilannesidonnaisesti voidaan kuvata sotilaspolitiikan kokonaisuutta. Venäjän eteläisessä strategisessa suunnassa aikaisemmin mainitut moniulotteiset suhteet korostuvat. Venäjän kansallisten intressien ja kansallisen turvallisuuden takaamiseksi Etelä-Kaukasialla on tärkeä strateginen merkitys.⁵⁷⁰ Tämä johtuu alueen monimuotoisuudesta, Venäjän aktiivisuudesta ja siitä, että maantieteellisesti pienellä alueella risteävät jatkuvasti

⁵⁶⁶ Баранов, Н.А. www

⁵⁶⁷ Venäjän Federaation sotilasdoktriini, 2014. www.

⁵⁶⁸ Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008, 401–404

⁵⁶⁹ Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

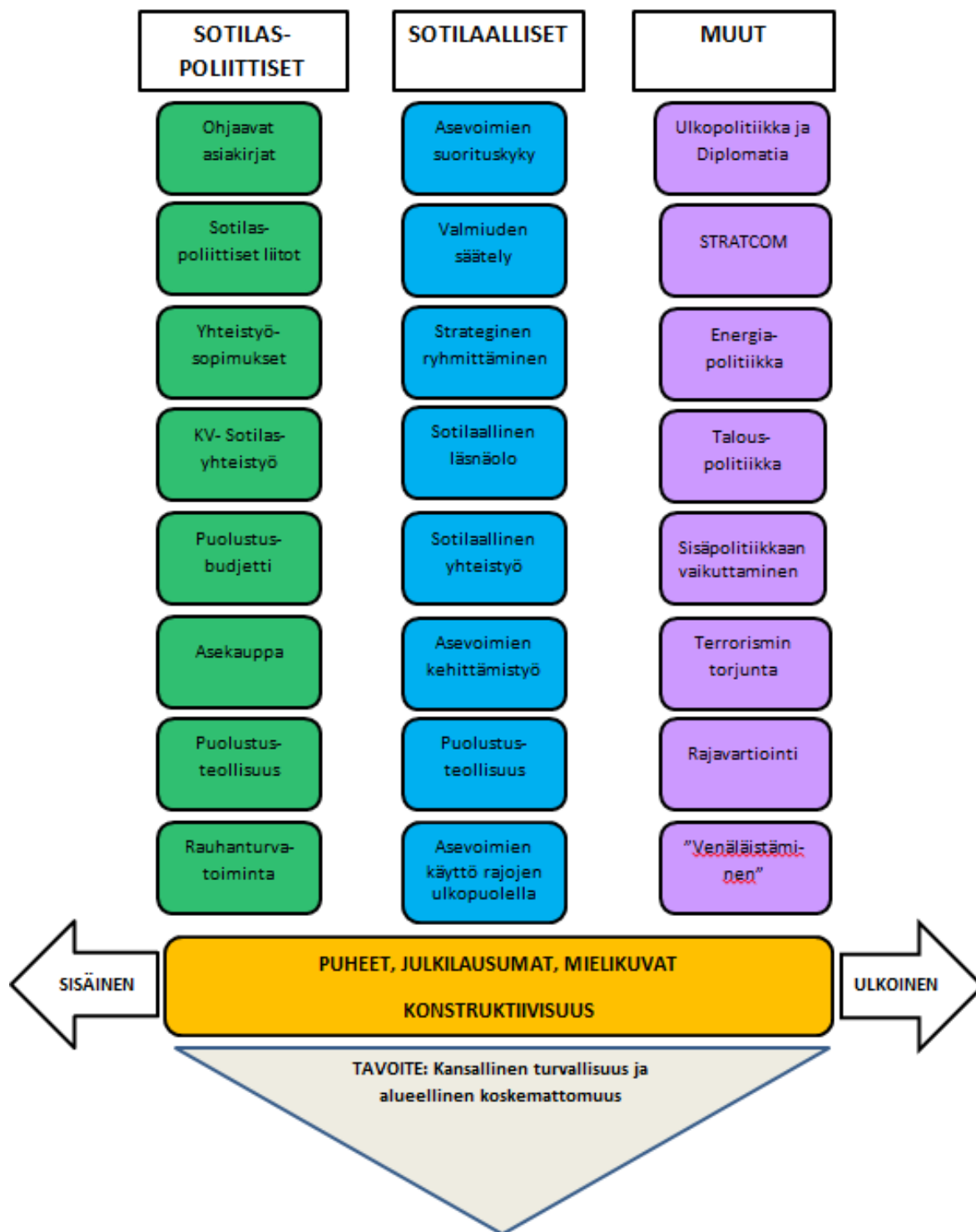
⁵⁷⁰ Марабян, К. 2014, 93

sekä ulko-, energia- talous- ja sotilaspolitiikan päämäärät sekä keinot.⁵⁷¹ Tämä sitoo sotilaspolitiikan yhteen myös talous- ja energiapolitiikan kanssa, mikä mahdollistaa myös näiden politiikan osa-alueiden käytön osana kansallisen turvallisuuden takaamista. Vastaavasti myös sotilaspolitiikkaan painottuvat sotilaallisen painostuksen tai vaikuttamisen keinot ovat käytössä myös energia- ja talouspolitiikan tavoitteita edistettäessä.⁵⁷² Tämän työn kannalta merkityksellistä on, että Venäjän sotilaspolitiikan keinot Etelä-Kaukasiassa ovat monipuolisempia kuin pelkät suorat sotilaalliset, sotilaalliseen yhteistoimintaan liittyvät ja sotilaiden toteuttamat toimet. Laajempi keinovalikoima asettaa samalla haasteita tutkimuksen tekemiselle, koska kaikki Venäjän Etelä-Kaukasiaan kohdistamat toimet, poliittiset kannanotot sekä sotilaalliset ja poliittiset yhteistyösopimukset ja liitot voidaan laajemmin tarkasteltuna tulkita sotilaspoliittisten tavoitteiden ajamiseen tarkoitetuiksi toimiksi eli siis sotilaspolitiikaksi.

Edellä mainittu näkemys sotilaspolitiikan konstruktion monimuotoisuudesta kuvaa hyvin tutkimuksen seuraavassa osiossa käsiteltävää kokonaisuutta. Tutkimuksen sotilaspolitiikan konstruktio, jonka toteutumista Etelä-Kaukasian tilassa tutkitaan luvussa 6, on yhdistelmä eri sotilaallisten, sotilaspoliittisten ja muiden sotilaspolitiikan välineenä tai sotilaspoliittisten keinojen avulla edistettävien osa-alueiden vaikuttamiskeinoja. Kuva tutkimuksessa käytettävästä konstruktiosta on esitetty seuraavassa kuvassa.

⁵⁷¹ Haastateltava B. 2015. Teemahaastattelu.

⁵⁷² Haastateltava B. 2015. Teemahaastattelu.

KUVA 8. Venäjän sotilaspolitiikan yleinen konstruktio.⁵⁷³

Sen mukaan Venäjän sotilaspolitiikka voidaan jakaa kolmeen pääkategoriaan, joita ovat:

- konkreettiset sotilaalliset toimet ja sotilaallisen voiman kehittämistyö
- sotilaspoliittiset toimet sekä

⁵⁷³ Kuva on tutkijan tutkimusaineiston perusteella koostama kokonaisuus.

- muut sotilaspolitiikan välineenä tai sotilaspoliittisten keinojen avulla edistettävät päämäärät, joilla on yhteys joko sotilaallisen tai kansallisen turvallisuuden takaamiseen.

Sotilaalliset toimet

Tärkein sotilaspolitiikan komponentti on sotilaallinen voima ja sen kehittäminen. Tämä näkyy **asevoimien suorituskykynä**, sen kehittämisenä ja ylläpitämisenä. Keskeinen osa kehittämistyötä on riittävän kaluston, henkilöstön ja koulutuksen yhdistäminen harjoittelussa.⁵⁷⁴ Suorituskykyiset joukot on ryhmitettävä uhkaa vastaavasti. Tätä kutsutaan **strategiseksi ryhmitämiseksi**. Joukkojen valmius reagoida potentiaalsiin uhkiin on oltava riittävällä tasolla, jotta niiden olemassaolo ja reagointivalmius muodostaa todellisen ennaltaehkäisevän pidäkkeen. Reagointikykyyn voidaan vaikuttaa **valmiuden säätelyllä** ja valmiustarkastuksilla. Osa uhkamalleihin vastaavasta strategisesta asevoimien käytöstä on myös liittolaisten kanssa toteutettava **sotilaallinen yhteistyö**. Se voidaan toteuttaa sotilaspoliittisten liittojen ja yhteistyön (KTSJ, Ivy, SYJ) kautta, mutta myös suora Venäjän joukkojen **sotilaallinen läsnäolo**⁵⁷⁵ toisten liittolaisvaltioiden alueella on Venäjän strateginen sotilaallinen toimi uhkan ennaltaehkäisemisessä. Läsnäolon lisäksi konkreettiseksi sotilaalliseksi toimeksi voidaan luokitella lakiin perustuva mahdollisuus käyttää **asevoimia omien rajojen ulkopuolella** intressien, kansalaisten ja kansallisen turvallisuuden takaamisessa. Kaiken edellä mainitun perustana täytyy olla **asevoimien kehittämistyö** ja siihen kiinteästi liittyvä **puolustusteollisuuden** tuotantokyky, joiden muodostama kokonaisuus luo perustan koko sotilaalliselle suorituskyvylle.

Sotilaspoliittiset toimet

Sotilaspolitiikan perusteet luodaan strategisilla sotilaallista suunnittelua ja kansallista turvallisuutta **ohjaavilla asiakirjoilla**. Näistä tärkein on sotilaspolitiikkaa ohjaava sotilasdoktriini. Asiakirjat määrittävät myös liittolaiset ja korostavat monipuolista sotilaspoliittista yhteistyötä. Sen keskeisimpinä ilmentyminä ovat **sotilaspoliittiset liitot** sekä **kahdensivuliset yhteistyö- ja puolustus sopimukset**. Toiminnan perusteiden lisäksi myös harjoitustoiminnan on oltava riittävällä tasolla, jotta todellisesta valmiudesta tai yhteistyökyvystä voidaan puhua muualla kuin paperilla. Keskeinen osa sotilaspolitiikkaa on myös **kansainvälinen sotilasyhteistyö**, jonka kautta voidaan vaikuttaa luottamusta rakentavasti lisäämällä avoimuutta ja tiedonvälitystä omista sotilaallisista voimista ja pyrkimyksistä. Samalla saadaan vastavuoroisesti informaati-

⁵⁷⁴ Asevoimien kehittäminen, käyttö ja harjoittelu sekä niissä ilmaistu uhkakuvapolitiikka. Oleellinen tekijä ovat myös suorituskyvyn kehittämistä ohjaavat asevoimien omat asiakirjat ja suunnitelmat. Suorituskyky täytyy myös testata sen harjoittamisen jälkeen. Tätä kautta syntyy valmius reagointiin.

⁵⁷⁵ Tukikohtasopimukset, niiden vahventamissuunnitelmat sekä kaluston yhteiskäyttösopimukset mukaan lukien.

tiota myös muiden valtioiden asevoimasta ja voidaan arvioida uhkan luonteen mahdollisia muutoksia. Osa kansainvälistä yhteistyötä on myös osallistuminen **rauhanturvatoimintaan**.⁵⁷⁶ Sotilaallisen komponentin kehittäminen on määritelty Venäjän sotilaspolitiikkaa ohjaavissa asiakirjoissa yhdeksi prioriteetiksi. Tätä kehitystä tukemaan on oltava riittävä rahoitus varattuna **puolustusbudjetissa**. Rahoitus liittyy kiinteästi myös **puolustusteollisuuteen**⁵⁷⁷, jolle on oltava osoitettuna riittävästi resursseja. Rahoituksen ja teollisuuden yhteys vaikuttaa myös **sotilasmateriaalin kauppaan**, joka on myös selkeä sotilaspoliittinen toimi. Sillä on yhteys myös talouspolitiikkaan, mutta aseiden ja muun sotilasmateriaalin myynti on myös osoitus Venäjän sotilaspoliittisista intresseistä sekä kahdenvälisistä suhteista.

Muut sotilaspolitiikan keinot ja toimet, joissa sotilaspolitiikalla on liittymäpintoja

Sotilaspolitiikan ja **ulkopolitiikan sekä diplomatian** sidonnaisuus kansallisen turvallisuuden tavoittelemisessa on osoitettu useaan eri otteeseen tämän tutkimuksen aikana. Niiden rinnakkaisen käytön mahdollisuus luo edellytyksiä päämäärien saavuttamiselle. Osana poliittisten päämäärien tavoittelua Venäjä käyttää vaikuttamiskeinona informaatio-operaatioita tai **strategista kommunikaatiota** omien näkemyksiensä esittämiseen ja niillä vaikuttamiseen. Yksi strategisen kommunikaation alalaji on mielestäni niin sanottu **”venäläistäminen”**, jossa toisen valtion venäjänkielisille jaetaan Venäjän passeja ja tähän perustuen heidän etujaan voidaan pyrkiä ajamaan myös sotilaallisella painostuksella tai jopa asevoimalla yhdessä ulkopoliitiikan kanssa.⁵⁷⁸ Tällä on yhteys toisen valtion **sisäpoliittiseen tilanteeseen vaikuttamiseen**.⁵⁷⁹ **Talouspolitiikka ja energiapolitiikka** voidaan monessa yhteydessä liittää osaksi ulkopoliitiikkaa. Tämä taas liittää sotilaspolitiikan niiden edistämiseen.⁵⁸⁰ Keskeinen osa Venäjän turvallisuusajattelua on myös **terrorismin torjunta**. Venäjä pyrkii turvaamaan kan-

⁵⁷⁶ Venäjän rauhanturvatoiminnan painopiste on ollut sen entisillä alueilla olevien jäätyneiden konfliktien alueella. Se on osallistunut myös välitystoimintaan ja konfliktin osapuoliin vaikuttamiseen. Valtaosassa konflikteja on arveltu Venäjän pyrkivän vain konfliktien tarkoitukselliseen ylläpitoon, eikä todellisiin konfliktin ratkaisupyrkimyksiin.

⁵⁷⁷ Puolustusteollisuuden näkökulmasta myös sotilasteollinen yhteistyö liittolaisvaltioiden kanssa on myös erityisen tärkeää. Yksi esimerkki on Venäjän ja Ukrainan pitkään jatkunut strateginen riippuvuus lentokoneteollisuudessa. Venäjän kuljetuskoneisiin moottoreita valmistava yhtiö sijaitsee Ukrainan alueella.

⁵⁷⁸ Tämä on esimerkki, jossa jälleen kerran sotilaspolitiikka ja ulkopoliitiikka toimivat rinnakkain. Päämäärä toisen valtion alueella voi olla esimerkiksi Venäjän näkökulmasta ”hallitun epävakauden” luominen ja sen kautta poliittisen tilanteen muuttaminen Venäjälle edullisempaan suuntaan. Huomattavaa tässä on se, että sama tavoite esiintyi jo useammassa eri yhteydessä välittömästi Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Tällöin erityisasemassa olivat juuri entiset Neuvostotasavallat.

⁵⁷⁹ Toisen valtion Venäjälle myönteisen johdon tukeminen ja sillä tavalla vaikuttaminen suotuisan poliittisen ilmapiirin luomiseen ja ylläpitoon. kts edellinen viite.

⁵⁸⁰ Esimerkiksi energiansiirtoreiteistä käytävässä kamppailussa Venäjä voi kohottaa joukkojensa valmiutta kyseisen alueen rajoilla, muuttaa joukkojensa strategista ryhmitystä ja käyttää sotilaallisissa harjoituksissaan uhkamallina esimerkiksi vastaavaa energiapoliittista ja tilasta käytävää kamppailua. Samalla energia- ja sotilaspolitiikka näyttäytyvät rinnakkain ja molemmat ajavat Venäjän intressejä. Tämä esimerkki korostaa taas informaatiovaikuttamisen roolia.

sainvälisen rikollisuuden ja muut terrorismiin liittyvät lieveilmiöt omien rajojensa ulkopuolelle. Tässä keskeisessä roolissa on sen ja Ivy-alueen **ulkorajojen valvonta**.⁵⁸¹ Kaksi viimeksi mainittua korostavat tutkimuksellisesti tärkeää havaintoa rajojen ja kuvitteellisen maantieteen roolista sotilaspoliittisen tilan muodostamisessa.

Näiden kolmen kategorian lisäksi keskeisiä sotilaspoliittisia työkaluja ovat poliittisen ja sotilaspoliittisen johdon julkilausumat ja puheet, jotka ovat erittäin keskeinen osa sotilaspoliittisia tekoja ja tahdon osoituksia muiden konkreettisten toimien lisäksi. Tämä yhdistää kaikki kategoriat yhteen. Puheilla ja niiden kautta syntyvillä mielikuvilla on konstruktiivinen, tilaa ja ympäristöä rakentava vaikutus Venäjän sisä- ja ulkopuolelle. Ne ovat yhteisten ymmärryksien perusta, joiden avulla sotilaspolitiikkaa toteutetaan. Samalla ne luovat yleisölle kuvan - konstruktion Venäjän intresseistä ja välineistä. Tämän konstruktion tavoitteena on kansallisen turvallisuuden takaaminen ja alueellisen koskemattomuuden turvaaminen. Keskeiset työkalut tähän on esitetty edellä. Tilanne- ja kontekstisidonnaisuus vaikuttaa näiden välineiden käyttöön sekä niiden voimakkuuteen.

Edellä muodostettua Venäjän sotilaspolitiikan konstruktiota Etelä-Kaukasiassa tutkitaan seuraavassa luvussa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten tässä luvussa muodostettu yleinen ja kokonaisuutta kuvaava konstruktio ilmenee Etelä-Kaukasiassa. Tutkimuksen lähtökohtana on induktiivisella tutkimuksella testata konstruktion esiintyminen ja muokata konstruktion yleiskuvaa tarvittaessa tutkimuksessa havaittujen esiintymien perusteella.

⁵⁸¹ Rajavalvonnan vastuualue koskee Venäjän sotilasdoktriinin mukaan myös liittolaisten ulkorajoja, mikä venäläisten mukaan oikeuttaa heidän joukkojensa sijoittamisen vastaamaan myös liittolaisvaltioiden rajavalvonnasta.

5 CASE: ETELÄ-KAUKASIA VENÄJÄN SOTILASPOLITIIKAN KOHTEENA

Tässä luvussa tutkitaan Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion ilmentymistä Etelä-Kaukasian kolmen virallisesti tunnustetun valtion alueella. Kolmen alueellisen konfliktin vaikutukset Venäjän sotilaspolitiikkaan sekä niiden vaikutukset tutkitaan valtiokohtaisessa tarkastelussa. Tutkittavat asiakokonaisuudet on muodostettu aikaisemmin luvussa 4 ja yksityiskohtaisempi koonnos alaluvussa 4.6. *Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio*. Tarkastelu toteutetaan siten, että yhden sotilaspolitiikan osakokonaisuuden ilmentymistä tutkitaan jokaisen kolmen valtion suhteen. Tällä tavalla voidaan muodostaa vertailukelpoinen kuva Venäjän sotilaspolitiikan osakokonaisuuksien ilmentymisestä kunkin valtion kohdalla. Luvun lopussa arvioidaan konstruktion keskeisten osien ilmentyminen ja painottuminen maakohtaisesti.

Etelä-Kaukasian merkitys Venäjälle on erittäin tärkeä. Se on Venäjälle alue, jossa sillä on elintärkeitä intressejä.⁵⁸² Alue on kuulunut sen hallintaan⁵⁸³ lähes 200 vuoden ajan ja siellä olevien valtioiden itsemääräämisoikeus ja suvereniteetti ovat olleet Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjälle haastavia asioita tunnustaa.⁵⁸⁴ Venäjä katsoo edelleen alueen kuuluvan osaksi sen vaikutuspiiriä ja pyrkii pitämään muut toimijat Etelä-Kaukasian ulkopuolella. Venäjä ei myöskään suhtaudu positiivisesti muiden aluetta kohtaan osoittamaan mielenkiintoon.⁵⁸⁵ Alueen keskeinen sotilaallinen merkitys Venäjälle on sen vakaudessa.⁵⁸⁶ Venäjä katsoo, että levottomuudet Etelä-Kaukasiassa voivat johtaa Pohjois-Kaukasian tilanteen heikkenemiseen. Venäjä katsoo, että jokainen konflikti Etelä-Kaukasiassa voi aiheuttaa *spilloverin*⁵⁸⁷ syntymisen. Levottomuudet voivat johtaa myös alueen muiden keskeisten vaikuttajien tilanteeseen sekaantumiseen. Tällä voi olla Venäjän näkökulmasta laajemmat vaikutukset alueen turvallisuustilanteen heikkenemiseen sekä sen kautta myös välilliset vaikutukset Venäjän sisäiseen turvallisuuteen.⁵⁸⁸ Tämän takia Venäjä haluaa vakauttaa tilanteen eteläisillä rajoillaan.

5.1 Venäjän sotilaspolitiikka Armeniassa

Armenia on Venäjän tärkein ja läheisin liittolainen Etelä-Kaukasiassa.⁵⁸⁹ Maiden välinen liittolaissuhde perustuu yhteisiin turvallisuusintresseihin, mutta Armenia on myös hyvin riippu-

⁵⁸² Марабян, К. 2014, 93

⁵⁸³ Hallinnalla tarkoitetaan tässä yhteydessä sekä fyysistä liittoutumista osana Neuvostoliittoa että myös sen jälkeen Venäjän geopolitiittista ja alueellista dominointia itselleen tärkeällä intressivähykkeellä.

⁵⁸⁴ Abushov, K. 2009, 188–190

⁵⁸⁵ Markedonov, S. 2013, 29

⁵⁸⁶ Haastateltava, A.

⁵⁸⁷ Tilanteen eskaloitumisen ja muuttumisen hallitsemattomiksi sotatoimiksi tai väkivaltaisuuksiksi.

⁵⁸⁸ Abushov, K. 2009, 205 ja Markedonov, S. 2013, 29

⁵⁸⁹ Minasyan, S. 2015.

vainen Venäjän taloudellisista investoinneista ja suorasta rahallisesta tuesta.⁵⁹⁰ Armenia on Venäjän johtaman Ivy:n ja KTSJ:n jäsen.⁵⁹¹ Tämän lisäksi Armenia on Venäjän johtaman Euraasian Unionin jäsen. Näiden liittojen lisäksi mailla on merkittävää kahdenvälistä yhteistyötä. Maiden välistä liittolaissuhdetta voidaan kuvata strategiseksi kumppanuudeksi. Merkittävimmät sotilaalliset yhteistyöalueet ovat sotilastekninen ja sotilaspoliittinen yhteistyö.⁵⁹² Armenian läheinen liittolaissuhde Venäjän kanssa on mahdollistanut sen turvallisuuden takaamisen. Vastaavasti turvallisuustakuut ovat vaikuttaneet Armenian muihin poliittisiin valintoihin, kuten esimerkiksi EU:n assosiaatiosopimuksen hylkäämiseen. Armenia on ollut pakotettu valitsemaan turvallisuuden ja suvereniteetin välillä ja vallitsevissa olosuhteissa se on valinnut turvallisuuden.⁵⁹³

Sotilaalliset toimet Armeniassa

Venäjän sotilaspoliitiikan ilmeneminen Armeniassa on hyvin monipuolista. Armenian Gjumrissa sijaitsee Venäjän 102. Sotilastukikohta, jonka vuokrasopimus on solmittu vuoteen 2044 saakka⁵⁹⁴. Tukikohtaan kuuluu myös Lentotukikohta, joka sijaitsee Jerevanin eteläpuolella. Tukikohta operoi ja harjoittelee säännöllisesti yhdessä Armenian ilmavoimien kanssa.⁵⁹⁵ Venäjä ei kuitenkaan maksa sotilastukikohdasta vuokraa.⁵⁹⁶ Tämä on yksi maiden monista sotilaallisesta yhteistyöalueesta. Tukikohta on alun perin perustettu vuonna 1995 osana Venäjän Etelä-Kaukasian politiikkaa. Sen alkuperäinen tarkoitus on ollut Venäjän turvallisuuden ja sen Etelä-Kaukasiaan kohdistuvien intressien näkökulmasta Ivy-alueen etelärajojen turvaaminen erityisesti Turkin ja Iranin muodostamaa uhkaa vastaan.⁵⁹⁷

Sotilastukikohdan roolin on arveltu muuttuneen alkuperäisestä tarkoituksestaan. Turkin ja Iranin muodostaman uhkan arvellaan pienentyneen, mikä vähentää tukikohdan sotilaallisen varautumisen luonnetta.⁵⁹⁸ Tukikohdan merkitys Armenialle on strateginen, minkä seurauksena Armenialla on turva potentiaalista Turkin uhkaa vastaan.⁵⁹⁹ Vuoristo-Karabahin konfliktin potentiaalisesti eskaloituessa on arvioitu, että Armenia saa käyttöönsä tukikohdan kalustoa,

⁵⁹⁰ Abushov, K. 2009, 207

⁵⁹¹ www.odkb.ru ja Grigoryan, S. 2015.

⁵⁹² Марабян, К. 2014, 94

⁵⁹³ Iskandaryan, A. 2013, 14

⁵⁹⁴ www. ИСТОРИЧЕСКАЯ СПРАВКА. osoitteessa: <http://www.gyumri.mid.ru/soot2.html>

⁵⁹⁵ The Military Balance 2015. ja Tutkijan suorittama VD-99 tarkastuskäynti Erebinin lenotukikohdassa 04/2009.

⁵⁹⁶ Grigoryan, S. 2015.

⁵⁹⁷ Abushov, K. 2015, 192, 202–203

⁵⁹⁸ Mirzoyan, S. 2015.

⁵⁹⁹ Giragosian, R. 2015.

mutta Venäjän sotilaiden osallistuminen varsinaisiin taisteluihin on epätodennäköistä.⁶⁰⁰ Venäjän sotilastukikohdan rooli Armeniassa on Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta sotilaallista läsnäoloa, sotilaallista yhteistyötä yhteisten harjoitusten merkeissä, mutta myös olennainen osa Venäjän asevoimien strategisen ryhmittämisen kokonaisuutta. Tämä tekijä mahdollistaa myös sotilastukikohdan käytön osana Venäjän asevoimien valmiuden säätelyä. Tutkimuksellisesti tarkasteltuna tämä lisää yhden sotilaspolitiikan ulottuvuuden ilmentymisen Armeniassa.

Armeniaa voidaan pitää Venäjän geopoliittisena etuvartiona.⁶⁰¹ Maiden välinen sotilaallinen yhteistyö on tiivistä ja moniulotteista. Sotilaspoliittisten liittojen (Ivy ja KTSJ) lisäksi maiden sotilaallinen yhteistyö perustuu myös kahdenvälisiin sopimuksiin. Nämä sopimukset mahdollistavat Venäjälle käytännössä Armenian tilan vapaan käytön⁶⁰². Tukikohta, lentokenttä, sopimus ilmatilankäytöstä sekä yhteisestä ilmapuolustuksesta⁶⁰³ mahdollistavat Venäjälle sotilaallisen etutukikohdan, venäläisin termein sillanpääaseman⁶⁰⁴, jonka avulla se kykenee tarvittaessa voimanprojisointiin ja Etelä-Kaukasian sotilaallisen läsnäolon lisäämiseen.⁶⁰⁵ Maiden väliset yhteiset harjoitukset sekä KTSJ:n puitteissa että kahdenvälisesti ovat yleisiä. Venäjä kouluttaa Armenian sotilaita omissa oppilaitoksissaan ja asettaa neuvonantajia Armenian asevoimien käyttöön.⁶⁰⁶

Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion sotilaallisista elementeistä ilmenevät Armenian kohdalla, sotilaallinen läsnäolo, strateginen ryhmittäminen, sotilaallinen yhteistyö sekä valmiuden säätely. Asevoimien käyttö Venäjän rajojen ulkopuolella on tutkimuksellisesti kiistanalainen. Venäjä käyttää asevoimiaan Armeniassa, joka on selkeästi Venäjän rajojen ulkopuolista toimintaa. Sotilastukikohta ilmentää kuitenkin pysyvää läsnäoloa, eikä vastaa tutkimuksellisesti tarkasteltuna asevoimien tarvittavaa käyttöä Venäjän intressien ja kansalaisten suojelemisessa.⁶⁰⁷ Lisäksi tukikohdan pysyvän luonteen vuoksi samalla tekijällä ei voida mielestäni perustella tässä yhteydessä kahden eri osakokonaisuuden ilmentymistä.

⁶⁰⁰ Haastateltava B. 2015.

⁶⁰¹ Markedonov, S. 2013, 30

⁶⁰² Markedonov, S. 2013, 30

⁶⁰³ *www. ИБО быдем - во!* osoitteessa: <http://rosgeroika.ru/geroi-nashego-vremeni/2013/november/pvo-budet-vo?page=1>

⁶⁰⁴ Пладарм

⁶⁰⁵ Mirzoyan, S. 2015.

⁶⁰⁶ Grigoryan, S. 2015.

⁶⁰⁷ Tätä voitaisiin perustella myös asevoimien käytön lyhytaikaisuudella, mutta Venäjän määrittämää asevoimien käyttöä ulkomailla ei ole rajattu ajallisesti lyhyeen tai pitkään läsnäoloon, joten tällä tekijällä ei voida tehdä rajausta suuntaan tai toiseen.

Sotilaspoliittiset toimet Armeniassa

Venäjän sotilaspoliittisia toimia on tarkasteltava ensinnäkin sotilaspolitiikkaa ohjaavien asiakirjojen kautta. Luvussa 4 tarkastellut sotilaspolitiikan ohjaavat asiakirjat lähestyvät jokainen omalla tavallaan Etelä-Kaukasian merkitystä sotilaspoliittisille päämäärille. Ivy-maiden merkitys Venäjän intresseille on esitetty Venäjän ulkopolitiikan ohjenuorana jo Venäjän alkuvuosina, vuonna 1992 ja 1993.⁶⁰⁸ Voimassaoleville perusasiakirjoille on yhteistä niiden Venäjän turvallisuutta ja vakautta tavoittelevat päämäärät. Jokainen dokumentti tarkastelee turvallisuutta myös liittolaistensa kautta. Esimerkiksi Venäjän sotilasdoktriinissa määritellään jo heti alussa, että sen vaarat ja uhat koskevat myös sen liittolaisia.⁶⁰⁹ Tämä on merkityksellistä siinä mielessä, että etenkin Armenia on Venäjälle läheinen liittolainen, mikä tarkoittaa käytännössä sotilasdoktriinin ja muiden ohjaavien asiakirjojen tarkastelukulman koskevan myös Armeniaa. Sotilasdoktriini ei kuitenkaan suoranaisesti mainitse Armeniaa nimeltä. Tämä on siinä mielessä erikoista, että turvallisuuden näkökulmasta Armenia on myös sotilaspoliittisena liittolaisena Venäjälle tärkeä maa sen epävakaa eteläisellä suunnalla. Lisäksi, doktriinissa mainitaan toinen liittolaisvaltio, Valko-Venäjä ja Etelä-Kaukasian alueelta nimetään myös Etelä-Ossetia ja Abhasia, mutta ei Armeniaa. Tämän taustalla olevia linjauksia ei tässä yhteydessä pohdita, mutta tutkimuksellisesti tämä havainto on kuitenkin nostettava merkityksellisenä yksityiskohtana esiin. Tällä voi olla yhtymäkohtia esimerkiksi Venäjän todellisten puolustusvyöhykkeiden suhteen, mutta tällainen on täysin spekulatiivista pohdintaa, jota ei tässä tutkimuksessa enempää pohdita.

Sotilaspolitiikkaa ohjaavat asiakirjat korostavat myös eri liittojen merkitystä. Erityiset maininnat saavat KTSJ ja Ivy.⁶¹⁰ Sotilaspoliittisia liittoja tarkasteltiin Venäjän sotilaallisten toimien ilmentymisen yhteydessä. Niiden keskeinen merkitys on sotilaallisen molemminpuolisen hyödyn ja kansallisen turvallisuuden takaaminen. KTSJ:n rooli sotilaspoliittisena toimijana on kasvamassa, mutta vastaavasti Ivyn rooli sotilaspoliittisen yhteistyön osalta on etenkin Armeniassa pienentynyt.⁶¹¹ Tämä on seurausta Venäjän lisääntyneestä panostuksesta KTSJ:n roolin kehittämiseen Naton vastineena, mutta myös Armenian ja Venäjän tiiviistä sotilaspoliittisesta yhteistyöstä bilateraalistien sopimusten kautta. KTSJ tarjoaa maiden väliselle yhteistyölle puitteet, jonka sisällä voidaan kehittää myös puhtaasti molempia hyödyttävää kahden-

⁶⁰⁸ Abushov, K. 2009, 193

⁶⁰⁹ Venäjän Federaation sotilasdoktriini 2014.

⁶¹⁰ Ivyn roolin on arveltu pienentyneen, vaikka sen roolia edelleen asiakirjoissa korostetaan. Tämä vahvistaa tehtyä havaintoa, jonka mukaan eri dokumentit seuraavat pikemminkin reaktiivisesti Venäjän lähiympäristössä tapahtunutta sotilaspoliittista ja turvallisuuteen vaikuttavaa kehitystä.

⁶¹¹ Haastateltava A. 2014.

välistä sotilaallista ja sotilaspoliittista yhteistyötä.⁶¹² Tällä tavoin Armenia saa turvallisuustakuut ja Venäjä geopoliittisen jalansijan rajojensa ulkopuolella.⁶¹³ Armenian yhteydessä tähän samaan kategoriaan voidaan liittää myös sotilaspolitiikan konstruktion osa-alueista yhteistyösopimukset, joiden merkitys on edellä kuvatun kaltainen.

Armenian asevoimat ovat kalustollisesti täysin venäläisvalmisteisen kaluston varassa. Kalusto on valtaosin vanhaa venäläistä kalustoa, jota on muutamassa sotilastukikohdassa korvattu nykyaikaisemmalla kalustolla.⁶¹⁴ Armenia ostaa kaiken tarvitsemansa kaluston Venäjältä alennettuun hintaan ja arvion mukaan saa ainakin osan kalustosta myös ilmaiseksi.⁶¹⁵ Maiden välinen asekauppa onkin Armenian puolustuskyvyn ja samalla välillisesti myös Venäjän turvallisuuden näkökulmasta merkittävä yksittäinen sotilaspoliittinen tekijä. Se on myös aseiden antamisen näkökulmasta yhdistettävissä sotilaspoliittiseen yhteistyöhön, sillä ainakin osa Venäjän Armenialle ilmaiseksi toimittamasta kalustosta on tuotu KTSJ:n turvallisuussopimuksen puitteissa.⁶¹⁶ Tämä tekijä korostaa Venäjän Etelä-Kaukasian sotilaspolitiikassa yhteistyön ja sotilaspoliittisten liittojen merkitystä Armeniassa.

Asekaupalla on myös toinen merkittävä yhteys sotilaspolitiikkaan. Armenian ja Azerbaidžhanin välinen konflikti Vuoristo-Karabahista on merkittävä alueen turvallisuustilanteeseen ja vakauteen vaikuttava tekijä. Venäjän toimittama kalusto mahdollistaa Armenian pidäkevaikutuksen muodostamisen. Tällä tavoin Armenia kykenee muodostamaan aseellisen pariteetin Azerbaidžhanin kanssa. Tällä on Venäjän näkökulmasta katsottuna merkittävät vaikutukset alueen tasapainoon ja sitä kautta suora vaikutus myös Venäjän korostuneeseen asemaan alueen keskeisenä sotilaspoliittisena toimijana. Armenian näkökulmasta tämä lisää potentiaalisen sodan hintaa Azerbaidžhanille poliittisen osa-alueen lisäksi myös konkreettisten tappioiden myötä.⁶¹⁷

Vuoristo-Karabahin konflikti on Venäjän Etelä-Kaukasian sotilaspolitiikassa sen sotilastukikohdan lisäksi keskeisin väline Armeniassa. Venäjän keskeisenä tavoitteena on arvioitu olevan pyrkimys konfliktin ylläpitoon ja kontrollointiin ”hallitun epävakauden” kautta. Tämä näkyy siten, että Venäjä toimittaa aseita molemmille osapuolille ja ylläpitää konfliktin sotilaallisen ratkaisun mahdollisuutta. Aseellinen ratkaisu on kuitenkin epätodennäköinen. Konfliktin avulla Venäjä mahdollistaa oman läsnäolonsa ja vaikutusvaltansa säilymisen Etelä-

⁶¹² Forsström, P. 2015.

⁶¹³ Grigoryan, S. 2015.

⁶¹⁴ The Military Balance 2015.

⁶¹⁵ Giragosian, R. & Minasyan, S. 2011, 4

⁶¹⁶ Minasyan, S. 2013b, 24–25

⁶¹⁷ Giragosian, R. ja Minasyan, S. 2011, 3–4

Kaukasiassa. Se kykenee perustelemaan Armenialle sen avulla myös oman sotilaallisen läsnäolonsa tarpeellisuuden. Samalla se estää ulkopuolisten toimijoiden, ensisijaisesti Turkin vaikutusvallan lisääntymisen ja ylläpitää mahdollisuuden vaikuttaa alueen energiapoliittisiin ratkaisuihin.⁶¹⁸ Venäjä on myös yksi keskeinen sovittelija konfliktin ratkaisua hakevassa Minskin ryhmässä.⁶¹⁹ Tämä ulottuvuus voidaan mielestäni nähdä myös Venäjän rauhanturvatoimintana. Venäjä on myös itse ilmaissut toimivansa alueen rauhanvälittäjänä juuri Minskin Ryhmän kautta ja tarjonnut omia rauhanturvajoukkojaan konfliktialueelle. Tavoitteen epäonnistumisesta huolimatta, molemminpuolinen asekauppa ja poliittinen vaikutusvalta konfliktissa voidaan tulkita ainakin osittaiseksi rauhanturvatoiminnaksi. Tämä havainto voidaan nostaa tutkimuksellisesti kiistanalaiseksi sotilaspolitiikan osa-alueeksi, koska konkreettista rauhanturvatoimintaa alueella ei Venäjän toimenpitein tapahdu. Sotilaspolitiikan konstruktion kokonaisuutta arvioitaessa tämä tekijä on kuitenkin mielestäni nostettava esiin.

Sotilaspoliittisista osa-alueista Armenian kohdalla esiintyvät selkeimmin sotilaspoliittiset liitot ja yhteistyösopimukset sekä asekauppa, joilla on suora yhteys Venäjän sotilaalliseen läsnäoloon sekä vaikutusvaltaan Armeniassa. Venäjän sotilaspolitiikkaa ohjaavien asiakirjojen merkitys on myös liittolaisia tarkasteltaessa merkittävä sotilaspoliittinen, konstruktivinen elementti. Vuoristo-Karabahin yhteydessä esiin nostettu rauhanturvatoiminta esiintyy kiistanalaisena kokonaisuutena, mainitun fyysisen rauhanturvaelementin puuttuessa. Konstruktivisena elementtinä tämänkin osa-alueen ilmeneminen on kuitenkin mielestäni perusteltavissa.

Muut sotilaspolitiikan osa-alueet Armeniassa

Sotilaspolitiikan konstruktion kolmas ulottuvuus eli muiden sotilaallisiin ja sotilaspoliittisiin päämääriin liittyvien osa-alueiden ilmeneminen on monipuolista. Selkein liitos sotilaalliseen elementtiin löytyy rajavartioinnista. Venäjän ja Armenian yhteistyösopimuksen mukaan Armenian ulkorajojen vartioinnista vastaavat Venäjän rajavartiopalvelun sotilaat.⁶²⁰ Venäjän osallistuminen Armenian rajojen vartiointiin on perusteltu Ivy-alueen rajojen valvonnalla.⁶²¹ Tämä ja maiden välinen liittolaissuhde sekä jo mainitut yhteiset puolustussopimukset muodostavat kokonaisuuden, jossa rajavartioinnilla on Venäjän näkökulmasta keskeinen rooli. Venäjän kannalta Armenian rajojen takana on nähtävissä selkeä uskonnollinen ja kulttuurinen

⁶¹⁸ Abushov, K. 2009, 195

⁶¹⁹ Markedonov, S. 2013, 30

⁶²⁰ Марабян, К. 2014, 94. vartiointi toteutetaan yhteistyössä Armenian viranomaisten kanssa. Vastuu ei ole yksin venäläisillä.

⁶²¹ Abushov, K. 2009, 191. Ivy-alueen rajojen valvonnalla on samalla pyritty osoittamaan osana ulkopoliittikkaa alueen kuuluminen Venäjän hallintaan ja pitämään sitä kautta ulkoiset toimijat poissa ”Venäjälle kuuluvilta alueilta” NL:n jälkeinen Ivy sekä Kollektiivisen turvallisuuden sopimus ovat Venäjän pyrkimyksiä alueen ”oikeutettuun” hallintaan.

periferia islamin muodossa. Geopoliittisesti tarkasteltuna tämä näyttäytyy uhkana, jonka vaikutus täytyy torjua ulkopuolelle.⁶²² Armenian liittolaissuhde ja semanttinen läheisyys Venäjän kanssa vahvistavat yhteisen uhkan tuntua ja tekevät Armenian rajavalvonnasta molemmille osapuolille turvallisuuskysymyksen. Venäjälle kyse on myös sen intressivyöhykkeen turvaamisesta ja sitä kautta vaikutusvallan ylläpidosta.⁶²³

Muiden politiikan osa-alueiden vaikutus Armeniassa ilmenee etenkin energia- ja talouspolitiikassa. Armenia on energian osalta hyvin riippuvainen Venäjän toimittamasta energiasta ja maiden välinen yhteistyö energiasektorin kehittämisessä on yksi tärkeimmistä maiden välisen yhteistyön muodoista. Venäjä oli ennen vuonna 2007 käyttöönotettua Iranin ja Armenian välistä kaasuputkea Armenian ainoa energiantoimittaja.⁶²⁴ Iranin ja Armenian välisestä yhteistyöstä huolimatta Venäjän merkitys energiasektorilla on erittäin merkittävä. Arvion mukaan valtaosa Armenian energiasektorista on venäläisomistuksessa.⁶²⁵ Armenian kaasuntoimituksista vastaava ArmRosgasprom oli ennen tulliliittosopimusta 80 % venäläisen Gaspromin omistama. Kaupan myötä koko omistus siirtyi Gaspromille. Tämä tarkoittaa käytännössä Armenian menettäneen koko kaasusektorin päätäntävällän Venäjälle. Yhtiö vastaa valtaosin myös Armenian sähköntuotannosta ja sen siirrosta kuluttajille myös kauppakumppaneille Georgiaan ja Iraniin.⁶²⁶ Vielä voimakkaampi esimerkki energiasektorin sidonnaisuudesta Venäjään on Мецаморская АЭС, ydinenergiatuotantolaitos, joka on kokonaan venäläisomistuksessa. Voimalan merkitys on erityisen suuri koko Etelä-Kaukasiassa, sillä se on venäläisomistuksestaan huolimatta väline, jonka energiatoimitusten avulla Armenia pystyy lisäämään omaa painoarvoaan alueella. Tämä lisää Armenian sidonnaisuutta ja riippuvuutta Venäjään.

Armenian suuri riippuvuus Venäjän energiasektorista ja näiden merkittävät venäläisomistukset vaikuttavat Venäjän sotilaspolitiikkaan Armeniassa. Edellä esitetyt esimerkit ovat vain osittavaa venäläisten energiasektorin hallintaa. Merkittävä energiasektorin venäläisomistus lisää Venäjän painostusmahdollisuuksia myös sotilaspolitiikassa. Energia-aseen käyttö on mahdollista esimerkiksi kahdella eri tavalla. Ensinnäkin, Venäjä voi painostaa Armeniaa hyväksymään Venäjän joukkojen ryhmytyksen lisäämisen, kustannusten laskun tai liittymään Venäjän johtamaan sotilaspoliittiseen liittoon. Painostuksen keinona Venäjä voi uhata vähen-

⁶²² Markarov, A. 2015.

⁶²³ Марабян, К. 2014, 94

⁶²⁴ Марабян, К. 2014, 94

⁶²⁵ Mirzoyan, S. 2015.

⁶²⁶ Марабян, К. 2014, 94

tää energiatoimituksia Armeniaan tai keskeyttää ne kokonaan.⁶²⁷ Toinen malli energia- ja sotilaspolitiikan rinnakkaisuudesta sekä käytöstä on Armenian painostaminen Venäjälle edullisiin energiasopimuksiin sotilaallista voimaa tai sotilaspolitiikan muita elementtejä käyttämällä. Venäjä voi esimerkiksi ilmoittaa lopettavansa aseiden myynnin Armenialle alennettuun hintaan, mikäli se ei pääse itselleen edulliseen sopimukseen energiasektoria koskevilla kysymyksissä.

Edellä olevat ovat spekulatiivisia esimerkkejä ja niiden käyttö on konteksti- ja tilannesidonnaista. Energia- ja sotilaspolitiikan liittymäpinnat tulevat niissä kuitenkin esiin. Taustalla keskeisenä elementtinä vaikuttaa kuitenkin Venäjän Armenian sotilaspolitiikan peruskivi eli sotilaallinen voima ja sotilaallinen läsnäolo Armeniassa.

Energiapolitiikan lisäksi Venäjän sotilaspolitiikkaan Armeniassa vaikuttaa myös talouspolitiikka ja sen sidonnaisuudet ulkopoliittisten päämäärien kanssa.⁶²⁸ Venäläiset yhtiöt vaikuttavat merkittävästi lähes kaikilla talouden aloilla Armeniassa. Venäläisyrietykset vastaavat muun muassa kuljetuksista, РЖД:n⁶²⁹ tytäryhtiö ЮКЖД⁶³⁰ hallinnoi armenian rautatieliikennettä, pankkien pääomista iso osa on Venäläisen VTB:n hallinnassa, lisäksi venäläiset yhtiöt dominoivat vakuutuspalveluita, puhelinverkkoyhteyksiä ja alumiiniteollisuutta.⁶³¹ Venäjällä on merkittävä rooli Armenian ulkomaankaupassa ja se on Armenian tärkein kauppakumppani. Maiden välinen kauppa on sekä vienti- että tuontisektorilla noin 20 % Armenian kaupasta.⁶³²

Talous- ja energiapoliittiset tekijät korostuvat Venäjän ja Armenian välillä yhteisen tulliliiton myötä.⁶³³ Sopimus helpottaa tavarain ja palveluiden liikkumista maiden välillä ja periaatteessa myös laskee hintoja. Tulliliittosopimuksen lisäksi Armenia kuuluu Venäjän johtamaan Euroasian unioniin, joka on luonteeltaan enemmän poliittinen liitto.⁶³⁴ Nämä liitot ja sopimukset lisäävät Venäjän vaikutusvaltaa ja mahdollisuuksia etenkin taloussektorilla. Samalla näiden sidonnaisuus ja voimakas Venäjän vaikutus lisäävät Venäjän ja Armenia ulkopoliittikan liittytäpintoja.⁶³⁵ Sotilaspolitiikkaan näillä liitoilla on keskeinen vaikutus. Näiden taloudellisten sidonnaisuuksien kautta myös Venäjän sotilaallisella läsnäololla voidaan turvata sen intressejä

⁶²⁷ Tällainen malli Venäjällä on ollut käytössä niin sanotuissa kaasusodissa Ukrainan ja Valko-Venäjän kohdalla. Niissä kyse on ollut pikemminkin maiden länsipyrkimyksistä tai taloudellisten kompensatioiden lisäämisestä. Mutta periaate on ollut sama.

⁶²⁸ Markarov, A. 2015.

⁶²⁹ Venäjän rautatiet

⁶³⁰ "Южно-кавказская железная дорога" eli South caucasus railway

⁶³¹ Марабян, К. 2014, 95

⁶³² Марабян, К. 2014, 95

⁶³³ Iskandaryan, A. 2015.

⁶³⁴ Grigoryan, S. 2015.

⁶³⁵ Haastateltava B. 2015.

talous- ja energiasektorilla. Sopimukset sitovat Armeniaa entistä enemmän Venäjän yhteyteen, eikä sen poliittisten valintojen osalta vaikuta olevan vaihtoehtoja, joissa Venäjä ei voisi vaikuttaa sen päätöksiin. Siitä huolimatta, että osa haastatelluista katsoo Armenian edelleen pyrkivän yhä enemmän länsi-integraatioon.⁶³⁶ Sotilaallisella läsnäololla voidaan vaikuttaa myös näihin pyrkimyksiin Venäjän tahtoa edistävällä tavalla.

Venäjän ja Armenian energia- ja talouspolitiikassa Georgialla on merkittävä rooli. Sen sijainti Venäjän ja Armenian välissä tarkoittaa käytännössä sitä, että maiden väliset yhteydet, kauppa sekä energiansiirtoreitit kulkevat pääosin Georgian kautta.⁶³⁷ Tämä lisää Georgian geopoliittisen sijainnin tärkeyttä Venäjän ja Armenian välillä ja antaa perspektiiviä pohdinnalle, miksi Georgian hallinta on Venäjälle niin tärkeä, että se ei halua päästää sitä osaksi ”länttä” mahdollisen EU-assosiaatiosopimuksen kautta. Tätä problematiikkaa pohditaan tarkemmin Georgiaa käsittelevässä tarkastelussa. Puhtaasti maantieteellinen tarkastelu kuitenkin osoittaa Georgian muodostavan merkittävän kiilan Venäjän ja Armenian välille. Sen geopoliittinen painoarvo myös sotilaspoliittisesta näkökulmasta on tästä näkökulmasta Armenian suhteen merkittävä. Taloudellisesta ja Pohjois-Kaukasian vakauden näkökulmasta myös Georgian hallinta on Venäjälle tärkeä sotilaspoliittinen tekijä.

Armenian sisäiseen politiikkaan Venäjän suora vaikuttaminen ei ole näkyvää.⁶³⁸ Venäjän rooli Armenian sisällä rakentuu edellä mainittujen merkittävien taloudellisten ja turvallisuustekijöiden kautta.⁶³⁹ Nämä tekijät ovat kuitenkin niin vahvoja Armenian sisäisiä vaikuttajia, että Venäjän ei tarvitse enää vaikuttaa erillisin keinoin Armenian sisäpolitiikkaan. Erään haastateltavan mukaan sisäpoliittiseen vaikuttamiseen ei ole tarvetta kunhan tilanne on hallinnassa. Hänen mukaansa *”Venäjälle on periaatteessa sama kuka on Armenian johdossa. Venäjälle riittää, että lopputulos on sen etujen mukainen. Sen se voi saavuttaa myös muilla tavoin, enemmän ”soft powerin” keinoin. Tai ainakin toteuttaa sen ilman jyrkinä näyttäytyviä toimenpiteitä.”*⁶⁴⁰

Vaikka Armenian sisäiseen vaikuttamiseen ei olisi todellista tarvetta, tekee venäjän kieli omaa vaikuttavaa tehtävänsä. Tämä perustuu siihen, että Armeniassa venäjän kieli on yleisesti *lingua franca*, kieli jota ihmiset ymmärtävät ja käyttävät yleisesti. Venäläisten hallinnassa oleva

⁶³⁶ mm. Giragosian katsoo, että Armenialle tulliliiton jäsenyys on vain välivaihe, joka mahdollistaa Armenian talouden kehittämisen ja monipuolistamisen siten, että se kykenee lisäämään kauppaa ja samalla ulkopoliittista suuntatumistaan kohti länttä.

⁶³⁷ Малащенко, А. 2013, 154–155

⁶³⁸ Haastateltava B. 2015.

⁶³⁹ Iskandaryan, A. 2011, 10–11

⁶⁴⁰ Haastateltava B. 2015.

Armenian media julkaisee uutisensa venäjäksi ja hyvin voimakkaasti myös Venäjän virallista näkemystä tukien. Valtaosa ihmisistä ei kuule eikä ymmärrä länsimedian uutisointia, koska englannin kieltä ei osata, eikä käytetä yhtä laajasti kuin venäjää. Tällä tavoin venäjän kielen kautta tapahtuva jatkuva ympäristön muokkaus sekä strateginen viestin välittäminen ja kommunikaatio toimii Armenian sisäisen vaikuttamisen välineenä. Edellä lainattu haastateltava totesi myös muiden Armenian ulkopuolisten toimijoiden vaikuttamisesta seuraavasti: ” *Onhan se vaikea vaikuttaa, jos kohdeyleisö ei ymmärrä viestittävää sanomaa, ei kieltä eikä kontekstia.* ” Tutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna sisäpolitiikkaan vaikuttaminen sotilaspolitiikan keinoin näyttäytyy korkeintaan kiistanalaisesti Armeniassa. Vaikuttamista tapahtuu pikemminkin strategisen kommunikaation kautta venäläisen median ja kielen avulla. Tästä syystä sisäpolitiikan ja sotilaspolitiikan yhteyttä ei voida kiistatta ilmiönä todentaa.

Tutkimuksellisen konstruktion kategoriasta ”muut” jäävät Armeniassa vaille selkeää ilmentymää kohdat ”Venäläistäminen” ja terrorismin torjunta. Näiden jääminen ulkopuolelle ei vaikuta kokonaisuuden merkittävyyden arviointiin. Konstruktion eri osa-alueiden ei-sotilaallisten keinojen ilmentyminen Armenian kontekstissa on riittävän vahvaa, jotta voidaan todeta tämän kategorian keskeinen merkitys Venäjän sotilaspolitiikan kannalta. Keskeisiksi tekijöiksi nousevat talous- ja energiapolitiikka sekä niiden yhteys ulkopoliitiikkaan. Näillä tarkoitetaan taloudellisia ja poliittisia liittoja eli käytännössä Euraasian unionia ja tulliliittoa. Selkeä liityntäpinta kollektiiviseen turvallisuusajatteluun ja kuvitteelliseen omaan tilaan luo Venäjän toteuttama Ivy-alueen ulkorajojen vartiointi. Kokonaisuutta arvioitaessa nousee myös kielen merkitys keskeiseksi vaikuttamisen välineeksi asetettujen tarkastelukohteiden ulkopuolelta. Tämä merkitys on nostettu esiin jo tutkimuksen teoreettista semanttista kehystä laadittaessa.

Armenia on ainoa Etelä-Kaukasian valtio, jolla on sotilaspoliittiset turvatakuut.⁶⁴¹ Se voi suunnitella oman kansallisen turvallisuutensa ainakin osittain kolmannen osapuolen, eli Venäjän sotilaalliseen apuun. Turvallisuuden takaajana toimivat sotilaspoliittiset yhteistyösopimukset (kahdenväliset ja KTSJ) sekä Venäjän asevoimien konkreettinen läsnäolo Armenian alueella sekä lupaus Armenian puolustamisesta kolmannen valtion uhkaa vastaan. Tämä havainto kuvaa Venäjän sotilaspolitiikan sotilaallisen osa-alueen korostunutta ja merkittävää roolia Armeniassa.

⁶⁴¹ Giragosian, R. ja Minasyan, S. 2011, 4

Ulkopolitiikka heijastaa sisäpolitiikkaa, mutta Armenian tapauksessa sisäpolitiikalla näyttää olevan myös ulko- ja ennen muuta sotilaspoliittisia ulottuvuuksia.⁶⁴² Tällä tarkoitetaan erityisesti Vuoristo-Karabahin konfliktin merkitystä. Konfliktin vaikutus on merkittävä kaikessa Armenian politiikassa. Sotilaspoliittisena elementtinä sen vaikutus on merkittävä myös Venäjälle. Se on korostunut väline, joka kuvastaa kaikkien tässä työssä käytettävien Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion osa-alueiden merkitystä. Sotilaspoliittinen elementti ei tässä yhteydessä korostu yhtä voimakkaasti kuin muut, mutta sen merkitys myös Venäjän sotilaspolitiikkaan välineenä on erittäin keskeinen.

5.2 Venäjän sotilaspolitiikka Azerbaidzhanissa

Azerbaidzhanin ja Venäjän suhteita voidaan pitää rationaalisina ja dynaamisina.⁶⁴³ Venäjän intressit Azerbaidzhania kohtaan näyttäytyvät talouden, erityisesti energiapolitiikan ja asekaupan merkeissä ja alueellisen turvallisuuden puitteissa. Venäjä tavoittelee Azerbaidzhanin kautta islamistisen radikalismien ja etnisen uhkan vähentämistä ja pyrkii samalla heikentämään Turkin vaikutusvaltaa Etelä-Kaukasiassa.⁶⁴⁴ Azerbaidzhan on Iyvyn jäsen, mutta KTSJ:n jäsenyydestä maa on eronnut vuonna 1999.⁶⁴⁵ Venäjän keskeinen rooli Vuoristo-Karabahin konfliktin jäädyttämisessä vuonna 1994 johti Azerbaidzhanin ja Venäjän sotilaallisen yhteistyön lisääntymiseen ja Venäjä vaati muun muassa sotilastukikohdan sijoittamista Azerbaidzhaniin, maan liittymistä Ivyyn, Iranin ja Turkin vastaisten rajojen vartiointia venäläisillä joukoilla sekä Kaspianmeren energiaressurssien yhteiskäyttöä.⁶⁴⁶ Näistä tavoitteista vain Azerbaidzhanin Ivy-jäsenyys toteutui. Tämä kehitys vaikuttaa yhä edelleen maiden väliseen sotilaspoliittiseen yhteistyöhön.

Sotilaalliset toimet Azerbaidzhanissa

Venäjän sotilaalliset toimet Azerbaidzhanissa ovat hyvin rajallisia. Tämä on seurausta Azerbaidzhanin tiukoista vaatimuksista Venäjälle Vuoristo-Karabahin konfliktin jäädyttämisen yhteydessä. Venäjä on pyrkinyt sotilaalliseen läsnäoloon varmistaakseen omien turvallisuusintressiensä ja vaikutusvaltansa säilyttämisen Azerbaidzhanissa.⁶⁴⁷ Venäjä on myös pyrkinyt turvallisuuslähtöisesti ryhmittämään alueelle omia valvontajärjestelmiään, eteläisen suuntansa valvontakyvyn turvaamiseksi. Pyrkimyksistään huolimatta Venäjä ei ole saanut omaa sotilas-

⁶⁴² Minasyan, S. 2013b, 26

⁶⁴³ Giragosian, R. 2015.

⁶⁴⁴ Abushov, K. 2009, 191

⁶⁴⁵ Марабян, К. 2014, 93

⁶⁴⁶ Abushov, K. 2009, 196

⁶⁴⁷ Markarov, A. 2015.

tukikohtaa Azerbaidzhaniin. Sen ennakkovaroitustutka-asema Gabalassa jouduttiin sulkemaan 2012, kun Azerbaidzhan ei suostunut jatkamaan sopimusta tutka-aseman vuokrasta.⁶⁴⁸ Tämä oli osa Venäjän strategisen ryhmittämisen kokonaisuutta, joka kuitenkin korvattiin Venäjän alueelle rakennetulla uudella vastaavalla tutkalla. Uudesta tutkasta huolimatta sotilaallisen ennakkovaroituskyvyn ja sitä kautta valmiuden voidaan arvella heikentyneen Gabalasta luopumisen seurauksena. Tämä perustuu asiantuntija-arvioon, jonka mukaan paras paikka ohjuspuolustusjärjestelmän tutkalle on juuri Etelä-Kaukasiassa.⁶⁴⁹

Sotilaallisen läsnäolon puuttuminen Azerbaidzhanissa vaikuttaa Venäjän kokemaan uhkapotentiaalin voimakkuuteen. Yksi keskeisiä sotilaallisen turvallisuuden ilmentymiä on maiden välinen sotilaallinen yhteistyö Ivyn puitteissa.⁶⁵⁰ Azerbaidzhan osallistuu säännöllisesti Ivyn järjestämiin harjoituksiin oman kollektiivisen turvallisuutensa näkökulmasta. Sotilaallinen yhteistyö ei kuitenkaan ulotu yhteisiä harjoituksia pitemmälle. Osallistumisen pohjana on osallistujamaiden välinen sopimus sotilaallisesta yhteistyöstä.⁶⁵¹ Sopimuksen lisäksi Azerbaidzhan osallistuu Ivyn yhteiseen ilmapuolustukseen ja sen harjoituksiin.⁶⁵² Azerbaidzhanilla ei ole Armeniasta poiketen erityisiä kahdenvälisiä sopimuksia Venäjän kanssa.⁶⁵³ Tämä vähentää Venäjän sotilaspoliittikan välineiden määrää Azerbaidzhanissa ja heikentää samalla myös sen vaikutusmahdollisuuksia sotilaallisen voiman osalta. Venäjän vaikutusvaltaa ja sotilaspoliittista roolia pienentää myös Azerbaidzhanin ja Turkin välinen sotilaallinen yhteistyö, harjoitusten ja kalustotoimitusten puitteissa.⁶⁵⁴ Merkittävä tekijä Venäjän kannalta on myös Azerbaidzhanin ja Turkin välinen sopimus sotilaallisesta yhteistyöstä. Sopimus ei kuitenkaan pidä sisällään lupausa Turkin suorasta aseellisesta sekaantumisesta Azerbaidzhanin alueelle.⁶⁵⁵ Tämä kuitenkin vaikuttaa negatiivisesti Venäjän alueellisiin kontrollointipyrkimyksiin Azerbaidzhanissa.

Voimakkain sotilaallisen konstruktion ilmentymä on Venäjän puolustusteollisuuden korostunut rooli Azerbaidzhanin asevoimien kalustollisessa kehittämisessä.⁶⁵⁶ Tämä kuuluu kuitenkin tutkimuksellisesti seuraavaan konstruktion kokonaisuuteen eli sotilaspoliittisiin toimiin. Välil-

⁶⁴⁸ www. РФ приостановила эксплуатацию Габалинской РЛС — МИД Азербайджана

⁶⁴⁹ Alijev, E. 2007, 3. Analyysi perustuu viitatus kirjottajan laatimaan ja armscontrol.ru sivustolla julkaistuun analyysiin vuodelta 2007.

⁶⁵⁰ Марабян, К. 2014, 93

⁶⁵¹ проект Концепции военного сотрудничества государств-участников СНГ до 2020 года.

⁶⁵² www. 2014. Страны СНГ проведут военные учения с боевой стрельбой. ja 2007. Государства-участники системы ПВО СНГ проведут совместные учения.

⁶⁵³ Grigoryan, S. 2015.

⁶⁵⁴ www. 2015. Азербайджан и Турция проведут совместные военные учения.

⁶⁵⁵ Giragosian, R. ja Minasyan, S. 2011, 4

⁶⁵⁶ Giragosian, R. 2015, 2

lisesti tällä asemateriaalikaupalla on kuitenkin merkittävä vaikutus myös Venäjän puolustusteollisuuden kehittämiseen lisääntyneen materiaalin myynnin ja sen edellyttämän tuotantokyvyn kehityksessä.

Venäjän sotilaallista konstruktiota ilmentävät Azerbaidzhanissa voimakkaimmin sotilaallinen yhteistyö sekä puolustusteollisuus. Venäjän sotilaspolitiikan kannalta sotilaallisen läsnäolon puuttuminen Azerbaidzhanissa on selkeä puute. Azerbaidzhanissa oleva venäläisvähemmistö mahdollistaa Venäjälle kuitenkin sotilaspoliittisena toimenpiteenä asevoiman käytön tarvittaessa myös Azerbaidzhanin alueella. Tämä mahdollisuus on kuitenkin vallitsevissa olosuhteissa melko epätodennäköinen.

Sotilaspoliittiset toimet Azerbaidzhanissa

Merkittävin ja näkyvin Venäjän sotilaspoliittinen komponentti Azerbaidzhanin kohdalla on maiden välinen asekauppa. Azerbaidzhan ostaa Venäjältä vuosittain huomattavan määrän kalustoa asevoimiensa kehittämiseksi.⁶⁵⁷ Azerbaidzhan on ostanut muun muassa kaksi S-300PMU-2 ilmatorjuntapatteristoa ja 100 T-90S panssarivaunua. Nämä ovat vain merkittävimmät esimerkit maiden välisessä puolustusmateriaalikaupassa.⁶⁵⁸ Venäjälle tällä on merkittävä sotilaspoliittinen vaikutus. Ensinnäkin se saa vientituloja puolustusteollisuutensa kehittämiseen ja kykenee samalla tuottamaan kalustoa omaan käyttöönsä. Toiseksi aseistamalla Azerbaidzhania se pitää Turkin poissa tältä alueelta ja kykenee lisäämään vaikutusvaltaansa. Kolmas tekijä on alueen vakauteen vaikuttaminen. Asekaupalla Azerbaidzhaniin Venäjä toimii Etelä-Kaukasian aseellisen pariteetin takaajana.⁶⁵⁹ Venäjän strateginen liittolaisuus Armenian kanssa voi provosoida Azerbaidzhania tai Armeniaa Vuoristo-Karabahin aseelliseen ratkaisuun, mutta Venäjän vahva osallisuus molempien maiden sotilaallisen komponentin kehittämiseen ylläpitää jännitettä ja pariteettia, joka todennäköisesti auttaa konfliktin *status quon* säilyttämisessä.⁶⁶⁰

Sotilaspoliittiset liitot Venäjän ja Azerbaidzhanin välillä koostuvat käytännössä Ivyn jäsenyydestä. Ivyn merkitys sotilaspoliittisena toimijana näkyy siten, että Azerbaidzhan osallistuu yhdessä muiden jäsenvaltioiden kanssa yhteisiin harjoituksiin sekä puolustussuunnitteluun.⁶⁶¹ Venäjän näkökulmasta tämä on sotilaspoliittisen tilan hallintaa, jossa sen vaikutus Azerbaidzhanin alueella säilyy.

⁶⁵⁷ Grigoryan, S. 2015.

⁶⁵⁸ Марабян, К. 2014, 93

⁶⁵⁹ Forsström, P. 2015.

⁶⁶⁰ Abushov, K. 2009, 196

⁶⁶¹ Haastateltava A. 2014.

Venäjän sotilaspoliittiset asiakirjat huomioivat Azerbaidžhanin Ivy-alueena ja *post-soviet space* nimityksen ohella tilana, jossa sillä on merkittäviä turvallisuusintressejä. Turvallisuusintressit koskevat erityisesti terrorismin leviämistä ja periferisen uskonnon eli islamin vaikutuksen vähentämistä ja sen avulla keskustan ei-toivottujen ilmiöiden vaikutuksen vähentämistä Venäjän alueella.⁶⁶² Ohjaavien asiakirjojen huomio kohdistuu nimeltä sotilaspoliittiseen Kaspianmeren hallintaan. Tällä korostetaan Venäjän elintärkeitä intressejä Kaspianmeren alueella.⁶⁶³ Intressejä voidaan tässä yhteydessä nimetä ainakin turvallisuuteen vaikuttavat vaarat ja uhkat, mutta myös selkeästi alueen hiilivetyvarannot.⁶⁶⁴ Näiden hallinnasta käytävä kamppailu on yksi Venäjän sotilaallisen ja alueellisen vaikutusvallan tavoittelun keskeisiä kohteita. Energia- ja talouspoliittisia elementtejä tarkastellaan tarkemmin seuraavassa sotilaspolitiikan konstruktion kokonaisuudessa.

Muut sotilaspolitiikan osa-alueet Azerbaidžhanissa

Kaspianmeri on Venäjän geopolitiikalle merkittävä alue. Sen merkitys näkyy Venäjän intresseissä aluetta kohtaan. Ensinnäkin Kaspianmeren kautta on suora yhteys Venäjän Pohjois-Kaukasiaan. Venäjän turvallisuuden ja vakauden näkökulmasta juuri tämä maantieteellinen yhteys semanttisesta periferiasta Venäjän epävakaa-alueelle on erityisen merkittävä. Erityisen vaaralliseksi tämän tekee se, että yhteys Venäjälle on erityisesti islamistisesta idästä, joka on jo useaan otteeseen tässä tutkimuksessa nostettu uhkana esiin.⁶⁶⁵ Tämän uhkan torjumiseksi Venäjällä on Kaspianmeren alueella rajavartiopalvelun lisäksi oma merivoimien lippue, joka toimii alueen ulkovartiona ja vastaa alueen turvallisuudesta.⁶⁶⁶ Tämä elementti on Venäjän sotilaspoliittinen elementti Kaspianmeren alueella ja sen keskeisiä yhteistyöosapuolia ovat Azerbaidžhanin rajavartiopalvelu sekä merivoimat. Nämä muodostavat yhdessä Kaspianmeren alueen keskeisen valvonta- ja turvallisuuselimen.⁶⁶⁷ Yksi keskeinen tavoite Venäjän sotilaspolitiikassa on ollut Ivy-alueen rajavalvonnasta vastaaminen. Azerbaidžhan ei ole tähän tavoitteeseen suostunut, mikä heikentää Venäjän sotilaspoliittisten faktoreiden ilmentymää Azerbaidžhanissa sekä vähentää suoranaisesti sen kontrollia Ivy-alueen etelärajoista Iranin suuntaan.

Toinen keskeinen tekijä Kaspianmeren kohdalla ovat sen hiilivetyvarannot. Azerbaidžhan sekä Iran hyötyvät alueen rikkauksista eniten ja etenkin Azerbaidžhanin kohdalla tämä on

⁶⁶² Markarov, A. 2015. ja Abushov, K. 2009, 189

⁶⁶³ Esimerkiksi Kansallisen turvallisuuden strategia vuoteen 2020.

⁶⁶⁴ Arakelyan, L. 2014, 148–149

⁶⁶⁵ Arakelyan, L. 2014, 148–149

⁶⁶⁶ The Military Balance 2015.

⁶⁶⁷ Haastateltava C. 2015.

vaikuttanut myös sen lisääntyneeseen sotilaalliseen varautumiseen. Tämä on ollut seurausta merkittävistä tuloista, mutta myös muiden valtioiden lisääntyneestä mielenkiinnosta aluetta kohtaan.⁶⁶⁸ Venäjä on yksi näistä muista, jonka kiinnostus näkyy myös sen politiikassa. Venäjä pyrkii vaikuttamaan Azerbaidzhanin tekemiin energiansiirtoreittipäätöksiin itselleen edullisimmalla tavalla. Toisin sanoen siten, että se itse hyötyy siitä, eikä menetä mahdollisia hyötyjä myöskään siirtoinfrastruktuurin kautta.⁶⁶⁹ Venäläinen Lukoil on ollut yksi merkittävimpiä alueen investoijia ja Gazprom kuuluu tärkeimpiin alueen kaasutoimittajiin.⁶⁷⁰ Nämä tekijät mahdollistavat Venäjälle sotilaallisen voimalla uhkaamisen tai sillä painostamisen, mikäli sen energiapoliittiset edut ovat Kaspianmeren alueella uhattuina. Energiaintressien lisäksi Venäjän ja Azerbaidzhanin taloudellista liittolaisuutta ilmentää myös molemminpuolinen kauppapolitiikka.⁶⁷¹

Energia- ja talouspolitiikka sekä turvallisuushakuinen halu kontrolloida Azerbaidzhanin aluetta ovat myös vaikuttimia Venäjän ulkopolitiikan linjauksille ja toimenpiteille. Muun muassa kiista rajasopimuksesta ja Samur -joen hallinnasta vaikuttavat maiden väliseen dialogiin.⁶⁷² Azerbaidzhan on muista Etelä-Kaukasian alueen valtioista poiketen taloudellisesti riippumaton kolmannen osapuolen (Venäjän) tuesta ja se mahdollistaa sille itsemääräämisoikeuden ja valtiollisen suvereniteetin säilymisen alueen muita valtioita paremmin. Tämä näkyy myös Venäjän vaikutuksesta Azerbaidzhanissa, jossa itsevaltiias presidentti Alijev käytännössä kontrolloi kaikkea maassa tapahtuvaa. Tämä estää myös Venäjän strategisen kommunikaation ja kielen kautta tapahtuvan kansaan vaikuttamisen. Venäjän ja Azerbaidzhanin yhteinen turvallisuustavoite on kuitenkin terrorismin ja muiden ääriaineiden torjuminen ulkopuolelle sekä itseä hyödyttävä kauppaa- ja sotilaspolitiikka.⁶⁷³

Venäjän sotilaspoliittista vaikutusta Azerbaidzhanissa vähentävät Turkin vaikutus ja maiden väliset hyvät historialliset ja kielelliset suhteet sekä Azerbaidzhanin taloudellinen riippumattomuus.⁶⁷⁴ Sotilaallisen liittoutumisen ohella Azerbaidzhan on kieltäytynyt Venäjäjohtoisen tulliliiton jäsenyydestä ja on sen sijaan suunnitellut oman tullijärjestelmän muodostamista. Se ei myöskään liittynyt Ivy-maiden yhteisen vapaakauppasopimukseen. Tämä pienentää myös

⁶⁶⁸ Arakelyan, L. 2014, 148–149

⁶⁶⁹ Haastateltava C. 2015.

⁶⁷⁰ Марабян, К. 2014, 93

⁶⁷¹ Venäjä tuo Azerbaidzhaniin mm. autoja, kuljetusvälineitä, metalleja, selluloosaa, kemianteollisuuden tuotteita ja sähköä. Vastaavasti Azerbaidzhan toimittaa elintarvikkeita ja maataloustuotteita. Марабян, К. 2014, 93

⁶⁷² Марабян, К. 2014, 93

⁶⁷³ Haastateltava B. 2015.

⁶⁷⁴ Giragosian, R. 2015, 2

todennäköisyyttä sen Euraasian unionin jäsenyydelle.⁶⁷⁵ Kokonaisuutena muiden kuin sotilaallisten tekijöiden ilmeneminen on tiivistettävissä rajavartiointiin, energia- ja talouspolitiikkaan sekä yhteiseen kollektiiviseen turvallisuuteen etelästä nousevaa islamin ja terrorismin uhkaa vastaan.

Azerbaidzhan on Venäjälle sotilaspoliittisesti tärkeä tila, jonka merkitys Venäjälle näkyy ennen kaikkea Etelä-Kaukasian alueen vakauttamisessa. Se toimii siltana Venäjän hallitseman Euraasian ja islamistisen idän välillä. Azerbaidzhanin geopoliittisella hallinnalla on myös merkittävä energiapoliittinen merkitys, joka vaikuttaa suoraan valtion kansainväliseen painoarvoon ja samalla sotilaspoliittiseen vaikuttavuuteen osana maailmanpoliittista valtakamppailua. Tähän vaikuttaminen on keskeinen Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteista Azerbaidzhanissa.

Tutkimuksellisesti Venäjän sotilaspoliittisen konstruktion merkittävimmät ilmentymät Azerbaidzhanissa ovat sotilaallisen yhteistyön ja sotilaspoliittisten liittojen vaikutukset sekä asekauppa. Tärkeä osa Venäjän poliittista vaikuttamista on myös energiapoliittisilla tekijöillä. Lisäksi Iryn ulkorajojen turvaamisella pyritään estämään ei-toivottujen ilmiöiden, kuten esimerkiksi terrorismin leviäminen Venäjän vaikutuspiiriin eli Iry-alueen tilaan. Tällä on kansallisen turvallisuuden näkökulmasta keskeinen vakautta lisäävä merkitys.

5.3 Venäjän sotilaspolitiikka Georgiassa

Venäjän ja Georgian välisiä sotilaspoliittisia suhteita tutkittaessa nousee ensimmäisenä esiin vuoden 2008 konflikti ja sen seurauksena tapahtunut Venäjän sotilastukikohtien ryhmittäminen itsenäisiksi julistamiinsa valtioihin.⁶⁷⁶ Tukikohtien lisäksi Venäjä on solminut liittolaissovimukset molempien *de facto* -valtioiden kanssa. Tämä on käytännössä merkittävin ja vaikuttavin tekijä Venäjän sotilaspolitiikassa Georgian suhteen. Konfliktin ja näiden tukikohtien vaikutus konkretisoituu ja näkyy kaikissa Venäjän sotilaspolitiikan osa-alueissa ja sen vaikutukset ulottuvat myös Venäjän ulkopoliittikkaan sekä molempien maiden toimii Etelä-Kaukasian alueella.

Sotilaalliset toimet Georgiassa

Venäjän sotilaallinen läsnäolo Etelä-Kaukasiassa perustuu sen sotilastukikohtiin. Se on ryhmittänyt Etelä-Ossetiaan ja Abhasiaan omia joukkojaan näiden *de facto* -valtioiden pyynnöstä.

⁶⁷⁵ Arakelyan, L. 2014, 150. Alkuperäsilähde: Akhundov, A. 2012. Azerbaijan not to join Eurasian Customs Union. Trend, January 16.

⁶⁷⁶ Kasaev, A. 2013, 120

Tukikohdat ovat näillä alueilla Venäjän mukaan sen asettamia rauhanturvajoukkoja, joiden tehtävänä on taata itsenäiseksi julistautuneiden valtioiden turvallisuus.⁶⁷⁷ Georgian mukaan Venäjän tukikohdat sijaitsevat sille *de jure* kuuluvalla alueella ja ovat sen näkökulmasta Venäjän joukkojen miehittämiä alueita. Abhasiassa Venäjällä sijaitsee 7. Sotilastukikohta ja lisäksi sillä on lentotukikohta Gudautassa. Näiden ohella Venäjällä on merivoimien aluksia Otsamtsirassa Mustallamerellä. Venäjän 4. Sotilastukikohta Etelä-Ossetiassa on ryhmitetty Tshinvalin ja Dzjavan alueelle.⁶⁷⁸ Kaupungista on matkaa Georgian pääkaupunki Tbilisiin vain noin 30 kilometriä ja tukikohtaan on ryhmitetty muun muassa raskas raketinheitinjärjestelmä⁶⁷⁹, joka pystyy vaikuttamaan suoraan tukikohdasta Georgian alueelle⁶⁸⁰. Tämä muodostaa suoraan potentiaalisen sotilaallisen uhkan Georgialle.⁶⁸¹

Välittömän sotilaallisen uhkan lisäksi venäläisten joukkojen läheisyys mahdollistaa Georgian painostamisen. Vastineeksi Venäjän tukikohdille, Georgia on ryhmittänyt joukkojaan lähemmäs Etelä-Ossetian rajaa.⁶⁸² Koko Etelä-Kaukasian vakauden näkökulmasta merkittävä tekijä on myös se, että alueen merkittävä energiansiirtoreitti Baku-Tbilisi-Ceyhan kaasuputki, kulkee kilometrin matkan Etelä-Ossetian puolella.⁶⁸³ Tämä mahdollistaa Venäjälle alueen energiapolitiikkaan vaikuttamisen. Tällä olisi vaikutuksia myös Euroopan energiatoimituksiin.⁶⁸⁴ Uhkaa ei pidetä todennäköisenä, mutta on yksi huomioitava tekijä tarkasteltaessa Venäjän sotilaallisen läsnäolon luomia elementtejä Etelä-Kaukasian ja myös Georgian turvallisuuteen.⁶⁸⁵ Venäjälle tämä on erinomainen keino omien energiapolitiittisten päämääriensä tavoittelussa. Sotilaspolitiikkaan tämä antaa Venäjälle yhden lisäkeinon omien päämääriensä tavoittelussa.

Sotilastukikohtien rooli voidaan tutkimuksen konstruktiota tarkastellessa nähdä läsnäolon lisäksi myös muissa osa-alueissa. Tukikohdat ovat osa Venäjän asevoimien strategista joukkojen ryhmittämistä.⁶⁸⁶ Niiden tehtävä voidaan arvioida olevan Venäjän kannalta suotuisten sotilaspolitiittisten olosuhteiden takaamisessa. Tukikohtien avulla on mahdollista luoda myös

⁶⁷⁷ Minasyan, S. 2013a, 100–102

⁶⁷⁸ Vasadze, G. 2013, 70–71

⁶⁷⁹ PC30 "Смерч", jonka kaliiberi on 300mm ja ampumaetäisyys 20 – 120 kilometriä. <http://rbase.new-factoria.ru/missile/wobb/smerch/smerch.shtml>

⁶⁸⁰ Tukikohtaan on ryhmitetty muutenkin myös venäläisessä mittakaavassa uutta kalustoa, kuten T-90S panssari-vaunuja, Smerts –raketinheitinjärjestelmä, tykistöä, tykistöohjuksia Totshka-U, ja ilmatorjuntaohjusjärjestelmä S-300 sekä liekinheitinjärjestelmä TOS-1, Buratino.

⁶⁸¹ Grigoryan, S. 2015.

⁶⁸² Petrosjan, D. 2013, 115

⁶⁸³ Mirzoyan, S. 2015.

⁶⁸⁴ Abushov, K. 2009, 196

⁶⁸⁵ Rondeli, A. 2012.

⁶⁸⁶ Forsström, P. 2015.

pidäkevaikutus potentiaalisia uhkakuvia ja valtioita vastaan.⁶⁸⁷ Venäjä onkin käyttänyt Georgian aggressiota ja länsisuuntautunutta politiikkaa tehokkaasti hyödykseen omassa sisäisessä politiikassaan. Se on kuvannut Georgian uhkaksi Pohjois-Kaukasian turvallisuudelle sekä ilmaissut Naton leviämisen olevan mahdollista juuri Georgiaan, mikäli Venäjä ei sitä estä. Venäjä on perustellut omaa läsnäoloaan vetoamalla historialliseen rooliinsa ja Etelä-Kaukasian kuulumista sen intressipiiriin.⁶⁸⁸ Lisäksi Venäjä on kyennyt osoittamaan omassa sisäisessä viestinnässään, että alueen konfliktit muodostavat uhkan sen turvallisuudelle ja vakaudelle. Näiden avulla Venäjän sotilaspoliittinen johto on kyennyt perustelemaan sotilastukikohtien tarpeellisuuden Venäjän kansallisen turvallisuuden takaamiseksi.⁶⁸⁹

Tukikohtien avulla Venäjä kykenee myös säätelemään omaa sotilaallista valmiuttaan eteläisellä suunnalla. Niiden läheisyys Venäjän rajoista mahdollistaa myös nopean voimanprojisoinnin alueelle. Nykyaikaisen ja tehokkaan kaluston sijoittaminen näihin tukikohtiin on myös ulospäin suunnattu viesti niiden valmiudesta ja toimivuudesta.⁶⁹⁰ Ne myös ovat osa Venäjän asevoimien kokonaissuorituskyvyn kehittämistä. Tukikohdat harjoittelevat säännöllisesti sekä yhdessä isäntävaltioiden kanssa että myös erikseen.⁶⁹¹ Tukikohtien sijainti Venäjän rajojen ulkopuolella antaa viitteitä myös konstruktion osa-alueen, asevoimien käyttö rajojen ulkopuolella, ilmenemisestä. Kuten Armenian kohdalla jo tarkasteltiin, tukikohtien pysyvä läsnäolo ei vastaa tutkimuksellisesti tarkasteltavaa asevoimien käyttöperiaatteen olemusta. Sen vuoksi tämän konstruktion osa-alueen ilmeneminen on tulkittava, kuten Armeniankin kohdalla, kiistanalaiseksi.

Keskeiset tutkimuksellisen sotilaspolitiikan konstruktion ilmentymät sotilaallisesta osa-alueesta Georgiassa ovat sotilaallinen läsnäolo, strateginen ryhmittäminen sekä valmiuden säätely. Kiistanalaisia tai heikkoja ilmentymiä on löydettävissä myös asevoimien suorituskyvyn kehittämisen osalta sekä asevoimien käytössä rajojen ulkopuolella. Suorituskyvyn kehittämisen signaalit koskevat lähinnä harjoitustoiminnallista toimintaa ja kokonaisuutta.

Sotilaspoliittiset toimet Georgiassa

Venäjän sotilaspoliittisen konstruktion osa-alueet näyttäytyvät Georgiassa melko heikkoina, jos ollenkaan. Georgia kuului vuoteen 2009 saakka Ivyyn, mutta erosi siitä 2008 konfliktin

⁶⁸⁷ Rukavishnikov, V. 2014, 40

⁶⁸⁸ Abushov, K. 2009, 189–191, 194

⁶⁸⁹ Michelsson, C. 2015.

⁶⁹⁰ Haastateltava B. 2015.

⁶⁹¹ Vasadze, G. 2013, 70–71

seurauksena.⁶⁹² Vastineeksi Georgia on ollut halukas länsisuuntautumiseen sekä poliittisten että sotilaallisten liittojen osalta.⁶⁹³ Venäjä ei ole suhtautunut asiaan positiivisesti ja on ilmaissut erityisesti Naton ja Yhdysvaltojen lähentymisen Georgian kanssa itselleen uhkaksi.⁶⁹⁴ Georgia on myös irtautunut vuonna 2012 *Open Skies* -sopimuksesta vastineena Venäjän tukikohtien ryhmittämiselle sen alueelle sekä toistuville Etelä-Ossetian ja Abhasian rajojen suuntaisille valvontalennoille.⁶⁹⁵ Tämä on vähentänyt myös Georgian ja Venäjän välisen kansainvälisen sotilaspoliittisen yhteistyön määrää sekä mahdollisuuksia.

Maiden välinen asekauppa on loppunut käytännössä kokonaan eikä Georgia tunnusta Venäjän joukkoja siitä irtautuneilla alueilla rauhanturvajoukoiksi, vaikka Venäjä vuoden 2008 konfliktin seurauksena niitä sellaisiksi kutsuikin.⁶⁹⁶ Venäjän sotilaspoliittiset asiakirjat käsittelevät Georgian aluetta eri tavoin. Alue kuvataan Venäjän intressipiiriksi, vaikutusalueeksi sekä alueeksi, jossa Venäjällä on erityisiä intressejä.⁶⁹⁷ Erityisen merkittävä linjaus on sotilasdoktriinissa, jossa Etelä-Ossetia ja Abhasia mainitaan suoraan nimeltä useassa otteessa.⁶⁹⁸ Yhtenä kohtana mainitaan sotilaspoliittisesta yhteistyöstä seuraavasti: ” *liittolaissuhteen muodostaminen ja sen kehittäminen KTSJ:n jäsenvaltioiden ja IVY:n jäsenvaltioiden, Abhasian ja Etelä-Ossetian tasavaltojen kanssa, ja kumppanuussuhteiden luominen ja kehittäminen muiden valtioiden kanssa* ”.⁶⁹⁹ Abhasian ja Etelä-Ossetian tasavaltojen mainitseminen arvioidaan yhteydessä lähinnä pyrkimyksenä legitimoida näiden Georgiasta irtautuneiden alueiden asema.⁷⁰⁰ Yksi Venäjän suhteen ilmentämisen muoto näiden alueiden kanssa on liittolaissopimus, jonka mukaan Venäjä sitoutuu puolustamaan näiden valtioiden aluetta kolmannen osapuolen hyökkäystä vastaan. Tämä on myös suora konstruktivinen Venäjän sotilaspoliittisen tahdon ja aikeiden ilmaus Georgialle.

Sotilaspolitiikan näkökulmasta asia ei ole näin yksiselitteinen. Ensinnäkin näiden alueiden mainitseminen on osoitus Venäjän sotilaspoliittisen mielenkiinnon ja painopisteen osoittamisesta. Toiseksi Venäjä haluaa osoittaa myös omien joukkojensa läsnäolon näillä alueilla perustuvan liittolaissuhteeseen sekä molemminpuolisiin turvallisuusintresseihin. Tällä taas on selkeä takaisinkytkentä Venäjän sotilaspolitiikan perusteeseihin eli liittolaisten alueen puolus-

⁶⁹² Kasaev, A. 2013, 120

⁶⁹³ Georgia on ollut halukas Nato-jäsenyyteen sekä EU-assosiaatiosopimuksen allekirjoittamiseen.

⁶⁹⁴ Michelsson, C. 2015.

⁶⁹⁵ Kasaev, A. 2013, 121

⁶⁹⁶ Iskandaryan, A. 2015.

⁶⁹⁷ Kts. luku 4.3. Kansallisen turvallisuuden strategia, Sotilasdoktriini ja Ulkopoliittinen konseptio.

⁶⁹⁸ Pynnöniemi, K. & Mashiri, J. 2015, 63

⁶⁹⁹ Venäjän Federaation Sotilasdoktriini 2014, 55

⁷⁰⁰ Pynnöniemi, K. & Mashiri, J. 2015, 63

tamiseen. Georgian kannalta tämä tarkoittaa käytännössä alueiden *de-facto* menettämistä Venäjän sotilaspolitiikan piiriin. Vastaavasti todennäköisyys alueiden palauttamiseen takaisin Georgian yhteyteen vaikuttaa tästä näkökulmasta epätodennäköiseltä. Kolmanneksi yllä mainittu lainaus viittaa myös Venäjän sotilaspolitiikan painopisteen olevan myös Ivy-maissa, joihin Georgia ei enää kuulu. Tämä voidaan tulkita myös siten, että Georgia kuuluu Venäjän geopoliittiseen periferiaan ja muodostaa uhkan Venäjän intresseille. Tutkimuksen viitekehiksen näkökulmasta Georgian fyysinen etäisyys keskustasta on pieni, mutta sotilaspoliittinen merkitys turvallisuuden näkökulmasta katsottuna on Venäjälle keskeinen.

Muut sotilaspolitiikan osa-alueet Georgiassa

Tämän tutkimuksen muiden sotilaspolitiikan konstruktion osa-alueiden ilmentyminen Georgian alueella on monipuolista. Aikaisemmin tarkastellun energiapoliittisen ulottuvuuden lisäksi sotilaalliseen turvallisuuteen ja Venäjän näkökulmasta keskeiseen uhkaan vaikuttaa Venäjän joukkojen toteuttama rajavartiointi.⁷⁰¹ Venäjän jälki-imperialistisen näkemyksen mukaan jokaisen entisen Neuvostoliiton maan tuli kuulua Ivyyn ja sen ulkorajojen valvonnasta pitää vastata Venäjän rajavartiopalvelu. Erityisen tärkeä tämä on etenkin Iranin ja Turkin vastaisilla rajoilla.⁷⁰² Georgian aggressiivisen Venäjästä eriytyvän kehityksen myötä Venäjä katsoo Georgian alueen olevan ongelmallinen sen epävakaan Pohjois-Kaukasian alueen vakauden näkökulmasta ja tämä edellyttää sen omien rajavartioiden sijoittamista myös Georgian vastaisille rajoille. Tälle näkemykselle Venäjä esittää perusteluiksi 2000-luvun alussa tapahtunutta kehitystä, jossa tsetseenikapinalliset käyttivät hyväkseen Georgian aluetta Venäjän hallituksen joukkojen vastaisessa taistelussa.⁷⁰³ Tätä taustaa vasten on Venäjän mielenkiinto rajojensa vartiointiin etenkin Georgian vastaisilla rajoilla perusteltavissa. Etelä-Ossetian ja Abhasian tapauksessa Venäjä on sopinut vastaavansa myös näiden alueiden rajavalvonnasta.⁷⁰⁴

Rajavartioinnilla on tutkimuksellisesti myös semanttinen merkitys. Venäjän ja Georgian välinen raja on myös geopoliittisen tilanhallinnallisesti keskeinen alue. Venäjältä etelään katsottuna sen eteläisten rajojen takana on uhka tai uhkia, joiden pääsy Venäjän alueelle on estettävä.⁷⁰⁵ Tästä näkökulmasta juuri Georgian tapauksessa juuri rajojen vartioinnilla on keskeinen merkitys. Uhkakäsitys liittyy voimakkaasti toiseen konstruktion osa-alueeseen, joka on Strateginen kommunikaatio ja Georgiaan informaatiolla vaikuttaminen. Venäjällä on muokattu

⁷⁰¹ Марабян, К. 2014, 96

⁷⁰² Abushov, K. 2009, 194

⁷⁰³ Abushov, K. 2009, 192–193

⁷⁰⁴ Petrosjan, D. 2013, 114. Molempien valtioiden alueella on arviolta 1200 – 1300 venäläistä rajavartijaa. Sopimus on ollut käytännössä Venäjän yksipuolinen ilmoitus.

⁷⁰⁵ Iskandaryan, A. 2011, 16

Georgiasta uhkakuvaa Venäjän sisäiseen käyttöön ja perusteltu sen avulla omien sotilastuki-kohtien tarpeellisuutta juuri eteläisellä suunnalla.⁷⁰⁶ Georgia on kuvattu länsimielisenä ja aggressiivisena, jonka taustalla vaikuttavat etenkin Yhdysvallat ja Nato.⁷⁰⁷

Vastaavalla tavalla Venäjä pyrkii vaikuttamaan georgialaisten mielipiteisiin ylläpitämillään mediakanavilla. Keskeinen vaikuttamisen väline on kieli, jonka avulla Venäjä pyrkii luomaan itselleen edullista mielikuvaa Georgian alueella ja hakemaan etenkin yleistä hyväksyntää Etelä-Ossetian ja Abhasian miehittämiseksi.⁷⁰⁸ Sen keskeinen viesti on venäläisvähemmistön oikeuksien turvaaminen myös Georgian alueella.⁷⁰⁹ Tämä on sidoksissa sotilaspoliittiseen ”venäläistämiseen”, joka selkeimmässä muodossaan tapahtuu venäläisten passien jakamisella ja tällä tavoin alueen muuttamisessa venäläiseksi.⁷¹⁰ Kielivähemmistöjen puolustamisella taas on takaisinkytkentä sotilaspolitiikkaan, jonka sotilaalliseen keinovalikoimaan kuuluu myös asevoiman käyttö rajojen ulkopuolella Venäjän kansalaisten puolustamiseksi. Tämä kytkee venäläistämisen yhdeksi kiinteäksi osaksi Venäjän sotilaspoliittista toimintaa Georgiassa ja sen separatistialueilla.

Venäjän strategisen kommunikaation välittäminen ja sen kautta Georgian sisäpolitiikkaan vaikuttaminen ei ole helppo tehtävä. Vuoden 2008 sodan jälkeen Georgian sisäisen viestinnän päänarratiivi on ollut venäläisten uhka ja sillä pelottelu. Tämä diskurssi on tarkoitettu sekä Georgian sisäiseen käyttöön että myös sen ulkopoliitiikkaan välineeksi, jolla pyritään lähentymään Natoa ja Yhdysvaltoja.⁷¹¹ Tämä taas on Venäjän tavoitteiden vastainen kehitystrendi. Sen intresseihin ei kuulu Naton laajeneminen rajojensa välittömään läheisyyteen.⁷¹² Georgia on ollut Yhdysvaltojen päätukialue, joten on ilmiselvää, että aggressiivisella politiikalla Georgiaa kohtaan Venäjän tavoitteena on pitää Georgia edelleen poissa muiden vaikuttajien vaikutuspiiristä sekä sotilaallisista liitoista.⁷¹³

Talouspolitiikan osalta Venäjän ja Georgian välinen kauppa koostuu pääosin Venäjältä tulevista energiasta ja muista teollisuuden tuotteista. Vastaavasti Georgia vie Venäjälle viinejä ja mineraalivettä. Maiden väillä oli vuosina 2006 - 2012 kauppasaarto, joka kuitenkin purettiin Georgian parlamenttivaalien jälkeen 2013. Saarron purkamiseen liittyi Georgian lupaus siitä,

⁷⁰⁶ Vasadze, G. 2013, 72

⁷⁰⁷ Michelsson, C. 2015.

⁷⁰⁸ Vasadze, G. 2013, 69

⁷⁰⁹ Michelsson, C. 2015.

⁷¹⁰ Giragosian, R. & Minasyan, S. 2011, 5

⁷¹¹ Giragosian, R. & Minasyan, S. 2011, 6

⁷¹² mm. Sotilasdoktriini, 2014.

⁷¹³ Haastateltava B. 2015.

että se ei pidä Venäjän sotilastukikohtia Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa uhkana Georgian valtiolliselle olemassaololle.⁷¹⁴ Georgialle tämä talouspoliittinen yhteys on merkittävämpi, sillä sen energiasta valtaosa tulee Venäjältä ja lisäksi valtaosa Georgian talouselämästä on riippuvainen Venäjän kaupasta.⁷¹⁵ Venäjän sotilaspolitiikkaan tällä on yhteys sitä kautta, että tavoittellessaan sotilaspoliittisia tai geopoliittisia päämääriä Georgian suhteen se voi käyttää sekä taloudellisia että sotilaallisia painostuskeinoja tavoitteidensa edistämiseen. Merkittävä yhteys Venäjän ja Georgian välillä on myös rautatieyhteys Venäjältä Georgian kautta Armeniaan.⁷¹⁶ Tämä yhteys edistää Venäjän kauppapolitiikkaa molempiin maihin, etenkin Georgiaan⁷¹⁷ sekä mahdollistaa tarvittaessa myös Armeniassa olevan sotilastukikohdan huoltamisen, täydentämisen sekä myös voimanprojisoinnin.⁷¹⁸

Sotilaspolitiikan konstruktion muiden osa-alueiden ilmentymät Georgiassa ovat vahvimmiltaan rajavartioidinnissa, strategisessa kommunikaatiossa ja siihen liittyvissä sisäpoliittisen päätöksenteon vaikuttamispyrkimyksissä. Energia- ja talouspolitiikan sidonnaisuus Venäjän kanssa tekee niistä mahdollisia myös sotilaspolitiikan välineiksi. Maiden melko huonojen ja herkkien diplomaattisuhteiden vuoksi varsinainen ulkopoliittinen yhteistoiminta ja vaikuttaminen näyttäytyvät melko heikkoina signaaleina konstruktion tarkastelussa, eikä sitä näin ollen ole mahdollista nostaa Georgiassa nousevana ilmiönä esiin.

Venäjän sotilaspolitiikan peruskivenä Georgiassa ovat sen sotilastukikohdat Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa. Nämä vaikuttavat kaikkiin keskeisiin Venäjän sotilaspolitiikan osa-alueisiin Georgian suhteen. Venäjän kansallisen turvallisuuden näkökulmasta Georgian alue on sille merkityksellinen. Venäjän tavoitteisiin kuuluu muiden sotilaallisten liittojen pitäminen poissa sen rajoilta ja Etelä-Kaukasian ja muiden periferisten alueiden levottomuuksien leviämisen estäminen sen maaperälle. Tähän tavoitteeseen pääseminen edellyttää voimakasta sotilaspoliittista toimintaa juuri Georgian suhteen. Sotilaspolitiikan konstruktiota tutkimalla voidaan arvioida, että Venäjällä on riittävästi keinoja tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Kyse on kuitenkin kokonaisuudesta, jossa pelkällä sotilaspoliittisella voimalla ei saavuteta suoria voittoja. Yksi keskeinen vaikuttaja tähän liittyen ovat muut Georgiaan sidoksissa olevat toimijat, joiden merkitys myös Venäjän asemaan kansainvälisessä mittakaavassa on keskeinen. Tämä tarkoittaa tutkimuksellisesti sitä, että Venäjällä on sotilastukikohtien kautta merkittävä sotilaallinen voima ja väline alueella vaikuttamisen. Kokonaisuutta tarkasteltaessa sille on edul-

⁷¹⁴ Марабян, К. 2014, 97

⁷¹⁵ Kasaev, A. 2013, 124

⁷¹⁶ Markarov, A. 2015.

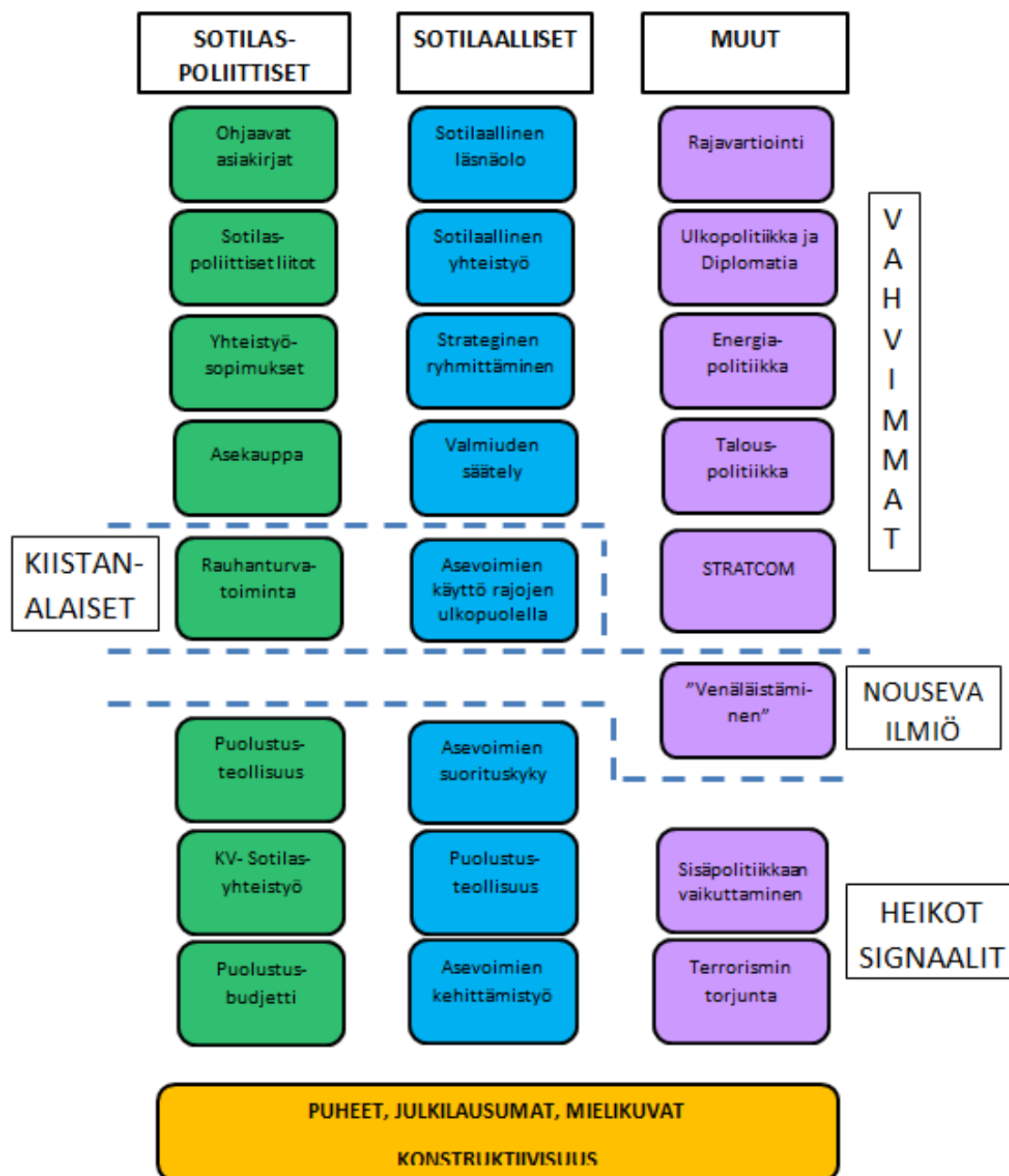
⁷¹⁷ Марабян, К. 2014, 97

⁷¹⁸ Haastateltava B. 2015.

lista pyrkiä oman turvallisuutensa ja intressiensä edistämiseen myös muilla keinoilla ja käyttää sotilaallista komponenttia niiden rinnalla.

5.4 Yhdistelmä

Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion ilmeneminen Etelä-Kaukasiassa vaihtelee merkittävästi maittain. Tämä on seurausta Venäjän muuttuvista intresseistä alueen valtioita kohtaan, mutta on yhdistettävissä myös Venäjän historiallisiin suhteisiin näiden valtioiden kanssa. Venäjän sotilaspolitiikka Etelä-Kaukasian alueella on kuvattavissa vektoraalisena, jossa sotilaspolitiikan ilmiö näyttäytyy lähinnä kahdenvälisten suhteiden ja intressien tilannesidonnaisena muuttuvana kokonaisuutena. Tässä tutkimuksessa toteutetun tarkastelun perusteella voidaan sotilaspolitiikan konstruktion ilmentyminen jakaa neljään eri kategoriaan niiden vahvuuden ja merkityksellisyyden perusteella. Tämä jaottelu on esitetty aikaisemmin laaditun konstruktion perusteella seuraavassa kuvassa.

KUVA 9. Venäjän sotilaspolitiikan ilmeneminen Etelä-Kaukasiassa.

Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio voidaan Etelä-Kaukasiassa toteutetun tarkastelun perusteella jakaa vahvoihin ilmiöihin, heikkoihin signaaleihin, kiistanalaisiin sekä yhteen nousevaan ilmiöön. Merkittävimmät Etelä-Kaukasiassa ilmenevät kokonaisuudet ovat Venäjän sotilaallinen läsnäolo Georgiassa ja Armeniassa, sotilaspoliittiset liitot ja sen alalla tehtävä yhteistyö, asekauppa sekä rajavartiointi. Lisäksi konstruktion muista vahvoista tekijöistä korostuvat energia- ja talouspolitiikka, erityisesti osana sotilaspoliittista tavoitteenasettelua ja keinovalikoimaa. Vahvojen signaalien rooli Venäjän sotilaspolitiikassa on tutkimuksellisesti tarkasteltuna keskeinen. Näiden tekijöiden vaikuttavuus sekä laajuus nostavat ne vahvojen kokonai-

suuksien ryhmään. Näitä tekijöitä voidaan pitää Venäjän sotilaspolitiikan kulmakivinä Etelä-Kaukasiassa. Niiden avulla Venäjä pystyy toteuttamaan sotilaspolitiikkaansa sekä säilyttämään tavoitteidensa näkökulmasta tarvittavan vaikutusvallan.

Kiistanalaiset ilmiöt ovat Venäjän sotilaspolitiikan osakokonaisuuksia, joiden ilmeneminen Etelä-Kaukasiassa voidaan todentaa, mutta niiden ilmeneminen on seurausta toisesta merkittävämmästä osakokonaisuudesta. Tässä tutkimuksessa toteutetun tarkastelun perusteella, asevoimien käyttö Venäjän valtiollisten rajojen ulkopuolella toteutuu siitä syystä, että Venäjällä on kohdevaltiossa sotilaallista läsnäoloa. Tämä on siis seuraus toisesta ilmiöstä, eikä erillinen sotilaspolitiikan kokonaisuus, joten se on tutkimuksellisesti sijoitettavissa joko kiistanalaisiin tai heikkoihin signaaleihin. Tässä yhteydessä se on sijoitettu kiistanalaisiin edellä mainituilla perusteilla. Sama perustelu koskee myös rauhanturvatoimintaa. Venäjä on ilmoittanut sen sotilastukikohtien Georgiassa olevan alun perin rauhanturvajoukkoja, jotka myöhemmin on virallistettu tukikohdiksi. Tämän nimityksellisen ja myös toiminnallisen horjuvuuden johdosta myös tämä osakokonaisuus on sijoitettava tutkimuksellisesti kiistanalaisiin ilmiöihin.

Näiden lisäksi on nostettava esiin kategoria *nouseva ilmiö*, johon on tutkimuksellisesti sijoitettu niin kutsuttu ”venäläistäminen”. Tämä on Venäjän sotilaspolitiikan nousevia ilmiöitä, jonka ilmeneminen on selkeästi Etelä-Kaukasiassa todennettavissa, mutta sen laajuus, merkityksellisyys ja varsin vähäinen käyttöaika sotilaspolitiikan keinona tekevät siitä uuden nousevan ilmiön. Erityisen vahvasti tämä osakokonaisuus ilmenee Georgiassa, Etelä-Ossetian ja Abhasian venäläistämisen seurauksena. Vahvoista osa-alueista on ilmiönä nostettava esiin myös strateginen kommunikaatio. Myös tämä osa-alue voitaisiin sijoittaa kategoriaan nouseva ilmiö. Sen ilmeneminen on nimityksellisesti varsin uusi, mutta sen vaikuttavuus ja ilmeneminen on todennettavissa jo selvästi aikaisemmin. Strategisen kommunikaation keskeinen toteuttamisväline on venäjän kieli, jonka avulla tapahtuvaa tiedonvälitystä ja vaikuttamista on aikaisemmin kutsuttu myös neuvostopropagandaksi. Tämän takia strategisen kommunikaation nimitys on uusi, mutta ilmiönä entisissä Neuvostotasavalloissa se on jo esiintynyt selkeästi aikaisemmin. Tämän takia se on sijoitettu Etelä-Kaukasiassa ilmeneviin vahvoihin osakokonaisuuksiin.

Heikkojen signaalien kategoriaan sijoitettujen sotilaspolitiikan osa-alueiden ilmeneminen Etelä-Kaukasiassa on vähäistä, mutta niiden olemassaoloa ja esiintymistä ei kuitenkaan voida kiistää. Niiden esiintyminen on kuitenkin tässä tutkimuksessa toteutetun tarkastelun perusteella vähäistä tai niiden vaikuttavuus on vähäinen. Tällä perusteella juuri nämä osakokonaisuudet

det on sijoitettu heikkoihin signaaleihin. Näiden tekijöiden kuuluminen osaksi Venäjän sotilaspoliittista konstruktia on kuitenkin osoitettu aikaisemmin, eikä niiden merkittävyyttä koko konstruktion osalta voida tämän jaottelun perusteella kiistää. Etelä-Kaukasian osalta niiden merkittävyys on kuitenkin osoitettavissa vähäisiksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän tutkimuksen keskeinen tutkimustehtävä oli selvittää *Miten Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio muodostuu ja miten se ilmenee Etelä-Kaukasian kontekstissa?* Tutkimuksessa selvitettiin Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuuden rakentuminen muodostamalla asiantuntijahaastatteluiden, virallisten dokumenttien sekä tutkimuskirjallisuuden avulla Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio, jonka ilmenemistä Etelä-Kaukasian kontekstissa tutkittiin luvussa kuusi. Tutkimuksen painopiste on ollut tutkia Etelä-Kaukasian roolia Venäjän näkökulmasta kansallisen turvallisuuden ja alueellisen vaikutusvallan takaamisessa. Tässä luvussa esitetään tutkimuksen keskeiset johtopäätökset ja pohditaan toteutetun tutkimuksen perusteella sotilaspolitiikan konstruktion sekä semanttisen viitekehyksen mahdollisia muutoksia.

6.1 Etelä-Kaukasia Venäjän sotilaspolitiikassa

Etelä-Kaukasian rooli Venäjän sotilaspolitiikassa on erittäin keskeinen. Tämä on seurausta siitä, että Etelä-Kaukasia alueena muodostaa Venäjän näkökulmasta maantieteellisen ja monimerkityksellisen alueen, eräänlaisen kuvitteellisen sillan Venäjän hallitseman Euraasian, islamistisen Lähi-idän ja Euroopan välille. Alueen historialliset merkitykset näkyvät Venäjän sotilaspolitiikassa siten, että se katsoo alueen kuuluvan edelleen omaan vaikutuspiiriinsä ja pitää muita ulkopuolisia toimijoita uhkana omalle turvallisuudelleen ja vaikutusvallalleen. Merkittäviä alueellisia uhkia Venäjän näkökulmasta ovat valtiolliset toimijat, kuten Turkki, Iran ja Yhdysvallat, mutta myös erilaiset ilmiöt, joita tässä tutkimuksessa on tarkasteltu semanttisina tekijöinä. Venäjän näkökulmasta Etelä-Kaukasian alue muodostaa geopoliittisen puskurivyöhykkeen sen *Euraasian sydänmaan* ja eriasteisten uhkien välille. Venäjän yhtenä keskeisenä tavoitteena Etelä-Kaukasiassa voidaan pitää alueen ulkorajojen turvaamista ja kontrollointia, joilla se pyrkii estämään uhkaksi kokemiansa valtioiden ja ilmiöiden vaikutukset sydänmaansa, eli *semanttisen keskustan* alueella. Tämä tekijä korostaa tutkimuksellista *rajakäsitteen* merkitystä, joka näyttäytyy tutkimuksellisesti sekä maantieteellisenä että konstruktiivisena maantieteelliset rajat ylittävänä kuvitteellisena ilmiönä.

Venäjän ja Etelä-Kaukasian valtioiden moniulotteiset suhteet, kuten taloudelliset, energiapolitiittiset, historialliset ja kulttuuriset yhteydet vaikuttavat myös niiden väliseen sotilaspolitiikkaan. Tämä on seurausta siitä, että niiden väliset suhteet pitävät lähes poikkeuksetta sisällään myös molempien osapuolien turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ja näkökulmia. Tämä vaikuttaa siihen, että kaikessa Venäjän ja Etelä-Kaukasian valtioiden välisessä kanssakäymisessä on läsnä sotilaspolitiikan elementti tai elementtejä. Tällä on vaikutuksia myös tutkimukselliseen sotilaspolitiikan konstruktioon ja sen ilmentymisen tutkimiseen. Sotilaspolitiikan ilmeneminen on siis tulkittava poikkeuksetta kontekstisidonnaisesti ja saattaa saada tulkitsijasta ja hänen esiymmärryksestään riippuen erilaisia merkityksiä. Venäjän näkökulmasta tulkittuna sen jokainen toimi Etelä-Kaukasiassa on sen kansallisia intressejä ja turvallisuutta tavoitteleva toimenpide. Etelä-Kaukasian valtion tai sen ulkopuolisen vaikuttajan näkökulmasta sama tapahtuma voi näyttäytyä myös uhkana tai aggressiona. Tämä on konstruktivistisesti muodostuva kokonaisuus, jota myös tämän tutkimuksen lähestymistapa tukee.

Etelä-Kaukasiassa on havaittavissa kolme erilaista ja eritasoista Venäjän sotilaspoliittista toimintamallia. Näiden lisäksi voidaan erottaa omana kokonaisuutenaan kolme konfliktialuetta, joissa jokaisessa Venäjällä on omat tavoitteensa ja toimintatapansa. Nämä tekevät Venäjän sotilaspolitiikasta Etelä-Kaukasiassa vektoraalisen ilmiön, joka muokkautuu tilanteen ja kontekstin mukaan. Venäjän sotilaspolitiikan rooli voidaan kuvata alueellisten suhteiden järjestämisenä, jonka yksi keino sotilaspolitiikka on.

Armeniassa Venäjän sotilaspolitiikan rooli on hyvin vahva. Sen sotilaspolitiikan tavoitteena näyttää ulkoisesti olevan pitää Ivy-alueen Turkin ja Iranin vastainen ulkoraja turvattuna ja estää näiltä alueilta potentiaalisten sotilaallisten sekä semanttisten uhkien leviäminen kohti Euraasian sydänmaata eli Venäjää. Venäjän näkökulmasta näiden uhkien leviäminen Armenian alueelle on uhka sen hallitsemalle Ivy-alueen kokonaisuudelle. Tämän lisäksi Venäjä haluaa estää erityisesti Turkin vaikutusvallan kasvamisen Etelä-Kaukasiassa. Armenian historiallisista tapahtumista juontuvat heikot suhteet Turkin kanssa tekevät siitä Venäjälle hyvän strategisen liittolaisen näitä uhkia vastaan. Venäjän strateginen liittolaisuus antaa Armenialle sotilaalliset turvatakuut. Se tekee Armeniasta monin tavoin hyvin riippuvaisen Venäjästä ja samalla rajaa Armenian toimintamahdollisuuksia muiden poliittisten valintojen suhteen. Venäjän sotilastukikohta Armeniassa on sen keskeinen sotilaspolitiikan elementti, jonka läsnäololla on sekä Venäjälle että Armenialle keskeinen merkitys.

Armenian ja Venäjän sotilaspoliittinen liittolaisuus näyttää hyvin vahvalta ja tutkimuksellinen konstruktion ilmeneminen Armeniassa on voimakasta. Maiden välistä liittolaisuutta on kui-

tenkin syytä tarkastella myös kriittisesti. Armenia on Etelä-Kaukasian heikoin valtio ja erittäin riippuvainen Venäjän tuesta sotilaallisesti ja taloudellisesti. Ulkoisesti tilanne näyttää selkeästi Venäjän strategiselta kontrollilta, jossa se hallitsee täysin tilannetta Armeniassa. Tutkimuksellisesti tämä on perusteltu ja osoitettu edellisissä luvuissa. Turvallisuustakuiden näkökulmasta tilannetta on kuitenkin tarpeen pohtia mielestäni myös hieman spekulatiivisesti.

Venäjä on ilmaissut sotilastukikohdan olevan myös Armenian puolustamiseen tarkoitettu elementti ja tämä lupaus on vahvistettu myös poliittisesti. Venäjän intressit Armeniaa kohtaan voivat kuitenkin muuttua nopeasti ja tämä on myös Armenian poliittisen johdon yksi varautumisen näkökulma. Sen aktiivinen hakeutuminen kohti EU:n assosiaatiosopimusta ennen Euraasian unionin jäsenyyttä on tästä myös yksi osoitus. Armenian sisäinen poliittinen kenttä on myös hyvin vahvasti kahtiajakautunut Venäjän ja EU:n kannattajien kesken, mikä luo lisää jännitettä myös sen sisäpolitiikkaan. Venäjä on tästä myös varsin hyvin tietoinen, mikä saattaa johtaa siihen, että sen sotilaspoliittisena tavoitteena onkin antaa Armenialle vain eräänlainen illuusio sotilaallisista turvakuista.⁷¹⁹ Turvatakuiden avulla Venäjä saavuttaa itselleen vahvan jalansijan Armeniassa ja pystyy kontrolloimaan omista lähtökohdistaan myös Armenian sisäistä tilannetta, vaikka tässä tutkimuksessa toteutetun tarkastelun mukaan varsinaista sisäpolitiikkaan vaikuttamisen ilmiötä ei voidakaan todentaa. Tämä mahdollisuus on mielestäni tutkimuksellisesti perusteltavissa, mutta sen todenperäisyyden arvioiminen ei ole käytettävissä olevien lähteiden perusteella mahdollista eikä tutkimuksen tavoitteen näkökulmasta edes tarpeellista. Venäjän sotilaspoliitiikan tavoitteiden näkökulmasta tilanne vaikuttaa tutkimuksen perusteella olevan kuitenkin täysin Venäjän kontrollissa, joten tämän pohdinnan anti onkin Armenian ja Venäjän sotilaspoliittisten suhteiden kriittisessä arvioinnissa. Venäjän kansallisen turvallisuuden näkökulmasta sotilaspoliittinen päämäärä Armenian suhteen on vallitsevissa olosuhteissa saavutettu. Venäjän sotilaspoliitiikka Armeniassa on sotilaspoliitiikan näkökulmasta esimerkki positiivisesta suhteiden järjestämisestä.

Venäjän sotilaspoliitiikka **Azerbaidzhanissa** on vastaavalla luokittelulla määriteltävissä neutraaliksi suhteiden järjestämiseksi. Maiden välisiä sotilaspoliittisia suhteita määrittävät ensisijaisesti asekauppa sekä Venäjän rooli Vuoristo-Karabahin konfliktissa. Venäjän sotilaspoliitiikassa Azerbaidzhanissa ilmenee hyvin venäläinen dualismi, eli kahden asian tavoittelu samanaikaisesti. Asemateriaalin kaupalla strategisen kumppaninsa Armenian vastustajalle Venäjä ensinnäkin hankkii itselleen rahaa ja toiseksi pyrkii tasapainottamaan alueen sotilaspoliittista tilannetta ja pariteettia, jonka toisena osapuolena se ainakin välillisesti Armeniassa on.

⁷¹⁹ Haastateltava B. 2015.

Venäjän sotilaspolitiikka Azerbaidzhanissa näyttäytyy tutkimuksellisesti enemmän realismin mukaisena suhteelliseen voimatasapainoteoriaan perustuvana vaikuttamisena. Tämä johtuu siitä, että Venäjällä pyrkimyksistään huolimatta ei ole omaa sotilaallista läsnäoloa Azerbaidzhanin alueella.

Toinen merkittävä tekijä Venäjän sotilaspolitiikassa Azerbaidzhanissa on Venäjän pyrkimys Turkin vaikutusvallan vähentämiseen. Turkin ja Azerbaidzhanin liittolaisuus sekä kulttuurillinen yhteys on Venäjän näkökulmasta periferinen uhka, jonka Venäjä pyrkii torjumaan ulkopuolelle. Kolmas merkittävä sotilaspoliittinen tekijä Azerbaidzhanin suhteen muodostuu Kaspianmeren alueesta ja laajemmin tarkasteltuna alueen energiakysymyksestä. Maantieteellisesti tarkasteltuna Kaspianmeri muodostaa Venäjälle sotilaallisen uhan ja suoran käytävän periferiasta keskustan sydänmaan alueelle. Tämä maantieteellinen uhka on yksi tekijä, joka saattaa selittää Venäjän kontrollointihalua ja myös asekauppaa Azerbaidzhaniin. Asekauppa liittyy myös energiavaroihin ja niiden siirtoreitteihin. Venäjä pyrkii pitämään asekaupan avulla Azerbaidzhanin omassa vaikutuspiirissään, jolloin se pääsee vaikuttamaan myös sen tekemiin päätöksiin energiapolitiikassa. Todellista kontrollia ei Venäjällä ole mahdollista toteuttaa, mutta asekaupan avulla sillä on selkeä vaikuttamismahdollisuus Azerbaidzhanin tekemiin valintoihin.

Periferisen uskonnollisen ja kulttuurillisen uhan vaikutuksen vähentämiseksi voidaan asekauppa nähdä myös Venäjälle puolustuksellisenä elementtinä. Venäjä haluaa, että periferiasta ei nouse sitä vastaan uhkaa. Aseistamalla Azerbaidzhania Venäjä luo vahvan aseellisen komponentin myös Azerbaidzhanin alueelle, joka pystyy tämän suorituskyvyn avulla vastaamaan mahdollisesti Iranista tai laajemmin Lähi-idän alueelta nousevaa sotilaallista tai muuta uhkaa vastaan. Tämä voidaan tulkita Venäjän näkökulmasta semanttisen rajan välilliseksi suojaamiseksi, vaikka se ei itse siihen konkreettisesti kykene osallistumaan. Azerbaidzhanissa oleva venäläisvähemmistö on kuitenkin potentiaalinen ja nouseva sotilaspoliittinen elementti, jonka puolustamiseksi Venäjän sotilaspoliittiset ja tarvittaessa suorat sotilaalliset toimet ovat Venäjän lakiin perustuen oikeutettuja. Tämä mahdollisuus korostaa kielellisten tekijöiden ja kansallisen identiteetin merkitystä osana sotilaspoliittista turvallisuuden tavoittelua.

Iranin merkitys voidaan nähdä Venäjälle uhan lisäksi myös mahdollisuutena. Venäjän geopolitiittisten tavoitteiden ja strategisten liittojen näkökulmasta Iran on keskeinen vaikuttaja sen eteläisellä alueella. Tämän takia Venäjä pyrkii luomaan hyvät suhteet ja Duginin tulkinnan mukaan myös strategisen liiton juuri Iranin kanssa. Tämä mahdollistaa Venäjälle vaikutusmahdollisuuden ”Lähi-idän islamistisen imperiumin” kautta periferian alueelle. Samalla yksi

Venäjän geopoliittisista tavoitteista eli pääsy lämpimille valtamerille on Iranin vaikutusvallan kautta mahdollista saavuttaa.⁷²⁰ Tämä näkemys on mahdollinen ja perustuu hyviin strategisiin liittolaisuussuhteisiin, mutta sen totuuspohjaa on kuitenkin syytä arvioida kriittisesti. Venäjän näkökulmasta tällainen alueellisen Lähi-idän vaikutusvallan tavoittelu Iranin kautta on perusteltavissa. Vaikuttamalla Iranin kautta uskonnolliseen ja kulttuuriseen periferiaan Venäjä pystyy vaikuttamaan oman alueensa rajojen turvallisuuteen ilman omaa läsnäoloaan. Kokonaisuudessa Venäjän sotilaspoliittisena tavoitteena Azerbaidžhanin suhteen on todennäköisesti Iranin pitäminen Etelä-Kaukasian ulkopuolella ja siten estetään sen muodostama uhka Venäjän kansalliselle turvallisuudelle. Hyvillä suhteilla Azerbaidžhanin kanssa Venäjä voi saavuttaa vaikutusmahdollisuuden myös Iraniin. Venäjän turvallisuuden näkökulmasta sen geopoliittisen vaikutuskehän laajentaminen Azerbaidžhanin yli Iraniin voidaan nähdä toimenpiteenä, jolla paikataan puuttuvaa sotilaallista läsnäoloa ja pyritään vakauttamaan alueen uhka pitemmältä maantieteelliseltä etäisyydeltä. Tämä voi olla myös yksi Venäjän sotilaspoliittisen toiminnan ja yhteistyöhalukkuuden motivaattori juuri Azerbaidžhanin kanssa.

Georgia on Venäjän sotilaspolitiikan näkökulmasta Etelä-Kaukasian haastavin valtio. Se on myös esimerkki negatiivisesta sotilaspoliittisten suhteiden järjestämisestä, sillä Venäjän toimenpiteet Georgian suhteen ovat olleet negatiivisia ja voimapolitiittisia kontrollointiin pyrkiviä toimia. Venäjä on pyrkinyt omilla toimillaan Georgian sotilaallisen uhkapotentiaalin ja sen maailmanpoliittisen roolin pienentämiseen. Venäjä on kokenut erityisen tärkeäksi Georgian länsisuuntautumisen ja -integraation estämisen. Georgian kumppanuus erityisesti Yhdysvaltojen kanssa on koettu Venäjän näkökulmasta uhaksi ja tämän suhteen voimistuminen sotilassiirtoutumisen kautta on haluttu estää kaikilla käytössä olevilla keinoilla. Poliittinen liittolaisuus Yhdysvaltojen kanssa on Venäjälle semanttinen, mutta samalla myös maantieteellinen uhka, jonka merkitys sen rajojen läheisyydessä täytyy pyrkiä neutraloimaan. Tämä seikka vaikuttaa myös Venäjän sotilaspolitiikan aggressiiviseen luonteeseen Georgiassa.

Venäjän sotilaspolitiikka Georgiassa perustuu sen sotilastukikohtiin Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa. Nämä kaksi de facto-valtiota ovat tuoneet alueelle kaksi sotilaspoliittista toimijaa lisää. Venäjän sotilastukikohtien palauttaminen alueelle on tarkoittanut myös huomattavaa sotilaallisen voiman lisääntymistä Etelä-Kaukasiassa. Niiden myötä Venäjän vaikutusmahdollisuudet ja keinot alueen sotilaspoliittiseen tilanteeseen ovat koko ajan parantuneet. Georgian näkökulmasta sen sijaan osia sen alueesta on Venäjän laittomasti miehittämiä. Tämä saattaa vaikuttaa myös Georgian mahdolliseen Nato-jäsenyyteen, jonka mahdollisuus on todennäköi-

⁷²⁰ Dugin, A. 1997. Venäjän geopolitiikan perusteet.

sesti merkittävästi pienentynyt juuri Venäjän sotilaallisen läsnäolon ja ratkaisemattomien sisäisten konfliktien myötä. Venäjän näkökulmasta tämä on ollut todennäköisesti myös sen tarkoitus. Sotilaallisen läsnäolon palauttaminen voimakkaammin Mustanmeren alueelle ja kansallisen turvallisuuden takaamisen lisäksi, yksi Venäjän sotilaspolitiikan keskeisiä tavoitteita Georgiassa on ollut sotilasliittojen laajenemisen estäminen sen lähialueelle. Abhasian ja Etelä-Ossetian miehittämisen avulla tämä tavoite on suurella todennäköisyydellä saavutettu. Se tarkoittaa myös sitä, että vallitsevissa olosuhteissa Venäjän yksi keskeinen sotilaspoliittinen tavoite Etelä-Kaukasiassa on saavutettu.

Geopoliittisesti tarkasteltuna Mustanmeren alue muodostaa Venäjän turvallisuuden näkökulmasta keskeisen alueen. Sen merkitys Venäjälle näkyy energiaturvallisuudessa sekä puhtaasti sotilaallisten aspektien kautta. Venäjä haluaa säilyttää kontrollin alueen energiakysymyksissä sekä turvata sydänmaansa alueen Mustanmeren suunnasta muodostuvalta sotilaalliselta uhkalta. Merkittävimpiä uhkia Venäjän näkökulmasta ovat Turkki ja sotilasliitto Nato. Turvallisuustavoite huomioiden voidaan Venäjän sotilastukikohtaa Abhasiassa pitää sille tärkeänä sotilaallisena etuvartiona. Semanttisia merkityksiä tarkasteltaessa Georgian alueelta nousee Venäjää vastaan uhkaksi erityisesti poliittinen periferia, jolloin Georgian poliittinen länsisuuntautuminen on Venäjälle selkeä uhka.

Maiden välisen yhteisen rajan merkitys näyttäytyy kahdesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin se muodostaa fyysisen erottavan tekijän kahden eri lähtökohdista toisiinsa suhtautuvan valtion välille. Toiseksi poliittisen suuntautumisen erilaisuus muodostaa maiden välille myös semanttisen rajan. Tämä kuvitteellinen ja ihmisten mielissä muodostettu raja on merkittävä yksittäinen sotilaspolitiikkaan vaikuttava ilmiö, jonka merkitys vaikuttaa myös koko Etelä-Kaukasian tilan turvallisuuteen. Venäjän näkökulmasta katsottuna sotilastukikohtien sijoittaminen Georgian alueelle ja konkreettisen liittolaissuhteen virallistaminen voidaan tulkita sotilaspoliittiseksi alueiden ”venäläistämiseksi”, jonka avulla se pystyy ylläpitämään omaa vaikutusvaltaansa ja estämään sille epäedullisen sotilaallisen tilanteen muodostumisen. Rajan merkitystä tarkastellessa voidaan näiden alueiden venäläistäminen nähdä myös Venäjän ja Georgian välisen rajan siirtämisenä, jolloin varsinainen Georgiasta nouseva periferinen uhka on siirtynyt fyysisesti pois Venäjän rajalta. Tällöin Etelä-Ossetia ja Abhasia toimivat Georgian ja Venäjän välissä kaksitoimisena puskurina. Tällä on Venäjän turvallisuuteen keskeinen vaikutus erityisesti sen Pohjois-Kaukasian vakauden näkökulmasta.

Venäjän sotilaspolitiikan tavoitteita Etelä-Kaukasiassa voidaan pitää muuttuvina ja vektoraalisina. Koko Etelä-Kaukasian tilaa tarkasteltaessa voidaan korostaa muutamia esille nousevia kokonaisuuksia, jotka ovat tulkittavissa laajemmiksi ilmiöiksi ja joita Venäjä Etelä-Kaukasian alueella tavoittelee. Ensimmäinen selkeä kokonaisuus on Venäjän alueellinen dominanssi. Toisin sanoen se, että laajasti tulkittuna ”Länsi” pysyy sieltä pois, eikä muodosta uhkaa Venäjän alueelliselle hallinnalle. Tämä tarkoittaa myös sitä, että Etelä-Kaukasiassa ei ole Venäjän ulkopuolista sotilasliittoa. Toinen on pyrkimys alueen energiakysymysten kontrollointiin. Venäjä haluaa säilyttää mahdollisuuden kontrolloida alueen energiavaroja ja niiden siirtoreiteistä tehtäviä päätöksiä sekä turvata oman energiansaantinsa. Taustalla on ennen kaikkea taloudellinen näkökulma, mutta pyrkimys alueelliseen vaikutusvaltaan on myös tämän tavoitteen taustalla. Energiavarojen merkitys maailmanpolitiikassa on erityisesti realismin mukaan korostuva tekijä, joka heijastaa myös valtion painoarvoa maailmanpolitiikassa. Pyrkimys Kaspianmeren ja Mustanmeren energiakysymysten hallintaan voidaan tämä huomioiden nähdä myös sotilasstrategisena toimenpiteenä, jonka taustalla on Venäjän pyrkimys oman geopoliittisen merkityksensä korostamiseen.

Pyrkimys alueelliseen kontrolliin vaikuttaa myös Venäjän turvallisuustavoitteisiin Etelä-Kaukasiassa. Venäjä pyrkii ehkäisemään kaikkien itselleen epäedullisten tekijöiden (valtiot ja ilmiöt) vaikutuksen ja leviämisen oman sydänmaansa alueelle. Tämä vaikuttaa myös sen toteuttaman sotilaspolitiikan vektoraalisuuteen ja johtuu alueen valtioiden eriävistä intresseistä ja niiden kautta saavutettavista eduista sekä niistä nousevista potentiaalisista uhkista.

Venäjän sotilaspolitiikka on tiivistetysti sanottuna tapa järjestää Venäjän ja Etelä-Kaukasian valtioiden välisiä suhteita Venäjän eduksi. Sotilaspolitiikan vektoraalisuus on seurausta toimijoiden eriävistä intresseistä, maiden välisen yhteistyön luonteesta ja ongelmien määrästä. Kaiken taustalla on oman edun tavoittelu erityisesti turvallisuuden, mutta myös taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi. Näiden tavoitteiden lisäksi Venäjän sotilaspolitiikalle on vaikea nimetä yhtä kokonaistavoitetilaa. Sotilaspoliittinen tilanne Etelä-Kaukasiassa on jatkuvasti muuttuva kokonaisuus, jossa on vaikea määrittää muuta tavoitetta kuin mikä se vallitsevissa olosuhteissa on. Kansainvälinen toimintaympäristö ja valtioiden välinen yhteistyö muokkaavat Venäjän toimintaympäristöä ja vaikuttavat sen tekemiin valintoihin. Kokonaisymmärryksen muodostamiseksi on Venäjän sotilaspolitiikassa aina tarkasteltava myös koko alueen suhteita ja niissä vaikuttavia tekijöitä yhtenä laajempänä ilmiönä.

6.2 Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuus

Venäläinen käsitys sotilaspolitiikasta, sen keinoista ja tarkoituksesta, on monitahoinen kokonaisuus. Sen olemus mahdollistaa laajan keinovalikoiman ja sen tasot näyttäytyvät eri tavoin Venäjän sisäisessä ja ulkoisessa sotilaspolitiikassa. Käsitteellisestä laajuudesta ja merkittävästä keinovalikoimasta huolimatta venäläinen sotilaspolitiikan käsite on terminologisesti hyvin kuvaava. Sen tavoitteena on valtion ja sen kansalaisten intressien ja turvallisuuden takaaminen sotilaspoliittisin keinoin. Sotilaspolitiikka muodostuu virallisten sotilaspolitiikkaa määrittävien asiakirjojen, sotilaspoliittisten toimijoiden puheiden ja tekojen sekä konkreettisten sotilaallisten toimien kautta muokkautuvaksi ja kontekstisidonnaiseksi konstruktioksi. Venäjän sotilaspolitiikka voidaan tulkita tilannesidonnaisesti joko tavoitteiksi, toiminnaksi tai keinovalikoimaksi. Se on eräänlainen konstruktivistiseen perusolettamuksiin pohjautuva yhteinen popularisoitu ymmärrys, jolla on kansallista etua tavoitteleva päämäärä. Kontekstista riippuen sotilaspolitiikka voi näyttäytyä eri tavoin ja eri muodoissa.

Venäjän sotilaspolitiikan keskeinen tavoite on kansallisen turvallisuuden takaaminen ja yleisesti sellaisen mielikuvan luominen, jossa sen asevoimat muodostavat riittävän vahvan elementin, jolloin potentiaalisen vastustajan tai vihollisen ei kannata uhata Venäjää sotilaallisesti tai sen intressejä muilla tavoin. Tämä on konstruktivistista pidäkkeen muodostamista ulkoista, potentiaalista uhkaa vastaan. Sotilaspolitiikan keskeisen elementin muodostavat asevoimat. Sotilaspolitiikan keskeinen ydin on asevoimien kehittäminen ja varustaminen ensisijaisesti sodankäyntiä varten. Niiden olemassaolo ei ole itsetarkoitus vaan niillä on olemassa aina tehtävä mahdollisia kaksinkamppailuja varten. Mielikuvan ja pidäkkeen muodostaminen on vasta toissijainen, mutta erittäin tärkeä ja ennaltaehkäisevä sotilaspolitiikan elementti.

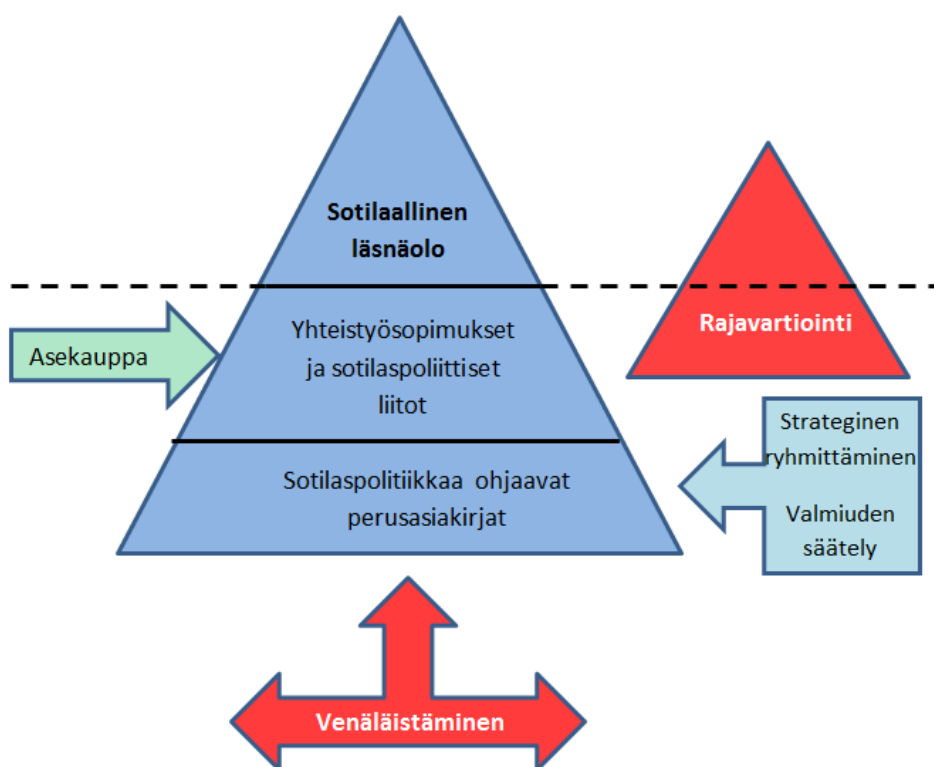
Tässä tutkimuksessa Venäjän sotilaspolitiikan konstruktiota on tarkasteltu Etelä-Kaukasian viitekehyksessä. Luvussa neljä muodostettiin tutkimuksellinen sotilaspolitiikan konstruktio, joka rakentui sotilaspolitiikkaa määrittävien asiakirjojen, toimien ja näiden perusteella toteutetun kontekstisidonnaisen arvioinnin perusteella. Konstruktiosta muodostui kolmijakoinen, joka piti sisällään eri osa-alueita, jotka voitiin osoittaa erillisiksi sotilaspoliittisiksi toimiksi. Tavoitteena oli muodostaa koko Venäjän sotilaspoliittista kenttää käsittelevä konstruktio, eikä keskittyä pelkästään Etelä-Kaukasiassa esiintyviin ilmiöihin. Konstruktion keskeisen osan muodostavat suorat sotilaalliset ja sotilaspoliittiset toimenpiteet. Näiden osa-alueiden voidaan katsoa muodostavan sotilaspolitiikan keskeisen kokonaisuuden. Tutkimuksen perusteella voitiin kuitenkin osoittaa, että Venäjän sotilaspolitiikassa on olemassa myös kolmas vaikuttava osakokonaisuus. Tämä kategoria nimettiin osa-alueeksi ”muut”. Tähän kategoriaan kuuluvien

osa-kokonaisuuksien katsottiin toimivan joko sotilaallisen tai kansallisen turvallisuuden näkökulmista keskeisinä kokonaisuuksina tai niitä edistettiin tilannesidonnaisesti sotilaspolitiikalla tai sotilaallisella voimalla.

Merkittävä havainto Venäjän sotilaspolitiikan muodostumisen ja määrittelyn näkökulmasta oli muiden kuin sotilaallisten ja sotilaspoliittisten toimien suhteellisen suuri lukumäärä. Nämä tekijät nousivat esiin useissa eri asiakirjoissa ja dokumenteissa. Niiden yhdistävänä tekijänä vaikuttaisi toimivan pyrkimys laajasti tarkasteltuna juuri kansallisen turvallisuuden takaamiseen sekä yhteys myös sotilaalliseen turvallisuuteen ja sotilaalliseen voimaan. Keskeisimpänä havaintona tästä kategoriasta voidaan nostaa esiin rajavartioinnin keskeinen merkitys Venäjän kansalliselle turvallisuudelle. Sen merkitystä etenkin uhkien torjunnassa ja ennaltaehkäisyssä korostettiin useassa eri asiayhteydessä. Etelä-Kaukasian kuvitteellisen rajan merkitys korostui varsinaisen konkreettisen Ivy-alueen ulkoreunan rajavartioinnin lisäksi. Tästä syystä sen roolia voidaan pitää varsin merkittävänä. Toinen merkittävä kokonaisuus muodostui tässä kategoriassa talous- ja energiapolitiikan ympärille, joiden yhteys sotilaalliseen voimaan ja etenkin sen instrumentaaliseen käyttöön taloudellisten ja energiapoliittisten päämäärien tavoittelussa. Kokonaisuutena kategoria ”muut” piti sisällään suhteellisen laajan kentän erilaisia osa-alueita, joiden ilmeneminen ja liityntäpinta sotilaspolitiikkaan tai laajemmin juuri kansalliseen turvallisuuteen voitiin osoittaa.

Luvussa viisi tutkittiin näiden kolmen kategorian ilmenemistä Venäjän Etelä-Kaukasian sotilaspolitiikassa. Ilmiöt jaettiin niiden ilmenemisen perusteella vahvoihin ja heikkoihin signaaleihin, kiistanalaisiin sekä nousevaan ilmiöön. Tutkimuksellisesti merkittävä havainto oli suorien sotilaallisten toimien vahva ilmeneminen sekä sotilaallisten liittojen sekä yhteistyön merkittävä rooli koko Etelä-Kaukasian tilaa tarkasteltaessa. Erityisen suuri painoarvo sotilaspolitiikan näkökulmasta oli sotilaallisella läsnäololla. Kolmannen kategorian osa-kokonaisuuksien rooli kokonaisuuden kannalta oli yllättävän vahvaa. Erityisesti rajavartioinnin, strategisen kommunikaation sekä mainittujen talous- ja energiapoliittisten osioiden ilmeneminen oli vahvaa ja niiden vaikuttavuus kokonaisuuteen oli suhteellisen suuri. Nousevana ilmiönä nostettiin esiin ”venäläistäminen”, jonka roolin voidaan katsoa olevan nousussa. Tämä antaa viitteitä siihen, että Venäjän sotilaspolitiikkaan on nousemassa lisää enemmän soft powerin keinoja, perinteisen sotilaallisen voiman rinnalle. Tämä on yksi ilmiö, jonka kasvupotentiaali erityisesti Etelä-Kaukasiassa, mutta myös muualla entisen Neuvostoliiton alueella on mahdollisesti kasvussa ja sen ilmenemistä on syytä tutkia vielä jatkossa lisää.

Toteutetun tarkastelun perusteella voidaan pohtia vielä sen antamia signaaleita ikään kuin takaisinkytkentänä Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion. Etelä-Kaukasiassa toteutettu konstruktion testaus antoi vastauksia Venäjän sotilaspolitiikan yleisen konstruktion kokonaisuuteen ja sen ilmenemiseen Venäjän rajojen ulkopuolella. Luvussa neljä muodostettu konstruktio oli kuitenkin muodostettu koko Venäjän sotilaspoliittinen toimintakenttä - sisäinen ja ulkoinen ulottuvuus - huomioiden, eikä sen kaikkien osa-alueiden ilmeneminen näin ollen pelkästään ulkopuolisessa tarkastelussa ole todennäköistä. Venäjän ja Etelä-Kaukasian pitkä historia ja monipuoliset yhteistyöalueet ja -tasot antoivat kuitenkin vahvistusta useisiin eri tutkimuksellisiin elementteihin. Muun muassa energia- ja talouspoliittiset yhteydet näkyivät erityyppisin voimakkaina, selvien ja voimakkaiden sotilaallisten elementtien rinnalla. Mikäli tutkimuksellista konstruktiota halutaan tarkastella kriittisesti vain luvussa kuusi toteutetun tarkastelun perusteella, voidaan siitä muodostaa uusi konstruktio, joka huomioi pelkästään Etelä-Kaukasiassa esiintyneet ilmiöt. Seuraavaa kuvaa voidaan kutsua esimerkiksi Venäjän Etelä-Kaukasian sotilaspolitiikan konstruktion jäävuorimalliksi.

KUVA 10. Venäjän Etelä-Kaukasian sotilaspolitiikan konstruktion jäävuorimalli.⁷²¹

⁷²¹ Kuva on tutkijan laatima konstruktio.

Edellä esitettyä kuvaa ei pidä sekoittaa luvussa 5.4. esitettyyn yhdistelmään. Aikaisemmin esitetystä kuvasta on esitetty tarkastelussa esiintyneet ilmiöt niiden vahvuuden mukaisen ilmentymisen mukaisesti koko sotilaspolitiikan kokonaisuudessa. Edellä esitetystä kuvasta sotilaspolitiikan konstruktio on muokattu uudelleen ja siihen on huomioitu vain Etelä-Kaukasian tarkastelun perusteella ilmenevät osakokonaisuudet, joista osa on koottu yhden laajemman nimikkeen alle. Tällainen kokonaisuus on esimerkiksi jäävuoren keskiosan muodostava *Yhteistyösopimukset ja sotilaspoliittiset liitot*, jonka alle on koottu edellisestä konstruktioista laajasti sotilaalliseen yhteistyöhön kuuluvat osakokonaisuudet. Myös *talous- ja energiapolitiikka* voidaan Etelä-Kaukasian osalta laittaa samaan kategoriaan niiden yhteisen rajapinnan seurauksena.

Tästä voidaan tehdä seuraavanlaisia johtopäätöksiä Venäjän sotilaspolitiikkaan. Ensinnäkin aikaisemmin tehtyä ryhmittelyä voidaan tarkentaa ja jättää Venäjän ulkoisen sotilaspolitiikan tarkastelussa erilliset kategoriat muodostamatta. Toiseksi sotilaspolitiikan ydin muodostuu edelleen sotilaallisesta voimasta eli läsnäolosta, sitä määrittävistä perusasiakirjoista, sekä sotilaallisista ja sotilaspoliittisista liitoista sekä yhteistyösopimuksista. Vanha kategoria ”muut” nousee merkittävyytensä vuoksi entistä enemmän esille. Sen rajavartiointia koskeva kokonaisuus saa lähes yhtä merkittävän roolin kuin suora sotilaallinen läsnäolo Etelä-Kaukasiassa. Tämä voisi olla jopa yksi tekijä, joka voitaisiin nostaa vanhasta kategoriasta ”muut” muihin kategorioihin seuraavassa tarkastelussa. Tosin Etelä-Kaukasian alueen monipuoliset rajakäsitteen merkitykset korostavat sen asemaa juuri tässä yhteydessä eikä sen painoarvoa ja merkitystä ole syytä merkittävästi laajentaa yhden tarkastelun perusteella.

Sotilaspoliittisista tekijöistä voidaan jättää pois rauhaturvatoiminta sekä puolustusbudjetti, joiden ilmeneminen tehdyn tarkastelun perusteella on Etelä-Kaukasiassa heikkoa. Myös kansainvälinen yhteistyö näyttäytyy heikosti, ellei sitä haluta kategorioida sotilaallisen yhteistyön alle. Sotilaallisten kokonaisuuksien osalta merkittävänä havaintona voidaan pitää varsinaisen asevoimien kehittämistyön näkymättömyyttä. Tämä ilmenemättömyys voidaan toteutetun tarkastelun perusteella todentaa, mutta sen keskeinen rooli sotilaspolitiikassa ja osana asevoimien suorituskyvyn kehittämistä voidaan luvun neljä perusteella kuitenkin osoittaa. Tässä mielessä tämän kategorian näkymättömyyttä ei voida yleistää siten, että se ei kuuluisi Venäjän sotilaspolitiikkaan. Tällainen näkemys olisi mielestäni virheellinen, mutta tosin Etelä-Kaukasian tarkasteluun peilaten täysin hyväksyttävä tulkinta.

Edellä esitetyn tarkastelun perusteella voidaan pohtia Venäjän sotilaspolitiikan ilmiötä kokonaisuutena. Tarkastelu osoittaa, että Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio on muokkautuva ja

kontekstisidonnainen kokonaisuus. Se koostuu useista eri kategorioista ja osa-alueista, joista vain osa on tilanteesta riippuen käytössä. Tämä vaikuttaa myös siihen, että puhuttaessa venäläisestä sotilaspolitiikasta on aina syytä tarkastella myös koko kontekstia. Tämä herättää ajatuksen siitä, onko Venäjän sotilaspolitiikka olemassa ilmiö tai kokonaisuus, joka voidaan määritellä vai tekeekö kontekstisidonnaisuus yksittäisestä toimesta sotilaspolitiikkaa? Tähän ei voida antaa tämän tutkimuksen perusteella yksiselitteistä vastausta, mutta kaikki viitteet tähän ovat olemassa. Venäläinen geopolitiiseen ajattelumalliin perustuva strateginen kulttuuri tekee sotilaallisesta aspektista yhden keskeisen jatkuvasti vaikuttavan elementin, jonka sidonnaisuus kaikkiin Venäjän toimiin saattaa vaikuttaa myös sotilaspolitiikan ilmiöön ja sen määrittelyyn. Yksi merkittävä tutkittava näkemys voisi olla vielä se, miten muiden toimijoiden rooli vaikuttaa Venäjän sotilaspolitiikkaan? Onko niillä merkitystä Venäjän toimiin, muokkaako Venäjä omaa sotilaspolitiikkaansa tilanteenmukaisesti vai pyrkiikö se ensisijaisesti vahvistamaan omaa sotilaspolitiikkaansa ja sen vakiintuneita toimintamallejaan? Tällä tavoin tarkasteltuna voitaisiin saada vielä lisänäkemystä Venäjän sotilaspolitiikan muokkautuvuudesta tai vahvistaa olemassa olevia malleja ja sitä kautta esimerkiksi tämän tutkimuksen mukaista konstruktiota.

6.3 Sotilaspolitiikan ja sen konstruktion rakentamisen metodologinen arviointi

Tutkimuksen tutkimusotteena oli tieteenfilosofinen yhdistelmä poliittisen realismin, sosiaalisen konstruktivismien ja kuvitteellisen maantieteen sekä muuttuvan geopolitiikan kokonaisuuksista. Näiden tutkimusotteiden avulla oli tavoitteena selvittää, miten Venäjä rakentaa oman sotilaspolitiikkansa konstruktion sekä miten ja millaisin tavoittein se sitä toteuttaa Etelä-Kaukasian tilassa. Tutkimuksellisesti pyrittiin löytämään vastauksia erityisesti kysymykseen *”Miten Venäjä rakentaa omaa sotilaspolitiikkaansa ja miten se sitä toteuttaa?”* Etelä-Kaukasiaan kohdistuvan tarkastelun avulla voitiin tehdä johtopäätökset myös Venäjän sotilaspoliittisista tavoitteista alueen ja sen valtioiden suhteen. Nämä on esitetty tässä luvussa kohdassa 6.1.

Venäjän sotilaspolitiikan yksi keskeinen ilmenemisen muoto ovat valtionjohdon ja sotilaspoliittisen johdon julkilausumat ja erilliset puheet. Nämä ovat konstruktiivisia sotilaspoliittisia toimia, joilla rakennetaan kuulijalle ymmärrys sotilaspolitiikan tavoitteista ja tarkoituksenmukaisuudesta sekä perustellaan omat teot tai valinnat. Sotilaspolitiikan toteuttamista tällä tavoin voidaankin nimittää esimerkiksi käsitteen popularisoinniksi, jonka tarkoituksena on kussakin tilanteessa yhteisen ymmärryksen muodostaminen sotilaspolitiikan roolista ja siihen kuuluvista tapauskohtaisista toimenpiteistä. Näiden kielellisten tekstien ja ilmaisujen merkitys sotilas-

politiikassa osoittautui keskeiseksi välineeksi. Niiden sisältämän informaation avulla Venäjä perustelee esimerkiksi juuri Etelä-Kaukasian suunnalta muodostuvan uhkan merkittävyyden ja luo samalla itselleen edellytykset sotilaspoliittiselle tai muulle toiminnalle tällä alueella. Niiden avulla rakennetaan Venäjän oma sotilaspoliittinen dualistinen todellisuus, jossa eroavat toiset eli uhkat ja itse eli Venäjä ja sen kansallinen turvallisuus. Nämä konstruktiviset tekijät muodostavat keinon sotilaspoliittisen konstruktion toteuttamiseen, mutta ovat samalla myös keskeinen osa sotilaspolitiikkaa. Nämä tekijät yhdistettiin mukaan tutkimukselliseen sotilaspolitiikan konstruktion.

Konstruktivistinen tutkimusote mahdollisti Venäjän sotilaspoliittisen ilmiön rakentumisen ja sen ilmenemisen tutkimisen. Sen avulla pystyttiin selvittämään millaisia liityntäpintoja Venäjän sotilaspoliittisilla ja sotilaallisilla toimilla on sen muihin tavoitteisiin nähden Etelä-Kaukasiassa. Vielä hedelmällisempää oli sosiaalisen merkityksenantoprosessin kautta tapahtunut sotilaspolitiikan olemuksen tutkiminen. Sen avulla päästiin tutkimaan, miten jokin Venäjän toimi muuttuu sotilaspolitiikaksi ihmisten käsityksissä sekä se millaisen merkityksenantoprosessin kautta poliittisen johdon yksityinen ymmärrys voi muuttua yhteiseksi ymmärrykseksi ja edelleen sotilaspoliittiseksi toimeksi. Toisin sanoen kyseessä on eräänlainen kontekstisidonnainen sotilaspolitiikan käsitteen popularisointi. Venäjän kontekstissa sosiaalisen kanssakäymisen ja ihmisten välisen kielellisen kommunikaation kautta tapahtuva samaistumisen prosessi muuttaa ihmisten käsitystä sosiaalisen konstruktivismin kautta vahvasti. Tämä on tutkimuksellisesti erittäin vahva osoitus yhteisten ymmärrysten ja viestinnän välisestä merkityksestä yhteisten tilojen ja ymmärrysten muodostamisessa.

Muuttuvan geopolitiikan ja kuvitteellisen maantieteen näkökulma mahdollisti alueellisten luotujen kokonaisuuksien, *tilojen*, muodostumisen tutkimisen. Tämä mahdollisti Venäjän johdon julkilausumien tulkinnan ja erilaisten semanttisten tekijöiden merkityksen arvioinnin pohdittaessa Venäjän mahdollisesti kokemia uhkia ja sen itselleen tärkeäksi kokemia tekijöitä Etelä-Kaukasian alueella. Kulttuuriset ja kielelliset tekijät nousivat useassa tapauksessa merkityksellisiksi. Niitä korostettiin erityisesti juuri Venäjälle tärkeitä, kuvitteellisia tiloja luotaessa. Nämä muodostivat eriasteisia yhteisiä ymmärryksiä siitä, miksi Venäjä kokee jonkin tekijän itselleen uhkaksi tai miksi esimerkiksi Armenian rooli Ivy-alueen ulkorajojen turvaamisessa on Venäjälle keskeinen. Näihin kysymyksiin vastaus löydettiin uhkatarkastelun avulla kulttuuristen ja kielellisten tekijöiden kautta. Semanttisia merkityksiä tarkastellaan yksityiskohtaisemmin kohdassa 6.4.

Kielellisten ja kulttuuristen tekijöiden korostaminen sotilaspolitiikan ymmärryksen näkökulmasta on tutkimuksen viitekehyksen näkökulmasta keskeinen havainto. Näiden tekijöiden korostaminen omien toimien perustelemissa tekee niistä mahdollisen välineen myös omien valtapoliittisten pyrkimysten tavoittelussa. Niiden avulla tai niitä korostamalla on mahdollista peittää esimerkiksi taloudellisten, energiapoliittisten tai puhtaasti sotilasstrategisten tai sotilaspoliittisten tekijöiden merkitystä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna, Venäjän sotilaspolitiikan keskeistä toteuttamisen muotoa, eli kielellisten ja kulttuuristen tekijöiden korostamista on syytä tarkastella myös kriittisesti. Näiden tekijöiden merkityksen korostamisen takaa on mahdollista löytää myös muita sisäänsirjoitettuja intressejä ja tavoitteita. Nämä tekijät mahdollistavat kuitenkin pehmeämmän lähestymistavan ja nostavat jälleen *Soft Power* -käsitteen uudelleen esiin. Kielellisten tekijöiden näkökulmasta luvussa neljä toteutettu sotilaspolitiikan määrittely on sinällään tämän tutkimuksen kannalta toissijaista, mutta yhteisten ymmärrysten näkökulmasta, se mitä ihmiset sillä käsitteellä tarkoittavat ja miten he tulkitsevat käsitteen *sotilaspolitiikka* on keskeinen merkitys kielellisen konstruoinnin näkökulmasta. Tällä tavoin tarkasteltuna myös käsitteen määrittelemisen ja popularisointi antaa tutkimuksen toteuttamiselle ja sotilaspolitiikan ilmiön tulkinnalle yhteisen pohjan ja mahdollistaa koko sotilaspolitiikan ilmiön tutkimisen.

Poliittisen realismin tutkimusotteen merkitys korostui Venäjän sotilaspoliittisten tavoitteiden ja vaikutusvallan arvioinnissa. Venäjän toimia Etelä-Kaukasiassa voidaan arvioida realismin näkökulmasta alueellisen vaikutusvallan ja realismin voimatasapainoteorian näkökulmasta. Nämä tekijät ovat yhteydessä Venäjän geopoliittisten päämäärien kanssa ja niiden merkityksen arvioinnissa poliittisen realismin näkemys on osiltaan soveltuva tutkimusote. Poliittisen realismin näkökulmasta Venäjän sotilaspolitiikka on Etelä-Kaukasian alueella alueiden hallintaan perustuva kokonaisuus. Se pyrkii kontrolloimaan Etelä-Kaukasian tilassa tapahtuvia toimenpiteitä, mutta ei konkreettisesti halua hallita alueen valtioiden sisäistä päätöksentekojärjestelmää. Tämän strategisen kontrollin avulla se pyrkii kansallisen turvallisuutensa kannalta epäedullisten toimien ja kehityksen estämiseen. Pienten valtioiden hakeutuminen isomman valtion vaikutuspiiriin ja turvaan näkyy sen sijaan erityisesti Armenian ja Venäjän suhteissa. Perinteinen geopoliittinen näkemys alueiden konkreettisesta hallinnasta valtioiden välisen voiman mittarina ei täysin tue tässä tutkimuksessa tarkasteltua Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuutta. Kokonaisuudessaan tämä ilmiö näyttäytyykin enemmän konstruktivistisen tarkastelun tai enemmän spekulatiivisuuteen ja tilannesidonaisuuteen perustuvan muuttuvan geopolitiikan näkökulmasta. Nämä tekijät huomioiden poliittisen realismin näkökulmaa Venäjän sotilaspolitiikan ilmiön ja toteuttamisen näkökulmasta voidaan pitää varsin vähäisenä,

mutta kansallisen turvallisuuden ja strategisten kontrollipyrkimysten näkökulmasta keskeisenä.

Sotilaspoliittinen vaikuttaminen ja sen muodostaminen on konstruktivistista mielikuvapolitiikkaa. Erilaisten mielikuvien, tilojen ja niiden kautta kuvattavien *dualismien*, kuten ystävä – vihollinen tai itseys ja toiseus asetelmien rakentuminen on merkittävä tekijä sotilaspoliitiikan menetelmiä sekä vaikuttavuutta arvioitaessa. Mielikuvien kokeminen ja arvioiminen on aina subjektiivinen kokemus, jonka perustana olevat tekijät riippuvat asiaa arvioivan henkilön esiymmärryksestä ja kontekstista. Sotilaspoliitiikan yksi keskeinen tarkoitus on juuri mielikuvien luominen. Venäjä on luonut mielikuva- ja liittolaispolitiikan avulla itselleen sotilaspoliittisia liittoja ja kahdenvälisiä suhteita, jotka toimivat yhtenä keskeisenä elementtinä sen sotilaspoliitiikassa. Euraasian unioni, Shanghain yhteistyöjärjestö, KTSJ sekä Ivy liitoina sekä useat kahdenväliset sopimukset entisten Neuvostoliiton maiden kanssa muodostavat eriasteisia ja -tasoisia liittoja, joiden merkitys sotilaspoliitikalle ja sitä kautta kansalliselle turvallisuudelle on keskeistä. Näiden liittojen pohja on konstruktivistisen sosiaalisen kanssakäymisen kautta muodostuneissa yhteisissä intresseissä ja ymmärryksissä. Samalla ne heijastavat liittolaisvaltioiden identiteettejä, jotka ovat muodostuneet yhteisten kokemusten ja ymmärrysten kautta. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan Etelä-Kaukasian tilaa tutkimuksen semanttisen viitekehyksen näkökulmasta.

6.4 Etelä-Kaukasia Venäjän geopoliittisen ja semanttisen kehän näkökulmasta

Venäjä luokittelee muut valtiot semanttisesti itseensä verrattuna eri kategorioihin. Näiden kategorioiden perustana olevat geopoliittiset merkitykset voivat periytyä esimerkiksi historiasta, kielellisistä tai kulttuurisista tekijöistä, mutta ne voivat olla myös talouden ohjaamia poliittisia valintoja. Sotilaalliseen toimintaan liittyen myös sotilaspoliittinen elementti saattaa olla myös erilainen näiden merkityskategorioiden kautta tarkasteltuna. Merkityksellinen jako eri valtioiden osalta on kuvattu tässä tutkimuksessa osana konstruktivistista tilan ja kuvitteellisen maantieteen luomista. Sotilaspoliittisesti merkityksellinen jako voidaan toteuttaa jakamalla valtiot ystäviin, liittolaisiin, vihollisiin sekä neutraaleihin. Tämä vaikuttaa luonnollisesti myös sotilaspoliitiikan keinoihin. Käytännössä tämä voi tarkoittaa sotilaspoliitiikan aggressiivisuutta tai käytettävien menetelmien monipuolisuutta tavoitelähtöisen vaikutuksen aikaansaamisessa. Tiivistettynä Venäjän sotilaspoliitiikka, sen tavoitteet ja käytettävät keinot ja menetelmät kulkevat käsi kädessä. Käytössä olevat keinot ovat monipuolisia ja lähtökohtaisesti

jokaisessa tilanteessa käytettävissä olevat keinot ovat aina samoja. Merkityksellistä on se, että kohde vaikuttaa käytössä olevaan menetelmään ja niiden painotus vaihtelee.⁷²²

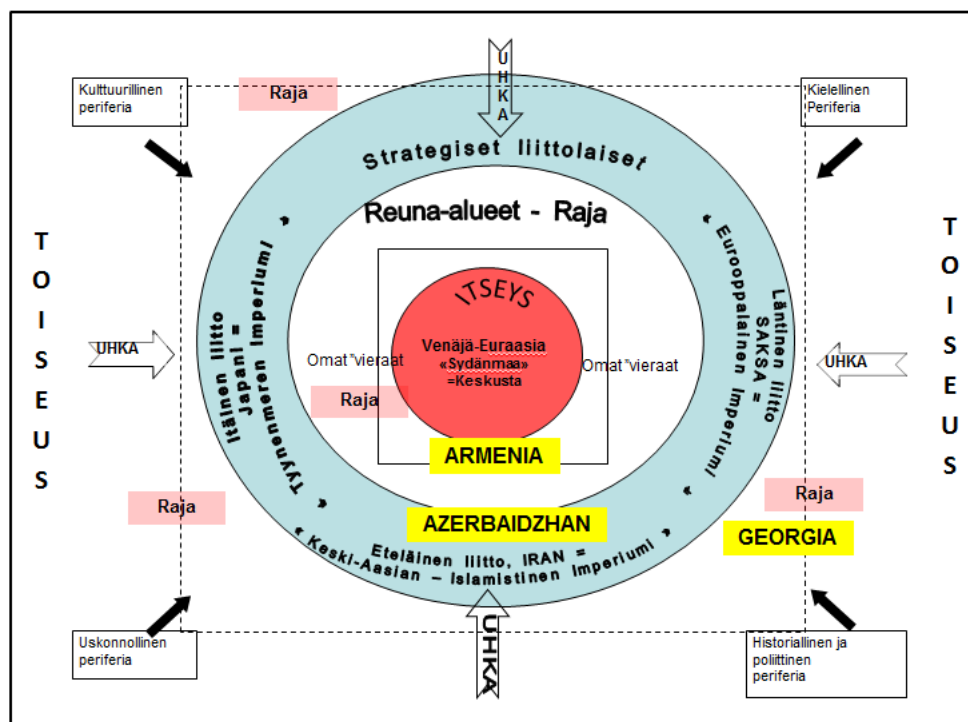
Venäjälle sen omakseen tulkitsema tila on käsitteenä *Рускуй мур- venäläinen maailma* tai pikemminkin maailmankuva, joka näyttäytyy kuvitteellisen maantieteen perustulkintana omaksi koettavasta yhteisöstä. Yhteisö muodostuu konstruktivistisen tulkinnan avulla yhteisten ymmärrysten ja arvojen kautta kokonaisuudeksi, jonka siihen kuuluvat jäsenet kokevat omakseen. Tällainen yhteinen tilakokonaisuus on muokkautuva ja suhderiippuvainen ilmiö, johon kuuluvat yhteisöt saattavat liittyä siihen eri tekijöiden kautta. Tämän tutkimuksen viitekehys rakennettiin kulttuurisemanttisten tekijöiden kautta kokonaisuudeksi, jonka yhdistävänä tekijänä oli yhteys *Euraasian sydänmaan keskusta* eli Venäjään eri tekijöiden kautta. Samalla näiden tekijöiden voimakkuus vaikuttaa valtioiden liittolaissuhteen syvyyteen ja luonteeseen. Venäjän näkökulmasta semanttinen ja kuvitteellinen *Рускуй мур*, on sen diskurssi – konstruktiivinen kuva itsestään, identiteetistään ja siihen liittyvistä keskeisistä intresseistä. Tämän diskurssin kokonaisuuden muotoutumiseen Venäjä pyrkii vaikuttamaan siten, että sille sen maailmankuvaan ja vaikutuspiiriin kuuluvalla alueella on kaikissa toimissa sen kuvitteellinen ”hyväksynnän leima”.⁷²³

Venäjä perustaa nämä diskurssit viiteen eri kokonaisuuteen. 1) Venäjää on kohdeltava tasa-vertaisena kumppanina ja sitä on arvostettava kansainvälisessä yhteisössä. 2) Sen valtiollista suvereniteettia on kunnioitettava, 3) Sen suurvalta-asema erityisesti entisen Neuvostoliiton alueella on hyväksyttävä, eivätkä muiden toimijoiden valtapyrkimykset alueella ole Venäjän näkökulmasta hyväksyttäviä. 4) Venäjänkielisten asemaa on kunnioitettava ja heidän turvallisuutensa ja oikeutensa on taattava tarvittaessa vaikka asevoimalla. Sekä 5) Venäjän integraatiokehitystä on tuettava. Tämä koskee erityisesti sen sisäistä integraatiota, mutta myös eri alueilla tapahtuva Venäjän geopoliittinen laajentuminen eri semanttisten tai geopoliittisten tekijöiden kautta perusteltuna ovat Venäjän geopoliittisen diskurssin tärkeimpiä tekijöitä. Etelä-Kaukasian koskettavat näistä etenkin venäjänkielisten aseman kunnioittaminen sekä suurvalta-aseman tunnustaminen entisen Neuvostoliiton alueella.

Tutkimuksen semanttisen viitekehysten kautta tarkasteltuna Etelä-Kaukasian valtiot voidaan sijoittaa toteutetun tutkimuksen avulla osaksi tätä kuvaa. Tutkimus nosti esiin myös joitain uusia tekijöitä, jotka voidaan mielestäni liittää osaksi tätä semanttista kuvaa. Tarkennettu kokonaisuus on esitetty alla olevassa kuvassa.

⁷²² Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu.

⁷²³ Mäkinen, S. 2014.

KUVA 11. Etelä-Kaukasian maiden sijoittuminen osana tutkimuksen semanttista viitekehystä.

Edellä esitetty kuva voidaan tulkita yksinkertaistaen esimerkiksi juuri käsitteellä *Русский мир*, joka tarkastelee venäläisestä näkökulmasta sen geopoliittisia ja tilanhallinnallisia pyrkimyksiä, mutta samalla sen avulla voidaan tutkia tähän tutkimukseen sitoen Venäjän ja Etelä-Kaukasian valtioiden suhteita sekä pohtia eri semanttisten kategorioiden merkitystä Venäjän sotilaspolitiikan luonteelle ja kansallista turvallisuutta tavoitteleville päämäärille. Tarkastelukulma voi olla joko positiivinen identifikaatio tai uhkien näkökulmasta toteutettu negatiivinen tarkastelu.

Maantieteellisen tarkastelun kautta kuvassa esitettyä strategisten liittolaissuhteiden jakoa ei ole tarpeen muuttaa. Tutkimus ei nostanut esiin yksittäisiä merkityksiä, joka edellyttäisi viitekehyksenä toimineen näkökulman tai kuvan merkittävää uudelleen muokkausta. Ainoastaan Itäisen Imperiumin ja liittolaisen paikalle näyttäisi olevan nousemassa Japanin sijaan vahvasti Kiina, jonka rooli Venäjän kilpailijana, mutta myös kumppanina näyttäisi voimistuvan. Etelä-Kaukasian tarkastelun kautta on todettavissa, että Kiinan rooli on myös kasvamassa myös tällä alueella, jolloin sen rooli saattaa nousta myös Venäjälle osittain jopa uhkaksi. Tämä saattaa nostaa myös sen merkittävyyttä Venäjän strategisena liittolaisena idässä perinteisen liittolaisen Japanin sijaan. Eteläisessä ja läntisessä suunnassa Etelä-Kaukasiaan kohdistunut tutki-

mus ei nostanut esiin muutostarpeita. Saksan ja Iranin merkitys Venäjälle myös Etelä-Kaukasiassa näyttäytyy edelleen keskeisenä.

Etelä-Kaukasian valtiot ja Venäjän sotilaspoliittinen toiminta on aikaisemmin tässä tutkimuksessa luokiteltu ja jaettu kolmeen eri kategoriaan. Saman luokittelun kautta tarkasteltavat valtiot voidaan sijoittaa kuvaan niiden ja Venäjän sotilaspoliittisten merkitysten avulla. Kaikkein lähimmäs *keskustaa*, kohtaan *omat vieraat* voidaan sijoittaa Armenia. Maat ovat strategisia liittolaisia ja Armenian ja Venäjän yhteistyö monien eri osa-alueiden kautta tarkasteltuna on läheistä. Maiden liittolaisuutta korostavat yhteiset liitot⁷²⁴ ja niiden yhteinen periferinen uhka Turkki ja sen kautta nouseva uskonnollinen ja kulttuurinen periferia. Kuten aikaisemmin tässä tutkimuksessa on kuvattu, Armeniassa sijaitseva Venäjän 102. Sotilastukikohta voidaan nähdä Venäjän etuvartiona Etelä-Kaukasiassa. Tukikohdan avulla Venäjä pystyy kontrolloimaan ja vaikuttamaan moniin kehityskuluihin Armeniassa, mutta muodostaa samalla myös koko Etelä-Kaukasiaan voimakkaasti vaikuttavan sotilaspoliittisen elementin.

Azerbaidzhan on haastavin valtio sijoitettavaksi. Sen rooli Venäjän suhteen näyttäytyy kah-tiajakoisena. Se muodostaa uhkan uskonnollisen, kielellisen ja kulttuurisen periferian islamin ja Turkin liittolaisuutensa vuoksi, mutta on samalla myös Venäjän näkökulmasta alueen tasa-painottava voima, jonka kanssa positiiviset suhteet mahdollistavat sille vaikutusvallan säilyt-tämisen alueellisesti ja sen kautta mainittujen periferisten uhkatekijöiden merkityksen pienen-tymisen. Maantieteellinen uhka yhteisen rajan kautta nousee kuitenkin merkityskategoriassa jopa näiden tekijöiden edelle. Tämä heijastuu voimakkaasti myös sen kansalliseen turvallisuus-teen Venäjän rajavartiointin merkitystä tarkasteltaessa. Tämä tekijä on nostettu korostetusti esiin myös sen Etelä-Kaukasian sotilaspolitiikan konstruktion kuvauksessa luvussa 6.2.

Georgia voidaan sijoittaa kategorioiden omat-vieraat ja strategiset liittolaiset ulkopuolelle. Sen länsisuuntautuneisuuden vuoksi Georgia on näyttäytynyt Venäjälle pääosin uhkana, mutta maiden yhteiset semanttiset merkitykset sekä etenkin taloudellinen riippuvaisuus ja läheinen maantieteellinen yhteys vaikuttavat kokonaisuuden kannalta positiivisesti. Tämän takia Georgian sijoittaminen suoranaiseksi uhkaksi ei ole perusteltua. Venäjän ja Georgian identi-teettien, intressien sekä pyrkimysten erilaisuus vaikuttavat kuitenkin niiden suhteisiin voi-makkaasti etenkin sotilaspolitiikassa. Tässä tutkimuksessa toteutetun Etelä-Kaukasian tarkas-telun kautta Georgia on näillä perusteilla sijoitettavissa alueen kolmesta valtiosta kauimmaksi semanttisesta keskustasta eli Venäjästä.

⁷²⁴ Muun muassa Euraasian unioni, KTSJ, Ivy ja sopimus yhteisestä ilmapuolustuksesta.

Tutkimuksellisesti kuvaan voidaan vahvistaa rajan keskeinen merkitys. Sen roolia on korostettu sekä maantieteellisenä tekijänä että kuvitteellisten kokonaisuuksien eli yhteisten ymmärrysten kautta. Kuvassa esitetyt rajat keskustan, omien vieraiden ja strategisten liittolaisten sekä uhkien välillä voidaan tutkimuksen perusteella vahvistaa. Näiden merkitys näyttäytyy keskeisenä monessa eri asiayhteydessä. Muutoksena aiempaan kuvaan on Venäjän sydänmaan eli semanttisen keskustan ympärillä oleva viiva vahvistettu. Sen merkitys rajaavana tekijänä erityisesti Venäjän ympärillä mielestäni korostui tutkimuksen havainnoissa. Sen sijaan ulompien kehien ympärillä oleva viiva on säilytetty ennallaan katkoviivalla kuvattuna, koska erilaisten periferisten uhkien raja on tutkimuksen perusteella häilyvä ja kontekstisidonnainen, eikä niiden vaikutusta tai tarkkaa rajaa voida yksiselitteisesti kuvata. Uutena käsitteenä kuvaan voidaan lisätä identiteetti ja intressit, joiden merkitys korostuu dualistisena itseyden ja toiseuden määrittelyn kautta. Näiden tekijöiden lisääminen kuvaan varsinaisiksi yhdistäviksi tekijöiksi on haasteellista, mutta niiden merkitys vaikuttaa taustalla juuri itseyden määrittelyn ja yhteisten jaettujen ymmärrysten kautta.

Kulttuurisemanttisen kehän käyttö tämän tutkimuksen viitekehyksenä mahdollisti mielestäni tutkimuksellisesti mielekkäiden kokonaisuuksien tarkastelun. Sen eri käsitteiden merkitys Etelä-Kaukasian tilassa näyttäytyi voimakkaana ja niiden avulla kyettiin löytämään vahvasti sotilaspolitiikkaan liittyviä kokonaisuuksia sekä perustelemaan eri valtioiden sidonnaisuuksia ja ristiriitoja Venäjän kanssa. Näiden kokonaisuuksien avulla myös Venäjän sotilaspoliittisia päämääriä sekä sen sotilaspolitiikan konstruktion rakentamista ja toteuttamista voitiin arvioida juuri konstruktivistien yhteisten ymmärrysten näkökulmasta. Pelkkä sotilaspoliittinen tavoitteenasettelu ja alueiden hallintaa tutkiva realistinen tutkimusote olisi antanut todennäköisesti merkittävästi kapeamman näkökulman ensinnäkin Venäjän sotilaspolitiikan monimuotoisuudesta ja toiseksi sen ilmentymisen eri muodoista Etelä-Kaukasiassa. Tutkimuksellisesti semanttisten kategorioiden ja merkitysten tulkinta on kuitenkin hyvin subjektiivista, joten tässä tutkimuksessa myös tutkijan omat käsitykset eri kategorioihin kuuluvista tekijöistä vaikuttavat voimakkaasti taustalla. Tästä syystä tutkimustuloksia ei voida juuri semanttisten merkitysten näkökulmasta liian laajasti yleistää. Eri kategorioiden kautta tarkastelu mahdollistaisi todennäköisesti myös hieman erilaisen lopputuloksen muodostumisen.

Tutkimuksellisesti huomioitava tekijä on myös aika - tila ulottuvuuden merkitys. Semanttiset merkitykset ovat suhdanneherkkiä ja etenkin poliittisen ilmapiirin heilahtelu saattaa vaikuttaa läheistenkin valtioiden välisiin suhteisiin huolimatta niiden välisistä läheisistä, esimerkiksi kulttuurisista tai kielellisistä suhteista. Aika - tila tarkastelulla tarkoitetaan tässä yhteydessä käytännössä sotilaspolitiikan kontekstia ja sitä, että Etelä-Kaukasian tilassa tapahtuvat muu-

tokset tiettynä ajan hetkenä ja olosuhteissa saattavat vaikuttaa myös sotilaspolitiikan kokonaisuuteen mainittujen merkityskategorioiden kautta. Yksi merkittävä tällainen läheiset merkityssuhteet Venäjän kanssa omaava valtio on esimerkiksi Ukraina, jonka kanssa Venäjän suhteet ovat historiallisten, kulttuuristen, uskonnollisten ja niin edelleen kautta tarkasteltuna hyvin läheiset. Lyhyellä aikajänteellä tapahtunut sotilaspoliittinen kehitys on kuitenkin erittäin merkittävästi muuttanut maiden tilannetta, joten aika - tila ulottuvuuden kautta tarkasteltuna myös sotilaspoliittiset suhteet voivat merkittävästi muuttua tiettyjen semanttisten merkitysten muutosten seurauksena.

7 REFLEKTIO

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena olleesta Etelä-Kaukasiasta voidaan pienemmässä mittakaavassa löytää yhtymäkohtia ajankohtaiseen Venäjän ja Ukrainan tilanteeseen. Venäjän näkökulmasta katsottuna molemmat alueet ovat sille tärkeitä ja se katsoo omaavansa niillä tärkeitä kansallisia intressejä. Venäjälle keskeistä näillä alueilla on sen vaikutusvallan säilyminen ja intressien kunnioittaminen. Tämä näkökulma huomioiden myös Etelä-Kaukasian roolia Venäjän sotilaspolitiikassa voidaan pitää sekä maantieteellisesti että myös tämän tutkimuksen viitekehyksen kautta tarkasteltuna tärkeänä. Ukrainassa tapahtunut kehitys on seurausta Venäjälle periferisten uhkien voimakkaasta lisääntymisestä, mikä on johtanut Venäjän kokeman uhkapotentiaalin kasvuun. Tämä on pakottanut sen reagoimaan omilla sotilaspolitiikan keinoillaan näiden uhkien torjumiseksi ja sille epäsuotuisan kehityksen pysäyttämiseksi.

Vastaavanlainen kehitys on tämän tutkimuksen perusteella mahdollista myös Etelä-Kaukasiassa. Tämä edellyttäisi kuitenkin Venäjän alueellisen aseman merkittävää heikkene mistä ja sitä kautta tapahtuvaa Venäjän kokemaa uhkapotentiaalin kasvua. Keskeinen uhka Venäjän näkökulmasta vaikuttaisi olevan tämän tutkimuksen perusteella Georgiassa, mutta Venäjän sotilastukikohtien sijoittaminen Georgian alueelle ja sotilaspoliittisten suhteiden syventäminen näiden alueiden kanssa vaikuttaa ainakin lyhyellä aikavälillä tarkasteltuna toimivan Venäjän näkökulmasta pidäkkeenä Georgian epäsuotuiselle kehitykselle ja periferisten uhkien merkittävälle lisääntymiselle. Toinen potentiaalinen uhka-alusta Etelä-Kaukasiassa on Azerbaidzhan, jonka kontrollointiin Venäjä ei näyttäisi tällä hetkellä pystyvän. Azerbaidzhan on kuitenkin tutkimuksellisesti tarkasteltuna sidoksissa Venäjään etenkin Vuoristo-Karabahin kysymyksen kautta, joten Venäjälle epäsuotuinen kehitys tällä alueella saattaisi laukaista myös Venäjän vastatoimenpiteet Armenian kautta. Tämä potentiaali toimii ikään kuin deter-

renssinä, tasapainottaa alueen tilannetta ja pitää todennäköisesti myös Azerbaidžhanin kehityksen Venäjän näkökulmasta neutraalina.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millainen on Venäjän sotilaspolitiikan kokonaisuus ja miten se ilmenee Etelä-Kaukasian tilassa. Tutkimusta ohjaava ajatus oli Venäjän näkökulma sen kansalliseen turvallisuuteen ja Etelä-Kaukasian merkityksen selvittämiseen nimenomaan Venäjän näkökulmasta. Tämä tekijä ohjasi myös tutkimusaineiston valintaa. Tutkimus rakentui siten, että luvussa neljä tutkittiin Venäjän sotilaspolitiikan ilmiötä ja sen perustana toimivia kokonaisuuksia sekä sotilaspolitiikan toteuttamistapoja. Näiden lisäksi perehdyttiin Venäjän uhkiin erityisesti eteläisestä strategisesta suunnasta. Näiden perusteella laadittiin tutkimuksen ensimmäisen osan tuloksena työssä käytettävä sotilaspolitiikan konstruktiio, jonka esiintymistä Etelä-Kaukasiassa tutkittiin luvussa viisi. Luvussa kuusi tehtiin tutkimukselliset johtopäätökset Venäjän sotilaspolitiikasta ja sen ilmenemisestä. Lisäksi pohdittiin tutkimuksen perusteella tehtyjä havaintoja testattavana olleesta konstruktiosta ja tutkimuksellisesta viitekehyksestä. Tässä luvussa pohditaan tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä havaintoja sekä nostetaan esiin muutamia merkittäviä tutkimuksellisia avaintekijöitä.

Tutkimuksellisesti haastavin ja isoin kokonaisuus oli Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion rakentaminen. Sen muodostaminen vaati perehtymistä erittäin laajaan kirjalliseen materiaaliin, dokumentaatioon sekä useiden asiantuntijahaastatteluiden toteuttamista. Keskeiseksi haasteeksi tässä yhteydessä muodostui aineiston laajuuden ja monipuolisuuden lisäksi lähdekritiikki. Tutkimusmateriaalia oli saatavilla useissa eri muodoissa ja niiden kriittinen tarkastelu reliabiliteetin näkökulmasta vaati huomattavan paljon aikaa sekä perehtymistä useisiin eri lähteisiin. Tarkastelua ohjasi voimakkaasti myös tutkimuksellinen pyrkimys ensisijaisesti venäläisen materiaalin käyttöön, jota sitten täydennettiin vertailuaineistolla ja asiantuntijahaastatteluiden informaation avulla. Tutkimuksellisesti merkittävä havainto oli Venäjän sotilaspolitiikan monimuotoisuus sekä erilaisten puheiden, tekstien ja julkilausumien keskeinen ja kaksiulotteinen rooli sotilaspolitiikassa. Niiden rooli näyttäytyi toisaalta sotilaspolitiikan informaation levittäjänä ja toisaalta puheaktina - sotilaspoliittisena toimena ja merkityksellisenä kannanottona.

Tutkimuksellisen konstruktion muodostaminen toi mukanaan myös yhden merkittävän tutkimuksellisista ennakko-olettamuksista poikenneen havainnon. Tämä oli Venäjän sotilaspolitiikan monimuotoisuus ja erityisesti siihen liittyvä kategoria ”*muut*”, jolla tarkoitetaan muita kuin sotilaallisia ja sotilaspoliittisia osa-alueita. Näiden rooli sotilaspolitiikan päämäärän, eli kansallisen turvallisuuden ja intressien takaamisessa osoittautui jo konstruktiota laadittaessa

keskeiseksi. Tätä havaintoa tuki luvussa viisi toteutettu konstruktion testaus Etelä-Kaukasiassa. Tutkimuksellisesti näiden muiden osa-alueiden liittäminen sotilaspolitiikan kokonaisuuteen avautui juuri sotilaspolitiikan ”muut” osa-alueiden päämäärien tarkastelun kautta, jolloin puhtaasti sotilaallinen näkökulma tutkimukselliseen kokonaiskenttään avautui tutkijalle ja samalla myös laajeni merkittävästi. Toteutetun tarkastelun perusteella kategorian ”muut” osa-alueet vaikuttivat merkittävästi Venäjän sotilaspolitiikassa juuri Etelä-Kaukasian osalta. Merkittävää oli havaita erityisesti uuden ja nousevan ilmiön eli ”venäläistämisen” merkitys uutena sotilaspolitiikan työkaluna. Tämä havainto muokkasi tutkijan ajatusmaailmaa enemmän sotilaspolitiikan kovasta keinovalikoimasta entistä enemmän laaja-alaisempien *soft power* -keinojen merkityksen pohtimiseen.

Toinen merkittävä havainto oli jopa ehkä hieman yllättäen varsinaisen sotilaspolitiikan ydinalueen, eli asevoimien ja suorituskyvyn kehittämisen varsin pieni rooli Etelä-Kaukasiassa. Tämä on kuitenkin jälkikäteen tarkasteltuna jopa oletettua, koska Venäjän sotilaspolitiikan luonne eroaa tai ainakin näyttäytyy erilaisena Venäjän sisäisen ja ulkoisen sotilaspolitiikan osalta. Tähän liittyy myös keskeinen tutkimuksellinen havainto, jonka mukaan Venäjän sotilaspolitiikka voidaan jakaa luonteeltaan kahtia, mutta sen kokonaisuuteen ja keinovalikoimaan voidaan osoittaa aina tapauskohtaisesti useita eri keinoja, joiden käyttö riippuu kontekstista ja kyseessä olevan kohdevaltion ja Venäjän välisistä suhteista.

Konstruktion testaus Etelä-Kaukasiassa kumosi osittain juuri ennakko-olettamuksena ollutta sotilaallisten tekijöiden keskeistä merkitystä. Sotilaallinen läsnäolo, sotilaspoliittiset liitot ja yhteistyösopimukset osoittautuivat vahvoiksi vaikuttajiksi myös tässä tutkimuksessa, mutta tutkimuksellinen havainto näiden tekijöiden lisäksi vaikuttavien muiden kokonaisuuksien osalta muutti tutkimuksellista sotilaspolitiikan konstruktia jopa ennakoitua enemmän. Merkityksellisinä osa-alueina nousivat esiin strateginen kommunikaatio, talous- ja energiapolitiikka sekä rajavartiointin merkitys. Raja-käsitteen merkittävä rooli osoittautui merkitykselliseksi sekä konkreettisena toimintana geopolitiittisten alueellisten linjojen muodostamisessa, mutta myös semanttisena merkityksenä periferisten uhkien merkitystä tarkasteltaessa. Tästä näkökulmasta juuri kuvitteellisen maantieteen rooli tutkimusotteena antoi työkaluja näiden merkitysten pohdintaan ja uhkien sekä sidonnaisuuksien analysointiin. Rajan merkitystä korostettiin myös tutkimuksen analyysissä, jossa sen keskeinen rooli nostettiin esiin sotilaspolitiikan jäävuorimallissa ja tutkimuksen viitekehyksessä.

Tutkimuksellisesti mielenkiintoisin kokonaisuus oli juuri tutkimuksen viitekehyksen semanttisten tekijöiden tarkastelu osana sotilas- ja geopolitiikan toimintakenttää. Näiden tekijöiden merkitysten kautta tarkasteltuna sotilaspoliittiset keinot ja Venäjän päämäärät avautuivat uudella tasolla. Lähtökohtaisesti tutkimuksellisenä olettamuksena oli, että etenkin poliittiset ja historialliset tekijät tulisivat painottumaan semanttisina tekijöinä tutkimuksen aikana. Tämä kokonaisuus osoittautuikin merkitykselliseksi etenkin Georgian osalta, mutta erityisen merkittäviksi tekijöiksi nousivat kuitenkin kielelliset ja kulttuuriset tekijät. Nämä venäjän kielen, sen Etelä-Kaukasiassa olevien kielivähemmistöjen sekä Venäjän kansalliselle identiteetille tärkeiden kulttuuristen tekijöiden merkitykset korostuivat selkeästi poliittisia tekijöitä enemmän. Ne voidaan tulkita erittäin merkityksellisinä tekijöinä Venäjän sotilaspoliitiikan kokonaisuudelle ja yhdistää edellä mainittuihin soft powerin -keinoihin. Erityisesti kielen merkitys korostuu useassa eri asiayhteydessä ja se ilmenee myös Venäjän virallisissa dokumenteissa.

Tutkimuksessa tehtyjä havaintoja ja arvioita on syytä tarkastella myös kriittisesti. Havainnot perustuvat laadulliseen tutkimukselliseen analyysiin, jossa tutkijan ennakkokäsityksillä ja ymmärryksillä on merkittävä rooli eri tekijöiden merkitystä arvioitaessa. Sama koskee myös tutkimusaineistoa, jonka laadullinen sisällönanalyysi pohjautuu ennako-olettamuksiin, konstruktiviin yksityisiin ymmärryksiin sekä asiantuntijahaastatteluiden antamien näkemysten yhdistämiseen olemassa olevaan kirjalliseen dokumentaatioon. Erityisesti Etelä-Kaukasiassa toteutettujen asiantuntijahaastatteluiden kohdalla on huomattava niiden tuottama subjektiivinen näkemys Venäjän sotilaspoliitiikan luonteesta ja vaikuttavuudesta. Näiden asiantuntijoiden haastattelu on kuitenkin perusteltavissa heidän keskeisen asiantuntemuksensa vuoksi. Haastateltavat olivat Venäjän sotilaspoliittikkaan laaja-alaisesti perehtyneitä analyytikoita, joiden julkaisemaa materiaalia on julkaistu laajasti venäläisessä akateemisessa kirjallisuudessa ja heitä käytetään globaalisti asiantuntijoina juuri Etelä-Kaukasian tilannetta ja Venäjän sekä muiden toimijoiden merkitystä arvioitaessa. Heidän julkaisemansa tutkimuskirjallisuus on runsasta ja tutkijan toteuttamat haastattelut täydensivät olemassa olevaa materiaalia erityisesti Venäjän sotilaspoliitiikan uusien ilmiöiden ja kokonaisuuksien arvioinnissa.

Tutkimuksen toteuttamisessa käytettiin tieteenfilosofista yhdistelmää, joka rakentui pääsääntöisesti sosiaalisen konstruktivismin, muuttuvan geopolitiikan ja kuvitteellisen maantieteen tutkimusotteiden ympärille. Näiden menetelmien avulla tutkimuksen toteuttaminen antoi mahdollisuuden pohtia vastausta keskeiseen tutkimustehtävään, eli selvittää *miten Venäjän sotilaspoliitiikan konstruktio rakentuu ja miten sitä toteutetaan Etelä-Kaukasian tilassa*. Tutkimuksessa päästiin mielestäni hyvin selvittämään juuri sotilaspoliitiikan rakentumisen luonnetta ja sen ilmiön monimuotoisuutta Etelä-Kaukasian monitahoisessa tilassa. Osana tutki-

muksellista tavoitteenasettelua turvauduttiin myös poliittisen realismin tutkimusotteeseen, jonka avulla tutkittiin Venäjän geopolittisia ja sotilaspoliittisia päämääriä Etelä-Kaukasiassa. Metodologisesti tutkimus oli monipuolinen ja antoi vastauksia moniin tutkimuskysymyksiin. Monipuolinen tarkastelukulma teki sen toteuttamisesta samalla haastavan kokonaisuuden, koska sovellettavaa tutkimusotetta täytyi vaihtaa tutkittavan asiakokonaisuuden myötä useita kertoja tutkimusprosessin aikana. Tutkimusprosessin oppimisen ja erilaisten tutkimusotteiden käytön näkökulmasta tämä monipuolisuus avasi kuitenkin myös näiden kokonaisuuksien merkitystä tutkimusaineiston tulkinnassa ja aineiston analysoinnissa. Pelkästään yhden tutkimusotteen käytöllä olisi päästy todennäköisesti hieman erilaiseen, mutta samalla myös kaapeampaan lopputulokseen. Merkittävin metodologinen työkalu oli kuitenkin kuvitteellisen maantieteen tutkimusote, jonka merkitys semanttisten kokonaisuuksien tulkinnassa osoittautui erittäin mielenkiintoiseksi ja hedelmälliseksi.

Tutkimusprosessin kokonaisuuden kannalta poliittisen realismin tutkimusote ei ehkä palvellut parhaalla mahdollisella tavalla lopputulosta, joten sen merkitys jäi kokonaisuuden kannalta melko vähäiseksi. Jälkikäteen analysoituna poliittinen realismi olisi voitu jättää myös metodologisena lähestymistapana kokonaan pois, mutta sen liityntäpinta geopolitiikkaan ohjasi tutkimuksellisia valintoja jo tutkimusprosessin alussa, jolloin sen osittainen käyttäminen vaikutti perustellulta ratkaisulta. Mikäli tutkimusprosessi olisi toteutettu ilman poliittisen realismin näkökulmaa, olisi geopolitiikka jäänyt vähäisemmälle tarkastelulle ja tutkimuksellinen painopiste olisi ollut enemmän konstruktivistisen kokonaisuuden rakentumisen tulkinnassa ja sotilaspolitiikan ilmiön arvioinnissa. Tällöin myös sotilaspoliittisten päämäärien arviointi olisi jäänyt enemmän subjektiivisen arvioinnin varaan. Tutkimustuloksia arvioitaessa myös tällä seikalla on vaikutusta niiden reliabiliteetin arvioinnin kannalta.

Tutkimuksen aineisto koostui pääosin virallisista dokumenteista, tutkimuskirjallisuudesta, asiantuntijoiden teemahaastatteluista sekä osin myös internetissä julkaistuista artikkeleista sekä uutisoinnista. Lähdemateriaalin valinnassa pyrittiin valitsemaan venäläisestä näkökulmasta sotilaspolitiikkaa käsittelevää aineistoa sekä Etelä-Kaukasian osalta alueen tutkimukseen perehtyneiden tutkijoiden artikkeleita ja tutkimuksia. Varsinaisena tutkimusaineistona pyrittiin rajaamaan länsimainen näkemys Venäjän sotilaspolitiikasta tutkimuksen ulkopuolelle. Sen sisältämää informaatiota käytettiin kuitenkin vertailuaineistona ja venäläisen materiaalin täydentämiseen. Asiantuntijahaastatteluviksi valittiin oman alansa kärkeosaajia, joiden perehtyneisyys tutkittavaan asiakokonaisuuteen on laajasti tunnustettu. Haastateltavien valinnassa etenkin Etelä-Kaukasian osalta onnistuttiin mielestäni hyvin. Heidän asiantuntemuksensa, pitkä kokemus alueen tilanteesta ja Venäjän toimista olivat erinomaisella tasolla. Näiden asi-

antuntijoiden kautta saatu tutkimuskirjallisuus mahdollisti myös koko alueen laajemman tarkastelun ja materiaali täydensi hyvin haastatteluissa muodostunutta kuvaa yksityiskohtien osalta.

Venäjän sotilaspolitiikan tutkimusaineisto koostui edellä mainittujen kokonaisuuksien yhdistelmästä. Osa materiaalista kerättiin myös internet-uutisoinnin perusteella, mikä on huomiotava materiaalin luotettavuutta arvioitaessa. Näiden lähteiden tuottama informaatio on kuitenkin pääosin detaljipitoista ja suurta kuvaa täydentävää informaatiota, jonka luotettavuus ja todenmukaisuus on kuitenkin todennettavissa esimerkiksi haastateltujen asiantuntijoiden esittämien näkemysten avulla. Keskeisimpiä materiaaleja Venäjän sotilaspolitiikan tutkimuksessa ovat kuitenkin viralliset sotilaspolitiikkaa ohjaavat asiakirjat kuten sotilasdoktriini, sekä niitä täydentävät asiantuntijoiden teemahaastattelut. Merkittävin kehityskohde tämän tutkimuksen materiaaliin olisi laaja-alaisten yksityiskohtaisempien venäläisten akateemisten tutkimusten hyödyntäminen. Näiden kautta toteutettu tutkimus voisi tuoda lisää syvyyttä Venäjän sotilaspolitiikan moniulotteisuuden tutkimukseen sekä eri kategorioiden välisten suhteiden arviointiin. Sotilaspolitiikan kokonaisuuden isoa kuvaa ja tässä tutkimuksessa käytettyä konstruktion kokonaisuutta tämä ei todennäköisesti kuitenkaan merkittävästi muuttaisi.

Tutkimus antoi mielestäni hyvän ja kokonaisvaltaisen kuvan Venäjän sotilaspolitiikan rakentumisen prosessista sekä sen konstruktiivisesta ilmenemisestä Etelä-Kaukasiassa. Tutkimuksen keskeinen Etelä-Kaukasia näkökulma ilmenee kuitenkin hyvin Armeniaan sekä Georgiaan painottuvana. Tämä johtuu käytetystä tutkimusmateriaalista, tutkimuksen tiedonhankintamatkasta sekä haastatelluista henkilöistä ja heidän näkemyksistään. Tämä kuvastaa myös vahvasti tutkimuksessa esille nousseita Venäjän sotilaspolitiikan vahvimpia ja ongelmallisimpia alueita ja vahvistaa mielestäni Azerbaidzhanin neutraalia, mutta merkityksellistä roolia.

Tätä tutkimusta syventäisi entistä yksityiskohtaisempi ja tarkempi erityisesti Georgiaan kohdistuva tutkimus. Georgian ja Venäjän välinen sotilaspoliittinen ilmapiiri on jatkuvassa muutostilassa ja sen monimuotoisuus saattaisi mahdollistaa myös Venäjän sotilaspolitiikan monipuolisemman kuvan muodostamisen. Toinen merkittävä tutkimuskohde olisi Azerbaidzhan, jonka yhteys Turkin kanssa voisi avata myös muiden keskeisten toimijoiden näkökulmaa Etelä-Kaukasiassa. Samalla Turkin muodostama vastavoima Venäjälle ja sen toteuttamalle sotilaspolitiikalle voisi avata esimerkiksi kulttuurisen periferian merkitystä takaisinkytkentänä Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion.

Armeniaan painottuva näkökulma ei kuitenkaan ole Venäjän sotilaspolitiikan vaikutusta tutkittaessa ole pelkästään negatiivinen tekijä. Armenian läheiset suhteet Venäjään ja erittäin voimakas taloudellinen ja sotilaallinen riippuvuus Venäjästä antoivat hyvän kuvan Venäjän sotilaspolitiikan vaikuttavuudesta voimakkaimmillaan. Samalla se oli tutkimuksellisesti hyvä kohde sotilaspolitiikan kokonaisuuden kannalta ja antoi mallin sotilaspolitiikan monimuotoisuudesta kaikkine vivahteineen. Tarkempi Georgian ja Azerbaidžhanin tutkimus antaisi lisää merkityksiä kokonaisuuteen, mutta ei todennäköisesti muuttaisi merkittävästi tutkimuksellisia havaintoja ja isoa kuvaa. Tarkemman tutkimuksen kautta voisi olla saatavissa parempi kokonaisymmärrys Venäjän yksityiskohtaisemmasta toiminnasta näiden valtioiden alueella sekä niissä vaikuttavissa rajoista riippumattomissa yhteisöissä.

Tutkimuksellisenä haasteena ja keskeisenä nostona voidaan kuitenkin pohtia sitä, onko Venäjän sotilaspolitiikka olemassa ja määriteltävissä oleva ilmiö tai kokonaisuus, vai tekeekö kontekstisidonnaisuus yksittäisestä toimesta sotilaspolitiikkaa? Yksi merkittävä tutkittava näkemys voisi olla vielä se, miten muiden alueellisten toimijoiden rooli vaikuttaa Venäjän sotilaspolitiikkaan? Tämä voisi aueta esimerkiksi edellisessä kappaleessa mainitun Azerbaidžhanin ja Turkin kautta tarkasteltuna. Samalla voitaisiin pohtia sitä, onko niillä merkitystä Venäjän toimiin, muokkaako Venäjä omaa sotilaspolitiikkaansa tilanteenmukaisesti vai pyrkiikö se ensisijaisesti vahvistamaan omaa sotilaspolitiikkaansa ja sen vakiintuneita toimintamallejaan? Toimintamallien tarkastelussa yksi lähestymistapa voisi olla Venäjän näkemyksen tulkitseminen yksityiseksi ymmärrykseksi, joka pyrkii muokkaamaan Etelä-Kaukasiassa vaikuttavia yhteisiä ymmärryksiä omien päämääriensä mukaisiksi. Tällä tavoin voisi olla mahdollista saada vielä lisänäkemyksiä Venäjän sotilaspolitiikan muokkautuvuudesta tai vahvistaa ja muokata olemassa olevia malleja ja sitä kautta esimerkiksi tämän tutkimuksen mukaista Venäjän sotilaspolitiikan konstruktia.

LÄHTEET

HAASTATTELUT

Aho, K. 2014. Taustakeskustelu evl Kari Ahon kanssa 30.10.2014.

Forsström, P. 2015. Teemahaastattelu. 19.1.2015.

Giragosian, R. 2015. Teemahaastattelu.

Grigoryan, S. 2015. Teemahaastattelu.

Haastateltava A. 2014. Teemahaastattelu. Venäjällä palveleva suomalainen sotilasdiplomaatti.

Haastateltava B. 2015. Etelä-Kaukasiassa palveleva yhdysvaltalainen sotilasdiplomaatti.

Haastateltava C. 2015. Etelä-Kaukasiassa palveleva kazakstanilainen sotilasdiplomaatti.

Iskandaryan, A. 2015. Teemahaastattelu.

Markarov, A. 2015. Teemahaastattelu.

Michelsson, C. 2015. Teemahaastattelu. Suomen Etelä-Kaukasian Suurlähettiläs Christer Michelsson. 9.1.2015.

Minasyan, S. 2015. Teemahaastattelu.

Mirzoyan, S. 2015. Teemahaastattelu.

Mäkinen, S. 2014. Teemahaastattelu 1.12.2014.

Straight, T. 2014. Suomen Armenian kunniakonsulin, Timothy J. Straightin haastattelu 06/2014

AIKAKAUSLEHDET JA ARTIKKELIT

Abushov, K. 2009. *Policing near abroad: Russian foreign policy in the South Caucasus*. Australian Journal of International affairs Vol. 63, No. 2, June 2009. s. 187–212.

Akhundov, A. 2012. *Azerbaijan not to join Eurasian Customs Union*. Trend, January 16th 2012.

Alafuzoff, G. 2012. *Uuden vallankumouksen partaalla*. (Puolustusvoimien tiedustelupäällikkö Georgij Alafuzoffin haastattelu) Talouselämä 1/2012 (5.1.2012). s. 22–25.

Andersson, B. 1983. *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso. Artikkelit saatavissa muun muassa: <https://www2.bc.edu/marian-simion/th406/readings/0420anderson.pdf>.

Герасимов В. 2013. *Новые вызовы требуют переосмысления форм и способов ведения боевых действий*. Военно промышленный курьер No 8 (476) 2013.

http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf, 20.6.2014.

Giragosian, R. 2015. Artikkelissa: F. Capon. *Russia 'Arming Armenia and Azerbaijan' As Hostilities Increase*. 17.2.2015. www.newsweek.com. Saatavilla osoitteessa:

<http://europe.newsweek.com/russia-arming-armenia-and-azerbaijan-hostilities-increase-307443>. [katsottu 6.5.2015] Alkuperäinen asiakirja paperiversiona.

Giragosian, R. ja Minasyan S. 2011. *Recent trends in security and stability in the South Caucasus*. Connections. The Quarterly Journal. Volume XI, Number 1. Winter 2011.

Hopf, T. (1998), *The Promise of Constructivism in International Relations Theory*. International Security 23 (1): 171-200.

Kazantsev, A.A. 2011. *Reform of security sector and securitization: contradictions in Russian policy in 2000–2011*, ”International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs Vol. XX, No. 3, 2011, pp. 61–81.

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=69927735&lang=fi&site=eds-live> [katsottu 2.9.2014]

Koltshin, S. 1995. *Rossija – Blizhnneje zarubezhe: vzaimootnosheniya, interesy, tseli politiki*. Mirovaja ekonomika i mezhdunarodnyje otnosheniya, 4/1995, 45–49.

Käpylä, J. ja Mikkola, H. 2007. *Kansainvälinen politiikka ”käytännöllisten ratkaisujen joukkona.”: Pragmatistinen tulkinta kansainvälisen politiikan tieteenalan itsekuvasta*.

Kosmopolis 2007: 37/1.

Lutovinov, V.I. ja Nikipelyi, I.A. 2002. *Vojennaja politika Rossijskoi federatsii*. kts. esim http://www.e-journal.ru/p_besop-st1-14.html.

Manilov, S. 1996. *Natsionalnaja bezopasnost Rossii*, Orientir 10/1996.

Марабян, К.П. 2014. *Современная политика России на Южном Кавказе*. Международные отношения. ВЕСТНИК МГИМО(У).

http://vestnik.mgimo.ru/sites/default/files/pdf/011_04-2014_marabyan.pdf [katsottu 9.4.2015].

Mearsheimer, J.J. 1994/1995. *The False Promise of International Institutions*. International Security, vol. 19, no. 3, Winter 1994/1995, s. 5–49.

Nokkala, A. 2001. *Suomen laajeneva sotilaspolitiikka*. Tiede ja Ase vol 59 (2001). s. 65–90. <http://ojs.tsv.fi/index.php/ta/article/view/47845/13720> [Katsottu 31.12.2014].

Pashayeva, G. 2009. *The Nagorno Karabakh Conflict in the aftermath of the Russia-Georgia war*. Turkish Policy Quarterly, Volume 8 Number 4.

<http://turkishpolicy.com/images/stories/2009-04-tpq/55-69.pdf> , [katsottu 23.1.2013].

Российская газета. 20.2.2015. *Вежливые смолоду*. Российская армия становится образованнее, моложе и престижнее. s.7.

Shevtsova, L. 2008. *Les faux-semblants du pouvoir russe*. Le Monde, March 3.

Tsygankov, A. 2014. *Contested Identity and Foreign Policy: Interpreting Russia's International Choices*. International Studies Perspectives (2014), 15. s. 19–35.

Wendt, A. 1995. *Constructing International Politics*. International Security 20(1), 71–81.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Alasuutari, P. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. Neljäs uudistettu painos. Tampere. Vastapaino.

Алиев, Е.Т. ГАБАЛИНСКАЯ РЛС. ПРОШЛОЕ, НАСТОЯЩЕЕ, БУДУЩЕЕ. Osoitteessa: <http://www.armscontrol.ru/pubs/eta-gabala-radar.pdf> [katsottu 6.5.2015].

Arakelyan, L. 2014. *The Soviet Union is dead: Long live the Eurasian Union!* Teoksessa: R. Kanet, R. Piét (ed) *Shifting priorities in Russia's Foreign and Security Policy*. Ashgate. Dorchester. s. 141–161.

Baker-Beall, C. 2010. *The European Union's fight against terrorism : a critical discourse analysis*. Loughborough University. Doctoral Thesis.

Баранов, Н.А. 2008. *Военная безопасность государства*. Saatavilla myös osoitteessa: http://nicbar.ru/nazbez_lekzia5.htm [katsottu 8.4.2015] Materiaali käytössä kirjallisena.

Blombergs, F. 2013. *Realismi ja strategian tutkimus*. Teoksessa P. Sivonen (toim.) *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisu-sarja 1; No 33, 2013. s. 5–38.

Буркин, А.И. Возженников, А.В. Синеок, Н.В. 2008. *Национальная безопасность России в контексте современных политических процессов*. Издательство РАГС. Москва.

Buzan, B. 1991. *People, States & Fear – An agenda for international security studies in the post- cold war era* (2. edition). Worcester: Billing and Sons Ltd.

Buzan, B. 1996. *The Timeless Wisdom of Realism?*. Teoksessa S. Smith, K. Booth & M. Zalewski (eds.), *International Theory: Positivism & Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press 1996, s. 47–65.

Buzan, B. & Hansen, L. 2009. *The Evolution of International Security Studies*. New York: Oxford University Press.

Buzan, B., Waever, O. & Wilde, J. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner.

Chiaruzzi, M. 2012. *Realism*. Teoksessa R. Devetak, A. Burke and J. George. (ed.) *An Introduction to International Relations*. Second Edition. Cambridge University Press. s. 35–47.

Clowes, E.W. 2011. *Russia on the edge. Imagined geographies and post-soviet identity*. Cornell University Press. Ithaca.

Copeland, D.C., 2000. *The Origins of Major War*. Ithaca, N.Y. & London, Cornell University Press.

- Cox, R.W. & Schechter, M. G. 2002. *The Political Economy of a Plural World*. Critical Reflections on Power, Morals and Civilization. Malta: Routledge.
- Денисов, А. Савкин, Н. Холоден, П. 2008. *Геополитическое измерение*. Teoksessa: В.А.Гусейнов. (Отв. ред.). Южный Кавказ: тенденции и проблемы развития (1992–2008 годы). Институт стратегических оценок и анализа. Красная звезда. МОСКВА. s. 20–54.
- de Waal, T. 2010. *The Caucasus: An Introduction*. Oxford University Press. New York.
- Dugin, A. 1997. *Osnovy Geopolitiki. Geopolititseshkoje budushee Rossii*. Moskva. Arktogetja.
- Eronen, J. 2014. *Georgian maa ja kansa*. Teoksessa: K. Berglund, S. Ikonen, T. Laitila ja V. Ropponen (toim.) Löytöretkiä Georgiaan. Tampere. Vastapaino. s. 14–29.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä. Gummerrus.
- Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fernandes, S. 2014. *Putin's Foreign policy towards Europe: Evolving Trends of an (Un)Avoidable Relationship*. Teoksessa: R. Kanet, R. Piet (ed.) Shifting priorities in Russia's Foreign and Security Policy. Ashgate. Dorchester. s. 30–34.
- Fierke, K.M. 2007. *Constructivism*. Teoksessa: Dunne, Tim et al. (ed.), International Relations Theories, 166–183. New York: Oxford University Press.
- Forsström, P. 1998. *Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) sotilaallinen integraatio*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Tutkimussarja 1. N:o 10. Helsinki.
- Forsström, P. 2002. *Venäjä vuonna 2020*. Arvioita sotilaspolitiikasta ja sen perusteista. MPKK, Strategian laitos.
- Гаджиев, К.С. 2003. *Геополитика Кавказа*. Международные отношения. Москва.
- Gahrton, P. 2011. *Georgia. Pelinappula uudessa suuressa pelissä*. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.
- Ghazaryan, S. 2013. *Introduction*. Teoksessa: M. Kambeck and S. Ghazaryan (ed.) (2013) Europe's Next Avoidable War. Nagorno-Karabakh. Palgrave Macmillan. s. 3–23.
- Giragosian, R. 2011. *Armenia's National Security: External threats, Domestic challenges*. Teoksessa: A. Jafalian. 2011. Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation. Ashgate Publishing, Ltd. s.47–64.
- Gordadze, T. 2011. *Georgia – Russia Conflict in August 2008: War as a continuation in politics*. Teoksessa: A. Jafalian. 2011. Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation. Ashgate Publishing, Ltd. s.11–31.
- Гусейнов, В. Дашдамиров, А. Демиденко С. 2008. *Региональные конфликты*. Teoksessa: В.А.Гусейнов. (Отв. ред.). Южный Кавказ: тенденции и проблемы развития (1992–2008 годы). Институт стратегических оценок и анализа. Красная звезда. МОСКВА. s. 316–391.

Harle, V. & Moisio, S. 2003. *Muuttuva Geopolitiikka*. Teoksessa V. Harle. & S. Moisio (toim.) *Muuttuva Geopolitiikka*. Gaudeamus. Helsinki. s. 7–16.

Hirsjärvi, S. 2010. *Tieteelliselle tutkimustyölle asetetut vaatimukset*. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara. (toim.) *Tutki ja kirjoita*. 2010. Helsinki: Tammi. s.18–27.

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu*. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino

Howarth, D., Norval, A., Stavrakakis, Y. 2000. *Discourse Theory And Political Analysis*. Edited by David R. Howarth; Aletta J. Norval & Yannis Stavrakakis: Manchester; Manchester University Press, s.1–37.

Hunter, S. 2004. *Islam in Russia*. The Politics Of Identity and Security. Center for Strategic and International studies. M.E.Sharpe. New York.

Iskandaryan, A. 2011. *The South Caucasus: Becoming a region or trying not to be one?* Teoksessa A. Iskandaryan (ed.) *Identities, Ideologies and institutions. A Decade insight into the Caucasus: 2001-2011*. Caucasus Institute. Yerevan. s. 9–15.

Iskandaryan, A. 2013. *Armenia's Foreign policy: Where Values Meet Constraints*. Teoksessa M. Palonkorpi, A. Iskandaryan (eds.) *Armenia's foreign and domestic politics*. Caucasus Institute and Aleksanteri Institute. Yerevan. s. 6–17.

Juntunen, A. 2003. *Itään vai länteen*. Venäjän vaihtoehdot. Ajatus-kirjat. Gummerus. Jyväskylä.

Juntunen, A. 2012. *Venäjän Imperiumin paluu*. Toinen uudistettu painos. Edita Prima. Helsinki.

Jackson, P.T. & Jones J.S. 2012. *Constructivism*. Teoksessa: *An Introduction to International Relations*. Devetak R. & Burke A. & George J. (toim.) (2. edition). New York: Cambridge University Press. s.103–118.

Jackson, R. & Sørensen, G. 2007. *Introduction to International Relations – Theories and approaches* (3. edition). New York: Oxford University Press Inc.

Kasaev, A. 2013. *Российская политика на Южном Кавказе: 2012 г.* Teoksessa: *Ежегодник Института Кавказа 2012*. Институт Кавказа. 2013. Ереван. s.117–129.

Katzenstein, P. 1996. *Introduction: Alternative Perspectives on National Security*. Teoksessa P. Katzenstein, (toim.). *The Culture of National Security – Norms and Identity in World Politics*, s. 1–32, New York: Columbia University Press.

Kerttunen, Mika. 2013. *Sotilasstrategia: Sotilasstrategian tutkimuksen perusteita*. Sivonen, P. (toim.). *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia N:o 33. Tampere: Juvenes Print. 39–58.

Khaindrava, I. 2011. *Between the South Caucasus and the Black Sea, or between Moscow, Washington and Brussels?* Teoksessa Georgia's Choices. A. Iskandaryan (ed.) *Identities, Ideologies and institutions. A Decade insight into the Caucasus: 2001-2011*. Caucasus Institute. Yerevan. s. 16–31.

Kirkinen, H. 2000. *Venäjän historia*. Otava. Helsinki.

Klotz, A. ja Lynch, C. 2007. *Strategies for Research in Constructivist International Relations*. M.E.Sharpe. New York.

Koivula, T. 2013. *Jälkistrukturalistinen turvallisuustutkimus*. Teoksessa P. Sivonen (toim.) Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Helsinki. Julkaisusarja 1; No 33, 2013. s.105–125.

Кошечева, А., Сивкова, М. 2015. *Воображаемые сообщества*. www. Osoitteessa: http://geopolitica.ru/article/voobrazhaemye-soobshchestva#.VVjihJPD_uq. [katsottu 17.5.2015].

Kruger, H. 2010. *The Nagorno-Karabakh conflict. A Legal analysis*. Springer – Verlag Berlin Heidelberg.

Кулагин, В. 2006. *Международная безопасность*. Аспект Пресс. Москва.

Laine, M., Bamberg, J., Jokinen, P. 2007. *Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria*. Teoksessa. M. Laine, J. Bamberg, P. Jokinen (toim). Tapaustutkimuksen taito. Yliopistopaino. Helsinki. Gaudeamus. s. 9–38.

Lomagin, N. 2014. *Russia's CIS Policy and Economic and Political Transformations in Eurasia*. Teoksessa: R. Kanet, R. Piét (ed) Shifting priorities in Russia's Foreign and Security Policy. Ashgate. Dorchester. ss. 115–140.

Лебедева М.М. 2007. *Мировая политика*. 2-е изд., испр. и доп. - Аспект Пресс, Moskva.

Limnell, J. 2009. *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Julkaisusarja 1, n:o 29, strategian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita.

Limnell, J. 2012. *Uhkakuvat ohjaavat turvallisuuspolitiikkaa*. Puolustusministeriön julkaisu, Näkökulmia uskottavaan puolustuskykyyn. PLM. 2012. saatavilla mm. http://www.defmin.fi/files/2061/Nakokulmia_puolustuskyvyn_uskottavuuteen.pdf . [katsottu 7.4.2015].

Маркедонов, С. 2012. *Де-факто образования. Постсоветского пространства: Двадцать лет государственного строительства*. Аналитические доклады Института Кавказа. Но.5. Январь 2012г. Института Кавказа.Ереван.

Markedonov, S. 2013. *Russia and Armenia in the South Caucasus security context: Basic trends and hidden contradictions*. Teoksessa M. Palonkorpi, A. Iskandaryan (eds.) Armenia's foreign and domestic politics. Caucasus Institute and Aleksanteri Institute. Yerevan. s. 29–35.

Малашенко, А. 2013. *Россия и конфликты на Южном Кавказе в 2011*. КАВКАЗ-2011. Ежегодник Института Кавказа. Ред. А. Искандарян. Ереван.2013. s. 146–157.

Манко, В. 2004. *Стратегические приоритеты Военной политики Российской Федерации*. Teoksessa: P. Forsström, E. Mikkola (ed). Russian Military Policy and Strategy. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 2. Tutkimusselosteita No. 27. Edita Prima Oy. ss. 37–43.

Марш, Р. 2007. *Россия и Запад в исторической перспективе*. В книге Россия и Запад в начале нового тысячелетия. Отв.ред. А.Ю. Большакова. Российская Академия Наук. Москва. Наука, 11–39.

Mearsheimer, J.J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York & London: W. W. Norton & Company.

Mearsheimer, J.J. 2002. “*Realism, the Real World, and the Academy*”, Teoksessa M. Brecher & F.P. Harvey (eds.), *Realism and Institutionalism in International Studies*. Ann Arbor: The University of Michigan Press 2002, s. 23–33.

Minasyan, S. 2013a. *Региональная безопасность на Южном Кавказе в 2012 г.* Teoksessa: Ежегодник Института Кавказа 2012. Институт Кавказа. 2013. Ереван. s.98–116.

Minasyan, S. 2013b. *The Nagorno-Karabakh conflict in the foreign, military and domestic politics of Armenia: An Assessment*. Teoksessa M. Palonkorpi, A. Iskandaryan (eds.) *Armenia's foreign and domestic politics*. Caucasus Institute and Aleksanteri Institute. Yerevan. s. 18–28.

Misthtshenko, M.A., Pogudin, V.V. 1996. *Politika natsionalnyi bezopasnosti Rossijskoi Federatsii (1996 -2000, projekt)*.

Moisio, S. 2003. *Geopolitiikan viisi olemusta*. Teoksessa V. Harle, & S. Moisio. 2003. *Muuttuva Geopolitiikka*. Gaudeamus. Helsinki. s. 17–35.

Monaghan, A. 2014. *Defibrillating the Vertikal? Putin and Russian Grand Strategy*. Research Paper. Chatham House. Russia and Eurasia Programme. October 2014.

Morgenthau, H.J. 2006. *Politics among Nations: the struggle for power and peace*. Boston: McGraw-Hill Higher Education.

Nichol, J. 2009. *Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Political Developments and Implications for U.S. interests*. Congressional Research service. 9.4.2009.

Nokkala, A. 2009. *Uhka ja kumppani*. Venäjä Suomen puolustushallinnossa. Julkaisusarja 1 n:o 28. Strategian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki. Edita.

Nokkala, A. 2013. *Sotilaalliset uhkakuvat Suomen politiikassa*. Teoksessa P. Sivonen (toim.) *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 1; No 33, 2013. s.223–248.

Nygren, B. 2004. *Continuity and change in Russia's foreign policy in Putin's first presidential term*. Teoksessa P. Forsström and E. Mikkola. (ed.) 2004. *Russian Military Policy and Strategy*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 2, tutkimuslauseita 27. s.21–35.

Nygren, B. 2008. *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy Towards the CIS*. Routledge. New York.

Onuf, N. 1998. *Constructivism: A User's Manual*. Teoksessa Kubalkova, Vendulka & Onuf, Nicholas & Kowert, Paul (ed.), *International Relations in a Constructed World*, 58–79. USA, M.E Sharpe Inc.

Ó Tuathail, G. 1996. *Critical Geopolitics: The Politics of Writing Global Space*. Minneapolis: University of Minnesota Press (vol. 6 Borderlines sarjassa) ja Lontoo: Routledge.

Palonkorpi, M. 2014. *Guns 'n' Roses – Georgian ulko-, sisä- ja energiapolitiikkaa Saakashviliin valtakaudella*. Teoksessa: K. Berglund, S. Ikonen, T. Laitila ja V. Ropponen (toim.) *Löytöretkiä Georgiaan*. Tampere. Vastapaino. s. 228–247.

Perheentupa C. 2013. *Konstruktivismi*. Teoksessa: Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen. Sivonen P (toim.). Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia N:o 33. s. 91–101.

Petrosjan, D. 2013. *Де-факто государства Южного Кавказа в 2011 г.* Teoksessa: Ежегодник Иститута Кавказа 2011. Иститут Кавказа. 2013. Ереван. s.80–115.

Peimani, H. 2009. *Conflict and security in Central Asia and the Caucasus*. Greenwood publishing group. ABC-CLIO, LLC.

Petersen, A. 2011. *The World Island: Eurasian Geopolitics and the Fate of the West*. ABC-CLIO. Greenwood Publishing.

Pursiainen, C. 1999. *Venäjän idea, utopia ja missio*. Helsinki: Gaudeamus.

Pynnöniemi, K. & Mashiri, J. 2015. *Venäjän sotilasdoktriinit vertailussa*. Nykyinen viritettiin kriisiajan taajuudelle. Ulkopoliittinen instituutti. FIIA Report 42. Helsinki.

Raitasalo, J. 2008. *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 23. Helsinki: Edita Prima Oy.

Raitasalo, J., Sipilä, J. 2008. *Muuttuva sodan kuva. Sota – teoria ja todellisuus*. Näkökulmia sodan muutokseen. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24. Helsinki: Edita Prima oy. 329–341.

Rau, J. 2008. *Nagorno-Karabakh Conflict between Armenia and Azerbaidzhan: A Brief Historical Outline*. Berlin Verlag Dr. Köster.

Rawshandil, J. 2011. *Iran, Israel, and the United States: Regime Security Vs. Political Legitimacy*. ABC-CLIO, LLC. Santa Barbara.

Reus-Smit C. 2013. *Constructivism*. Teoksessa: Theories of International Relations. Burchill S. & Linklater A. (toim.) Hampshire: Palgrave Macmillan, s. 217–240.

Rautala, A. 2014. *Venäjän sotilasreformi – asevoimien uusi ilme*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 4: työpapereita No 51. Tampere: Juvenes Print.

Rukavishnikov, V. 2014. *Understanding Putin's Foreign and Security Policy: Lessons from the Russian Transition*. Teoksessa: R. Kanet, R. Piet (ed.) *Shifting priorities in Russia's Foreign and Security Policy*. Ashgate. Dorchester. s.35–50.

Sadri, H. A. 2010. *Global security watch. The Caucasus states*. Praeger. ABC-CLIO, LLC

- Seppälä, S. 2011. *Armenian kansanmurhan perintö*. Like Kustannus Oy. Helsinki. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.
- Шипилов, А.В. 2008. «СВОИ», «ЧУЖИЕ» И ДРУГИЕ. «ПрогрессТрадиция». Ladattavissa pdf-muodossa osoitteessa: culturalnet.ru>main/getfile/1195.
- Sipilä, J. 2013. *Sota tutkimuksen kohteena*. Teoksessa P. Sivonen (toim.) Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 1; No 33, 2013. s.59–89.
- Sipilä J. & Koivula T. 2013. *Kuinka strategiaa tutkitaan*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2: tutkimusselosteita N:o 50. Helsinki.
- Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. *Tapaustutkimus kasvatustieteessä*. Oulun Yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 10. uudistettu laitos. Jyväskylä. Gummerrus kirjapaino Oy.
- Tölölyan, K. 2000. *Elites and Institutions in the Armenian Transnation*. Teoksessa, Diaspora: A Journal of Transnational studies. Volume 9, Number 1. Spring 2000. s. 107–136.
- Vasadze, G. 2013. *Грузия в 2011 г.: год вопросов*. Teoksessa: Ежегодник Иститута Кавказа 2011. Иститут Кавказа. 2013. Ереван. s.36–79.
- Viljanen, E., Aitamurto, K., Lassila, J. ja Salmi, A-M. (toim.) 2010. *Suuri ja mahtava metodologia? Lähestymistapoja Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimukseen*. Edita Publishing Oy. Porvoo. WS Bookwell Oy.
- Vilkka, H. 2005. *Tutki ja kehitä*. Tammi. Keuruu. Otavan kirjapaino.
- von Clausewitz, C. 1980 [1832]. *Vom Kriege*. Hinterlassenes Werk des Generals Carl von Clausewitz. 19.Aufl.,Jubilaumsausg. Dummler.
- Walker, P. 2002. *Eastern Europe, Russia and Central Asia 2002*. 2nd edition. Europe publication 2001. Emerald Group Publishing Limited.
- Waltz, K. N. 1979. *Theory of International Politics*. Boston, Mass.: McGraw-Hill.
- Wendt, A. 1992. *Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Powerpolitics*, International Organisation, vol 46, no: 2, sivut 391–425.
- Wendt, A. 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wendt, A. 2001. *Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of World Politics*. Teoksessa J. Der Derian (ed.): International Theory. Critical Investigations. Macmillan Press.
- Visuri, P. 1997. *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. Juva: WSOY.

OPINNÄYTETYÖT , SEMINAARIT JA MUUT LÄHTEET

Giragosian, R. 2012. Tohtori, Director, Regional studies Institute. (Jerevan). *"The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development"*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.

Hasanov, A. 2012. Azerbaidzhanin varapääministeri "Armenia - Azerbaidzan, Vuoristo-Karabah – konflikti ja sen seuraukset". Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 "Vuoristo-Karabah – Jäätynyt Konflikti?"

Hasanova, S. 2012. Azerbaidzhanin varatalousministeri "Azerbaidzhanin taloudellinen kehitys ja perspektiivit". Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 "Vuoristo-Karabah – Jäätynyt Konflikti?"

Huttunen, T. *Venäläisen kulttuurin semiotiikka: keskusta ja periferia*. www.helsinki.fi/venaja/e-materiaali/mosaiikki/ [Katsottu 26.3.2012].

IMF. 2012. *International Monetary Fund. Executive Board Concludes 2011 Article IV Consultation with Azerbaijan*. Public Information Notice (PIN) No. 12/2. January 18, 2012. <http://www.imf.org/external/np/sec/pn/2012/pn1202.htm> [katsottu 21.3.2013].

IMF. 2013. *International Monetary Fund. Statement at the Conclusion of the IMF's 2013 Article IV Consultation Mission to Azerbaijan*. Press Release No. 13/71. March 12, 2013. <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2013/pr1371.htm> [katsottu 21.3.2013].

Iskandaryan, A. 2012. Tohtori, Director, Caucasus Institute. (Jerevan). *"The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development"*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.

Jantunen, S. 2014. Luento strategisesta kommunikaatiosta ja sen muodostumisesta YEK 57:lle 09/2014.

Jämsen, J. 2011. *Strategisen kulttuurin vaikutus Venäjän arktisten intressien turvaamisessa*. MPKK, Strategian laitos. Yleisesikuntaupseerikurssi 55.

Lalu, P. 2014. *Venäjän sotataittoa Afganistanin sodan jälkeen*. Luento YEK57:lle 18.9.2014.

Lappalainen, T. 2011. *Kamppailu Euroopan ohjuspuolustuksesta*. Diplomityö. MPKK, Strategian laitos. Yleisesikuntaupseerikurssi 55.

Martelius, J. 1999. *Neuvostoliiton/Venäjän sotilaspolitiikka*. Väitöskirja. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Strategian tutkimuksia, Julkaisusarja 1. N:o 13.

Mikkola, O-M. 2014. *Sotilaspolitiikkaa Kremlin Olympoksella*. Venäjän sotilasreformin diskursiivinen rakentuminen venäläisessä sanomalehdistössä 2008-2012. Turun yliopisto. 2014. [Katsottu 31.12.2014]

Palonkorpi, M. 2012. Tutkija, Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutti. *"Konfliktit entisen Neuvostoliiton alueella"*. Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 "Vuoristo-Karabah – Jäätynyt Konflikti?"

Pashayeva, G. 2012. Tohtori, Deputy director of the Center for Strategic studies. (Baku). ”*The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.

Pukkila, J. 2012. *Voobražamaja ”Novaja jevrazijskaja Imperija” v knige Aleksandra Dugina ”Osnovy geopolitiki”* / Kuvitteellinen ”Uusi euraasialainen Imperiumi” Aleksandr Duginin teoksessa ”Osnovy geopolitiki”. Tampereen yliopisto.

Pukkila, J. 2013. Vuoristo-Karabahin konflikti Etelä-Kaukasian turvallisuuspoliittisessa tilanteessa ja sen ratkaisumahdollisuudet. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Opinnäytetyö. EUK65.

Rondeli, A. 2012. Tohtori, President of the Georgian Foundation For Strategic and international studies. ”*The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.

Sivonen, P. 2014. Luento YEK57:lle strategian tutkimuksen koulukunnista.

Sovjetskaja vojennaja entsiklopedija.1978, Moskva.

Smith, J. 2012. Professori, Karelian Institute. ”*The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.

Talvitie, H. 2012. Suurlähettiläs, EU:n entinen erityislähettiläs Etelä-Kaukasiassa ”*Vuoristo-Karabah – eurooppalainen näkökulma*”. Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 ”Vuoristo-Karabah–Jäätynyt Konflikti?”

The Military Balance. 2013, 2014 ja 2015. The International Institute for Strategic Studies. London.

Tynkkynen, V-P. 2012. *Venäjä energia- ja ympäristösuurvaltana*. Luentokurssi HY. 02/2012.

INTERNETLÄHTEET

Ayunts, A. 2012. *Current Format of Negotiations over Nagorno-Karabakh Conflict: Perspectives from Armenia and Nagorno-Karabakh*. Caucasus Edition, Journal of conflict transformation. 1.4.2012. <http://caucasusedition.net/analysis/current-format-of-negotiations-over-nagorno-karabakh-conflict-perspectives-from-armenia-and-nagorno-karabakh/> [katsottu 24.3.2013.].

Azerbaidzhanin ja Turkin yhteinen sotaharjoitus. www. 2015. *Азербайджан и Турция проведут совместные военные учения*. Osoitteessa: <http://www.aze.az/id/118800> [katsottu 6.5.2015].

Babajan, D. 2012. *Casus belli: если Азербайджан ударит по аэропорту Степанакерта – Давид Бабалян*. 5.11.12. <http://www.tert.am/ru/news/2012/11/05/stepanakert-airport/> [katsottu 24.3.2013.].

Council of Europe. 2003. *Background paper on the Nagorno-Karabakh conflict*. Seminar on youth and conflicts – Strasbourg, 31 March – 2 April 2003.

http://www.coe.int/t/e/com/files/events/2003-04-Youth-conflicts/Nagorno_conflict.asp [katsottu 23.3.2013].

Euroopan komissio. 2009. *Idänsuhteet tiivistyvät*. 8.5.2009. http://ec.europa.eu/news/external_relations/090508_fi.htm [katsottu 19.3.2013].

ETYJ. 2013. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö. *Report of the OSCE Minsk Group Co-Chairs' Field Assessment Mission to the Occupied Territories of Azerbaijan Surrounding Nagorno-Karabakh*. <http://www.osce.org/mg/documents> [katsottu 24.3.2013].

ETYJ:n Minskin Ryhmä. 2013. <http://www.osce.org/mg> [katsottu 24.3.2013].

Философская энциклопедия: ПРОСТРАНСТВО.

http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/994/ [katsottu 5.1.2015].

Ivy-maiden yhteisen ilmapuolustuksen joukot pitävät yhteisharjoituksen. www. 2007.

Государства-участники системы ПВО СНГ проведут совместные учения. Osoitteessa: <http://novosti.az/sng/20070410/41699530.html> [katsottu 6.5.2015].

Ivy-maiden yhteiset taistelumuunnat. www. 2014. Страны СНГ проведут военные учения с боевой стрельбой. Osoitteessa: <http://www.trend.az/azerbaijan/politics/2331707.html> [katsottu 6.5.2015].

Концепция внешней политики Российской Федерации, Venäjän federaation ulkopoliittikan konseptio, vahvistanut Venäjän federaation presidentti 12.7.2008.

<http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/07/204108.shtml>, viitattu 14.4.2015.

Лотман, Ю. Успенский, Б. Роль дуальных моделей в динамике русской культуры (до конца XVIII века) Семиотика Истории. Семиотика культуры. krov.info/history/18/1/uspen_10.htm [Katsottu 26.3.2012].

Политология. Словарь.: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/politology> [katsottu 21.1.2015].

Puolustusministeriön strateginen suunnitelma.

http://www.defmin.fi/files/1830/plm_strateginen_suunnitelma.pdf [katsottu 7.4.2015].

Putin muutti vuoden 2010 sotilasdoktriinin. Armynews.ru. www. *Путиным отменена военная доктрина 2010 года*. <http://armynews.ru/2014/12/30/putinyim-otmenena-voennaya-doktrina-2010-goda/> [katsottu 1.1.2015].

Raketinheitinjärjestelmä. Smerts. *РСЗО "Смерч"*,

<http://rbase.new-factoria.ru/missile/wobb/smerch/smerch.shtml> [katsottu 8.5.2015].

Ria Novosti. 2013. *Russia, Armenia Agree to Set up Joint Defense Enterprises*. 31.1.2013. http://en.rian.ru/military_news/20130131/179138896.html , [katsottu 18.3.2013].

Российская Газета 17.6.2010. *На все четыре стороны*.

Военные округа собираются заменить оперативно-стратегическими командованиями. <http://www.rg.ru/2010/06/17/armia.html> [katsottu 15.3.2015].

Russia today. 2013. *Aiming high: Russia, Kazakhstan agree on joint air defense system*.

30.1.2013. <http://rt.com/politics/russia-kazakhstan-agreement-us-missile-defense-059/> . [katsottu 18.3.2013].

Saharov, A. *Impostors in search of western aid.*

<http://www.bvahan.com/armenianway/aw/eng/haji-petros/Impostors.htm>.

Schwartz, L. 2008. *Introduction to "Imagining Geography through Interactive Visual Media.*

University of Texas at Austin. Published in Aether – the journal of media geography 130.166.124.2/~aether/pdf/volume_02/introduction.pdf [Katsottu 26.3.2012].

Shoigu, S. 2014. *Россия готова защищать национальные интересы в Арктике средствами вооруженной борьбы.*

<http://www.militarynews.ru/story.asp?rid=0&nid=367967>. [katsottu 15.3.2015].

Skokov, S. 2009. *Штаб Сухопутных войск определил угрозы России по основным направлениям.* saatavissa mm. http://ria.ru/defense_safety/20090924/186304827.html [katsottu 5.1.2015].

Sotatoiminäyttämö: Юридический словарь: ТЕАТР ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ.

<http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/18763> [katsottu 5.1.2015].

Sotilaspolitiikka: <http://www.suomisanakirja.fi/sotilaspolitiikka> [katsottu 5.1.2015].

Turvallisuuspolitiikka: <http://www.suomisanakirja.fi/turvallisuuspolitiikka> [katsottu 5.1.2015].

Upadhyay, D. 2012. *CSTO emerging as an alternative to NATO.* 10.1.2012.

http://indrus.in/articles/2012/01/10/csto_emerging_as_an_alternative_to_nato_14134.html , [katsottu 18.3.2013].

Venäjän ja Armenian ilmapuolustuksesta: *ПВО будет - во!* osoitteessa:

<http://rosgeroika.ru/geroi-nashego-vremeni/2013/november/pvo-budet-vo?page=1> [katsottu 1.5.2015].

Venäjän federaation sotilasdoktriini (*Военная доктрина Российской Федерации*) 2014.

<http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf> [katsottu 1.1.2015]

Venäjän kansallisen turvallisuuden strategia vuoteen 2020. (*Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года* от 12 мая 2009 г.)

(<http://www.kremlin.ru/supplement/424>). [katsottu 12.4.2015].

Venäjä lopetti Gabalan tutka-aseman käytön. *www. РФ приостановила эксплуатацию Габалинской РЛС — МИД Азербайджана.* Osoitteessa:

<https://news.mail.ru/politics/11254053/?frommail=1> [katsottu 6.5.2015].

Venäjän Puolustusministeriön internetsivut. www.mil.ru.

<http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=14609@morfDictionary>, [katsottu 15.11.2013].

Venäjän pääministerin yhteenvedo vuoden 2014 tuloksista. *Отчёт Правительства о результатах работы в 2014 году.* Osoitteessa: <http://government.ru/news/17768/> [katsottu 26.4.2015].

Военное Обозрение. 2014. *Владимир Путин проверил готовность Вооруженных сил РФ*. 12.05.2014. <http://topwar.ru/46950-vladimir-putin-proveril-gotovnost-vooruzhennyh-sil-rf.html> [katsottu 15.3.2015].

Vojenno Promyshlennij kurier 2015. *Россию никому не покорить*. 03.02.2015.

http://vpk.name/news/125797_rossiyu_nikomu_ne_pokorit.html

Venäjän 102. Sotilastukikohta Armenian Gjumrissa. *ИСТОРИЧЕСКАЯ СПРАВКА*. osoitteessa: <http://www.gyumri.mid.ru/soot2.html> . [Katsottu 1.5.2015].

TUTKIMUSSELOSTE

1. Tutkimusstrategia

Venäjää ja Itä-Eurooppaa koskevaa tutkimusta tehdään Suomessa koko ajan enemmän. Tutkimuksissa käytetyt menetelmät ja -strategiat ovat monitieteisiä ja ne ovat osoittaneet, että Venäjää ja Itä-Eurooppaa voi tutkia erilaisten näkökulmien kautta onnistuneesti. Uusimmissa tutkimuksissa käytettyjä lähestymistapoja ovat olleet muun muassa etnografia, hermeneutiikka, diskurssianalyysi, genealogia sekä myös kvantitatiiviset menetelmät. Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen lähestymistapoja esitellään Viljasen, Aitamurton, Lassilan ja Salmen (2010) toimittamassa teoksessa ”Suuri ja mahtava metodologia?”.

Tämän tutkimuksen strategiana on laadullinen tapaustutkimus, jossa tutkimuskirjallisuutta täydennetään asiantuntijoiden teemahaastatteluilla. Laadullinen tutkimus tarkoittaa kokonaisuutta, jossa aineiston kerääminen ja analysointi kytkeytyvät kiinteästi toisiinsa.¹ Laadullisen tutkimuksen erityispiirteenä määrälliseen tutkimukseen verrattuna on se, että siinä tutkitaan merkityksiä. Tutkijan täytyykin täsmentää, onko tarkoituksena tutkia kokemuksiin vai käsitteisiin liittyviä merkityksiä. Toisena erityispiirteenä on se, että laadullisella tutkimuksella ei ole tavoitteena löytää totuutta tutkittavasta asiasta. Sen sijaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkimuksen aikana muodostuneiden tulkintojen avulla osoittaa jotain, mitä ei pystyisi saavuttamaan välittömällä havainnoilla. Laadullisessa tutkimuksessa korostuvat kolme näkökulmaa: konteksti, intentio ja prosessi. Tutkijan tulee ottaa huomioon konteksti selvittämällä ja kuvaamalla millaisiin asiayhteyksiin tutkittava asia liittyy. Intention tarkkailulla tutkija havainnoi, millaisia motiiveja ja tavoitteita tutkimuksen tekemiseen liittyy. Tutkimuksen prosessilla tarkoitetaan tutkimuksen aikataulun ja aineiston tuottamisen edellytyksiä suhteessa tutkijan tutkittavaa asiaa koskevaan ymmärrykseen. Aikataulu vaikuttaa tutkijan ymmärryksen kehittymiseen, mitä ei voi ulkoisesti nopeuttaa.²

Tapaustutkimus on tutkimusstrategia, jonka sisällä voidaan käyttää erilaisia aineistoja ja menetelmiä. Tapaustutkimuksen kohde on useimmiten jokin tapahtumakulku tai ilmiö. Tarkoituksena on siis tarkastella pientä joukkoa tapauksia tai jopa vain yhtä tiettyä tapausta. Tapaustutkimusta luonnehtivat usein kokonaisvaltainen ilmiön analysointi, kiinnostus sosiaalisiin prosesseihin, useiden aineistojen ja menetelmien käyttö, aikaisempien tutkimusten hyödyntä-

¹ Tuomi & Sarajärvi 2013, 68

² Vilkkä 2005, 97–99

minen sekä tapauksen ja muun kontekstin rajan hämäryys. Tapaustutkimuksessa on tärkeää erottaa toisistaan itse tapaus ja tutkimuksen kohde, joka viittaa siihen asiaan, jota tapaus ilmentää.³ Tutkittavat tapaukset tässä tutkimuksessa ovat Venäjän sotilaspolitiikka ja sen ilmeminen Etelä-Kaukasiassa.

Tämän työn tutkimusote on induktiivinen, jossa päädytään yksittäisistä havainnoista yleisiin merkityksiin ja niiden tulkintaan. Tässä tutkimuksessa empiiriset yksittäiset havainnot ovat nousseet kirjallisesta aineistosta sekä haastatteluista. Tietyissä kohdissa on kuitenkin nähtävissä myös deduktiivista otetta, jossa laajoista kokonaisuuksista tehdään yksittäisiä havaintoja.⁴ Tällainen ote näkyy osin ainakin Venäjän sotilaspolitiikan ilmiön tutkimuksessa luvussa 4.2.

2. Aineisto ja menetelmä

Tutkimuksessa käytettiin yleisiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä eli kirjallisiin dokumentteihin perustuvaa tietoa sekä haastatteluja, joita voidaan laadullisessa tutkimuksessa käyttää luontevasti rinnakkain.⁵ Kirjalliset lähteet olivat teoreettista tutkimuskirjallisuutta sekä ajankohtaisia artikkeleita. Kaiken kirjallisen materiaalin valinta perustui niiden asiantuntemukseen ja ajankohtaisuuteen. Aineiston valinnassa pyrittiin löytämään mahdollisimman tuoreita tutkimukseen liittyviä julkaisuja. Pääosa aineistosta pyrittiin löytämään venäjänkielisenä tai venäläisen kirjoittajan tekemänä.

Aineiston rajaamisessa kiinnitettiin huomiota siihen, että se keskittyy tutkittavan ilmiön olemuksen perustietoon, sillä aihetta sivuavaa materiaalia olisi ollut tarjolla runsaasti. Kirjallista aineistoa tuli kuitenkin olla riittävästi, jotta voitiin saavuttaa aineiston saturaatio eli kylläntyminen. Tämä tarkoittaa sitä, että aineistoa on niin paljon, että uudet tapaukset eivät enää tuota tutkimuskysymyksen kannalta uutta merkittävää tietoa ja aineisto alkaa ikään kuin toistamaan itseään. Saturaation saavuttamiseksi tutkijan on oltava koko ajan selvillä siitä, mitä aineistosta haetaan. Tämä edellyttää tutkijan vahvaa perehtyneisyyttä aiheeseen ja täsmällisen tutkimuskysymyksen laatimista. Lopullisesti saturaatiopiste määrittyy tutkimuksessa verrattaessa aineistoa tutkimuskysymykseen.⁶

³ Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9–10

⁴ Tuomi & Sarajärvi 2013, 95

⁵ Tuomi & Sarajärvi 2013, 71

⁶ Eskola & Suoranta 2000, 62–63; Tuomi & Sarajärvi 2013, 87; Vilkkä 2005, 127–129

Tässä tutkimuksessa saturaatio toteutui ainakin osittain Armenian osalta. Tutkimuksen materiaali käsitteli voimakkaasti Armenian ja Venäjän suhteita. Tutkimuksen haastateltavat olivat myös suurimmalta osalta Armenian kansalaisia ja erityisen hyvin perehtyneitä Armenian ja Azerbaidzhanin, Armenian ja Turkin sekä Armenian ja Venäjän välisiin suhteisiin. Tutkimuksen materiaali koostui siis melko Armeniapainotteisesta näkökulmasta, mutta erityisesti haastateltavien laaja näkemys ja julkaistut tutkimukset osoittavat heidän perehtyneisyyttään koko Etelä-Kaukasian laajaan suhdeverkostoon sekä erityisesti Venäjän poliittisiin päämääriin ja toimintaan.

Kirjallisen materiaalin lisäksi aineistoa täydennettiin 14 asiantuntijan teemahaastattelulla, joissa haastattelujen aihepiirit oli etukäteen määritetty. Haastattelujen teemat nousivat tutkimuskysymysten keskeisistä aiheista. Haastattelujen sisältö koostui seuraavista teemoista: Venäjän sotilaspolitiikka ja sen rakentuminen, geopolitiikka ja Venäjän ideologia sekä niiden muodot ja rakentuminen, Venäjän sotilaspolitiikka ja tavoitteet Etelä-Kaukasiassa, Venäjän uhkakuvat sekä sotilaspoliittiset liitot ja niiden merkitys. Haastattelujen aikana tutkija varmisti, että teema-alueet tulivat käsitellyiksi ja haastateltavat antoivat tutkimuksen tarkoituksen kannalta merkityksellisiä vastauksia.⁷ Ainoastaan yhdessä haastattelussa ei saavutettu haastattelulle asetettuja tavoitteita haastateltavan negatiivisen asennoitumisen vuoksi. Hän oli kuitenkin etukäteen suostunut haastatteluun aiheesta.

Haastattelut suoritettiin vuosien 2013 – 2015 välisenä aikana Suomessa, Georgiassa (Tbilisissä) ja Armeniassa (Jerevanissa). Haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla, mutta niitä ei kokonaisuudessaan litteroitu, koska niiden avulla ei ollut tarkoitus toteuttaa diskurssianalyysiä. Haastatteluista tehtiin kuitenkin työmuistiinpanot, joita on käytetty tutkimuksessa nauhoitettujen haastatteluiden informaation tueksi ja aineiston analysoinnissa. Haastattelut kestivät keskimäärin noin 60 minuuttia.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston kokoa säätelee määrän sijasta sen laatu. Haastateltavien asiantuntijoiden valikoinnissa käytettiin harkinnanvaraista otantaa, jossa huomioitiin haastateltavien asiantuntemus ja tutkimuksen resurssit. Tavoitteena oli, että haastattelut toimivat apuvälineenä ilmiön ymmärtämisessä ja teoreettisen tulkinnan muodostamisessa.

⁷ ks. Eskola & Suoranta 2000, 86; Hirsjärvi & Hurme, 2000; Tuomi & Sarajärvi 2013, 72; Vilkkä 2005, 101 – 103

Tähän tavoitteeseen voidaan päästä pienelläkin tutkimusaineistolla, kun se analysoidaan huolellisesti.⁸

Kirjallisesta aineistosta ja haastatteluista kertynyttä materiaalia analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä ensisijaisesti luokittelun, teemoittelun ja tyypittelyn keinoin, jotka on esitelty kattavasti Tuomen ja Sarajärven teoksessa (2013). Pohjan tutkimuksen toteuttamiselle loi perehtyminen tutkimuskirjallisuuteen. Kirjallisuudesta esiin tulleiden teemojen avulla muodostettiin tarkemmat tietotarpeet haastatteluista ja asiantuntijakeskusteluista varten. Laadullisen sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida hankittua empiiristä aineistoa siitä muodostuvien kokonaisuuksien kautta. Laadullisen sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida erilaisia, myös täysin strukturoimattomia, aineistoja systemaattisesti ja objektiivisesti. Tällaista analyysiä voidaan kutsua myös aineistolähtöiseksi analyysiksi, jossa aineiston avulla muodostetaan erilaisia tulkintoja. Tällä tavoin on perusteltua, että tässä tutkimuksessa hankittu empiirinen, erityisesti haastatteluissa ja seminaareissa hankittu, aineisto on luokiteltu ja analysoitu sisällönmukaisiin teemoihin. Analyysin yhteydessä hankittu empiirinen materiaali luokitellaan esimerkiksi tyypittelyn tai teemoittelun avulla. Tätä edeltää kuitenkin aineiston luokittelu, jossa tunnistetaan tutkimukselle keskeiset asiat ja erilaiset luonnehdinnat.

Analysointityötä jatkettiin määrittämällä syntyneille teemoille erilaisia kategorioita, joita yhdisteltiin isommiksi kategorioiksi aikaisemmin päätettyjen ja analyysissä tunnistettujen kriteerien ja merkityskategorioiden avulla. Näiden kategorioiden kautta muodostettiin omia kokonaisuuksia, jotka muodostuivat keskeisten teemojen, eli Venäjän sotilaspolitiikan konstruktion ja Etelä-Kaukasian alueen ympärille. Näiden lisäksi omiksi teemoiksi muodostuivat muiden toimijoiden vaikutus alueella, sekä eri maiden vaihtelevat ja erilaisiin tekijöihin perustuvat liittolaisuussuhteet. Tuomen ja Sarajärven mukaan tämä on tutkimuksen kriittisin vaihe, koska tässä vaiheessa tutkijat päättävät oman tulkintansa mukaan, mihin kategoriaan hankitun aineiston merkitykset kuuluvat. Tässä vaiheessa on otettava huomioon kvalitatiivisen tutkimuksen yksi tunnistettu heikkous eli subjektiivisuuden mahdollisuus.

⁸ Eskola & Suoranta 2000, 18; Tuomi & Sarajärvi 2013, 85; Vilka 2005, 126

3. Tutkimuksen arviointia

Edellä esitetty tutkimuksen toteuttamisen kuvaus antaa pohjan arvioida tutkimuksen luotettavuutta eri näkökulmista. Yksi laadullista tutkimusta kohtaan esitetty kritiikki koskee tutkijan asemaa eli subjektiivisuuden mahdollisuutta. Tutkijalla on olemassa tietynlaisia vapauksia, joka oikeuttaa joustavaan tutkimuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tutkijan tekemät ratkaisut on kuitenkin kerrottava tutkimuksessa. Tutkimusta ohjaavat aina ennakko-oletukset ja arkipäiväiset päättelyketjut.⁹ Tässä tutkimuksessa ennakko-oletukset ohjasivat aineiston hankintaprosessia osittaiseen saturaatioon saakka. Kattavan tutkimusaineiston perusteella muodostetut kokonaisuudet ja tutkimustulokset täydennettiin haastatteluilla ja perehtymällä uudelleen tutkimuskirjallisuuteen saturaation saavuttamiseksi. Tällä tavoin saatu havainto pystyttiin mahdollisimman luotettavasti vahvistamaan tai löydettiin kritiikkiä esiin tulleen havainnolle. Lopputuloksena muodostui kokonaisuus, joka perustuu tutkimuskirjallisuuteen ja teemahaastattelujen sekä keskustelujen analysoituun aineistoon.

Tapaustudkimusten kohdalla nousee usein esiin kysymys tutkimuksen yleistettävyydestä eli siitä, voidaanko tutkimustulosten katsoa olevan päteviä muuallakin kuin tutkitussa tapauksessa.¹⁰ Laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyys ei kuitenkaan ole tavoitteena samalla tavalla kuin tilastollisessa tutkimuksessa. Sen sijaan tärkeää on se, että analysoitava aineisto muodostaa kokonaisuuden eli ehjän tapauksen. Haastatteluissa yleistettävyyden kriteereinä pidetään sitä, että haastateltavilla olisi suhteellisen samanlainen kokemusmaailma ja tietoa tutkimusongelmasta sekä kiinnostus tutkimukseen.¹¹ Tässä tutkimuksessa nämä kriteerit täyttyivät, sillä tutkijan ja haastateltavien kiinnostuksen kohteet ja taustatiedot vastasivat useassa tapauksessa toisiaan. Tutkija sai teemahaastatteluiden aikana tarvittavan ja kattavan informaation esittämiesä haastatteluteemoihin. Varsinaiset haastattelut olivat myös kaksipuoleisia keskusteluita tutkimuksen teemoihin liittyen. Tällä voi olla vaikutusta myös tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkijan omat mielipiteet ja näkemykset asioihin pyrittiin pitämään poissa keskusteluista ennen varsinaisen teeman käsittelyä, jotta niillä ei olisi vaikutusta haastateltavien vastauksiin. Vapaammassa keskusteluosiossa oli mahdollisuus testata myös omia etukäteen vaikuttaneita näkemyksiä ja tarkentaa myös haastattelun aikana syntyneitä mielikuvia. Näiden anti oli materiaalin analysoinnin ja luokittelun kannalta hyödyllinen. Samalla kyettiin tekemään alustavia tutkimuksellisia johtopäätöksiä, joita voitiin testata seuraavassa haastattelussa.

⁹ Eskola & Suoranta 2000, 20–21

¹⁰ Alasuutari 2011, 235

¹¹ Eskola & Suoranta 2000, 65–66

Yleistettävyydessä olennaista on se, että tutkimuksessa tehty tulkinnot ovat kestäviä ja syviä.¹² Alasuutari käsittelee yleistettävyyden problematiikkaa erityisesti kulttuurintutkimuksessa, joka on lähellä tämän tutkimuksen viitekehystä. Laadullisessa kulttuurintutkimuksessa tutkittava kohde on useimmiten ilmiö, jota ei ole tarkoitus yleistää. Olennaisempaa on selittää ilmiötä ja tehdä se ymmärrettäväksi.¹³ Alasuutarin mukaan laadullisessa tutkimuksessa yleistämistä koskeva osuvampi käsite olisikin suhteuttaminen, joka tarkoittaa sitä, miten tutkija osoittaa analyysinsä kertovan muusta kuin vain aineistostaan.¹⁴ Suhteuttamisella tutkija tuo siis näkyviin sen uuden tiedon, joka on tutkimuksessa muodostunut aikaisempaan aineistoon verrattuna. Tämän tutkimuksen osalta suhteuttamisella tuotiin esiin Venäjän sotilaspolitiikan monimuotoisuus sekä sen olemus ilmiönä. Näiden osa-alueiden tarkastelu osana laajempaa kokonaisuutta mahdollistaa tutkimustulosten suhteuttamisen myös tämän tutkimuksen kontekstin ulkopuolelle. Etelä-Kaukasian tarkastelun muokkaama sotilaspolitiikan konstruktion jäävuorimalli ja etenkin sen nousevien ilmiöiden pohdinta tuovat sotilaspolitiikalle uusia näkökulmia ja lisäävät sen käyttömahdollisuuksia myös teoreettisen tarkastelun näkökulmasta. Tämä avaa uusia tutkimuksellisia mahdollisuuksia.

Luotettavuuden tarkasteluun liitetään usein käsitteet reliabiliteetti ja validiteetti. Ne viittaavat kuitenkin määrällisen tutkimuksen arviointiin, jossa on mitattavia tutkimustuloksia.¹⁵ Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin voidaan liittää muita osuvampia käsitteitä. Yksi tällainen käsite on *uskottavuus*, joka tarkoittaa tutkijan omien tulkintojen ja tutkittavien käsitysten vastaavuutta. Tutkimukseen saadaan lisää *varmuutta* ottamalla huomioon tutkijan ennako-oletukset. Käsite *vahvistuvuus* tarkoittaa sitä, että tutkijan tekemät tulkinnot saavat tukea muista vastaavista tehdyistä tutkimuksista. Pohjimmiltaan tutkimuksen arviointi liittyy kysymykseen sen sisältämien johtopäätösten perusteltavuudesta ja totuudenmukaisuudesta.¹⁶

Kuten jo edellä todettiin, laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti. Näin ollen tutkija itse on luotettavuuden kriteerinä ja luotettavuutta arvioitaessa tulee tarkastella avoimesti koko tutkimusprosessia.¹⁷ Luotettavuuden arviointi on mukana tässä tutkimuksessa läpileikkaavana kuvauksena ja perusteluina suhteessa teoriaan, aineistonkeruuseen, analyysin toteuttamiseen, tulkintaan ja johtopäätöksiin. Näiden tutkimuksellisten vai-

¹² Eskola & Suoranta 2000, 65–66

¹³ Alasuutari 2011, 231–237

¹⁴ Alasuutari 2011, 250

¹⁵ Hirsjärvi & Hurme 2000, 185; Tuomi & Sarajärvi 2013, 136–137; Vilka 2005, 161

¹⁶ Eskola & Suoranta 2000, 211–212

¹⁷ Eskola & Suoranta 2000, 210–211

heiden järjestelmällinen toteuttaminen mahdollistaa myös tämän tutkimusprosessin vaiheiden avoimen tarkastelun ja johtopäätösten muodostumisen arvioinnin.